STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03726

ONKEL MOZES

Sholem Asch

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום אַש

געזאַמעלטע שריפטען

אָנקעל מאָזעס

צעהנטער באַנד

צווייטע אויסגאַבע.

ארויסגעגעבען פון
שלום אַש קאָמיטע.
1923

Copyright by
Sholom Asch
1923

אָנקעל מאָזעס

ערשטער טהייל.

1.

איבער וויליאמסבורג בריק.

איבער דאון טאון ניו יארק איז די זון פון דער וועלט אונטער־געגאנגען. עס האט זיך געדאכט, אז פון דער גאנצער וועלט האט זי אויסגעקליבען די פערוואלקענדע הויכע קאסטענס וואס שטעהען ביים ברעג פון איסט ריווער, איבער זיי, אונטערצוגעהן. און ווי הויך די קאסטענס זיינען ניט געווען, ווי העכער איינער האט נישט געפרואווט איבער'ן אנדערען איבערצושטייגען, האט מען ערשט פון דאנען, פון דעם וויליאמסבורג בריק אנגעזעהען ווי קליין און ווי נידעריג זיי זעהען דאך אויס געגען די הויכקייט פון הימעל, ווי פאפיערענע קארטען הייזלאך, וואס קינדער האבען אויפגעשטעלט צו שפיעלען זיך מיט זיי. נאר די קארטען הייזלאך האבען איינזאם און פערלאזט נעבלאנדזשעט אין דער ברייטער און הויכער אונענדליכקייט פון חלל, און זיינען פערשעהמט געווארען, וואס זיי האבען געוואגט זייערע קעפ אויפצוהויבען אזוי הויך פון דער ערד...

א פייערדיגע זון איז ארוים פון איהר טהוי־בעדעקטע רונדיגען פארם און א צובלוטיגטע האט זי זיך אויסגעגאסען איבער'ן גאנצען הימעל — גאנצע טייכען האט זי פערפלייצט. און א שטארקע מעכ־טיגע האנד האט פון דער זייט פון ים מאטע שלייערס געצויגען און איבערגעוועבט איבער די טייכען רויט־בלוט, און איבער די בלאהע פעלדער, וואס האבען זיך געצויגען איבער די ווייטקייט און ברייט־

קייט פון ניו יארקער דאון־טאון'ער הימעל. ווי זיי וואלטען געוואלט פערשטעלען פון מענשען'ס אויגען וואס דארט, אונטער די שלייערס, קומט פאר. די גרויסע איינזאמע שטיינערנע קאסטענס, האבען זיך מיט אמאל אנגעצונדען. גאנצע וואנד־שויבען האבען געברענט אין בלישטשענדיגען שיין פון דער רויטער אונטערגעהענדער זון. און דאון טאון ניו יארק, בעגאסען מיט דער אונטערגעהענדער זון, האט זיך אויסגעדוכט אויסצוזעהן ווי א צושטערטער בבל. ווי א צופאלענע אלטע שטאדט, וואס איז צוטרינען געווארען פון אלטקייט. די הויכע איינזאמע פינקעלדיגע וואנד זיינען די חורבות פון פערגעסענע זורנען־טעמפלען פון ווילדע הימעל־שטייגענדע טהורעמס. וואס מענשען האבען אמאל אויפגעשטעלט אין די הימלען צו שטייגען און מיט די געטער מלחמה צו האלטען...

די וויליאמסבורגער בריק איז געווען ווי אן אייזערנער לעבעדיגער ריעז וואלט זיך אויסגעצויגען איבער דעם איסט ריווער און מיט זיינע הענד און פיס אנגעכאפט דיביידע ברעגען פון טייך און איבער זיין רוקען זיינען געפלויגען, ווי ווילדע אייזערנע חיות מיט אנגעצונדענע קעפ, איין באהן נאך דעם אנדערען. און די חיות האבען געהאט אין זייערע בייכער איינגעשלונגען טויזענדער און טויזענדער מענשען. זיי זיינען געשטאנען קעפ אויף קעפ און מיט ערשראקענע גערייצטע אויגען ארויסגעקוקט פון די פענסטערלאך. פון די אייזערנע חיה'שע פענסטער אויגען. דאס האבען די אייזערנע קאסטענס, וואס פינקלען זיך יעצט אין דער רויטער זון, צוריקגעשיקט זייערע איינוואהנער אויף איבערנאכט צו זייערע ווייבער און קינדער איבער דעם טייך.

די לויפענדע באהנען מיט די מענשען זיינען געווען אזוי פיעל, און אזוי אפט, אז דער אייזערנער ריעז — דער וויליאמסבורג בריק האט געקרעכצט אונטער זייער לאסט. טהיילמאל האט זיך גערדאכט, אז דער ריעז וועט עס ניט אויסהאלטען און אבלאזען זיינע הענד און פיס און אלעס וועט פאלען אונטער איהם אין טיעפען טייך אריין. נאר יעדעס מאל ווען א באהן איז דורכגעלאפען, האט דער ריעז געגעבען א ציטער. זיין רוקען האט זיך געגעבען א ווייכען עלאסטישען בויג. און דער באהן האט זיך דורכגעגליטשט איבער איהם ווי שטאלענע גליטשערס איבער'ן אייז.

אונהיימליך פיעל זיינען געוועזן די באַהנען. פון אַלע עקען פון ניו יאָרק זיינען זיי פון די לעכער פון די ערד געקראָכען און אַלע זיינען זיי דורך איבער דעם רוקען פון ריעזן. איינער נאָכ'ן אַנדערען, און צוויי מיט אַמאָל, און דריי מיט אַמאָל — און איינער האָט דעם אַנדערען איבערגעיאָגט. איבער די ביידע זייטען פון ריעז'ס בויך זיינען געלאָפען וועגען און פראַכט־וועגען, אויטאָמאָבילען און טראַמ־וואַיען, ווי פליעגען וואָלטען זיך אַנגעזעצט אויף אַ גרויסען קערפּער. און אַלעם האָט אויף זיך אויסגעהאַלטען דער ריעז, געקרעכצט און אויסגעהאַלטען.

אַביסעל אַן אַ זייט ציהט זיך אַ שמאָלער וועג פאַר פוס־געהערס איבער דעם רוקען פון בריק, נור דער פוס־וועג איז דער איינציגער איינזאַמער וועג אויפ'ן בריק — איבער איהם זיינען יעצט, אין פריהען ערבסט'דיגען פאַרנאַכט, געגאַנגען טאַטע און טאָכטער פון ניו יאָרק נאָך ברוקלין — האַפּקינס סטריט — צופוס אַהיים. אונטער זייערע פיס זיינען דאָס געפלויגען די באַהנען מיט די מענשען, און פאַר זייערע אויגען האָט דאָס דאַון־טאַון ניו יאָרק געלויכטען זיך אין פאַר־נאַכטליכען זונען־שיין. נאָר זיי האָבען דאָס ניט בעמערקט. זיי זיי־נען פערטיעפט געוועזן אין זייער געשפּרעך. און דער רעש פון די באַהנען האָט זייער אויפמערקזאַמקייט ניט אַבגעווענדעט.

האָבענדיג זייער וואַהנונג אונטער דעם דאַך פון דעם עלעוויי־טעד איז זייער געהאָרך אַזוי צוגעוואוינט געוואָרען צום געזאַנג פון אייזען, אַז עס האָט זיך זיי אויסגעוויזען, אַז דער קוויטש פון ראָד אויף דער רעלסע איז דאָס געהער פון דעם הויך פון דער לופט, וועלכע זיי אָטהעמען אין זיך אריין... זייער אויג האָט זיך אויך ניט אָפּ־געשטעלט אויף דעם גראַנדיעזען בילד וואָס די זונע פאַרבען שפּיעלען אָב מיט די שויבען פון די דאַון־טאַון'ער פענסטער. זייער אויג איז געוואָרען איינגעוואָהנט צו זעהן נור ניצליכע זאַכען און ניט זיך אָבצושטעלען אויף אויסערליכע צופעליגקייטען. זייער געשפּרעך איז אויף אַ מינוט ניט געוואָרען אָפּגעהאַקט. און די טאָכטער האָט וויי־טער געפיהרט איהר בעלעבט וואָרט.

— שעם זיך, טאַטע, צוויי טעג קומסט דו ניט אַהיים, ניט גע־וואוסט וואו צו זוכען דיך, מאַמאַ האָט געוויינט, קינדער האָבען גע־וויינט, געמיינט ביזט פערלוירען געגאַנגען. שעם דיך, טאַטע!

די טאָכטער, וועלכע האט געזעדס צום פּאַטער אַזעלכע רייד, איז אַלט געווען פערצעהן און אַ האַלב יאָהר און איז געווען אין 8־בי, אין פּאבליק סקוהל. דאַד איז זי געווען אַזוי איינפערטרויט מיט אַלע געהיימניסען פון איהר משפחה, אַז זי האַט זיך גאָר ניט געשעהמט צו רעדען מיט איהר פּאַטער דערפון. איבעריגענס איז מאשא שוין נישט געווען אַ קינד. מיט איהר פערצעהן און אַ האַלב יאָהר לעבען, מיט איהר אמעריקאנישע „עקספּירענס" און מיט איהר 8 „בי" פּאַבּליק סקוהל איז זי קליגער און ערצויגענער געווען פון איהרע עלטערען, וועלכע זיינען איבערגעבליבען אַזוי גרין און אונערפאַהרען, אַזוי ווי זיי זיינען געקומען פון קליינעם שטעדטעל פון פּוילען.

מאשא איז אַ מינוט שטיל געוואָרען. איהרע קליינע בעקעלעך זיינען רויט געוואָרען און איהרע שוואַרצע, שוואַרצע אויגעלאַך האַבען נאָך מעהר אָנגעהויבען צו פינקלען. זי האט זיך גלייך געמאַכט איהר לאַנגען שוואַרצען צאָפּ, דאָס איינציגע ציערונג וואָס זי האט געהאט אויף זיך, און וועלכער האט גאַר נישט געפּאסט צו איהר קליין אויסגעוואַקסען קליידעל. פון די קורצע אַרבעל האט זיך אַרויסגעוויזען מאשא'ס לאַנגע רויטע הענטלעך. דאָס מיידעל האט געהאַלטען אין איין ציהען די אַרבעל פון קאַפּטענדעל איבער איהרע הענד, נור ווען איין אַרבעל האט נאָכגעגעבען, האט דער צווייטער זיך אַרויפגעגליטשט און מאשא האט געהאַלטען אין איין קעמפּפען מיט איהרע אַרבעל.

פון דער זייט פון ים האט געבלאָזען איבער די וויליאמסבורגער בריק אַ קאַלטער ווינד, און האט געטראָגען דעם גרינעם פייכטען ריח פון ים איבער דער בריק, און האט געזאַלציג געמאַכט דאָס מויל — דעם פּאַטער מיט דער טאָכטער האט זיך געגלוסט עסען. דער ווינד האט צויאָגט מאשא'ס האָהר און געטראָגען איהר צו־קורץ קליידעל פון וועלכער עס האבען זיך די הויכע שעהן מיידעלשע פיס צו ווייט אַרויסגעזעהן. מאשא האט געקעמפּפט מיט'ן ווינד, און דאַ געשלעפּט דאָס קליידעל אַראָפּ צו פערשטעלען איהרע פיס, און דאַ געשלעפּט דאָס קליידעל אַרויף צו פערשטעלען איהרע נאַקעטע הענד. און די פרייד וואס דער פּאַטער געהט מאָרגען צו דער אַרבייט, האט זי געטראָגען מיט אימפּעט אַהיים צו דער מאַמען...

אַז דער פּאַטער מיט דער טאָכטער זיינען אָנגעקומען אין האַפּקינס סטריט, איז שוין טונקעל געווען. וואָרימע גאַז־ליכט האט זיך

ארויסגעגאסען פון די געוועלבער, און פאר די מואווינג פיקטשור און פאר'ן „אייז־קרים פארלאר" זיינען געשטאנען קינדער און מיט זשעד־נע אויגען צוגעקוקט ווי „באים" און „גוירלס" געהען אהין אריין און האבען „פלעזשור".

א פאאר פון די קינדער האבען אין אהרן מעלניק, וועלכער איז דורכגעגאנגען, געפיהרט פון זיין טאכטער מאשא'ן — דערקענט זייער פאטער, און מיט א געשריי און א ליארם: פאפא! זיינען זיי איהם נאכגעלאפען. מאשא האט זיי בערוהיגט מיט א וואונק און מיט א ווארט, און מורא האבענדיג, אז דער פאטער זאל ניט פערשווינדען פאר דער טהיר פון הויז, האט זי זיך געהאלטען אן איהם זעהר נא־הענט. נאר וואס נעהענטער אהרן מעלניק איז צו דער טהיר פון זיין הויז צוגעקומען, איז אהרן מעלניק'ס צוריקקומען אלץ געווארען מעהר זיכער אי פאר איהם און אי פאר זיין טאכטער מאשא. פאר דער טהיר פון הויז זיינען אין ווארימען פארנאכט געזעסען די ווייבער, וועלכע האלב אבגעוואשען און אנגעטהאן האבען אבגעווארט זייערע מענער, וועלכע קומען צוריק פון דער ארבייט. די אלע שכנים וועלכע האבען א לעבעדיגען אינטערעס גענומען אין די פאמיליע אנגעלעגענ־הייטען איינער פון אנדערען, האבען, זעלבסטפערשטענדליך, געוואוסט פון אהרן'ס אנטלויפען פון דער ווייב מיט די קינדער און האבען מיט גרויס אינטערעס צו זייער אלעמענס גרויסע צופריעדענהייט, צוגעזעהן, ווי מאשא פיהרט יעצט אהיים דעם פאטער, און ווי זיי וואלטען זי אריינגענומען אין זייער ווייבערשער חברותא, האבען זיי איהר צו־געוואונקען מיט די בליקען און די מי נעם פאר די גוטע ארבייט, וואס זי האט געטהאן, צוריקברענגענדיג דעם טאטען.

אין דער שטוב האט אהרן געפונען זיין ווייב ראזע מיט דאס קליינע קינד אויף דער האנד, וועלכעס אזוי ווי עס וואלט געווען גע־וואוסט, אז עס איז דער איין־איינציגער זוהן צווישען די פיער טעכ־טער וואס אהרן האט געהאט מיט זיין ווייב — האט עס קיינמאל ניט געוואלט אראפ פון די מוטער'ס הענד. ראזע, וועלכע האט מיט איהר דרייסיג יאהר לעבען אויסגעזעהן שוין ווי א אידענע אין די איינציגע און פערציג, האט נאך איין רעשט געהאט איבעריג פון איהר יוגענד און דאס זיינען געווען איהרע גערדיכטע שווארצע האהר, וועל־כע האבען מיט זייער יוגענדליכען גלאנץ זיך גאר ניט צוגעפאסט

צו איהר פערעלטערט געזיכט. קאליע געווארענע גאלדענע צייהן, וואס האבען דא און דארט ארויסגעקוקט פון איהר מויל. זי איז געווען פערביטערט און בייז פון צרות און קלאג, און זי האט געליטען פיזישע לײדען א גאנצען טאג פון האלטען דאס קינד אויף די הענד. זי האט אנגעקוקט איהר מאן:

— גיב נאר א קוק — ער איז דאך שוין דא. די מציאה האט זיך דאך שוין אבגעפונען.

ראזע האט געוואלט עפעס ווייטער רעדען. נאר די קליינע מאשא איז אונטערגעשפרונגען, ארויסגענומען פון איהרע הענד דאס קינד. און געזאגט:

— מאמא, שווייג, דו וועסט ניט שווייגען?

— וואס זאל איך שווייגען? — וואס, ער וועט אנטלויפען. דער תכשיט! — האט די מוטער געזאגט מיט מעהר דרייסטקייט און מוטה. נאכדעם ווי זי האט געהאט פרייער אבגעאטהעמט פון דעם קינד'ס לאסט וואס זי האט געפיהלט א גאנצען טאג אויף די הענד — זאל ער אנטלויפען. ווער האט געשיקט נאך איהם?

— מאמא, דער טאטע געהט דאך מארגען ארבייטען. דער אנקעל בעריל האט געשאפט א פליים, שווייג.

דאסווארט „ארבייט" האט געבראכען א ביסעל דעם אייז, און איהר טאן איז געווארען א ביסעל אנדערש.

— אזוי, ער געהט שוין ארבייטען, ער וועט מיך שוין ניט לאזען הונגערען מיט מיינע שוואלבען, א־ווא, אז איינזעהעניש.

נור אהרן האט דער ווייב ניט געוואלט צוליעב טהאן. די טאג־טעגליכע צרות, וואס דאס לעבען האט זיי געשאפט, האבען איז מאן און ווייב'ס הערצער אנגעזאמעלט אזוי פיעל ביטערניש איינער אויפ'ן צווייטען, אז זייער איינציג ביסעל נחת איז געווען. ווען איינער האט דעם צווייטען געקענט קרענקען. דאך האט זיי די פיינדשאפט ניט געשטערט צו לעבען צוזאמען פופצעהן־זעכצעהן יאהר, קינדער האבען. און עס איז געווען ווי די פיינדשאפט וואלט געווען דער ליים, וואס קענעט צוזאמען זייער לעבען. און אז אהרן האט געזעהן ווי דער ווייב'ס אויגען זיינען רוהיגער געווארען פון דער טאכטער'ס רייד, האט עס איהם געקרענקט.

— די מאמע וועט קענען געהן ארבייטען, זי קען ניט ארביי־טען מיט די זייטען — פאר וואס מוז איך דאס? — האט ער זיך אנגערופען פון ווינקעל ארויס.

— צו וואס האסטו איהם אהיים געבראכט? — האט ראזע אנ־געהויבען צו שרייען אויף דער טאכטער — די טהיר וועל איך אויס־קלאפען מיט איהם. געה ארויס פון מיין שטוב, די מינוט פון מיין שטוב.

מאשא איז געבליבען שטעהן פערצווייפעלט. זי האט געזוכט אן עצה, ווי צו ראטעווען די לאגע. זי איז געשפרונגען פון איינעם צום אנדערען און געבעטען זיך מיט איהרע קינדערשע אויגען און הענטלאך:

— מאמע, שווייג, איך בעט דיר. טאטע, שווייג, איך בעט דיר. עס איז דאך ניט שעהן פאר די שכנים.

אין איהר קליין קעפעל איז אויפגעגאנגען א געדאנק: דער טאטע איז הונגעריג און מיעד, און די מאמע איז הונגעריג און מיעד; אין שטוב איז פינסטער און טרויעריג — דורך דעם קריעגען זיי זיך. ווען זי וואלט געקענט גרייטען צום טיש און אויפגעבען סאפער, אין שטוב וואלט געווען ליכטיג, וואלטען זיי זיך ניט געקריעגט. זי האט פלינק אנגעצונדען די געז, דאס שטיבעל איז בעלויכטען געווא־רען. און ווירקליך, ווי עס איז אין שטיבעל ליכטיג געווארען, הא־בען זיך מאן און ווייב אויפגעהערט צו קריעגען. זיי האבען זיך געשעהמט איינער פאר'ן צווייטען אין דער ליכט, פאר'ן קינד'ס אוי־גען. ראזע האט אנגעהויבען צו וויינען אויף איהר ביטער מזל, וואס דער גזלן האט איהר געשלעפט אין וויסטען „אמעריקא". „און איהר פאטער און מוטער וועלען קיין רוה אין קבר ניט האבען. ווען זי וואלט זיי נור אויף זייערע קברים געקענט אנזאגען אין וועמעס הענד זיי האבען זי איבערגעגעבען". אהרן איז געזעסען א פארשטיינערטער אין ווינקעל און געשוויגען. אין שטיבעל האבען זיך אנגעהויבען צו קלייבען די קינדער פון דער גאס און אנגעהויבען צו פאדערען סאפער. די מוטער האט זיי אפגעשיקט צום פאטער און צום טייפעל. דענסט־מאל האט מאשא איבערגעלאזט דאס קליינע קינד אויף א שוועסטע־ריל'ס הענד און איז אליין ארויס אין גאס שאפען סאפער. זי האט זיך אפגעזאגט פון געדאנק, וואס זי האט פריהער געהאט, צו בארגען

ביי די בוטשעריז, אויפ'ן ערשטען פלאָר, פופציג סענט ביז דער טאַטע וועט ארבייטען. דאָס וואָס דער פאָטער איז צוריקגעקומען און דער אַנקעל לואי האָט איהם געקראָגען א פליים, האָט איהר מעהר שטאַרקייט און גלויבען געגעבען אין זיך. זי איז אריין מיט דרייסטקייט אין די גראָסערי וואָס איז געווען אין ווינקעל גאָס און האָט זיך געהייסען געבען ברויט און פוטער און קעז, און טאָמייטאָ־זופ אין קען, און זי האָט נאָך פערלאַנגט א מארינירטען הערינג און פיקעלס. האָט זי דער גראָסערי־מאַן אַנגעקוקט פערוואונדערט. האָט זי שטאָלץ אָפּגעענטפערט: פאַפּאַ געהט מאָרגען אויף א פליים אַנקעל בעריל האָט איהם פערשאַפט. האָט דער גראָסערי מאַן פערשטאַנען, און שוין גאָר ניט געזאָגט. איהר וואָרט „פאַפּאַ געהט מאָרגען אויף א פליים" איז געווען א ווינש־פינגעריל, וואָס האָט פאר מאשא'ן אויפגעעפענט דעם גראָסערי־מאַן'ס גראָסערי, דעם בוטשער'ס שאָפּ און זי האָט געקראָגען וואָס זי האָט געוואָלט.

און מאשא האָט רעכט געהאָט. קוים איז ליכטיג געוואָרען אין שטיבעל און מאשא האָט אויפ'ן טיש דערלאַנגט דעם רייכען סאָפּער, מיט'ן מארינירטען הערינג און די פיקעלס, און די טאָמייטאָ־זופ, איז ניט נור מאַן און ווייב האָבען זיך אויפגעהערט צו קריגען. נור אהרן מעלניק האָט זיך דערמאָנט, אז ער איז א פאָטער פון פיער טעכטער און א זוהן, האָט די קינדער ארומגעזעצט ביים טיש, אָנגעזאָגט זיי, אז זיי זאָלען זיצען אָרענטליך — און אין שטיבעל ביים טיש זיינען ארום געזעסען די גליקליכסטע פאמיליע און געגעסען זייער אבענד־ברויט.

.2

ק י נ ד ע ר.

אהרן מעלניק האָט א ליגען געזאָגט. קיין שטעלע צו ארבייטען האָט איהם קיינער ניט צוגעזאָגט. ביינאַכט, ווען ער איז געלעגען אין בעט מיט צוויי קינדער פון ביידע זייטען — האָט ער זיך דערמאָהנט אין וואָס פאר א לאָגע ער געפינט זיך און זיין גאַנצע משפחה. ער האָט מורא געהאַט פאר דעם מאָרגענדיגען טאָג, ווען די ווייב מיט

די קינדער וועלן זיך אויפהויבען און וועלען איהם געפינען אין דער היים. און דער ערוואקסענער איד, דער פאטער פון פינף קינדער, האט זיך געפיהלט ווי אמאל אין די קינדער־יאהרען, ווען ער איז אנטלאפען פון חדר און ווארט אויף א פסק. און דאס געפיהל האט איהם געמאכט היימלאז און קינדיש, און א שעהמעוודיגקייט האט איהם ארומגענומען פאר זיינע קינדער, וואס טוליען יעצט די קעפעלאך צו איהם.

אהרן האט ניט ליעב געהאט זיינע קינדער צוזאמען, ווייל ער האט אין זיי געזעהן די אורזאכע פון זיין אונגליק, פון זיין פערשקלאפונג. אבער צו יעדען קינד האט ער געפיהלט א בעזונדער געפיהל. און יעדעס קינד האט געהאט א בעזונדערס ארט אין זיין הארצען. ציליע, דאס מיידעלע נאך מאשא'ן, האט ליעב געהאט א שרעק די „מואוויעס“, און כאטש זי איז נאר איינמאל געווען אין די „מואוויעס“, ווען דער אנקעל לואי האט זי אמאל מיטגענומען, דאך פון דענסטמאל אן שפיעלט זי נאך אלסדינג, וואס מען האט אין די „מואוויעס“ געשפיעלט. זי נעהמט א קישענדעל און מאכט זיך א פאפע און הילט זיך דערמיט איין אין די מאמעס טוך, און שפיעלט דאס שטיק: „די מאמע מיט'ן קינד“. און ערשט היינט אין אבענד, נאך דעם רייכען סאפער, האט די פאמיליע מעלניק געפייערט דאס איבערבעטען צווישען טאטע־מאמע מיט ציליע'ס א פארשטעלונג. אהרן האט פערגעסען זיין היימלאזיגקייט און זיין ביטערקייט און ער האט געלאכט און געפרעהט זיך מיט'ן קינד'ס שפיעלען. און אייגענטליך איז דאס געווען ציליע, וואס האט מיט איהר פארשטעלונג דעם טאטען צוריקגעצויגען אין שטוב אריין, איהם אריינגעפיהרט אין דער משפחה אריין... יעצט אבער איז ציליע צוריק געווארען א קליין, קליין מיידעלע, מיט א שקאציש שמוציג פנים'על, וועלכעס האט אפילו אין שטילען שלאף ארויסגעפאדערט אלעמען מיט דעם חוצפה'דיגען זיכערען אויסדרוק. עס איז געווען ווי א זארג וואלט אראפ פון קינד'ס געמיטה, און מעהר זיכער שוין, וואס דער טאטע איז דא אין דער היים, האט עס זיך ווי א קעלבעל איינגעטוליעט מיט די פיס, מיט די הענד, מיט'ן קעפעל אין טאטען'ס לייב אריין.

דאס צווייטע קינד, סטעלא, איז געווען גאר א גאנץ אנדערע פון ציליען — זי איז שטענדיג געווען א שרעקעדיגע און א שעה־

מעוודיגע. איז אַ מענש אין שטוב אַריינגעקומען, האָט זי זיך בע־האַלטען אין אַ ווינקעלע און געוויינט. די טאַטע־מאַמע׳ס קריגען זיך, אין וועלכעס זי איז ערצויגען געוואָרען, האָט אויף דעם קינד אַרויף־געוואָרפען אַזאַ שרעק פאַר מענשען, אַז זי האָט געוויינט ביינאַכט פון שלאָף אַרויס, פון שרעקליכע חלומות וואָס זיינען זי בעפאַלען. צייט דער פאָטער איז אַוועק פון דער היים, האָט דאָס קינד גאָר מורא געהאַט צו שלאָפען. זייענדיג געוועהנט איינצונורען איהר קערפע־רעל אין פאָטער׳ס שטאַרקע ברוסט און דערמיט זיך פיהלען זיכער, האָט דאָס קינד ביינאַכט געזוכט דעם פאָטער אויפ׳ן געלעגער. היינט, דאָס ערשטע מאָל זינט דער פאָטער איז אַוועק, איז דאָס קינד איינ־געשלאָפען רוהיג.

אהרן האָט געפיהלט די צוויי קינדישע פאַכעדיגע קערפערלאַך, איינגעקנאַטען און איינגענאַרעט אין איהם אַריין, אַזוי ווי זיי וואָל־טען זיך אַנגעהאַלטען אַז פאָטער און ניט געוואָלט איהם אַוועקלאָזען פון זיך און געבעטען זיך ביי איהם, אַז ער זאָל זיך פאַר זיי ווידער איינשפאַנען אין דעם יאָך, וועלכען ער האָט אַזוי פריי פון זיך אַראָב־געוואָרפען...

און אין יאָך זיך איינשפאַנען האָט ער ניט געוואָלט. ער האָט זיך דערמאָהנט אַז די יאָהרען, ווי ער איז געזעסען אויף דער בויערי. און די אַלע האָפנונגען און חלומות וואָס ער האָט געהאָפט אַרויסצו־רייסען זיך פון די בויערי און אַליין ווערען עפּעס אַ שטיקעל מענש פאַר זיך קומען צו אַ תכלית. און די אַלע האָפנונגען האָט ער איינ־געניהט מיט דער נאָדעל אין די הויזען אַריין, וועלכע ער האָט אויף דער מאַשין געקלאָפּט... ביז אַמאָל האָט זיך ביי איהם געפונען די קראַפט איבערצורייסען, אָבצוהאַקען דאָס לעבען און זוכען עפּעס נייעס. יעצט זאָל ער ווידער צוריקגעהן — צוריקגעהן אויף דער בויערי אָהן האָפנונגען, אַז אַמאָל וועט אַנדערש זיין, אַז עס איז נאָר אויף דערוויילע, נאָר בעגראָבען זיך אַליין אויפ׳ן לעבען לאַנג, אָהן האָפ־נונג אויף בעסערס?...

די אונזיכערקייט און די היימלאָזיגקייט האָט איהם ביינאַכט געפייניגט און געדרושעט איהם ווי אַ ניט גוטער. עס האָט זיך איהם גע׳חלום׳ט אַ שרעקליכער חלום, אַז ער האָט אַנגעהויבען צו וויינען אויס דעם שלאָף אַרויס. אָבער ניט אַ בעדרויערענדעס מענשליכעס

וויינען, נאר א געוויסען־בייסענדעס קלאגען פון א חיה. — ער האט געוויינט פון שלאף, ווי ניט גוטע וואלטען איהם געפייניגט. מען האט איהם געריסען פון שלאף, ער האט זיך אויפגעכאפט:

— הע, וואס, מאשא?

— טאטא, וואס איז דיר? וואס שרייסטו?

— ווער איך? גאר ניט. וואס האסטו זיך אויפגעכאפט?

— האסט אזוי שרעקליך געוויינט, ווי ווער וואלט דיר שלעכטעס געטהאן.

— גאר ניט. קום אריין אין בעט. עס איז קאלט...

די קינדער זיינען געשלאפען מיט די עלטערען. די קלענערע מיט דער מאמע'ן און די גרעסערע מיט'ן פאטער. די איינציגע וואס איז שוין געשלאפען בעזונדער, אויסגעבעט אויף דריי שטוהלען, איז געווען די עלטערע, מאשא. נאר ווען עס פלעגט איהר קאלט זיין ביי־נאכט, פלעגט זי אריינקומען צום פאטער אין בעט אריין. זי האט זיך דערפרעהט מיט'ן פאטער'ס איינלאדונג. זיי האבען פעררוקט די שוועסטערלאך אן א זייט.

אז מאשא איז אריינגעקומען אין בעט אריין, האט זיך דער פאטער פלוצלונג אפגערופען:

— מאשא, דו ביזט דאך שוין א קלוג מיידעל, הארך מיך אויס. ווילסטו, אז דער טאטע דיינער זאל שטענדיג זיין פערשקלאפט ביי דער נעה־מאשין, ביים אנקעל מאזעס, און מיר זאלען שטענדיג לעבען אין ארימקייט? דו פערשטעהסט דאך, דו ביזט דאך א קלוג מיידעל, אז איך וועל צוריקגעהן אויף א פליים ארבייטען — וועל איך שוין שטענ־דיג ארבייטען ביי דער מאשין, זיין א פינסטערער אפערייטאר, אהן האפנונגען אויף עפעס בעסערס. און איהר אלע, דו און די קליינע קינ־דערלאך, וועלען נאך קיין צייט ניט האבען אויפצוואקסען, וועט איהר שוין מוזען געהן באלד ארבייטען. ווילסטו אזוי? יא?

— איז דאך שוין אונזער מזל אזעלכער, אז מיר זאלען געבוירען ווערען ביי אן ארימען פאטער, וועלען מיר אויך ארבייטען. וואס דען קענסטו טהאן?

— ווען איך וואלט נור צייט געהאט, צייט געהאט א פאאר חדשים, אז איך זאל זיך קענען ארומקוקען עפעס אנדערש. און, אז איך זאל נאר האבען אביסעל געלד, א קליין ביסעל געלד אנהויבען

עפּעס אַנדערש. אַט איז ערשט ניט לאַנג געקומען אַ לאַנדסמאַן, האָט ער בשום אופן ניט געוואָלט אַריינקומען צום אַנקעל מאָזעס אין שאָפּ. „שטאַרבען אויף דער גאַס איידער אַרבייטען" האָט ער געזאָגט. גע־קראָגען פון ערגעץ אַביסעל געלד, גיט דזשולערי אויף אויסצוצאָהלען. און ער האָט שוין אַ ביזנעס פאַר זיך. ווען איהר וואָלט מיר נאָר אַביסעל אַבגעלאָזט, נאָר דעם אָטהעם כאַפּען.

דאָס מיידעלע האָט זיך פערקלעהרט אַביסעל — זי האָט גע־קוקט אויפ'ן פּאַטער, און ביים קליינעם שיין פון דער גאַז, וואָס האָט געברענט אַ גאַנצע נאַכט, האָט זי געזעהען דעם פּאַטער'ס רויטע אויגען און זי האָט אויף איהם רחמנות געהאַט. זי האָט געטראַכט און געזאָגט:

— איז וואָס וואָלט געווען, ווען דו וואָלסט געהאַט אַביסעל געלד?

— וואָלט איך געווען עפּעס איינגעקויפט און וואָלט געפּעדעלט. איך וואָלט דזשולערי געווען געגעבען אויף אויסצוצאָהלען. איך וואָלט גראָסערי זאַכען צוגעשטעלט אין די הייזער, אין געפּענגענים וואָלט איך ניט צוריקגעגאַנגען, אויף דער בויערי.

— און וויפיעל בעדאַרפסט דו?

— הונדערט דאָלאַר, מיין קינד, הונדערט דאָלאַר. וואָס קומט אַרויס?

— און דער אַנקעל מאָזעס קען דיר אויסבאָרגען, אז ער וויל?

— אז ער וויל, — געוויס קען ער. וואָס קומט אָבער דערפון אַרויס. אַרויסגעוואָרפענע רייד. איך וועל צוריקגעהן אויף אַ פּליים: איך וועל... לאָז זי וואַרטען אַ מינוט, — ווייזט ער אויף דער ווייב — ביז איך וועל קריגען. — צום אַנקעל מאָזעס קען איך דאָך ניט געהן, ער וועט דאָך מיך ניט נעהמען צוריק.

— האָסט דאָך געזאָגט, אז דו האָסט שוין אַ פּליים, אז דער אַנקעל בעריל האָט דיר געשאַפט.

— ליגען געזאָגט. איך האָב איך ניט געוואָלט די שמחה פער־שטערען. ווי אזוי האָב איך אַ פּליים? צו אַנקעל מאָזעס קען איך דאָך ניט צוריקגעהן. איך האָב דאָך איהם בעליידיגט. איך וועל

ניט געהן ארבייטען, גיט אייך אן עצה אהן מיר. לאז אייך דאכטען, אז איך בין געשטארבען, בעגראבען, איך בין ניטא...

דאס מיידעל האט שוין געשוויגען. אין איהר קליין קעפעל האט געארבייט א געדאנק. זי האט געקלעהרט ורעגען א פלאן ווי אזוי צו שאפען דעם פאטער הונדערט דאלאר, אז ער זאל פרואווען זיין מזל. עס איז נאר געווען איין איינציגער וועג, דער וועג צו אנקעל מאזעס. זי האט נאך דעם אנקעל מאזעס קיינמאל ניט געזעהן, נאר זי איז געווען זיכער אין זיך, אז ווען זי זאל איהם זעהן — וועט זי ארויסקריגען פון איהם דאס געלד וואס זי דארף פאר'ן פאטער. און דעם מיין האט זי ביי זיך אבגעמאכט.

דערווייל האט מאשא'ס קערפערעל, וואס איז צוגעקומען אין בעט אריין, פערלאנגט אן ארט פאר זיך. די פיסעלאך האבען זיך צונויפגעמישט, און ווארפענדיג איינס אן דאס אנדערע האבען זיי זיך געקאפיעט ביז אלע דריי שוועסטערלאך האבען זיך אויפגעכאפט. דערזעהן די גדולה, אז מאשא איז אריינגעקומען צו זיי אין בעט אריין, — האט זיך זיי ניט געגלוסט שלאפען. די שוועסטער האבען זיך אנגעהויבען צו שפיעלען, צו קיצלען און צו שטארכען איינס דאס צווייטע און אנגעהויבען צו לאכען. מאשא האט פערגעסען אן די גרויסע פלענער וואס זי האט פאר'ן פאטער ארויסצוקריגען די הונ־דערט דאלאר, וואס איז נויטיג פאר איהם אנצוהויבען דאס נייע, „גרויסע“, גליקליכע לעבען — און ערהאלטענדיג א שטארד און א קאפיע — האט זי אבגעגעבען דאס איהריגע. די שוועסטער האבען אנגעהויבען צו קריכען און געמאכט דעם פאטער'ס גרויסען מענלי־כען קערפער פאר דעם לייטער, אויף וועלכען זיי זיינען ארויף און אראפ געגאנגען. אהרן האט אויך פערגעסען אן אלע זארגען. עס איז איהם אנגענעהם געווען די קיהלע קינדערישע לייבעלאך, וועלכע האבען אזוי געגלעט זיין לייב. ער האט זיך אנגעהויבען שפיעלען מיט די קינדער, יעדעס מאל געכאפט איינס און אבגעצעהלט אויף דעם אנ־גענעהמסטען ארט, וואו עס איז זיס צו פאטשען... אזוי פיעל פעטש פאר יעדען קינד, וויפיעל עס צעהלט יאהרען. דאס פאטשען אין די גע־זעצלעך האט די קינדער זעהר אמוזירט און זייער לאכען און פרייד האבען אויפגעוועקט די איבעריגע קינדערלאך, וועלכע זיינען גע־שלאפען מיט דער מאמע'ן. און עס האט אנגעהויבען צו ווערען א

פעלקער־וואנדערונג, פון טאטע'ס בעט צו דער מאמע'ס און פער־קעהרט, ביז אזוי לאנג און ברייט, ביז זיי האבען ארויסגערופען דעם „שאטען", זיי האבען אויפגעוועקט די מאמע'ן.

— וואס פאר א שווארצע יאהר אויף זייערע קעפ? וואס האסטו טאג געמאכט? ווענוג איז דיר דער טאג, בעדארפסט נאך די נאכט?

די קינדער האבען איבערגעצויגען די קאלדרעס איבער די קעפ־לאך און געמאכט זיך שלאפען, שנארכענדיג הויך. איינס, נאר דאס קליינע, האט זיך ניט געקענט איינהאלטען און ארויסגעהילכט מיט א געלעכטער. האבען איהם די אנדערע גלייך נאכגעטהאן. וואס דאס האט פערהילכט דאס קליינע שטיבעל.

אהרן האט צוזאמען מיט זיינע קינדער איבערגעצויגען די קאלדרע איבער'ן קאפ, אויך מורא האבענדיג פאר דער ווייב. און די קינ־דער'ס לאכען און פרייד האבען ארויסגערופען ביי איהם נייע שטראָ־מען פון ענערגיע. ער האט מיט אמאל אנגעהויבען צו פערשטעהן דעם געדאנק פון הויזען־נייהען... ער האט פערשטאנען זיין אכט־יעהריגעס לעבען, פאר וואס ער איז אבגעזעסען אויף דער בויערי ביים אנקעל מאזעס, און בעשטימט וויעדער זיך איינצופערדים'ען אין דער נאדעל — פאר דעם לאכען און פרייד פון די קינדער...

3.

פ א ר ט א ג.

עס איז נאך געווען טיעף אין דער נאכט, ווען די זארג האט אהרן מעלניק ארויסגעיאגט פון שטוב. אין די בעטען זיינען נאך אלע, דאס ווייב און די קינדער געשלאפען. אהרן מעלניק האט זיך אנגעטהאן אין דער שטיל. ער איז אריין אין דער קיך, אויפגעהויבען דעם טאפ, אונטער וועלכען דאס ווייב האט בעהאלטען דאס ברויט פאר די קינדער, געוואלט ארויסנעהמען דאס שטיק. ער האט זיך אן עפעס דערמאנט, געגעבען א מאך מיט דער האנד און איז צוגעגאנ־גען צו דער טהיר.

— טאטע, וואו געהסטו? — האט איהם מאשא אנגעכאפט ביי דער האנד.

— דו ביזט עס, מאשא? וואס האסט דו זיך אזוי פריה אויפ־געכאפט? צוריק אין בעט אריין!

— איך האב געזעהן, ווי דו האסט זיך אנגעטהאן. איך וועל דיר ניט לאזען געהן. איך האב מורא, וועסט ניט צוריקקומען.

א פער'עקשנ'טער ביטערער שמייכעל האט פערקרימט אהרן'ס ליפען:

— נאר, געה צוריק אין בעט אריין, וועסט מיר יעדען טריט נאכגעהן? איך געה ארויף צום פעטער בעריל — איך בעדארף זיך מיט איהם אן עצה האלטען. מיר וועלען צוזאמען געהן צום אנקעל מאזעס.

מאשא האט געקוקט דעם פאטער אין די אויגען אריין.

— וועסט אין אבענד אהיים קומען?

— געוויס וועל איך אהיים קומען — וואו דען וועל איך געהן?

מאשא האט פערגעסען, אז זי איז שוין „אן ערוואקסענע". עס איז עפעס איבער איהר געקומען. זי האט זיך פלוצלונג געגעבען א נארע צו צום פאטער, אריינגעשטעקט איהר קעפעל אין זיין בויך אריין און האט געזאגט:

— האב נישט קיין זארג. — וואס האסטו זארג? מיר'ן זיך שוין אן עצה געבען... איד'ל נעהמען אין גראסערי. ער וועט בארגען... זארג ניט פאפא, עס וועט זיין אלל־רייט.

אהרן'ען האט עפעס פערדראסען די רייד. האט ער געמורמעלט:

— עס איז אלל־רייט, גוד באי. און ער האט פלינק פערלאזט דאס הויז.

איבער דאון־טאון ניו יארק איז אויפגעגאנגען די זון, ווי א פרעמ־דער וואס קומט צום ערשטען מאל אין א לאנד אריין, האט זי גע־בלאנדזשעט איבער די ווייטקייט און ברייטקייט פון הימעל און האט פאראוים פאר זיך אויסגעגאסען וועללען מיט ליכט, וועלכע האבען פערפלייצט פעלדער־הימעל. נאך האט גערוהט אין טיעפען שלומער די שטילקייט פון דער נאכט איבער די איינזאמע הויכע שפיצען און דעבער פון די דאון־טאון'ער הימעל־קראצערס. עס איז געווען, ווי זיי וואלטען זיך געוועקט פון א שלאף אויף — און די טויזענדער,

טויזענדער שויבען־וועגד האָבען אָנגעהויבען אָנטסעגען צו פינקלע־
דעם מאָרגען־ליכט. דאָס מאָרגען־ליכט האָט געוועקט, און אויך דער
אייזערנער ריעז, דער וויליאַמסבורגער בריק, וואָס ליגט איבער'ן
טייך, האָט זיך געוועקט פון שלאָף, אויסגעצויגען הענד און פיס און
דאָס ערשטע שטיקעל אַרבייט אָבגעטהאָן — אַריבערגעפיהרט די
פערשלאָפענע קאַר מיט אהרן' מעלניק און אַ שלאָפענדען קאָנדוקטאָר...
איבער די גאַסען פון דאַון־טאַון האָבען זיך אָנגעהויבען צו ווייזען די
ערשטע... איינזאַמע זיינען זיי נאָך געווען... מענשען וואָס לעבען
אין דער נאַכט, מילך־וועגען און בעקער־וועגען, און צייטונגס־טרע־
גער... דאָס גרויסע ניו יאָרק וועקט זיך ערשט... דאָס ערשטע רו־
פען... פון ערגעץ־וואו קלינגט אַ קאַר, קלאַפּט אַן איינזאַמער עלע־
וויטער איבער די קעפּ... איבער די גאַסען זיינען נאָך פערשפּרייט
די רעשטלאַך פון נעכטיגען טאָג. קאַנען איש, האַלבע פערברענטע
קאַסטענס וואָס אינגלאַך האָבען נעכטען אָנגעצונדען, אַלטע שטי־
קער מעבעל אַרויסגעוואָרפען פון אַ שטוב... אויף די ברעטלאַך פאַר
די פענסטער לופטערט זיך דאָס נעכטיגע עסען... און פערדאַרטע,
אויסגעטריקענטע שטיקער וועש טאַנצען ווי פריה־מאָרגען־שדים אויף
די פייער־עסקייפּס, אויף די שניערען... די נאַכט איז געוואָרען גע־
כאַפּט פון טאָג און ענטפּלעקט פאַר די ליכטיגקייט אַלע פערבאָרגענ־
הייטען און סודות פון דער נאַכט...

מיט אַ שולדיג בעוואוסטיג שמייכעלע איז אהרן אַרויף אויף די
פינסטערע טרעפּ. שטיקענדע ריחות פון נעכטיגען עסען, פון שלאָפענ־
דע מענשען, פון ניט־געלופטערטעס בעט־געוואַנד האָט זיך געהערט
פון אַלע טהירען... אין איינעם מיט די ריחות האָבען זיך פערנומען
קינדישע שטימען, וואָס ווייגען פון די וויגען אַרויס; פון אַ טהייל
טהירען האָט זיך פערנומען אַ שילטען צווישען מאַן און ווייב, און
איבער זיי אַלעמען, אויפ'ן לעצטען שטאָק, האָט אהרן געהערט פון
דער טהיר אַרויס דעם ברודער'ס בעקאַנטען גמרא־נגון. לערנענדיג
משניות.

דעם ברודער האָט ער געטראָפען אין טלית און תפילין, זיצענדיג
ביים טיש, אין אַ ריין ווינקעל אין די קיטשען, און הויך לערנענדיג
משניות. זיין גמרא־נגון האָט ניט אויפגעוועקט טשאַרלי'ן, דעם
זוהן, פון שלאָף, וועלכער איז געלעגען אין און אויפגעלעגט בעט אין אַ

צוווייטען ווינקעל. בעריל האט דערזעהן זיין ברודער, האט ער אי־בערגעהאקט דעם גמרא־נגון און אויסגערופען מיט פרייד, וועלכער איז געקומען פון דעם אידענ׳ס קלאהרע אויגען ארויס, ווי א טויב:

— הער, זעה נור, ווער עס איז דא, אהרן, וואס טהוסטו אזוי פריה?

— איך בין ארויפגעקומען דיר הערען לערנען. איך ווייס אז דו לערנסט אין דער פריה בעפאר דו געהסט ארבייטען.

דער ברודער האט זיך ארומגעקוקט אויב קיינער הערט ניט, האט ער זיך אבגערופען אין דער שטיל:

— וואס האסטו דיר געמאכט א ברוגז? מיט וועמען? מיט דיין ווייב און קינד? וועלכער איד טהוט דאס? נעכטען איז דא געוועזן דיין מיידעל, מאשא, דיר זוכען. עס איז דאך א רחמנות, וואס טהוסט דו!

— איך בעט דיר, רעד ניט מיט מיר וועגען דעם — האט זיך אהרן אבגערופען שטרענג, אז ניט האסט דו מיך שוין מעהר ניט. איך בין ארויפגעקומען צו דיר, געפינט זיך דארט, ביי דיר אין שאפ, א פליים, אפשר?

— וואס, ביי שוירטס, צווישען שיקסעס? וויפיעל וועסטו פער־דיענען? און וואס איז די מעשה מיט׳ן אנקעל מאזעס? מען האט דאך מיר געזאגט, אז דו לערנסט זיך פאר א קאטער — און ער האט צוגעזאגט.

— זאל ער ברענען, זיין שוועל וויל איך ניט איבערטרעטען מעהר — איך בין איהם מוחל די גליקען. אוים משפחה, ארביי־טען ביי משפחה איז ערגער ווי גיהנום. שוין גענוג, איך וויל פרואווען ביי א פרעמדען.

— אבער ביי שוירטס, צווישען אלטע אידען און שיקסעס, להבדיל, דו, א טאטע פון פיער קינדער — וויפיעל וועסטו פער־דיענען?

— וואס עס זאל ניט זיין — אבי עפעס נייעס, — אבי עפעס אנדערש. — מיר וועלען זעהן. — מיר וועלען פאהרען אין איינעם.

גנענדעל איז ארויס פון דער צווייטער שטוב, און באטש גנענדעל איז שוין געוועזן א באבע פון א גאליציאנער אייניקעל — און גנע־

דעל איז שוין צוועלף יאהר אין אמעריקא און האלט פינף קינדער אין באארד, און מיט אנגסטען רייסט זי פון זיי ארויס די פעי. דאך טראגט נאך גנענדעל דאס זעלבע עלעגאנטע שייטעל מיט דריי גע־קרייזטע לאקען אויף דעם גלאנצענדיגען שטערן. אזוי ווי זי איז גע־וואהנט געווען אין דערהיים, אין פוילען, ביי א פאראדנע שוהל־גאנג אין שבת און יום־טוב. אזוי ווי אמעריקא האט געהאט א פערניכטענ־דען עפעקט אויף איהר מאן בעריל, געמאכט אויס איהם אין א גאנץ קורצע צייט אן אלטען אידען, מיט אן איינגעהויקערטען רוקען, אזוי האט אמעריקא געווירקט אויף גנענדלען, זיין ווייב, גאר פערקעהרט. גנענדעל איז אין אמעריקא איינגער געווארען. זי איז דא געווארען „ליבעראל“. אנשטאט דעם צאינה וראינה, וועלכעס איז געווען איהר גייסטיגע שפייז פון דערהיים — האט זי דא געלעזען אידישע צייטונ־גען, מיט אלסדינג זיך אינטערעסירט. די קינדער האבען זי אפט מיט־גענומען אין אידישען טהעאטער, פון וועלכען זי האט גרויס הנאה גע־האט, און ליעב געהאט זיך צו פוצען אין די טעכטער'ס אויסגעטרע־טענע קאמאשען אדער איבערגעמאכטע קליידלאך, אזוי, אז גנענדעל האט אין א געוויסער מאס אנגעהאלטען די „מאדע“ נור אביסעל פער־שפעטיגט... דעם מאן'ס לערנען און פרומקייט, וועלכעס איז געווען איהר שטאלץ און איהר גליק אין דערהיים — האט דא ביי איהר ווניג ווערטה געהאט, און ווייל די מאשין האט אויס בעריל'ען אזוי פריה געמאכט אן אלטען, איינגעהויקערטען מאן, האט ער פער־לארען יעדען חן און אנזעהן אין איהרע אויגען. ער האט געהאט ביי איהר א שווער לעבען אויף דער עלטער.

— נו, פאק איין דיין פעקעל און מאך פלאץ, די קינדער דארפען ברעקפעסט עסען (גנענדעל האט זעהר ליעב געהאט צו בענוצען אין איהר שפראך די נייע ווערטער פון די קינדער).

— שוין, שוין, עס איז שוין טאג געווארען. די חברה הויבען זיך אויף — האט בעריל געזאגט צום ברודער מיט א שמייכעלע. וואס איז געקומען פון זיינע ריינע קוואלענדיגע אויגען — צונעהמענדיג זיינע ספרים און אוועקטראגענדיג זיי אין א ווינקעל אריין — דו ווייסט, אהרן, אין דער היים האב איך געלעבט בייטאג, מיט אלע מענ־שען צוגלייך, ווען אלע זיינען וואך. דא לעב איך ביינאכט, ווען אלע שלאפען. בייטאג וואס בין איך? גאר נישט, א וויסטער שווערט־

מייקער, זיץ צווישען איטאַליענישע שיקסעס און נעה העמדער. איך בין גאָר ניט ביי מיין ווייב, ביי מיינע קינדער. בייגאַכט, זעהסטו, אָבער, ווען אַלע שלאָפען — בין איך ווידער צוריק בעריל, לערן איך מיר מיין בלאַט גמרא, מיין משניות. איך הער אוים, וואָס דער תנא זאָגט, ווי אין דער היים. מיר דאַכט זיך, אַז איך בין אין בית־המדרש און לערן. אמעריקא איז אַ פערדרעהטע וועלט. דאָ לעבט מען בייגאַכט, און מען איז טויט בייטאָג.

4.

דער ברודער בעריל מיט זיינע קינדער.

— טשאַרלי, טשאַרלי, הויב דיך אויף, נו, ס'זיינען דאָך שוין אַלע אַנגעטהאָן — האָט די מוטער געוועקט דעם באַי, וואָס איז גע־שלאָפען אין דער קיטשען אויפ'ן אויסגעשטעלטען בעט, וואו דער פאָטער האָט געדאַוונט.

— וואָס ער שלאָפט נאָך, דער לערן־בחור? ער מיינט, אַז ער איז אין דער היים. ער וועט ווידער פערלירען דעם דזשאָב, און מיר וועלען מוזען ארבייטען פאַר איהם — האָט זיך אָנגערופען דבורה, בעריל'ס עלטסטע טאָכטער, אַ מיידעל פון אַ יאָהר עטליכע און צוואַנ־ציג, וועלכע איז אריינגעקומען פון צווייטען שטוב אָנגעטהאָן אין העט און זשעקעט גרייט ארויסצוגעהן, און פון איהר טונקעל־ברוין געזיכט האָבען ארויסגעקוקט אַ פּאָר פרישע אויגען, נור די דיקליכע ליפען און די בלאַסע באַקען ביים האַלז, וועלכע זיינען געווען זעהר דין, האָבען געמאַכט איהר אויסזעהן רחמנות'דיג, אַז אויסזעהן, וואָס האָט דאָס פערעלטערטע מיידעל זעהר אויפגערעגט. און צייט איהר אינגערע שוועסטער, ראַחעלע, האָט חתונה געהאַט פריהער פאַר איהר, איז די מיידעל געוואָרען אונערטרעגליך אין שטוב.

— שויז, זיך אויפגעהויבען, וואָס ווילסטו פון איהם? — האָט די מוטער זיך אריינגעמישט.

נור טשאַרלי, מיט אַ גרויסע פערפעדערטע טשופרינע און מיט אַ פערוועבט פּנים פון שלאָף, האָט זיך אויפגעכאַפּט, ווי אַ פייער

וואַלט אויסגעבראָכען, ארומגעקוקט זיך פערוואונדערט. באַלד זיך גע־פונען אין דער לאַגע, אויסגעריבען זיך די אויגען און גענומען זיך אַנטהאָן לאַנגזאַם.

— מאמא, דער ברעקפעסט נאָך ניט פערטיג? אַי דאָן קער, וועל איך עסען ברעקפעסט אויס־סייד. איך האָב ניט קיין צייט צו וואַר־טען, אַז דער פאַרמאַן זאָל מיר אַראָברעכענען פון דער פּעי.

— אָבער דבורה, אַט שויז, די קאַווע שטעהט שוין אויפ'ן טיש. דער טאַטע האָט זיך נור פערשפּעטיגט אביסעל מיט'ן דאַוונען. דער פעטער איז געקומען, זעהסט, אַט שויז, וואָס ווילסטו? — איז די מוטער פלינק צוגעלאָפען צום קיכעל.

— עס איז ניט מיין ביזנעס, יאָ פעטער אַדער ניט פעטער, אַז איך קום אַרוים דאַרף מיין ברעקפעסט שטעהן אויפ'ן טיש. איך קען מיך ניט פערשפּעטיגען צוליעב מיין פעטער.

— דבורה'לע, — האָט זיך דער פאַטער אָנגערופען צונויפלייי־גענדיג די תפילין — דבורה'לע!

דבורה'לע, וועלכע האָט נאָך גוט געדענקט דעם פאַטער פון דער היים, געדענקט נאָך די גוטע צייטען, ווען דער פאַטער איז געווען דער אנגעזעהענער חסיד אין שטעדטעל, און געפיהרט דאָס שעהנע הויז; דורכגעמאַכט די ביטערע צייט, ווען דער פאַטער איז אָרעמער געוואָרען, איז אָנגעקומען מיט די פאַמיליע אין אמעריקא שוין אַ ערוואַקסענע, האָט געפיהלט צום פאַטער אַ געוויסען רעספּעקט מעהר ווי אַלע אַנדערע קינדער. דעם פאַטער'ס רופען „דבורה'לע" האָט זי דערמאָנט אָן דער אַלטער היים, אין די שטוב אין שטעדטעל, ווען פאַטער און מוטער האָבען זי גערופען מיט דעם זעלבען נאָמען. זי האָט זיך אָבגעשטעלט, געוואָלט צוגעהן העלפען דער מאַמע'ן גרייטען דעם ברעקפעסט צום טיש, ווי זי איז געוועהנט געווען, נור ווען זי האָט געקוקט אויפ'ן באַי, וועלכער האָט זיך לאַנגזאַם אָנגעטהאָן, נישט גע־איילט, מיט אַ רוהיגקייט, האָט עס איהר פערדראָסען.

— וועל, אַז ביי אונז געהט אַלעס מיט'ן קאָפּ אַראָב.

דבורה איז געווען די ערשטע פון די קינדער וועלכע האָבען פער־דיענט געלד און אהיים געבראַכט דער מאַמען. זי האָט פערדיענט געלד פון ערשטען טאָג אַז וואָס זי איז אַראָבגעקומען אין אמעריקא — האָט זיך איהר געדאַכט, אַז זי איז די אמת'ע בעל־הבית'טע פון שטוב.

זי האָט ניט פערגונען וואָס איהרע אינגערע ברידער און שוועסטער האָבען נאָך פערכאַפּט די פּאָבליק סקוהל, איינער אַ יאָהר, דער אַנדע־רער צוויי. זי האָט געמוזט געהן באַלד ארבייטען — האָט זיך איהר אַליץ אויסגעדאַכט, אַז זי, די איינציגע, האָט געארבייט פאַר דער שטוב. כאָטש איהרע ברידער און שוועסטער האָבען שוין לאַנג געארבייט און פערדיענט געלד, נור אַם מעהרסטען האָט זי ניט פער־גונען דעם אינגערען באָי, טשאַרלי, וועלכער איז געקומען קיין אַמע־ריקא נאָך אַ קינד, און ער האָט פערכאַפּט מעהר פּאָבליק סקוהל ווי די איבריגע קינדער, און כאָטש היינט איז ער שוין ערוואַקסען, דאָך געהט ער ניט ארבייטען „סטעדי“, נור האַלט זיך אין איין לערנען אין די אָבענדען אין „פּריפּערעטאָרי סקוהלס“, און בייטאָג ארבייט ער ביי וואָס עם מאַכט זיך, אַמאָל יאָ, אַמאָל נישט. די שוועסטער האָט איהם ניט פערגונען, וואָס דער באָי וועט באַלד אריינקומען אין קאָ־לעדזש, און אפשר וועט ער זיך דערשלאָגען צו אַ לאָיער, צו וואָס ער שטרעבט. עס האָט זיך איהר אַליץ אויסגעדאַכט, אַז דאָס האָט זי אויף איהם אַזוי שווער געארבייט אין דער יוגענד, און דאָס צוליעב איהם זיינען איהרע ליפּען און הענד געוואָרען אַזוי גראָב און איהר האַלז דין און בעצוויגען מיט בלאָהע אָדערען... צוליעב איהם איז זי איבער־געבליבען אַן אַלטע מיידעל...

— עני־האַו, מיין ברעקפעסט וועט ניט פערפאַלען ווערען. עס איז דאָ ווער עס זאָל עס אויפעסען — האָט זי געוואָרפען אַ בליק אויפ׳ן באָי.

דער באָי האָט פערשוויגען די שוועסטער. ער איז געווען צו־געוועהנט צו אַזעלכע סצענעס פון זיין יוגענד אָן. ער האָט די שוועסטער פערשטאַנען און רחמנות געהאַט אויף איהר. און ווי אַ שולדיגער, וואָס ער האָט זיך אויפגעצויגען אויף איהר חשבון, האָט ער זיך אָנגעטהאָן אין שווייגען.

— וועל, וואָס איז, וויעדער די בעל־הבית׳טע? האָט זיך גע־הערט קלאַראַ׳ס שטימע פון צווייטען שטוב. זי איז ארויסגעקומען

— קוקסט מיך אָן, דערקענסט מיך ניט — שמייכעלט דער על־טערער ברודער גוטמוטהיג — יענער בעריל איז געשטאָרבען. דאָ בין איך נאָך אַמאָל געבוירען געוואָרען. איך געדענק שוין אַליין ניט יענעם בעריל. דאָ איז אַ גאַנץ אַנדערער.

אויך שוין אַנגעטהאַן אין העט און מאַנטעל. זי איז געווען מיט יאַהרען איינגער פון דער שוועסטער, האַט פערבאַפט אַ יאַהר פּאַבליק סקוהל און ארבייט שוין ביי אַ בעסערען טרייד, ביי לײדיעס העטס, אַלס אַ סיילס־לײדי, און די עלעגאַנץ, וועלכע נויטיגט זיך ביי איהר טרייד, האַט מען אַנגעזעהן אַן איהרע קליידער און איהר בעוועגונג.

— עני־האו, מאַמאַ, זי איז דאך נישט די גאַנצע בעל־הבית'טע דאַ אין שטוב, מיר גיבען דאך אויך צושטייער צום שטוב. איז נאַט סאַ, מאַמאַ?

די שוועסטער האַט אַבער שוין נישט געהערט קלאַראַ'ס ווערטער. זי איז שוין געווען הינטער דער טהיר.

— נעהם שוין צונויף דיינע תפילין, מיט'ן תהילים, מיט'ן טלית, נעהם שוין צונויף, אַלעס איז איבער דיר. אַז עס קומט אין דער פריה צולייגט ער זיך אַזוי — אַז די קינדער האַבען ניט וואו ברעק־פעסט צו עסען, האַט גענענדעל אויסגעלאַזט איהר ביטער הארץ אויפ'ן מאַן.

בעריל האַט זיך געשעהמט פאַר'ן ברודער, האַט ער געשמיי־כעלט מיט זיינע קלאַהרע קינדישע אויגען.

— גענענדעל, עס איז דאך ווער דאַ אין שטוב, גענענדעל.

גענענדעל האַט זיך גאַר ניט אַנגערופען. שטיל געגרייט צום טיש. אין אַ מינוט איז דער געבעט־טיש געוואָרען פערוואַנדעלט אין אַן עס־טיש. בעריל האַט זיך געוואַשען און געשטופּט דעם ברודער צום טיש.

אהרן, וועלכער האַט זיך שרעקליך געפיהלט ביים ברודער, האַט שוין לאַנג געוואַלט ארויסלויפען פון שטוב, נור ער האַט גרויס רחמנות געקראַגען אויפ'ן ברודער, און ער האַט איהם זעהר ליעב גע־קראַגען, זעהענדיג זיינע ליידען, האַט ער אַנגעטהאַן אַ כח איבער זיך, געוואַשען זיך (כאַטש ער האַט עס קיינמאַל ניט געטהאַן) און אוועקגעזעצט זיך ביים טיש מיט'ן ברודער עסען.

אַז דער באַי איז צוגעקומען צום טיש אַהן הוט, אומגעדאַ־ווענט און אומגעוואַשען, עסען, האַט בעריל, וועלכער האַט דענסמאָל געהאַלטען פאַר דער המוציא און ניט געטאָרט מפסיק זיין, געברומט צום יונג: נו—נו—נו.

— וואָס נו, אַט שוין נו, — האָט געגענדעל גענומען דעם באַ'ס היטעל און אָנגעטהאָן איהם אויפ'ן קאָפּ — געה, טשאַרלי, זאָג קריאַת־שמע.

דער זיעבצעהן־יאָהריגער באַי האָט געטהאָן וואָס די מאַמע האָט איהם געהייסען. גענומען דעם טאַטענ'ס טלית ביי די ציצית, געמורמעלט אַ פּאָר ווערטער, אַ קוש געגעבען און אוועקגעזעצט זיך עסען.

— געגענדעל! — האָט בעריל געברומט בייז.

— וואָס איז? שוין, דו דאַווענסט פאַר איהם. דו דאַווענסט פאַר אַלע. אין אמעריקא האָט מען ניט קיין צייט צו דאַווענען.

אהרן האָט אָנגעקוקט די שוועגערין און האָט זי ניט דערקענט. איז דאָס די פרומע אידענע, וועלכע פלעגט אין דער היים זיין די זאָגערין אין דער שוהל און לויפען יעדעס מאָל אין בית־המדרש אריין מיט אַ לעפעל, מיט אַ טעפּעל אַ שאלה פרעגען? שטענדיג האָט זי געהאַט שאלות צו פרעגען. וואָס איז דאָס געוואָרען מיט איהר דורך דער קורצער צייט וואָס זי איז אין אמעריקא!

נור געגענדעל, ווי געזאָגט, איז אין אמעריקא געוואָרען „ליבעראַל". דאָס הויז ביים פעטער בעריל איז געווען צוטהיילט אין צוויי פּאַרטייען. איין פּאַרטיי איז געווען דער פאָטער מיט די עלטסטע צוויי טעכטער, דבורה, די פערזעסענע, און אַ אינגערע, וואָס האָט חתונה געהאַט פאַר אַ גאַליציאַנער, וועלכע האָבען געדענקט דעם טאַטען פון דער היים, ווען ער איז געווען גוט־אָב, און רעספּעקט געהאַט פאַר איהם. די אַנדערע פּאַרטיי, די מאַמע מיט די אינגערע צוויי קינדער, טשאַרלי און קלאַרא, וועלכע האָבען זיך האַלב דאָ ערצויגען. זיי האָבען די מוטער ליעב געהאַט און די מוטער האָט זיי ליעב געהאַט. און די רייבונגען פון די „פּאַרטייען" האָט זיך געפיהלט ביי יעדען מאָלצייט.

בעריל האָט אויך נישט פערשטאַנען וואָס איז געוואָרען אין אמעריקא מיט זיין ווייב, נור ער איז געוואָרען צוגעוועהנט דערצו. ער האָט אַזוי פיעל זאַכען נישט פערשטאַנען דאָ אין אמעריקא — אָה! איז געוואָרען צוגעוועהנט, און גאָר ניט מעהר געפרעגט. דער איד האָט געלעבט די צוועלף יאָהר, וואָס ער איז אין אמעריקא, איינזאָם, אַליין, אין מיטען קרייז פון זיין פאַמיליע. ער האָט מיט קיינעם קיין

וואָרט ניט געהאַט אויסצורייידען, ניט נאָר זיינע זיינע קינדער פּערוויי־טערט געוואָרען פאַר זיינע אויגען, נור זיין אייגען ווייב, מיט וועלכער ער האָט קינדער געהאַט און געלעבט אדורך זיין לעבען, איז איהם דאָ אין אמעריקא פערפרעמדט געוואָרען. די איינזאַמקייט האָט דעם פרומען אידען אריינגעטריבען אין רעליגיעזער התפעלות. ער האָט געזוכט זיין לעבען אין זיין רעליגיאָן. די וועלט האָט ער שוין ניט געהאַט — האָט ער געוואָלט, אַז די צווייטע וועלט, וואָס ער גרייט זיך אָן, זאָל זיין וואָס רייכער און הערליכער... ער האָט ניט גע־געסען פון דעם זעלבען ברויט וואָס זיין משפחה. מוצאי שבת איז ער געגאַנגען צו אַ בעקאַנטען אידען, אין אַ אידיש געסעל, וועלכער האַנדעלט מיט כשר'ע פּוטער און קעז און וועלכען ער האָט געקענט אַלץ אַן עהרליכען אידען. ער האָט געדאַוונט מיט איהם אין איין שטיבעל — און האָט זיך געקויפט אַ האַלב פונט פּוטער און אַ קעזעל און פון דעם האָט ער געלעבט פון איין וואָך צו די אַנדערע... און פון דעם כשר'ען עסען האָט ער יעצט געגעסען.

אין אַ פערטעל שעה ארום איז שוין געגענדעל'ס שטיבעל געווען לייִדיג און שטיל — אַלע זיינען אַוועק צו דער ארבייט.

אַז אַהרן מיט בערל'ען זיינען ארויסגעקומען אויף דער גאַס ארויס — האָט אַהרן אָנגעקוקט זיין ברודער און ערשט יעצט האָט ער געזעהן ווי דער ברודער האָט זיך פערעלטערט דורך דער קורצער צייט וואָס ער איז אין אמעריקא. ער איז שוין געווען אַן אַלטער מאַן מיט אַ גרויע באָרד און אַן איינגעהויקערטען רוקען. און ווי לאַנג איז עס גאָר, ווי אַט דער אַלטער מאַן איז געווען בעריל חסיד פון קוזמין, מיט אַ שוואַרצע באָרד און מיט בליהענדע רויטע באַקען און מיט גלאַנצענדיגע שוואַרצע אויגען? בעריל חסיד, וועלכער פלעגט זיך קאָכען אין קהל'שען טאָפּ, אַ איד אַ ברען, אַ סוחר פון אמאָל, געפאָהרען נאָך גער צום רבי'ן — אַ וואוילער לערנער — דאָס איז ער? אהרן'ען האָט זיך געדאַכט, אַז ער האָט צוויי ברידער, אַז יענער בערעל חסיד איז איבערגעבליבען אין דער היים, אין'ם קליינעם שטעדטעל, און דער, דאָ, איז אַן איינגעהויקערטער אַלטער אַפּערייטאָר, אַ קלאָגענדער צובראָכענער איד...

בעריל האָט בעמערקט ווי אַהרן קוקט איהם אָן, און פערשטאַנען וועגען וואָס ער קלעהרט.

— אָבער, בעריל — שמייכעלט אהרן — ווי קענסטו דאָס...

אהרן האָט געוואָלט עפּעס זאָגען און אָבגעהאַקט אין מיטען.

— נאָר, עס איז שוין נעהענטער ווי ווייטער. איך האָב גאָר ניט צו פערלאַנגען פון דער וועלט. איך בין שוין צופריעדען.

אהרן האָט ערשט יעצט פערשטאַנען פאַר וואָס דער ברודער ביי דער גאַנצער פערשקלאַפונג האָט נישט פערלוירען דעם מוטה און האָפנונג. ער האָט ניט געוואוסט ביז איצט פאַר וואָס דער ברודער איז אזוי רוהיג און גליקליך; פארוואָס זיינען זיינע אויגען אזוי קלאָהר און ריין געבליבען. יעצט האָט ער עס געזעהן. דער ברודער האָט אַ גלויבען אין יענער וועלט, און וואָס נעהענטער ער איז געקומען צו יענער וועלט, אלץ גליקליכער און רוהיגער איז ער געוואָרען. עס האָט זיך איהם געדאכט, אזוי ווי ער זעהט דעם ברודער צופאָהרען צו אן אינזעל, וואו עס ווארטען פאַר איהם אָנגעגרייט אוצרות וואָס ער האָט אָנגעזאמעלט דורך דעם גאַנצען לעבען און ער פאָהרט אָבנעהמען זיין פערמעגענס. וואָס נעהענטער ער קומט צו צו דעם אינזעל, אלץ רוהיגער און גליקליכער ווערט ער. דער גלויבען אין דער צווייטער וועלט האָט דעם ברודער געגעבען כח איבערצוטראָגען אזוי רוהיג, מיט געדולד, די נויטען פון דער וועלט. און דעם ערשטען מאָל האָט אהרן מקנא געווען דעם ברודער זיין גלויבען. און ער האָט אָנגעהויבען צו זוכען אין זיין לעבען עפּעס אזעלכעס, וואָס זאָל עהנליך זיין צום ברודער'ס גלויבען, און ער האָט גאָר ניט געפונען. זיין לעבען איז געווען פּוסט — און נור אָרימקייט, וואכעדיגקייט און טרוקענע שקלאַפּישע ארבייט פאַר דעם אָרימען טאָג־טעגליכען ברויט...

— קום, אהרן, מיט מיר.

— וואו אהין?

— איך וועל דיר צוריקפיהרען צום אָנקעל מאָזעס. איך וועל בעטען פאַר דיר, אז ער זאָל דיר צוריקנעהמען אויפ'ן פּליים. מן הסתם איז דאָך שוין אונזער מזל אזוי... מיר מוזען אָבריכטען גלות. געהייסען פון אויבען... אפשר אויף דער אנדערער וועלט... ווער ווייסט? זאָג מיר, אהרן, דו דאווענסט אמאָל?

— איך האָב קיינמאָל נישט געקלעהרט וועגען דעם — האָט אהרן צו זיך אליין געזאָגט.

— אויב אזוי, צו וואָס טויג דאָס גאַנצע לעבען? צו וואָס לוינט עס זיך?

— „צו וואָס לוינט עס זיך" — האָט אהרן נאָכגעזאָגט דעם ברודער'ס ווערטער אין זיין געדאַנק, און טאַקע נישט געוואוסט צו וואָס עס לוינט זיך — אז קיין אנדער לעבען ווי אויף דער וועלט האָט ער נישט געהאַט. און דאָס לעבען איז געווען אַן אָרימעס, אַ מיאוס'עס — און אַ לאַנגווייליגעס... און דאָך איז ער געגאַנגען נאָכ'ן ברודער צום אַנקעל מאַזעס בעטען זיך, אז מען זאָל איהם לאָזען פאַרטזעצען דאָס לאַנגווייליגע לעבען...

5.

אַנקעל מאַזעס.

פאַר אַ שטיק, שטיק צייט פריהער, בעפאָר אונזער געשיכטע פאַנגט זיך אָן, האָט זיך אַמאָל אין אַ קליין שטעדטעל אין פּוילען פלוצלונג בעוויזען אַ פרעמדער, אַנגעטהאָן אנדערש ווי אַלע איינ־וואָהנער פון שטעדטעל, קורץ געקליידעט, דייטש, אין מאָדנע גע־קעסטעלטע הויזען, געמאַכט אוים אַ ווייבערשע סחורה מיט אַ ברייט שטייף קאַפּעליושעל און אַ ווייסען ווייט אויסגעשניטענעם קראַגען. אַ פּאַטער־מערדער, ווי מען האָט עס דענסטמאָל גערופען. גרויסע נאָלדענע רינגען אויף די הענד און אַ גאָלדענע קייט אויף די סאַמעט־געקעסטעלטע וועסט; אַ מענש אָהן וואָנסעס, נור מיט אַ בערדעל. דער פרעמדער האָט אָרויסגערופען אזאַ ערשטוינען, אז ווען ער וואָלט ניט געגאַנגען אין גאַס מיט אַ גוט־בעקאַנטען איינוואָהנער, מיט יוסף'שי קאַשען־מאַכער, וואָלט מען זיך פאַר איהם דערשראָקען. נור אַלטע איינוואָהנער האָבען באַלד אין דעם פרעמדען דערקענט יוספ'שי קאַשען־מאַכער'ס עלטסטען זוהן, וועלכער איז אוועק מיט יאָהרען צוריק אין די ווייטע מקומות. יונגע מענשען האָבען גאָר ניט געוואוסט, אז יוסף קאַשען־מאַכער האָט אַ עלטסטען זוהן, און די, וועלכע האָבען יאָ געדענקט, האָבען געמיינט, אז ער איז שוין לענגסט געשטאָרבען. זיין בעווייזען זיך פלוצלונג אין די געסלאַך פון שטעד־

טעל האט ביי פיעלע ארויסגערופען זכרונות פון די יוגענד. זיי האבען דערקענט אין דעם פרעמדען זייער יוגענד פריינד, זייער חדר־חבר, און זיינען צוגעגאנגען צום פרעמדען און האבען איהם אבגעגעבען דעם ברייטען שלום־עליכם. באלד איז דאס גאנצע שטעדטעל געוואהר געווארען פון דעם „אמעריקאנער", וואס איז צוריק אהיים געקומען פון די ווייטע, ווייטע מקומות. און אין אבענד איז יוסף קאשען־מאכער'ס שטיבעל בעלאגערט געווארען פון קרובים, נאהענטע און ווייטע, פון שכנים און גלאט איינוואהנער פון'ם שטעדטעל, וועלכע זיינען געקומען נאכפרעגען זיך נאך זייערע וואס זיי האבען אין אמעריקא. האט איינער געהאט א זוהן אין אפריקא, אין בראזיליען אדער אפילו אין לאנדאן — ענגלאנד, איז מען געקומען זיך נאכ־פרעגען אויף איהם ביים אמעריקאנער. ווייל וואס דאס איז אמע־ריקא אזעלכעס האט מען נאך ניט גאנץ גוט געוואוסט אין שטעד־טעל, און אלעס האט געהייסען דענסטמאל אמעריקא — פון יענער זייט גרענעץ אז, האט זיך אויסגעוויזען, איז איין־איין גרויסע שטאדט, און די שטאדט הייסט אמעריקא.

באלד האט דאס שטעדטעל אנגעהויבען צו קלינגען פון דעם „אמעריקאנער'ס" רייכטהום. מען האט דערצעהלט פון א שטעקען מיט א גאלדענעם קאפ, וואס ער האט געבראכט דעם פאטער זיינעם, און פון מתנות, גאלדענע זייגערס און קייטען, וואס ער האט גע־בראכט די ברידער און די גאנצע משפחה. און האט ער זיך נור שבת אין גאס ארויסגעוויזען אין א נייעם געקעסטעלטען אנצוג, אן אויבער־ראק מיט א זיידענעם אונטערשלאק, און ביי דער שעהנער עליה וואס מען האט איהם געגעבען, האט ער פאר'ן פאטער געלאזט מאכען א מי שברך און געשאנקען א גאנצען רובעל — האט דאס ארויסגערופען אזא רושם, אז דאס גאנצע שטעדטעל האט זיך געטראגען אין וואל־קענס פאנטאזיע פון דער לעגענדע פון „אמעריקאנער'ס" רייכטהום. יוספ'שי קאשען־מאכער, וועלכער איז געווען אין שטעדטעל ניט קיין זעהר אנגעזעהענער בעל־הבית, א איד, וואס האט א גאנצע נאכט געמאהלען קאשע אין א קליין געוועלבעל און שטענדיג ארומגעגאנגען בייטאג א פערשלאפענער, איז מיט אמאל געווארען אזא אנגעזעהענער בעל־הבית, ווי ער וואלט דאס גרויסע געווינס געווינען. און א גאנ־צען שבת האט מען געהאלטען אין איין טראגען קוגעל און טשאלענט

פון שעהנע אַרענטליכע בעלי־בתים׳ס טישען צו יוסף קאַשענ־מאַכער׳ס שטוב, מכבד צו זיין דעם גרויסען גאַסט, דעם „אַמעריקאַנער״.

גערעדט האָט מען, אַז דער אַמעריקאַנער איז אַראָפּגעקומען אין שטעדטעל אריין גרויסע געשעפטען מאַכען, אַז באַלד נאָך שבת שטעלט ער זיך מאַכען אַ גרויסע קאַשע־מיהל, און ער האָט שוין אָפּגעקויפט ביים שררה פון שטעדטעל די פעלדער הינטער דער שטאָדט. אידען האָבען זיך געמאַכט חשבונות, אַז זיי וועלען גליק־ליך ווערען דורך איהם. און נאָך שבת זיינען אריינגעקומען צו יוספ׳שי קאַשען־מאַכער פערשיעדענע בעלי־בתים, אידען מעקלער און אידען סוחרים, און האָבען אָנגעהויבען אָנצושלאָגען פערשיעדענע געשעפטען. איינער — אָקסען, דער צווייטער — וואָלל און אַ דריי־טער — אַ הלואה דעם שררה פון שטאָדט אויף גוטע פּראָצענטער. אַנדערע זיינען ווייטער און טיעפער געגאַנגען און אָנגעהויבען זיך ערדעל צו אינטערעסירען מיט הארץ־אַנגעלעגענהייטען. ווארים געהערט האָט מען, אַז דער אַמעריקאַנער איז נאָך אַ בחור. דער אַמעריקאַנער האָט אַלץ אויסגעהערט זעהר ערנסט, מיט אַלעס זיך אינטערעסירט, אויף אַלעס זיך נאָכגעפרעגט און די איינצעלהייטען פון אַלעס גע־וואָלט וויסען, און האָט אַלעמען האָפנונגען געגעבען, און עס האָט זיך אויסגעדאכט, אַז אָט שוין־שוין געהט ער טהאָן דאָס געשעפט. נור קיין געשעפטען אין שטעדטעל האָט ער ניט געטהאָן.

אין אַ פּאָר וואָכען ארום, אַז דער אַמעריקאַנער האָט זיך ארומ־געדרעהט אין שטעדטעל פּוסט־און־פּאַס, געוואָהנט אַלץ ביים פאָטער דעם קאַשע־מאַכער, קיין מיהלען האָט ער ניט אויפגעמויערט און קיינע געשעפטען האָט ער ניט געמאַכט און קיין גראָשען האָט מען ביי איהם ניט פערדיענט — האָט ער זיין גאַנצען רייץ פערלאָרען. קיינער האָט זיך שוין מיט איהם ניט אינטערעסירט. די אַמעריקאַנער געקעסטעלטע הויזען האָבען קיין בעוואונדערונג מעהר נימ ארויסגע־רופען, אפילו זיינע גאָלדענע רינגען מיט די גאָלדענע מתנות. יוסף קאַשענ־מאַכער איז געוואָרען אויס מחותן. מען האָט ווייטער גע־הערט אַ גאַנצע נאַכט די שטיין־מיהלען ארויסוויינען פון געוועלבעל ארויס און בייטאָג געזעהן אַ שלאָפעדיגען פערמעהלטען אידען. יע־דער האָט געהאַט צו טהאָן מיט זיינע אייגענע געשעפטען. און „אַמע־ריקאַנער״ האָט מען מעהר ניט געדענקט.

נור ווען קיינער האָט זיך שוין מעהר ניט אינטערעסירט מיט דעם „אמעריקאנער“, האָט זיך דער אמעריקאנער אָנגעהויבען צו פער־אינטערעסירען מיט די איינוואָהנער פון שטעדטעל. אויסגעפרעגט יעדען בעקאַנטען פון וואָס ער מאַכט אַ לעבען, וויפיעל ער פער־דיענט אַ וואָך, און וויפיעל ער בעדאַרף אַ וואָך. אריינגעקומען אין פרעמדע שטובען און געזעהן ווי מען וואָהנט און ווי מען לעבט, וואָס מען עסט און אויף וואָס מען שלאָפט. און אַז מען האָט איהם גע־פרעגט צו וואָס בעדאַרף ער דאָס וויסען, אויב ער וויל געבען פרנסה, האָט ער געשמייכעלט:

— אַ מענש דאַרף אַלסדינג וויסען. עס איז גוט צו וויסען.

אין אַ געוויסע צייט אַרום איז דער אמעריקאנער פערשוואונדען פון שטעדטעל, מיטגענומען אַ אינגערען ברודער מיט זיך, איבער־געלאָזט דעם פאָטער, זאָגט מען, אַ פּאָר הונדערט רובעל דאָס מיהלע־כיל צו פערגרעסערען. און אַזוי ווי ער איז געקומען פון דער „אמע־ריקא“, אַזוי איז ער פערשוואונדען. צוערשט האָט מען עס אפילו ניט בעמערקט. נור דערנאָך, אַז מען איז געוואָהר געוואָרען, אַז דער „אמעריקאנער“ איז אוועק, האָט מען גערעדט אין שטעדטעל אַז עס האָט גאָר אנדערש ניט געקענט זיין. ווייל דאָס אמעריקא איז אַ כשוף וואָס לאָזט ניט רוהען. און דער וואָס האָט נור די שוועל איבער אמעריקא איבערגעטראָטען, וועט שוין ניט קענען איינזי־צען אויף אנדערע ערד, מעג עס זיין אייגענע געבוירענע, ווייל עס ציהט איהם צוריק — אַזוי ווי דעם גנב צו דער תליה...

נור נאָך דעם „אמעריקאנער“ האָט זיך דאָס שטעדטעל אָנ־געהויבען צו לאָזען קיין אמעריקא. קיינער האָט אין אָנפאַנג ניט בעמערקט, ווי דאָס שטעדטעל ווערט ביסלעכווייז, ביסלעכווייז שי־טערער און שיטערער. די אַלטע געהען אויפ׳ן בית־עולם און די יונגע ווערען פערשוואונדען אין „אמעריקא“... צוערשט האָט דער אמע־ריקאנער איבערגענומען זיינע אייגענע: די ברידער, דערנאָך די משפחה, די ברידער׳ס קינדער, די פעטערס, די איידעמס און די זיהן פון די פעטערס. דערנאָך האָבען זיך אָנגעהויבען צו ווענדען צו איהם קינדער פון מחותן, בעקאַנטע און גלאַט אַזוי „לאַנדסלייט“ נאָך שיפס־קאַרטען. עס האָבען זיך אָנגעהויבען צו יחסנ׳ען צום „אמע־ריקאנער“ גלאַט פרעמדע אידען, געזוכט אָבי נור אויסצוגעפינען

אַ שטיקעל מחותנ׳שאַפט און דערוויזען עס אין בריעף און געבעטען אַ שיפסקארטע. דער אמעריקאנער זאָגט ניט אָב. און דאָס שטעד־טעל ווערט איינציגוויין אויסגערונען. די „שטעדט" אין דער קאַלטער שוהל ווערען שיטערער, גאנצע משפחות ווערען פערשוואונדען. שבת נאָכ׳ן דאווגען, ביים דיין׳ס חומש־לערנען, ווערט דער עולם וואס אמאָל ווינציגער, אין שטעדטעל זעהט מען מעהר ווייבער ווי מענער, מעהר עלטערען ווי קינדער, מעהר קליינע און אלטע ווי ערוואקסענע, אלע זיינען זיי נאָך נאָכ׳ן „אמעריקאנער". אפילו דער אלטער קאַשע־מאַכער האָט אויף דער עלטער פערשלאָסען זיין בודקעלע — און דאָס ווייגען פון די מיהל־שטיינער האָט אויפגעהערט ביינאַכט אין אַלטען מארק — און איז אראָבגעפאָהרען נאָך דער „אמעריקא" צו זעהן זיך מיט זיינע קינדער בעפאָר ער שטאַרבט. אזוי פאָהרען זיי נאָך נאָך דעם „אמעריקאנער", ווי ער וואָלט זיי מיט אַ כשוף אהין געצויגען, ביז׳ן היינטיגען טאָג...

אין „אמעריקא" האָבען זיך די איינוואָהנער פון שטעדטעל צוריק געפונען. אויף די בויערי איז געשטאַנען אַ דריי־שטאָקיגע הויז, פערשטויבט און שמוציג, וואָס די עלעוויטעדס האָבען אָנגעטראָגען דערויף דעם שטויב פון די גאַסען. און אין די אויבערשטע שטאָקען איז געזעסען דאָס גאַנצע שטעדטעל קוזמין... און האָט גענעהט מלבושים ביים אמעריקאנער. און ווער איז אויף דער בויערי ניט געזעסען! די למדנים פון שטעדטעל, די יחסנים צוזאמען מיט בעלי־מלאכות און גלאַט גראָבע יונגען פון דער היים — אלע זיינען זיי געזעסען אויפ׳ן הויכען פלאָר אין דער בויערי, און האָבען גענעהט און גענעהט. און די וועלכע זיינען דאָרט אריינגעפאַלען — זיינען געבליבען אויפ׳ן לעבען לאַנג. זיי האָבען מעהר ניט געוואוסט ווי נאָר איין וועג: אין דער פריה צו דער בויערי, אין אבענד פון דער בויערי — אהיים. און ביים אריינגאַנג פון דער הויז אויף דער בויערי איז געשטאַנען אַ קליין פערשטויבט שילדעל, וועלכעס האָט געטראָגען דעם אמעריקאנער׳ס נאָמען: „מאָזעס מעלניק".

6.

דער „אמעריקאנער“ אין אמעריקא.

אין געוועלב פון קליידער איז געשטאנען דער „אמעריקאנער“. דער אנקעל מאזעס, אהן א ראק, און האט מיט א גרויסע שניידערשע שער זיך אבגעשווירען די נעגעל פון די פינגער. איבער דער גאנצער לענג פון געוועלב זיינען געשטאנען לאנגע, ברייטע טישען, אויף וועלכע עס איז געווען אנגעלעגט ביז אין האלבען באלקען אריין קופעס מיט קליידער פון אלער ארט: רעק, מארינארקעס, הויזען און וועסטען.

ביי די טישען האבען זיך ארומגעדרעהט שטארקע יונגען, ברייט־ביינינגע מיט שטייפע ארויסגעשטעלטע ברוסטען, און האבען גע־שוויגען פאר אימה, פאר׳ן „אנקעל“. נור פון צייט צו צייט האט איי־נער געוואונקען דעם צווייטען מיט די אויגען. עס איז נאך געווען זעהר פריה אין מארגען, און די שניידער ארבייטער זיינען ערשט אריינגעקומען צו דער ארבייט.

— קוזמין קריכט — לוק, לוק ווי קוזמין קריכט — האט דער אנקעל מאזעס געוויזען מיט די גרויסע שער אויף די אריינגע־קומענע אידען, א טייל מיט בערד, א טייל אהן בערד, א טייל אלטע, שוין איינגעהויקערטע, א טייל יונגע מיטעל־יעהריגע וועלכע זיינען מיט א געוויסע פוילקייט אריינגעקומען אין געוועלב אריין און ארויס־געלאזט זיך אויף די טרעפ אויף די אויבערשטע שטאקען וואו עס זיינען געווען די געווערק־שטוהלען.

— לוק, לוק ווי קוזמין קריכט — העי, דו, גרינער נאטע! ווי האט מען איהם גערופען אין דער היים? נאטע פוטערמילך — האט ער אבגעשטעלט איינעם פון די ארבייטער, א מיטעל־יעהריגען איד, וועמעס אויגען עס זיינען נאך געווען האלב פערוועבט אין שלאף און די פאות נאך נאס פון וואשען, און איז געגאנגען פוילענדיג זיך.

— וואס קריכסטו? — וואס מיינסטו דא איז קוזמין? אין קוזמין איז מען געקראכען, אין אמעריקא לויפט מען. האררי־אפ, פערשטאנען? — הויב די פיס, דו אוגערקע!

די אידען ביי די טישען מיט די קליידער האָבען אויפגעלאַכט, ווי געוואָלט צופריעדענשטעלען דעם אַנקעל — אָבער צו לאַכען האָבען זיי ניט געוואגט. דער „אַנקעל" האָט אויפגעהויבען זיינע אויגען, די שיטערע גראָע ברעמען זיינע פערטרונקען געוואָרען אין די פעטס פון זיין פנים, און אז די יונגען האָבען געזעהן דעם אַנקעל'ס „נאַקעטע" אויגען, וואָס זיצען אין זיין ברייט־פעט פנים, זיינען זיי פערשטומט געוואָרען.

— קום נאָר אהער, יאַנג מען — האָט דער אַנקעל געוואונקען צו א יונגען מאַן, אויף וועלכען זיין רונדיג געשוירען בערדעל האָט עדות געזאָגט אז ער איז א פרומער, און וועלכער איז אריינגעקומען שפּעטער פון אלע. ערשטענס, ווייל ער איז געווען דעם אַנקעל'ס א קאַזין, האָט ער זיך דאָס ערלויבט, און צווייטענס, ווייל ער איז ניט לאַנג געווען נאָך דער חתונה, און אויף זיינע ווייכע בעקלאַך, וועלכע זיינען געווען אויסגעקנעטען פון שלאָף, האָט זיך נאָך געפיהלט דער טעם פון קושען, וואָס דער יונגער מאַן האָט געגאָסען ביי נאַכט...

— יאַנג מען, מען לייגט עס אָפּ אויף שבת, וועט עס זיין פאַר דיין געלד — ניט אויף אין מיטען דער וואָך. אויף אין מיטען דער וואָך איז עס פאַר מיין געלד — פערשטאַנען?

דער יונגער מאַן וועלכער האָט זיך געהאַלטען פאַר א מורנו מעהר ווי אלע ארבייטער, ווייל ער איז געווען דעם אַנקעל'ס א קאַזין, האָט אַנגעקוקט דעם אַנקעל און ניט פערשטאַנען וואָס ער מיינט. ער האָט זיך ערלויבט צו פרעגען:

— וואָס מיינט דער אַנקעל?

— שלאָפען מיט דער ווייב.

א רויטער שטראָם בלוט האָט בעגאָסען דעם יונגען מאַן'ס פנים, און ער האָט ניט געוואוסט וואו די אויגען אהינצוטהאָן. און די יונגען ביי די טישען האָבען ארויסגעפּלאַצט מיט א געלעכטער, וועלכען דער אַנקעל האָט ווידער אייגעשטילט מיט א בליק פון די אויגען און מיט אויפהויבען די שיטערע ברעמען.

— הערים, כאַפּ איהם אויפ'ן פיעדעל — האָט א יונג געגעבען א געשריי אריין פון דרויסען און אריינגעוואָרפען אין געוועלב אריין א הויכען איטאַליענער מיט זיין ווייב.

— דאָנט בי עפרעיד, דאָנט בי עפרעיד, אַל סעל יו דהי בעסט סוט.

און איידער דער גוי האָט זיך נאָך צייט געהאַט ארומצוקוקען, האָבען איהם שוין צוויי יונגען געכאַפּט און געגעבען אַ ציה אראָפּ פון איהם די הויזען, ארויפגעצויגען אַ פּאָר אַנדערע, קורצע, די נאָר האָט געפּלאַצט הינטער איהם. ארויפגעשלעפּט אויף איהם אַ צו־קורצען רעקעל, פון וועלכען דער גוי האָט ארויסגעשטעקט אַ פּאָר לאַנגע הענד, וואָס ער האָט ניט געוואוסט פון וואַנען זיי האָבען זיך איהם גענומען — איינער האָט איהם געצויגען דעם ראָק פון הינטען, אַ צווייטער פון פאָרענט, אויסגעשטעלט איהם די ברוסטען, ארויס־געקלאַפּט איהם די פּלייצעס און באַלד האָט שוין אַ דריטער אויך צו־געטראָגען צו איהם אַ שפּיגעלע און געשפּיגעלט דעם גוי:

— דאָזנט הי לוק לייק ע דזשענטלמען? סעם, קום נאָר אַהער, גיב נאָר אַ קוק אויף דעם גוי — האָט דער יונג וואָס האָט דעם איטאַ־ליענער אַנגעמאָסטען דעם אַנצוג צוגערופען אַן אַנדערען: — דאָזנ׳ט הי לוק לייק ע דזשענטעלמען?

— שור, אָזאַ יאָהר אויף זיין מאַמען, — האָט סעם איבערגע־גלעט מיט זיין גרויסע האַנד דעם גוי׳ס אַנצוג אויף זיינע פּלייצעס.

— הי איז אָלל־רייט.

אין דעם געוועלב האָט זיך בעוויזען אַ מיידעל. איהרע צוויי שוואַרצע צעפּ זיינען געווען ערשט געצוואָגענע און פערקאַמטע און אראָבגעלאָזט זיך מיט רויטע בענדלאַך פערקניפּט איבער איהרע פּליי־צעס. דאָס ברוינע אויסגעוואַקסענע דזשעקעטעל, וואָס זי האָט גע־טראָגען, כאָטש אויסגעריבען און אויסגעוואַקסען, דאָך איז עס גע־ווען ריין. מען האָט געשפּירט דערפון אַ שטאַרקען גערוך פון עסיג, מיט וועלכען דאָס מיידעל האָט די פלעקען ארויסגענומען. פון אונטער איהר דזשעקעטעל איבער׳ן קליידעל האָט זי געטראָגען אַ ווייס־שיר־צעל ווי זי וואָלט געגאַנגען אין סקוהל צום עקזאַמען.

— איך וויל זעהן דעם אַנקעל מאָזעס. קען איך זעהן דעם אַנ־קעל מאָזעס? — האָט דאָס מיידעל געפרעגט דעם ערשטען אַנגע־טראָפענעם מענשען אויף דער שוועל פון דער טהיר.

דער מאַן האָט זי אָנגעקוקט.

— אַנקעל מאַזעס איז ניטאַ. וואָס ווילסטו פֿון אַנקעל מאַזעס?

— איך ווייס שוין וואָס איך וויל — איז די מיידעל ווייטער גע־גאַנגען און געפֿרעגט אַ אַנדערען יונג.

— איך וויל זעהן דעם אַנקעל מאַזעס.

דער אַנקעל מאַזעס וועלכער איז נאָך אַלץ געשטאַנען מיט די גרויסע שניידער שער אין דער האַנד (פֿון וועלכער ער האָט זיך ניט געקענט אָפּגעוואוינהען זיין גאַנץ לעבען) אין פֿראַנט פֿון זיין גע־שעפֿט, ביי דער טהיר פֿון זיין פּריוואַט אָפֿיס און ביים אַרויפֿגאַנג פֿון די טרעפּען, וועלכע האָבען געפֿיהרט צו די אויבערשטע שטאָקען פֿון די געוועהרק־שטעלען, האָט דערהערט ווי דאָס מיידעל פֿרעגט זיך אויף איהם. האָט ער געפֿרעגט פֿון דערווייטענס, ניט אויפֿהויבענדיג די אויגען:

— ווהאַט איז דהי מעטער?

אין דעם טאָן האָט דאָס מיידעל דערקענט, אַז דאָס איז דער אַנקעל מאַזעס, איז זי פֿלינק צוגעגאַנגען צו איהם און געזאָגט אין אַ בעטענדען קינדישען טאָן:

— פּליעז, אַנקעל מאַזעס, בי גוד טו מיי פֿאַטהער. דו קענסט איהם העלפֿען. פּליעז, העלף איהם.

— ווער איז דאָס? — האָט דער אַנקעל געפֿרעגט די מענשען זייגע.

די יונגע האָבען געצויגען מיט די אַקסלען, ווי זיי וואָלטען געווען בענוצט בעוועגונגען אַנשטאָט ווערטער.

— ווהאַט איז יור נעים? — וועמעס ביזטו?

— מאַי נעים איז מאַשאַ. איך בין אהרן מעלניק'ס טאָכטער. דו ביזט זיין אַנקעל. אַי נאָו, דו ביזט אַנקעל מאַזעס — דער פֿאָ האָט דאָס געזאָגט.

— דו ביזט דעם'ס, אָה. איך ווייס שוין. אַי נאָו — וואָס ווילסטו?

— איך וויל, אַז דו זאָלסט אויסבאָרגען פֿאָ הונדערט דאָלאַר. פֿאָ וויל געהן אין ביזנעס. ער האָט נישט קיין געלד. דו האָסט יאַ. פּליעז, באָרג איהם הונדערט דאָלאַר. פּליעז, אַנקעל.

דער אָנקעל מאָזעס האָט אויפגעהויבען זיינע אויגען. ער האָט געוואָלט עפּעס זאָגען דער מיידעל. נור אז ער האָט דערזעהן די נאַסע צוויי שווארצע צעפּ און דאָס ווייסע שירצעל, איז איהם די מיידעל געפעלען. ער האָט צוריק אראָבגעלאָזט די אויגען און געזאָגט:

— גאָ האָם, קיד, גאָ צו מאַמאָ. איך וועל זעהן, וואָס איך קען טהאָן.

— וועסט דו באָרגען פּאָ הונדערט דאָלאר, אז ער זאָל געהן אין ביזנעס, אָנקעל? יעס?

— אָלל־רייט, גאָ האָם. איך וועל שוין זעהן וואָס איך קען טהאָן.

די מיידעל איז נאָך געשטאַנען פאר'ן אָנקעל, און אין דער טהיר האבען זיך בעוויזען איהר פאָטער אהרן מיט דעם עלטסטען ברודער זיינעם, בעריל. די אידען זיינען אריינגעגאַנגען מיט מורא, און געשלעפּט זיך מיט שרעק צום אָנקעל.

— אָט איז פּאָ — האָט מאשא אויסגערופען, דערזעהענדיג דעם פאָטער. — ווייסט פּאָפּאָ, — אָנקעל מאָזעס האָט געזאָגט, ער וועט דיר באָרגען געלד צו געהן אין ביזנעס.

— וואָס טהוסטו דאָ? — אהיים געה. געה אהיים — האָט זיך אהרן פערשעהמט פאר די מענשען איבער דעם, וואָס זיין קינד איז אריינגעקומען בעטען פאר איהם.

מאשא האָט זיך אָפּגערוקט אין אַ ווינקעל.

— ווהאט איז דהי מעטער? — האָט דער אָנקעל צוגעשריען נאָך פון דערווייטענס, ווען ער האָט דערזעהן די אידען אריינקומען. און דער „ווהאט איז דהי מעטער" האָט די אידען אָפּגעשטעלט.

סעם, אַ שטאַרקער יונג פון אַ יאָהר עטליכע און צוואַנציג, איז צוגעלאָפען צו די אידען, זיי אָפּגעשטעלט און עפּעס גערעדט מיט זיי.

סעם איז געווען דעם אָנקעל מאָזעס' ליעבלינג. ער איז געווען זיין שוועסטער'ס קינד, וועלכען ער האָט אראָפּגעבראכט קיין אמעריקא, און גענומען איהם צו איהם אין געשעפט אריין. סעם איז געווען דעם אָנקעל זעהר געטריי, און אָפּגעהיט דעם אָנקעל'ס אינטערעסען. דער אָנקעל האָט געוואוסט דערפון און ער האָט נעהאָט צו דעם יונג מעהר צוטרויען ווי צו אַלע אנדערע. ער האָט איהם געמאכט

פֿאַר דעם געלד־נעהמער. קיינער האָט ניט געטאָרט נעהמען קיין געלד, ווען ער האָט עפּעס פּערקויפט, נור סעם. סעם'ען האָט דער אַנקעל ליעב געהאַט, ווייל ער איז געווען עהנליך צו איהם, ווען דער אַנקעל אַליין איז נאָך געווען א קצב־יונג אין דער היים. סעם האָט געקענט ביים אַנקעל אַלעס אויספּיהרען, און אַלע לאַנדסלייט וואָס האָבען בעדאַרפט עפּעס צום אַנקעל, האָבען זיך צום ערשטען געווענדעט צו סעם'ען, אַז ער זאָל זיין זייער מליץ־יושר.

— סעם, בעט פֿאַר איהם. ווערסט טהאָן א מצוה. סעם, טהו א טובה אהרן'ען. טהו א טובה — האָט בעריל געבעטען ביי סעם'ען פאַר זיין ברודער.

סעם איז צוגעגאַנגען צום אַנקעל און געזאָגט:

— אַנקעל, אהרן מעלניק פון קוזמין איז צוריקגעקומען צו דער ארבייט — איהם צוריקנעהמען?

— נאַטהינג דואינג — האָט דער אַנקעל זיך אַנגעהויבען בעשעפּטיגען מיט דער שער. וואָס דאָס איז געווען א צייכען, אַז „אַלע טהירען זיינען צוגעשלאָסען" — זאָל ער געהן מיט'ן ברודער נאָך ברוקלין שוירטס נייהען מיט איטאַליענישע שיקסעס — איך בעדאַרף איהם ניט מעהר. פאַר מיר איז ער שוין צו־אַלט.

סעם האָט געוויזען צום ברודער בעריל מיט דער האַנד און פערצויגען די ליפּען. עס הייסט, אַז ער קען גאָר ניט מאַכען.

— אַנקעל, האָט רחמנות אויפ'ן... — האָט דער עלטערער ברודער בעריל געוואָגט צו טרעטען א טריט נעהענטער פאַר'ן אַנקעל. — ער האָט דאָך א ווייב מיט קינדער, זאָל דער אַנקעל רחמנות האָבען אויף זיין ווייב מיט קינדער. דער אַנקעל וועט זיך א גרויסע מצוה פערדיענען. א גרויסע מצוה.

— איך טהו ניט קיין מצוות. איך האָב שוין גענוג געטהאָן מצוות, אַז מען זאָל מיך דערנאָך שילטען דערפאַר, זידלען דערפאַר. וואָס האָט ער געזאָגט אויף מיר? זאָג סעם, וואָס ער האָט אויף מיר געזאָגט, ווען ער איז אראָפּגעלאָפען פון דער הויך?

— האָט דער אַנקעל א זאָרג וואָס ער האָט געזאָגט, ווער עס האָט געזאָגט. שנאָרערס, אַז ווען ניט דער אַנקעל, וואָלטען זיי דאָך אַלע געווען געפוילט אין קוזמין. דער אַנקעל האָט איהם אראָפּגע־

נומען, איהם מיט די בעבעבעס, געשיקט געלד, שיפס-קארטען נאך זיי. און ער וואגט דעם אנקעל אקעגען צו רעדען. אה זיין גליק איז וואס איך בין נישט געווען אין סטאר. איך וואלט איהם געוויזען דעם אנקעל אקעגען צו רעדען — האט זיך סעם פלוצים צוקאכט פאר'ן אנקעל.

— מילא, מען זאגט, האט ער געזאגט. ער ווייסט דען, מישטיינס געזאגט, וואס ער רעדט? עס איז איהם שלעכט, רעדט ער — גאט איז דאך אויך מוחל — ער האט גערעדט נארישקייטען. זאל איהם דער אנקעל...

— נארישקייטען, — ביי מיר רעדט מען נישט קיין נארישקייטען; ביי מיר רעדט מען גאר ניט. ביי מיר שווייגט מען. גע־הערט? מען שווייגט! — האט דער אנקעל אויפגעהויבען די ברעמען — ווי האט מען איהם גערופען אין דער היים, סעם?

— אהרן גארגעל.

— גארגעל האט מען איהם גערופען — האט דער אנקעל זיך הויך פארנאנדערגעלאכט. — גארגעל, גארגעל איז גוט — נור דא אין אמעריקא גארגעלט מען נישט, אין קוזמין גארגעלט מען, נישט דא אין אמעריקא.

אהרן איז געשטאנען די גאנצע צייט אראפגעלאזט דעם קאפ, איינגעגראבען דעם בליק אין דר'ערד. ער האט געלאזען פאלען איבער זיין קאפ אלע שפאטערייען וואס מען האט געזאגט איבער איהם און געשוויגען. ער האט געוואלט וואס שנעלער צוריק ארויפקומען אין דער הויך ארויף צו דער מאשין, און ווידער זיין איינגעשפאנט אין דעם לעבען.

— זאל דער אנקעל רחמנות האבען, ווען ניט אויף איהם, איז אויף זיין ווייב און קינדער. — וואס זיינען זיי שולדיג, אז ער רעדט נארישקייטען? ער וועט שוין נישט רעדען, ער וועט עס שוין געדענ־קען אויפ'ן גאנצען לעבען...

— נאטהינג דואינג. —

מאשא איז געשטאנען אין א ווינקעל און צוגעזעהן און צוגע־הערט ווי מען שפאט און בעליידיגט איהר פאטער. איהרע בעקלעך האבען געברענט און איהרע הענטלעך האבען געציטערט. צוערשט

איז עס איהר געווען א וואונדער, וואס דער פא לאזט זיך אזוי, וואס דער פא שווייגט. דערנאך האט עס איהר אנגעהויבען וועה צו טהאן. זי האט געוואלט וויינען, שרייען. זי האט זיך איינגעהאלטען. איינגערעדט זיך: זיי זיינען גרויסע, ווייסען זיי וואס צו טהאן. נאר ווען זי האט געהערט ווי מען רופט איהר פאטער „גארגעל", איז זי אויפגעשפרונגען פון איהר ווינקעל, וואו זי האט זיך בעהאלטען די גאנצע צייט און צוגעגאנגען צום פאטער און אנגעהאלטען זיך ביי דער האנד. און גרויסע טראפענס טרעהרען האבען ארויסגעשפראצט אויף די העדרעלעך פון איהרע אויגעלעך:

— קום, פא, אהיים. זיי נישט דא, פא. זיי זיינען שלעכטע מענשען... זארג זיך נים פא — מיר וועלען שוין לעבען. מיר וועלען זיך שוין אן עצה געבען... נעהם נישט קיין געלד פון איהם (זי ווייזט אן אויף'ן אנקעל מאזעס). — דו ביזט א שלעכטער מענש — זאגט זי צום אנקעל מאזעס — א ברוטאל, א ביעסט — א דאג, — דאס ביזט דו.

— מאשא, געדענק אין גאט, וואס טהוסט דו? דעם אנקעל בעט איבער, וואס האסטו געזאגט?

— איך וויל ניט איבערבעטען דעם אנקעל. קום, פא, אהיים, קום, פא. איך וויל נישט דו זאלסט דא זיין.

— שאט אפ, טייק האר אוועי, — האט סעם געשריען צו אהרן'ען און צו בערלען, און אפגעשטופט זי פון אנקעל

דער אנקעל מאזעס האט אויפגעהויבען זיינע ברעמען. עס האבען זיך ארויסגעוויזען זיינע פייכטע בלאהליכע אויגען, אוועקגעלעגט די שער פון דער האנד, פערלעגט די הענד זיך אויף'ן בויך און אנגעקוקט די מיידעל, וואס האט געהאלטען דעם פאטער ביי דער האנד און איהם אוועקגעשלעפט. ער האט איינגעביסען זיינע אפגעגאלטע ליפען און געזאגט ווי צו זיך:

— איי לייק דהים קיד.

אז סעם האט דערהערט דעם אנקעל'ס שטימע, האט ער אבגעלאזט די מיידעל. א מינוט האט דער אנקעל געקוקט אויף דער מיידעל, און מאשא האט איהם אנגעקוקט. דער אנקעל האט געטרייעט איהר צו קוקען גלייך אין די אויגען אריין. דער אנקעל איז ערנסט געווארען, פערביסען די ליפען און געזאגט צו מאשא'ן:

— איך וואָלט געוואונשען, אז דו זאָלסט זיין מיין טאָכטער.

מאשא האָט איהם געקוקט אין פּנים אריין. אויף די הערליכע פון איהרע הייטלאָך זיינען ווידער טראָפּען טרעהרען געהאנגען, און זי האָט איהם אָפּגעענטפערט:

— אי העיט יו!

דער אָנקעל האָט געשמייכעלט. זיינע גרויסע פליישיגע ליפּען האָבען זיך אויפגעעפענט און ער האָט געוויזען זיינע געזונטע ווייסע צייהן, אנגענומען דעם גאָלדענעם קייטעל פון זיין זייגער און דערמיט געבאָמבעלט און אויסגערופען:

— סעם!

— יעס, אָנקעל — איז דער יונג צוגעלאָפען.

— ווי האָט מען איהם גערופען אין דער היים? — האָט ער אנגע־וויזען אויף אהרן'ען.

— גאָרגעל.

— נעהם דעם גאָרגעל ארויף אין דער הויף און גיב איהם אר־בייט. וועסט איהם געבען פינף דאָלאר מעהר א וואך וויידזשעס. פאר דער גויר׳ל (אָנווייזענדיג אויף מאשא'ן).

דער פעטער בעריל, אהרן, סעם און אלע מענשען אין געוועלב האָבען אויפגעעפענט זייערע אויגען און מיילער און אָנגעקוקט דעם אָנקעל אויב ער מיינט עס ערנסט.

— זעהסט, זעהסט, דאנק דעם אָנקעל, גיב א קוש אין די האנד, — האָט דער פעטער געשריען אויף מאשא'ן.

מאשא האָט געקוקט אויפ'ן פאָטער. וואָס וועט פאָ טהאָן. זי האָט געזעהן ווי פאָ איז מיט פרייד ארויפגעשפּרונגען די טרעפּען צו די ווערקשטעל נאָך סעם'ען. און דער אָנקעל האָט איהם נאָכגע־שריען:

— געה, גאָרגעל, געה.

פאָ האָט גאָר ניט אָפּגעענטפערט, נאָר צוגעשמייכעלט.

דאָס מיידעל איז פלינק ארויסגעלאָפען פון געוועלב און די טרעה־רען האָבען זיך ווי ליכטיגע רונדיגע פערעל געקייקעלט איבער איהרע צונליהטע בעקלעך.

7.

אַנקעל מאַזעס לעבען.

אין דער לעצטער צייט האָט אַנקעל מאַזעס זעהר פיעל געקלעהרט וועגען זיך, וועגען זיין לעבען, זיין פערגאַנגענהייט און זיין צוקונפט. אַ זאַך צו וועלכער ער איז גאַר ניט געוועהנט געווען. און אויך יעצט, נאָך מאַשאַ'ס אוועקגעהן, האָט אַנקעל מאַזעס זיך פערקלעהרט. דאָס קינד מאַשא האָט אויף איהם געמאַכט אַ שטאַרקען איינדרוק.

קיין קינדהייט האָט אַנקעל מאַזעס ניט געהאַט. אַנקעל מאַזעס איז אויפגעצויגען געוואָרען ביים פאָטער, דעם קאַשע־מאַכער. דער פאָטער האָט געריבען קאַשע פאַר די פויערים און זיינע קינדער אַליין האָבען געהונגערט. פון קליינערהייט אַן האָט ער געמוזט אַרבייטען און פערדיענען פאַר זיך: שלעפען פעקלעך פון מאַרק אַהיים נאָך אַ בעל־הבית'טע, לויפען אין שלאַכט־הויז אַריין אַ הוהן שחט'ען. און אין שלאַכט־הויז האָט ער זיך בעקענט מיט די קצבים־יונגען און שוין ניט אָפּגעטראָטען פון זיי. געהאָלפען בהמות בינדען. אַמאָל פון אַ גע'שחט'ען שעפּסעל דאָס פעלכעל אָראָפּגעצויגען. אַזוי האָט ער זיך פערדיענט זיין שטיקעל ברויט, ביז ער איז אויסגעוואַקסען אַליין פאַר זיך. קיינעם האָט ער ניט געהאַט און האָט ניט בעלאַנגט צו קיינעם. אַז ער האָט בעדאַרפט זיך שטעלען צו סאָלדאַטען און מורא געהאַט אַז מען זאָל איהם ניט פערשיקען, איז ער אַנטלאָפען פון שטעדטעל, גע'גנב'עט דעם גרענעץ און מיט אַן אָקסען־שיף איז ער דעם וואַסער דורכגעפאָהרען, אָהן געלד, נור פאַר אַרבייט וואָס ער האָט געהאָלפען די אָקסען פיטערען אויפ'ן וועג. מיט אונטערגעשלאָגענע זייטען, וואָס די מאַטראָסען האָבען איהם געשלאָגען איבער'ן וועג, און מיט צוויי רובעל רוסישע געלד, האָט ער דעם באָדען בעטראָטען — און היינט איז ער מאַזעס מעלניק, דער מאַנופעקטשורער פון דער בויערי גאַס, פרעזידענט פון דער קאָנגרעגיישאָן אַנשי קוזמין, בעשעפטיגט האַלב קוזמין ביי דער אַרבייט, די שעהנסטע אידען פון זיין שטאָדט זיינען ביי איהם פרעסערס, אָפּערייטאָרס און זיי ציטערען פאַר איהם און זיי חנפ'ענען איהם; אַ בעל־הבית פון טע־

נעמענט הייזער, אין וועלכע די קוזמינער לאנדסלייט וואהנען ביי זייער לעבען. א פאר בעטלעך טראגען זיין נאמען אין האספיטאל ביקור חולים, אין וועלכע די קוזמינער אידען ליגען קראנק ווען זיי ווערען אלט, און „מאזעס מעלניק" פינקעלט זיך מיט גאלדענע בוכשטאבען איבער דעם טויער פון „שער רחמים" ביים אריינגאנג פון דער סעמעטערי, אויף וועלכען די קוזמינער רוהען נאך זייער טויט.

אבער וואס האט ער פון זיין לעבען? טהיילמאל דאכט זיך איהם, אז אויך ער, ווי זיינע ארבייטער, איז ווי דער פאדים וואס איז איינגעפעדעמט אין דער נאדעל. די מאשין לויפט און די נאדעל נעהט. נעהט, צי זי וויל יא, צי זי וויל ניט... אלע אין אמעריקא זיינען איינגעפרעמט אין דער נאדעל, און אויך ער. פון ערשטען טאג אן, צייט ער האט די ערשטע פלאשען ביער אבגעטראגען פון דעם סאלון, אין וועלכען ער האט געפונען ארבייט דעם ערשטען טאג פון זיין קומען, ביז'ן היינטיגען טאג, שטעקט ער אין דער נאדעל, און ער האט קיין איין מינוט צייט ניט געהאט זיך אבצושטעלען און איבערצוקלעהרען. די ענערגיע האט איהם געטריבען ווי א משוגע'נע מאשין און האט איהם אויף איין מינוט ניט אבגעלאזט. גאנצע נעכט איז ער געלעגען אויף זיין געלעגער און אויסגעארבייט פלענער, בויענדיג זיך זיין קאריערע.

פערשיעדענע זיינען געווען די געלעגערס אויף וועלכע ער איז געלעגען אין זיין לעבען. אויף שמוציגע מאטראצען אין פינסטערע בייסמענטס; אויף בעסערע בעטען אין ליכטיגע שטובען — ער האט אין אלע בעטען פערבראכט די נעכט נור מיט געדאנקען וועגען ביזנעס פלענער, מיט פלענער ווי צו עפענען א לאנטש רום אין א ווינקעל גאס, ניט ווייט פון א פעקטארי, וועלכען ער האט אנגעהאלטען א פאר יאהר אין די ערשטע צייט פון זיין קומען, בעפאר ער האט חתונה געהאט. דערנאך האט ער איבערגעטוישט דעם לאנטש רום אויף א סטאר פון אויסבראקירטע מענער־מלבושים, וואס ער האט אבגעקויפט פון גרויסע פאבריקען און אוועקגעשיקט אין די סאוטה צו פערקויפען. פון דער סטאר איז אויסגעוואקסען א שניידער־פעקטארי פון מענער קליידער. שטענדיג איז דער קאפ געווען פערנומען מיט פלענער וועגען דער צוקונפט. דערנאך זיינען אויסגעוואקסען די פלענער פון בויען הייזער. דאס בויען הייזער איז געקומען איבער איהם ווי א

משוגעת. וואו ער האָט דערזעהן אַ לעדיגען פּלאַץ, האָט ער איהם געזוואָלט פערבויען מיט הויכע טענעמענט־הייזער... ער האָט אָנגע־הויבען צו בויען דוקא דענסמאָל, ווען ער איז געווען צום ענגסטען אין געלד, דוקא דענסטמאָל ווען ער האָט געהאַלטען פאַר אַ קריזיס, געשטאַנען פאַר אַ גרוב — דוקא דענסטמאָל האָט ער זיך גענומען אויסצופיהרען די גרעסטע אונטערנעהמונגען. עס איז געווען ביי איהם ווי אַ שפּיעל, ווי אַ וועט — ווי ער וואָלט געוואָלט אַליין מעסטען זיינע אייגענע כוחות.

ניט די בעדערפניסע האָבען איהם געטריבען צו דעם אייביגען יאָגעניש נאָך געלד. אַנקעל מאָזעס אַליין האָט געהאַט די קלענסטע בעדערפניסע. פאַר זיך האָט ער גאָר ניט געדאַרפט. עס איז איהם ניט געווען קיין אונטערשיעד אין וואָס פאַר אַ וואָהנונג ער וואָהנט, אין וואָס פאַר אַ בעט ער שלאָפט. עס האָט זיך איהם זעהר אָפט פערבענקט נאָך יעצט צו שלאָפען אין אַ בייסמענט, און ער האָט אייגענטליך גאָר קיין הנאה ניט געהאַט פון דעם ליכטיגען צימער מיט דעם ווייכען בעט און מיט דעם דעליקאַטען געשניצטען מעבעל, אין וועלכען ער האָט מורא געהאַט זיך ריכטיג אוועקצוזעצען... און נאָך היינט פלעגט ער אָפט, אין ל אָ נ ט ש ־ צ י י ט, א ר י ב ע ר ג ע ה ן מיט זיינע ארבייטער אין׳ם ביליגען לאָנטש־רום, און אריינכאַפּען שטעהענדיג, אין איילעניש, שטופּענדיג זיך, אַ סענדוויטש, אַ פּאַ־טייטאָ, אַ קאַפּע קאַפּע און ניט געוואָלט געהן מיט די ביזנעס־לייט עסען אין דעם ביזנעס רעסטאָראַן, ניט דערפאַר ווייל ער איז געווען קאַרג, נור דערפאַר, ווייל צו דעם אָרימען לעבען, אין וועלכען ער האָט אָבגעלעבט די גרעסטע העלפט פון זיין לעבען, איז ער געווען מעהר צוגעוועהנט און האָט דערפון מעהר הנאה געהאַט ווי פון דעם רייכען לעבען. עס איז געווען עפּעס מעהר פון געלד וואָס האָט איהם אין די קאַלטע ווינטערס אזוי פריה פון בעט ארויסגעיאָגט צו זיין דער ערשטער אין געוועלב און אָבוואַרטען צו זעהן צי די ארבייטער קומען צו דער ריכטיגער צייט צו דער ארבייט; מעהר פון געלד איז עס אויך געווען, וואָס האָט איהם בעוואויגען אין די זומערדיגע הייסע חדשים צו בלייבען אין שטאָדט — און וויפיעל ער האָט ניט געליטען פון דער היץ, וועלכע האָט אַזוי פיינדליך געווירקט אויף זיין פעטען קערפּער, האָט ער דאָך ניט געוואָלט אַוועקפאָהרען ערגעץ־וואו אין

אַ זומער־פּלאַץ, נור איז געשטאַנען אין געוועלב צווישען די בעשטויבטע אָנגעלעגטע מלבושים, שווער געאָטהעמט און געקיהלט מיט'ן שטייפען העט זיין צושוויצטען פנים, געווישט זיך דעם צוהיצטען, שיטערבעוואַקסענעם קאָפּ מיט אַ טיכעל און ניט געוואָלט זיך פערלאָזען אפילו אויף סעם'ען, צו וועלכען ער האָט צוטרויען געהאַט. עס איז געווען עפּעס מעהר פון געלד — עס איז געווען ווי ער וואָלט פערשקלאַפט געוואָרען צו זיין אונערשעפּטע ענערגיע, און די ענערגיע יאָגט איהם ווי אַ ניט־גוטע קראַפט און ער מוז בלינד אויספיהרען די בעפעהלען וואָס זי בעפעהלט איהם.

וואָרים אָנקעל מאָזעס האָט ניט געהאַט פאר וועמען צו אַרבייטען און וועמען זיין געלד איבערצולאָזען. אָנקעל מאָזעס איז געווען אַן אַלמן. קינדער האָט ער יאָ געהאַט, נור ניט מיט זיין פרוי, מיט אַ פרוי פון אַן אַנדערען מאַן, און ער האָט ניט געוואוסט אויב די קינדער זיינען זיינע אָדער ניט... יעדענפאַלס האָט ער זיי ניט ליעב געהאַט.

עס איז אַזוי געווען: ווען אָנקעל מאָזעס איז יונג געווען, און האָט געוואָלט איבערגעהן פון לאָנטש־רום צו אַ געוועלב מיט אויסבראַקירטע מענער קליידער, האָט ער חתונה געהאַט מיט אַ שותפ'ס אַ טאָכטער. דאָס חתונה האָבען איז געווען אויסגערעכענט מעהר אויס געשעפטליכע גרינדע ווי אויס ליעבע. אָנקעל מאָזעס האָט ניט געוואוסט אין זיינע יונגע יאָהרען פון ליעבע. ער איז געווען אַזוי פערנומען אין זיינע ביזנעס, אַז ער האָט קיין צייט ניט געהאַט אָבצוגעבען אָדער אָבצושטעלען זיך אויף אַזעלכע זאַכען... דאָס יונגע ווייבעל, וועלכע איז געקומען פון גאַליציע און האָט געהאַט אַ סענטימענטאַלעם געפיהל, אַ שוואַכע און אַן עדעלע, האָט איהם דוקא יאָ ליעב געהאַט. ניט פערזענליך איהם — יעדען איינעם, וואָס וואָלט מיט איהר חתונה געהאַט וואָלט זי ליעב געהאַט, ווייל זי איז געבוירען געוואָרען ליעב צו האָבען און צו פערגעטערען און זיין פערשקלאַפט אונטער וועמען עס איז... זי האָט אַרויפגעקוקט צו איהם ווי צו אַ גאָט, זי האָט דרך־אַרץ געהאַט פאַר זיין ברייטען מענליכען קאַרק, זי האָט מורא געהאַט פאַר זיין ערנסט פערזאָרגט געזיכט און האָט בעוואונדערט זיין ענערגיע און זיין טהעטיגקייט. נור ער האָט זי ניט געזעהן. ער האָט זי געהאַלטען פאַר אַ זאַך... אָפטמאָל איז זי

געלעגען נעבען איהם ביינאכט אויפ'ן געלעגער און האט געבענקט נאך לאסקעס, נאך צערטליכקייטען, צו טוליען זיך צו איהם. זי האט גע־בענקט נאך גלעטען, פיעסטשען זיך ווי א קינד, און ער איז געלעגען אומגעדרעהט מיט זיין שווערען קערפער צו דער וואנד, און אדער ער האט הויך געשנארכעט אדער ער איז געווען פערנומען קלעהרענדיג וועגען ביזנעס. שטענדיג איז זיין קאפ פול געווען מיט רעק, הויזען, וועסטען, קנעפלאך, ליוועגט, סחורה — שטענדיג האט ער געטראכט וועגען דעם, און גאר ניט געזעהן ארום זיך, און האט פון איהם די נאטור פערלאנגט דאס איהריגע האט ער עס אויסגעפיהרט גראב, אהן סענטימענטען, ווי מען עסט אב א מיטאג און מען ווישט זיך אב די ליפען און מען געהט אוועק פון טיש... אזוי האט ער זיך באלד אויפ־געדרעהט אויף דער צווייטער זייט און איז איינגעשלאפען... דאס ווייבעל האט אבער ניט געהאט קיין פערלאנג נאך געשלעכטליכעס לע־בען, זי האט געבענקט נאך ליעבע, נאך לאסקעס, נאך ווארימקייט... און דאס האט ער ניט געהאט צו געבען און ניט געקענט געבען. ער האט ניט פערשטאנען וואס זי פערלאנגט פון איהם, און געוואונדערט זיך פארוואס זי האט קיין קינדער ניט. און אמאל, אז ער איז געווען ביי זיינעם א פריינד, אן עלטערען מענשען, ביי א זילבערנע חתונה, און געזעהן ווי די קינדער פון זיין פריינד האבען די עלטערען צו־געטראגען א טארט מיט אנגעצונדענע ליכטלעך, און געפרעהט זיך מיט זיי, איז ער אהיים געקומען א בייזער און געברומט צו דער ווייב:

— קינדער... פארוואס האסטו קיין קינדער ניט?... געה צו א דאקטאר.

נאר דאס ווייבעל האט ניט געבענקט נאך קינדער, זי האט גע־בענקט נאך ליעבע, און אין דעם דורשט נאך ליעבע איז זי אויסגע־גאנגען. זי איז וואס א טאג שוואכער געווארען און קראנקער. געווים האט ער אויף איהר רחמנות געהאט. ער האט שוין קיין פערגעניגען ניט געהאט פון זיין לעבען. אז ער איז אויסגעגאנגען מיט גוטע פריינד אמאל לעבען, פערברענגען ערגעץ־וואו אן אבענד, האט ער זיך פארווירפע געמאכט וואס ער האט זי איבערגעלאזט אליין אין דער היים. ער האט דאן אוועקגעווארפען די געזעלשאפט און איז אהיים געקומען, אבער דער ווייבעל האט ער גאר ניט געקענט געבען. ער האט

ניט געוואוסט פאר וואס זי איז קראנק. ער האט זיך קיין עצה ניט געקענט געבען, פלעגט ער שרייען אויף איהר:

— וואס איז דיר? פאר וואס געהסטו ניט צו א דאקטאר? פאר וואס ביזטו קראנק?

א פאר יאהר פאר איהר טויט האט ער שוין קיין ווייב ניט געהאט... דאס האט איהם געבראכט, אז ער זאל מעהר קלעהרען וועגען דעם און אנהויבען צו קוקען אויף פרויען... געפעלען איז איהם דוקא א ווייבעל פון א אידישען רעסטאראן, וואו ער פלעגט עסען לאנטש. דאס ווייבעל איז געווען א ברונעטקע, מיט שארפע שווארצע ברעמען, געפעלען זיינען איהם די שווארצע הערעלעך, וואס זיינען געוואקסען ווי פאות אויף איהרע באקען. אמאל האט ער זי געזעהן הינטער'ן בופעט אין א ווייס קאפטענדעל אין א שירץ, קלימפערנדיג מיט די שליסעלעך אין די הענד און האט עפעס בעפוילען די קעלנערס, האט זי איהם דערמאנט אן א אידישע בעל־הבית'טע אין דער היים, האט ער אנגעהויבען מאכען חנ'דעלאך צו איהר, בעטען זי מיט איהם אויסצוגעהן. אלע האבען זיך פערוואונדערט אויף מאזעס מעלניק, נור דאס ווייבעל איז זעהר גוט געווען צו איהם. דער מאן איהרער האט יא געזעהן, ניט געזעהן — געמאכט ניט ווי־סענדיג זיך. ער האט געלעבט מיט איהר אין געהיים, און דאס ווייבעל האט געהאט יעדעס יאהר אויף זיין חשבון א קינד... ער האט ניט געוואוסט, אויב דאס זיינען זיינע קינדער אדער איהר מאן'ס... דער מאן איהרער פלעגט קומען ציהען ביי איהם געלד, שרעקען איהם מיט סקאנדאלען, האט אנקעל מאזעס געגעבען. די געשעפטען האט ער פערטרויט סעם'ן, און סעם האט איהם פון אלע זארגען ארויסגענומען. אלעס שוין פאר איהם פערזארגט.

זיין לעבען מיט אן אנדער פרוי האט זיין אייגענע שוואכע פרוי אין גאנצען רואינירט. און אין א קורצער צייט איז זי געשטארבען, אהנע איהם איבערצולאזען א קינד. און אנקעל מאזעס האט אייגענטליך קיין יורש ניט געהאט. די קינדער פון דעם רעסטאראן־ווייבעל זיינען אפיציעל געווען דעם רעסטאראטאר'ס, און ער איז גאר ניט זיכער געווען צי זיינען זיי זיינע אייגענע... צעהן יאהר איז ער אן אלמן געווען. אלע האבען געזאגט, אז ער איז נאך א יונגער מאן, און שדכנים פלעגען איהם די שוועלען אבשלאגען. ער האט ניט

געקלערט פון נאָכאַמאָל חתונה האָבען. ער האָט עס ניט בעדאַרפט. ער האָט אָנגעהאַלטען ווייטער זיינע געהיימע בעציהונגען מיט דעם רעסטאָראַטאָר'ס ווייבעל, נור, אַז ער איז נאָהענט געקומען צו די פופציגער, האָט ער געפיהלט אַ געוויסע איינזאַמקייט אָהן אַ פאַמיליע. די ענערגיע צו ביזנעס האָט אָנגעהויבען אַביסעל זיך אויסלעשען. ער האָט שוין קיין חשק ניט געהאַט נייע הייזער צו בויען אָדער נייע געשעפטען צו מאַכען. ער האָט אָנגעהויבען בענקען זיך מיט די אַלטע געשעפטען און אָנגעהויבען צו בענקען נאָך אַ היימישע וואַרימע שטוב; נאָך קינדער, וואָס זאָלען געהערען צו איהם, מיט וועלכע ער זאָל אַמאָל אין אַ יום־טוב געהן דאַווענען אין שוהל אַריין, און זיך ווייזען פאַר פריינד... ער האָט געקלערט וועגען חתונה האָבען, און געלאָזט זיך רעדען שידוכים.

די אַלע כלות וואָס מען האָט איהם גערעדט, זיינען איהם ניט געפעלען געוואָרען. עס זיינען געווען ווייבער אַלמנות, ווייבער גרושות, ווייבער מיט זיהן, ווייבער מיט טעכטער, ווייבער מיט קלאָוקס, ווייבער מיט אַנדערע פעקטאָריס. פון לאַנגווייליגקייט האָט ער אַראָבגעבראַכט זיין אַלטען פאָטער פון דעם קליינעם שטעדטעל. אויסגעזוכט ביז צו אַ לעצטען פון דער משפחה און אַראָבגעבראַכט קיין אַמעריקאַ. די משפחה זיינע האָט ער אָבער ניט ליעב געהאַט, און געהאַט צו זיי טענות פאַר וואָס זיי טויגען נור אַלע צו שניידעריי, נור צו דער מאַשין אָדער צום פרעסען. קיין איין געבילדעטער מענש איז ניט געווען צווישען זיי, אָדער איינער וואָס זאָל זיין אונאָבהענגיג, וואָס זאָל האָבען אַליין זיין קאַריערע געמאַכט, וועלכער זאָל זיין גלייך מיט איהם, אַז ער זאָל קענען רעדען מיט איהם. ער האָט פעראַכטעט זייער פערשקלאַפונג, וואָס ער האָט זיי אַליין פערשקלאַפט. ער האָט פעראַכטעט דאָס חנפ'ענען און בויגען זיך צו איהם. ער האָט געוואָלט געפינען צווישען זיי אַ מענש, אַ זעלבסטשטענדיגען, וועלכער זאָל רעדען צו איהם ווי זיין גלייכען. דורכדעם, וואָס מאַשא איז אַרויס פון ווינקעל און איז אַרויפגעשפּרונגען אויף איהם און גערופען איהם: ביעסט... דאָג... האָט זי אויף איהם געמאַכט אַ שטאַרקען איינדרוק. צום ערשטען מאָל הערט ער ווי מען זידעלט איהם. און ווער? אַ מיידעל, אַ קינד, וואָס איהר גורל איז אין גאַנצען אָבהענגיג פון איהם. זי וויל פון איהם גאָר ניט — „שי העיטס מי", האָט ער אין זיך גע־

לאכט. דערפאר וואס איך האב בעליידיגט איהר פאטער, און ער האט מקנא געווען אהרן מעלניק — דאס קינד וואס נעהמט זיך אן פאר איהם...

אלעס וואלט ער אוועקגעגעבען אהרן מעלניק'ן פאר'ן קינד וואס נעהמט זיך אן פאר איהם...

און אנקעל מאזעס האט זיך נאך געהאלטען פאר א יונגען מאן. אינערליך, אין זיך, האט ער נאך גאר ניט געפיהלט די אלטקייט, וועלכע די פעטקייט פון זיין פנים און דער שווערער קערפער זיינער האבען אזוי שענדליך פערראטהען. ער האט זיך ניט אפט געשפיעגעלט, און איבריגענס זיינען די ענדערונגען אויף זיין געזיכט און קערפער פארגעקומען אזוי לאנגזאם, אז ער האט עס גאר ניט בעמערקט, און עס האט זיך איהם געדאכט, אז זיין פנים האט זיך אויך ניט געענדערט. אינערליך אין זיך האט ער אבער געפיהלט נאך די קראפט גאר אויפ'ס נייע אנצופאנגען. יעדער נייער געדאנק האט ערוועקט אין איהם נייע קוואלען פון ענערגיע, און דער געדאנק, וואס איז איהם איצט אזוי פלוצלונג און מיט אמאל איינגעפאלען, האט איהם געגעבען א צינד אן און ערוועקט אין איהם א שטראם לעבען.

„...מען דארף זי ערציהען, ערציהען פאר זיך... זי זאל זיין מיין קינד און זיך אנגעהמען פאר מיר אויך. און א נייער שטראם ענערגיע האט זיך ארייגעגאסען אין זיינע אדערען...

און מיט דעם אימפעט וואס ער איז געוועהנט געווען אויסצופיהרען פלענער ווען עס איז איהם עפעס איינגעפאלען, איז ער געגאנגען אויספיהרען דעם פלאן...

8.

דער נייער פרעה.

קוזמין האט טריי געדיענט „פרעה'ן". קוזמין איז געזעסען ביי דער ארבייט און האט געגנייהט רעק, הויזען, וועסטען פאר מענשען, וואס זיי האבען נישט געוואוסט וואו זייער געביין געפינט זיך. גאנץ קוזמין איז געזעסען ביים אנקעל מאזעס אין דער הויף אין שאפ.

ר' יואל חיים, דער דאָזאַר פון דער שוהל און איטשע דער שוסטער־יונג, און יונדעל, דער ווייבערשער שניידער דער גרויסער פּראַנט און עלעגאַנט פון קוזמין, וואָס האָט אַמאָל בעצויבערט די הערצער פון די קוזמינער ווייבער, און חיים'שע דער פעלדשער, וואָס האָט די ווייבער געשטעלט באַנקעס — וואָס עס האָט זיך נאָר געטראָפען מיט אַ אידענע אין שטעדטעל, האָט ער איהר געהייסען דאָס העמד אַראָב־לאָזען און געשטעלט איהר באַנקעס... ביז אַמאָל זיינען זיינע באַנ־קעס פערדעכטיג געוואָרען... און חיים'שע האָט געקראָגען גוט אויס־געפּאַטשט פון אַ פּאָר שעהנע בעלי־בתים. צוויי צייהן פעהלען איהם פון דאַמאָלדיגע פּעטש — היינט שטעלט ער שוין ניט קיין באַנקעס. נור זיצט ביים אַנקעל מאָזעס אויפ'ן „בוידים“ און נייהט הייזען. אַלע נייהען זיי הויזען. אַנקעל מאָזעס האָט אויסגעגלייכט גאַנץ קוזמין. נישטאָ מעהר קיין שעהנע בעלי־בתים, דאָזאַרצעס מיט אָרימע בעלי־מלאכות, ניטאָ קיין תלמידי־חכמים מיט גראָבע יונגען. ניטאָ קיין שוסטערס, קיין סטאַרשעס, אידען וואָס שטעלען ווייבער באַנ־קעס... און אידען וואָס קיצלען ווייבער הינטער די אָרעמס, ווען זיי ברענגען זיי אָנצומעסטען די קליידער, — אַלע דיענען צו איין אָב־גאָט, אַלע טהוען איין זאַך — נייהען הויזען...

נור קוזמין וויל נאָך ניט שטאַרבען. ביים אַנקעל מאָזעס אויפ'ן „בוידעם“ (גערעט) ביי דער נאָדעל לעבט ווידער דאָס אַלטע קוזמין אויף מיט אַלע איהרע מערקווירדיגקייטען. יעדער אַלטער שטיין, יעדעס אַלטע הויז און ווינקעל ווערט מיט ליעבע און בענקשאַפט דערמאָנט פון די געטרייע קינדער פון אַלטען קוזמין, וועלכע זיצען מיט די הויזען אין זייערע הענד און בענקען נאָך איהר, און וואו נישט וואו פאַלט אַ טרעהר, לאָזט זיך הערען אַ קרעכץ פון אַן אַלטען איינ־וואָהנער פון קוזמין וואָס האָט זיך דערמאָנט אין איהר שעהנהייט...

— אַנו, לייבעל, וואָס שווייגסטו היינט? לאָמיר הערען דעם אַלטען חזן'ס קדושה'לע.

און לייבעל, וועלכער האָט ליעב געהאַט דאָס „ברעטעל“ פון עמוד זיין גאַנצעס לעבען, און קיינמאָל אין דער היים קיין געלעגענ־הייט ניט געהאַט צוצוקריגען זיך דערצו און אַרויסצואווייזען זיינע חזנ'ישע פעהיגקייטען — ווייזט עס יעצט אַרויס פאַר קוזמין, ביי דער נאָדעל און ביי די הויזען.

דעם אלטען חזן'ס נגון טראָגט איבער קוזמין אין דער אלטער שוהל אריין, און עס דערמאָנט זיך זיי דער שעהנער שבועות'דיגער שבת ווען יעדער בעל־הבית איז געזעסען אין זיין שעהנע „שטאָדט" מיט'ן טלית און גאָלדענע עטרה בעפוצט, און געקוואָלען זיך מיט'ן חזן'ס נגונים, און היינט זיצט קוזמין מיט הויזען אין די הענד...

באַלד אָבער פערשווינדט די אלטע שוהל, און דער שעהן־פריה־מאָרגענדיגער שבת און דאָס בענקשאַפט און די ליעבע נאָך קוזמין, עס בלייבען איבער בלויז הויזען און נאָדעל.

סעם בעווייזט זיך אין דער טהיר פון דעם שאָפּ און גיט אַ געשריי:

— נאַ, זעהט קוזמין זינגט! אזוי איז גוט. איהר ועט זיך דאָ אַ שוואַרץ יאָהר אויסריכטען פון מיר. איך רוף באַלד אריין דעם אַנקעל כּאַזעם צו אייך.

און איין קוזמינער בעל־הבית שרעקט דעם צווייטען:

— שווייג, שווייג, דער „גובערנאַטאָר" איז דאָ.

סעם'ען רופט קוזמין „גובערנאַטאָר" און דעם אַנקעל „דער קייסער".

און פאַר'ן גובערנאַטאָר האָט מען נאָך מעהר מורא ווי פאַר'ן קייסער.

קוזמינער בעלי־הבתים ווערען פערשטומט, דערשראָקען פאַר דעם קליינעם שגץ סעם, וואָס אין דער היים איז ער געווען אַ קצב־איננעל, און דאָ איז ער דער „גובערנאַטאָר" פון קוזמין...

אָבער קוזמין האָט אַ גרויסען מליץ יושר. דאָס איז דער אלטער מעלניק, אַנקעל מאַזעם פאָטער, וועלכען דער זוהן האָט אַראָבגע־בראַכט קיין אמעריקא. דער אלטער דרעהט זיך אום מיט דעם גאָל־דענעם שטעקען, וואָס דער זוהן האָט איהם געשאָנקען אַ מתנה, און דאָס שטייפע קאַפּעלושעל, צו וועלכען ער איז ניט געוואָהנט, פּייניגט איהם. פערדרוקט ער עס אָן אַ זייט. ער לאַנגווייליגט זיך דאָ אין אמע־ריקא און בענקט נאָך דעם קאַשע מילעכעל, און פאַר לאַנגווייליגקייט האָט ער אָנגעהויבען צו טרינקען. אַ שנאַפּסעל האָט ער ליעב געהאַט פון דער היים, נור דאָ אין אמעריקא, וואו ער האָט זיך געקענט פערגינען און גוטע ברידער האָבען זיך שטענדיג

געפונען, וואָס האָבען דעם אַלטען געוואָלט „טריטען“, איז דער אַלטער שטענדיג שיכור געווען. קיין בעקאַנטע האָט ער ניט געהאַט. זיינע אַלע לאַנדסלייט האָבען געאַרבייט ביי זיין זוהן אין שאָפּ — האָט ער ליעב געהאַט אַרויפצוקומען אין שאָפּ און צו פערברענגען מיט זיי, און מיט זיי שמועסען וועגען קוזמין. אָפטמאָל האָט זיך דעם אַלטען אויך פערגלוסט צו נייהען הויזען, געזעהן, אַז אַלע זיינע חברים פון קינדער יאָהרען, אַלע שעהנע בעלי־בתים, פאַר וועלכע ער האָט אין דער היים דרך־ארץ געהאַט, נייהען ביים זוהן הויזען. פאַר וואָס זאָל ער ניט נייהען? — פלעגט ער זיך אַרויפקומען אין שאָפּ און מיטהעלפען נייהען. דעם אַנקעל מאָזעס איז אָבער ניט אָנ־געשטאַנען, אַז זיין פאָטער זאָל זיצען אין שאָפּ. און אַז דער פאָטער איז אַרויפגעקומען אין דער געווערקשטעל האָט ער קוזמין געשטערט צו אַרבייטען, ער האָט פערפיהרט שמועסען מיט די לאַנדסלייט פון דער היים, פון אַלטע שררים, פון דאָרפס־געשעפטען, פון רב און חזן — און אָפטמאָל האָט זיך קוזמין אַזוי אַריינגעלאָזט אין די שמועסען פון דער היים, אַז זיי האָבען זיך צוקריגט איבער אַ חזן אָדער אַ שוחט — און פערגעסען זיך, אַז זיי זיינען שוין ניט קיין בעלי־בתים פון קוזמין... נור דאָס רעדען אַליין האָט זיי פערגעניגען פערשאַפט. און דעם אַלטען האָט עס אָהין געצויגען צו דעם זוהנ׳ס שאָפּ. אַנקעל מאָזעס האָט אָנגעזאָגט סעם׳ען, אַז ער זאָל דעם פאָטער ניט אַרויפ־לאָזען אין שאָפּ אַריין. נור, אַז דער אַלטער מעלניק האָט זיך אָנ־גע׳שכור׳ט האָט ער קיינעם ניט געהאָרכט, פאַר קיינעם קיין מורא געהאַט. סעם׳ען געשלאָגען מיט׳ן גאָלדענעם קאָפּ פון שטעקען און אַריינגעלאָפען אין שאָפּ.

— אַזאַ טויבען־כאַפּער איז דאָס. אַזאַ ימח־שמו׳ניק, אַזאַ קצב־יונג, ער וועט מיך ניט אַריינלאָזען. מיין זוהנ׳ס פּראַצע איז דאָס, און ער וועט מיך נישט אַריינלאָזען — האָט ער אוועקגעיאָגט סעם׳ען מיט׳ן שטעקעל און איז אַריין אין שאָפּ, מיט׳ן קאַפּעלושעל פער־דרעהט אָן אַ זייט, און געפּאַכעט זיך מיט׳ן רויטען טיכעל. אַרויס פון דאַנען, ימח־שמו׳ניק, אַרויס, אַרויס — האָט ער אַרויסגעטריבען סעם׳ען פון שאָפּ.

קוזמין האָט זיך געפרעהט אויף דעם „גובערנאַטאָר׳ס“ מפּלה. הויך צו פרעהען זיך, הויך צו לאַכען האָבען זיי מורא געהאַט. דער

גובערנאַטאָר קען זיך אָברעכענען, האָבען זיי געשטופּט איינער דעם אַנדערען און געוואונקען מיט די אויגען.

— ווי האָט מען איהם גערופען אין דער היים? אַבלאַף, העי דו אַבלאַף איינער, האָט דער אַלטער נאָכגעשריען סעמ'ען פון די טרעפּען אַראָפּ. די מאַמע דיינע האָט דאָך גע'גנב'עט גרויפּען ביי מיר אין געוועלבעל. איך האָב דאָך זי אַמאָל אַליין געכאַפּט ביי דער האַנד, און דאָ אין אַמעריקא ביזטו געוואָרען אַ גאַנצער פּרעה — הע, אַז אויסגעריסען זאָלסטו ווערען מיט מיין זוהן, מיט אַמעריקא אין איינעם.

קוזמין האָט זיך געפּרעגעלט אין נחת, האָט געצויגען די אַקסלען און געשטופּט איינער דעם צווייטען:

— דו זעהסט די מפּלה?

— אויף אַלע אידען־פּיינד געזאָגט געוואָרען.

— די מאַמע זיינע האָט דאָך פליישׁ גע'גנב'עט אין די יאַטקעס. ווי האָט מען זי דאָס גערופען? נעכאַ האָט מען זי גערופען...

און מ'האָט זיך אָנגעהויבען צו דערמאָנען אין אַלטען קוזמין און אויסגעגראָבען מעשיות פון פערצייטענס.

נור באַלד איז אַלעס פערשטומט געוואָרען. קוזמין איז פער־ציטערט געוואָרען, פערשטיינערט, פערגליווערט. קוזמין איז געוואָ־רען איין מאַשין וואָס האָט געהאַלטען אַ נאָדעל אין דער האַנד און האָט גענייהט. אין די געווערקשטעל האָט זיך בעוויזען אַנקעל מאָזעס אַליין, מיט די גרויסע שער אין האַנד, אָהן ראָק, נור די קייט פון זיי־גער האָט פערנומען די גאַנצע ברייט פון זיין דיקען בויך און האָט צוגעגעבען זיין פיגור אַ וויכטיגקייט. ער האָט נאָר געשוויגען, נאָר אויפגעעפענט די אויגען און זיך ארומגעקוקט. קוזמין האָט געצויגען די קעפּ צו די הויזען און גענייהט. אַנקעל מאָזעס איז צוגעגאַנגען צום פאָטער און האָט איהם אָנגענומען ביים ארים:

— טאַטע, קום אַראָפּ.

— איך וויל ניט. וואָס ווילסטו מיר טהאָן, וואָס? איך האָב ניט קיין מורא פאַר דיר, — האָט דער אַלטער מעלניק געשריען און געקלאַפּט מיט'ן שטעקען מיט קוראַזש וואָס ער האָט שטענדיג גע־קראָגען נאָך אַ שנעפּסעל מאַכען.

— טאַטע, דו שטערסט זיי צו אַרבייטען. זיי בעדאַרפען זיין אַליין, קום אַראָפּ מיט מיר, — האָט דער זוהן ווייך אָנגענומען דעם פאַטער'ס האנד.

— איך וועל נישט געהן. איך האָב נישט קיין מורא פאַר דיר. וואָס ביזטו פאַר אַ נייער פּרעה, פאַר אַ קייסער? איך האָב פאַר'ן סאַמע נאַטשאַלניק נישט קיין מורא. איך האָב פאַר קיינעם נישט קיין מורא. איך בעדאַרף דיר נישט. וואָס האָסטו געוואָלט האָבען פון מיר? וואָס האָסטו מיך אַראָבגעבראַכט? שיק מיך צוריק. איך וויל צוריק פאָהרען אַהיים.

— דו וועסט צוריקפאָהרען. וועסט צוריקפאָהרען. קום אַראָב, טאַטע, שטער זיי ניט.

— איך וועל ניט געהן — האָט דער אַלטער געשריען — איך בעדאַרף דיר צו אַלדע שווארצע יאָהר — האָט זיך דער אַלטער צו־קאָכט — דיך מיט דיין גאַנץ אַמעריקאַ. צו דיר אויף קבורה־געלד וועל איך ניט אָנקומען. אָט אַ דאָ האָב איך אָבגעשפּאָרט פון מיין אייגענע פּראַצע.

ער נעהמט אַרויס אַ זעקעל וואָס הענגט איהם אויף דער נאַ־קעטער ברוסט.

— אָדאָ האָב איך אויך קבורה־געלד, פון מיין אייגענע פּראַצע, פון דיר וויל איך נישט. שיק מיך צוריק. וואָס האַלסטו מיך דאָ, ווי פּרעה די אידען אין מצרים? שיק אונז צוריק, לאָז אונז אַרויס פון מצרים, איך וויל דאָ ניט זיין.

אַנקעל מאָזעס האָט געטראַכט וואָס צו טהאָן. דעם פאָטער האָט ער זעהר געאַכטעט. דאָס איז געווען ביי איהם אַן עהרע־זאַך. אָבער פערשעהמט ווערען פאַר זיינע לאַנדסלייט, פאַר וועלכע ער איז שטענ־דיג אַרויסגעקומען מיט זיין גאַנצער הערשאַפט (דאָס איז געווען זיין קראַפט), האָט ער נישט געקענט. ער האָט זיך אָבער באַלד גע־פונען און געענדערט דעם טאָן:

— אז דו ווילסט נישט געהן, דאַרף מען נישט. אַלל־רייט, בלייב דאָ מיט דיינע לאַנדסלייט, רעדט וועגען קוזמין, וועגען אַלטען שרה, דעם מלך אביון וואָס האָט פערמאָגט זיעבצעהן מיט אַ האַלבען דאָלאַר אַמעריקאַנער געלד. בלייב דאָ, בלייב דאָ, אַי לייק איט, אַז דו זאָלסט זיך ענדזשויען — און איז אוועק פון פאָטער.

דער אלטער האט נאכגעשריען:

— וואס פאר א פרעה ביזטו געווארען? ווער ביזטו יוער? דעם אלטען מעלניק'ס א זוהן. האסט א פאטער א שיכור. יואס איז מיט דיר דער יחוס? — האט דער פאטער געזידעלט דעם זוהן.

קוזמין האט נישט געוואגט צו הערען. אנקעל מאזעס איז ארומ־געגאנגען ארום די נייה־מאשינען און בעטראכט די ארבייט. ער איז זעהר ערנסט געווען און פערטראכט. זיין ערנסטקייט האט א שרעק אנגעווארפען אויף די לאנדסלייט און עס האט זיך זיי אפילו ניט פערגלוסט צו פרעהען זיך פון דעם אלטענ'ס זידלערייען. אז ער איז אנגעקומען צו אהרן מעלניק'ס טיש, איז ער געבליבען שטעהן. אריינגעשטעקט די הענד אין די קעשענעס און א מינוט איהם בע־טראכט:

— דו וועסט איבערלאזען סעמ'ען דעם אדרעס. איך וועל צו דיר זונטאג ארויסקומען — האט דער אנקעל געזאגט ווי פאר זיך און איז אוועקגעגאנגען מיט א שמייכעל אין זיך און איז צוגעגאנגען צום פאטער.

— נו, טאטע, יעצט וועסטו שוין געהן מיט מיר? קומ דאון־סטערז מיט מיר, טאטע.

— איך וועל ניט געהן — האט דער אלטער נאכאמאל אנגע־הויבען צו שרייען, — וואס פאר א פרעה ביזטו געווארען אין אמע־ריקא. איך האב נישט קיין מורא פאר דיר. נא, זעה דעם פרעה מלך מצרים... ווער ביזטו, ווער?

— אלל־רייט, ווען דו ווילסט שטעהן, שטעה, שטעה... — זאגט ער צו זיך — העי, סעם, נעהם דעם אדרעס פון דעם, ווי רופט מען איהם, גארגעל, איך וועל ארויסגעהן זונטאג זעהן מאשא'ן. אי לייק דהי קיד — זאגט ער פאר זיך ארא‎בגעהענדיג די טרעפען.

9.

אהרן מעלניק איז געבליבען זיצען א צוטומעלטער און דער־שראָקענער. דער אָנקעל וועט ארויסקומען צו איהם זונטאג זעהן מאשא'ן. דער אָנקעל צו איהם אין שטוב אריין. דער אָנקעל אליין — צו איהם אין שטוב זעהן מאשא'ן ?!

אהרן מעלניק און זיין ווייב ראָזע האָבען אויסגעפוצט דעם „פּארלאָר" צום פּעטער'ס עמפּפאנג. מען האָט ארויסגעשלעפּט דאָס גרויסע בעט פון פראָנט צימער, און וועלכען „אלע" זיינען געשלאָ־פען און צוליינט עס אין א ווינקעל. דעם טיש פון קיטשען „איבער־געמופט" אין „פּארלאָר" אריין, אויסגעשפּרייט מיט דעם פּסח טיש־טוך. די פאָטאָגראפיע פון אהרן מיט ראָזען אלס חתן־כלה אונטער דער חופּה — פון איין זייט, די מחותנים — טאטע־מאמע פון ביידע זייטען; צוויי פרומע אידען מיט בערד, און צוויי גוטע אידישע ווייבער מיט שייטלען — שעהנע קוזמינער בעלי־בתים, וועלכע האָ־בען שוין געפונען זייער רוה אויף דעם קוזמינער גוטען ארט — אויפ־געהאנגען אויף דער צווייטער וואנד. די דרשה מתנות וואס האָבען זיך נאָך אויפגעהאלטען אין דער פאמיליע: דאָס בשמים־באָקסעל, צוויי קליינע זילבערנע בעכערלאך און אליהו הנביא'ס גלעזערנעם כוס אויסגעוואשען, אויסגעפוצט, אז זיי זאָלען פינקלען און אוועקגע־שטעלט אויפ'ן שפּיעגעלע. די קינדערלעך אָבגעוואשען, אויסגעצוואָ־גען די קעפּלעך ווי אויף פּסח צום סדר. יום־טוב'דיג אנצוטהאָן פאר אלע איז אָבער נישט געווען. האָט איינס געהאט א פּאר גאנצע שיך, האָט עס קיין קליידער נישט געהאט. האָט דאָס אנדערע א קליידעל געהאט, האָט עס אָבער קיין גאנצע שיך ניט געהאט. איז געבליבען אז מען זאָל צוויי „פערלייקענען". פערלייקענען נישט — נור בע־האַלטען, פערשטעקען, אוועקשיקען פון שטוב ארויס דורך דער צייט ווען דער אָנקעל וועט אין שטוב זיין, און מיט די גוטע רעשטלאך פון זייער אָנגעטוכס זאָל מען זיך בענוצען פאר די אנדערע קינדער. דער גורל איז אויסגעפאלען אויף ציליען. ציליע האָט נעבאך געמוזט די

שטוב פערלאָזען און איהרע נייע שיך האָבען בעשיכט איהר אינגערע שוועסטערל גאַלדעלען. און ציליע האָט דוקא געוואָלט זיין ווען דער אַנקעל וועט קומען. אין איהר פאַנטאַזיע האָט זיך שוין אָבגע־שפּיעגעלט דאָס בילד, ווי זי וועט פאַר'ן אַנקעל פאַרשפּיעלען אַ „מואוויע". און דער אַנקעל, וועלכער איז אַזוי רייך, אַז אַלע מוא־וויעס פון גאַנץ ניו יאָרק און אַלע אייז־קריעם פּאַרלאָרס מוזען אודאי בעלאַנגען צו איהם, און ווען ער וויל נור, קען ער אריינקומען אין די מואוויעס אָדער זיך אַוועקזעצען אין אַן אייז־קרים פּאַרלאָר און עסען פערשיעדענע אייז־קרים, וואָס זיין הארץ געלוסט זיך נור, אַלע „זאַנ־דעס" און אַלע „שאָרט קייקס" (אנדערש האָט זיך ציליע ניט געקענט פאָרשטעלען דעם אַנקעל), און ער גיט איהר ארויס אַזאַ קאַרד, וואָס ווי זי קומט נור און ווייזט די קאַרד, אַזוי עפענען זיך אַלע טהירען פון די מואוויעס, פון די אייז־קרים פּאַרלאָרס פאַר איהר, און מען גיט איהר אַלעס וואָס זי ווינשט נור. זי האָט זיך געמוזט יעצט פון די גליקליכע פאַנטאַזיע אָבזאָגען און בענוגענען זיך נור מיט אַ בליק דורך אַ שפּאַרע אין פּאַרלאַר אריין, וואו דער אַנקעל וועט זיצען (אַז מען וועט זי נור לאָזען).

אויך ראָזע האָט זיך דערמאָנט אַן איהרע יונגע יאָהרען. זי האָט געוואָלט דעם אַנקעל געפעלען. זי איז געווען שטאָלץ אויף איהר קינד מאשא'ן, וואָס איהרע אַ קינד האָט אַזוי פיעל חן געפונען אין די אויגען פון אַנקעל — און וואָס דורך איהר וועלען אַלע גליקליך ווער־רען. איהר קינד'ס חן איז געווען איהר אייגענער. זי האָט אויסגע־זוכט פון קאַסטען וואָס נור זי האָט געקענט געפינען, וואָס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז עס וועט פערשטעלען איהר אָרימקייט אין די אויגען פון אַנקעל. זי איז געווען אַ בעל־הבית'טע פון דער היים, אַ בעל־הבית'ישע טאָכטער, און אַלס אַזעלכע האָט זי געוואָלט ערשיינען פאַר'ן אַנקעל. זי האָט בעפּוצט און בעשיינט איהר היים, איהרע קינדער און זיך אַליין. שכנים האָבען פערשטאַנען די וויכטיגקייט פון דעם בעזוך, און האָבען געהאָלפען מיט אַלעם וואָס זיי האָבען נור געקענט. זיי האָבען ראָזען ארויסגעבאָרגט פון זייערע הייזער זייער אייגען אָרימקייט. איינע האָט געבאָרגט אַ שטיקעל געשניטען גלאָז אַ חתונה־מתנה, און אוועקגעשטעלט אויפ'ן טיש, אַן אנדערע — צ' סערווים, אַ דריטע — אַ צוויי נייע שטוהלען. ווארים אַלע האָבען

שוין געהערט פון דעם גרויסען גליק וואָס האָט געטראָפען די מעל־ניקס נעקסט־דאָר, אַז דער אַנקעל האָט זיי געהעכערט גאַנצע פינף דאָלאַר אַ וואָך צוליעב אַ קינד, אַ מיידעל, און דער אַנקעל מאַזעס קומט אַליין זיי בעזוכען , האָבען אַלע געוואָלט מיטהעלפען צו געווינען דאָס גרויסע גליק, דעם אַנקעל מאַזעס גענאַדע. אהרן מעלניק האָט אַנגעקוקט זיין פרוי, זיינע קינדער, זיין היים. ער האָט זיינע אויגען ניט געגלויבט. קיינמאָל נאָך אין אמעריקא האָט ער ניט געזעהן זיין פרוי אַזאַ שעהנע, אַזאַ אויסגעפּוצטע, זיינע קינדער אַזעלכע ריינע און זיין היים אַזאַ רייכע און אנגענעהמע. און ער איז דאַנקבאַר גע־ווען דעם אַנקעל מאַזעס פאַר דעם גליק. ער האָט שוין דעם אַנקעל אַלעס מוחל געווען, מוחל געווען די פערשקלאַפונג און פערשעהמט־הייט. ער האָט נור געזעהן דאָס גוטס וואָס דער אַנקעל האָט איהם געטהאָן. ער האָט איהם געהעכערט גאַנצע פינף דאָלאַר מעהר אַ וואָך, און אַז דער אַנקעל אינטערעסירט זיך מיט זיינע אַ קינד, זיינס אַ קינד האָט געפונען ביי איהם גענאַדע, און דער אַנקעל קומט אַליין צו איהם אין שטוב אריין. ער איז געוואָרען אַ הייסער אַנהענגער פון אַנקעל, ער האָט נור געזעהען אין איהם גוטס — און ער איז איהם ווירקליך דאַנקבאַר געווען פאַר דעם גליק וואָס ער האָט איהם גע־שאָנקען.

די „משפחה“, דער ברודער בעריל מיט די שוועגעריז, זיינען אויך געקומען דעם אַנקעל עמפּפאַנגען. די שוועגעריז האָט זיך אויס־געפּוצט, ווי זי וואָלט אין טהעאַטער געגאַנגען, אין איהרע קינדערס יום־טוב. נור די מאָדערנע יונגע קליידער האָבען אַזוי קאָמיש אויס־געקוקט אויף איהר. דער העט מיט די גרויסע פעדערען און דאָס טרויעריגע מאַמעדיגע געזיכט! און דער סוט געשניטען קורץ, און די קאַמאַשען מיט די הויכע אויסגעקרימטע אַבסאַצען, וואָס די אידענע איז געגאַנגען אין זיי ווי אויף שטאַלצען. דאָס האָט אַזוי געשמעקט מיט טהעאַטער, אַז עס איז געווען אַ רחמנות צו קוקען אויף דער אי־דענע. אַלע האָבען געהערט פון דעם גרויסען גליק, און אַלע האָבען זיך געוואָלט וואַרימען אין דער זון... מען האָט יעצט שוין גע־חנפ'עט אי אהרן און אי זיין ווייב ראָזען. נור ראָזע און אפילו אהרן זיינען נאָך ניט צופריעדען געווען פון דעם בעזוך וואָס די „משפחה“ האָט זיי יעצט אָבגעשטאַט. עס האָט זיך זיי געדאַכט. אַז דער אַנקעל

געהערט שוין צו זיי. עס איז זייער אָנקעל — און יעצט קומט די „משפחה" אביסעל לעקען פון דעם צוקער, וואָס געהערט זיי.

דער אָנקעל האָט געלאָזט לאַנג אויף זיך וואַרטען. אַזוי ווי ער וואָלט זיי ניט געוועזען פערגונען דאָס גליק — האָט ער עס געלאָזט זויער ווערען... די קינדער האָבען דערווייל די קליידלעך שמוציג געמאַכט, און די שכן'טעס זיינען מיעד געוועזען די אויגען זיך אויסקוקענדיג אויפ'ן אָנקעל... איינער האָט געפרעגט דעם אַנדערען: וואו איז ער? אין די אויגען פון דער משפחה האָט זיך שוין בעוויזען דאָס פייערעל פון נקמה. און די שוועגערין דוואָשע האָט שוין הויך געלאַכט, און גערוימט זיך מיט'ן מאַן אין אויער:

— אַז מעהר האָט ער ניט בעסערס צו טהאָן, ווי נור אהער צו קומען.

און ווי אויף צוזעצעניש די שונאים, איז דער אָנקעל דוקא יא געקומען. אריינגעפאַלען אין קיטשען מיט סעם'ען פלוצלונג. אָבגעשטעלט זיך אין קיטשען און ניט געוואָלט ווייטער געהן, ווי ער וואָלט זיי ניט געוואָלט פערגינען דאָס פערגעניגען, אַז ער זאָל זעהן די פּאַרלאָר, האָט ער זיך אוועקגעזעצט אויף דעם ערשטען בעסטען שטוהל אין קיטשען, נישט דעם ראָק און נישט דעם העט אויסגעטהאָן, נור מיט'ן שטעקען אין האנד האָט ער זיך ארומגעקוקט אין קיטשען אויף די לאַנדסלייט און די משפחה וואָס זיינען אלע געשטאַנען פאַר איהם מיט שרעק; און געזאָגט ווי צו זיך:

— עס איז אַלל־רייט דאָ, מיינע לאַנדסלייט וואָהנען זיך זעהר שעהן.

ער איז צופריעדען געוועזען פון זיך, וואָס ער גיט זיינע לאַנדסלייט צו מאַכען אַ שעהן לעבען, אַז זיי זאָלען זיך קענען וואָהנען אָנשטענדיג און אָנטהאָן זיך אַנשטענדיג — איז ער בעסער געוואָרען. ער האָט זיך געטראַכט, אַז אייגענטליך איז ער אַ גוטער מענש — און דאָס האָט איהם געבראַכט אין אַ גוטען הומאָר. ער האָט אָנגעהויבען צו שמייכלען און אויפגעהויבען זיך און געגעבען אַ טריט אין פּאַרלאָר. דער פּאַרלאָר איז איהם נאָך מעהר געפעלען געוואָרען, געזעהן די שעהנע שטוהל מיט דעם שעהנעם טיש, וואָס איז געווען סערווירט מיט קייק און פרוכטען. ער האָט אויסגעשטרעקט די האנד צו די פרוכטען, און אַלע זיינען דערפרעהט געוואָרען וואָס דער אָנקעל

געהט עסען. נור קיין פּרוכטען האָט ער ניט גענומען. ער האָט בעטראַכט די גלאָז און געזאָגט ווי צו זיך:

— קאַט־גלעז, עס איז אָלל־רייט.

ער האָט זיך געהייסען ווייזען די קינדער. אַהרן האָט איהם געוויזען די קינדער. ער האָט זיי בעטראַכט.

— און וואו איז מאַשאַ? אַי לייק טו סי מאַשאַ!

נור מאַשאַ איז אין ערגעץ ניט געווען צו געפינען. זי האָט זיך ערגעץ פערשטעקט. דער טאַטע, די מאַמע און די גאַנצע משפחה זיינען ארומגעלאָפען זי זוכען. מען האָט ניט געוואוסט וואו זי איז. ענדליך האָט מען זי געפונען ביי אַ שכנ'טע. דער פאַטער האָט זי געשלעפּט ביי דער האַנד, און דער פעטער בעריל האָט איהר נאָכ־געשריען:

— נאַריש מיידעל, געה אריין! וואָס טהוסטו דאָ? — עס איז דאָך דאָ דער אַנקעל...

— מאַשאַ, דו מאַכסט דאָך מיך אונגליקליך, אויפ'ן לעבען אונ־גליקליך — האָט זיך דער פאַטער געבעטען.

מאַשאַ איז געווען אָנגעטהאָן אין איהר נייע קליידעל, אין אַ נייעם שירצעל, מיט איהרע לאַנגע צוויי שוואַרצע אויפגעצויגענע צעפּ... איהרע בעקלעך האָבען געשלאָגען מיט פייער — זי האָט פערביסען איהרע קליינע יונגע ליפּעלעך מיט איהרע קליינע ווייסע צייהן — און געברומט:

— אַי דאָן וואָנ'ט טו סי הים!

לאַנג האָט זי דער אַנקעל בעטראַכט און געשמייכעלט:

— שי איז דהי גוירל — וואָס האָט מיך גערופען „ביעסט".

— אַ נאַריש מיידעל, זי ווייסט דען וואָס זי רעדט — האָט דער פעטער בעריל געפּרואווט פערענטפערען.

— נאָטהינג. אַי לייק איט. נו, דערפאַר וואָס דו האָסט מיך גערופען „ביעסט". האָסטו טשאָקאָלאַד. סעס! — האָט דער אַנקעל גערופען סעמ'ען.

סעם האָט שטומיג דערלאַנגט אַ פודלע טשאָקאָלאַד דעם אַנקעל. דער אַנקעל האָט עס איהר געגעבען.

— יאַ, דאָס האָסטו פאַר „ביעסט".

מאַשאַ האָט נישט גענומען.

— נעהם, נעהם, קינד וואָס טהוסט דו? — האָבען איהר אַלע צוגעשריען.

מאשא האָט צוגענומען די טשאָקאָלאַד.

— עפען אויף, וועסטו עפּעס געפינען.

— עפען אויף, מאשא, עפען אויף — האָבען איהר אַלע צוגע־שריען.

מאשא האָט אויפגעעפענט דעם טשאָקאָלאַד מיט ציטערדיגע הענד. פון די פּודלע איז ארויסגעפאַלען איינינגע צעהן דאָלאר שטי־קער און שטיקלאַך דזשולערי.

— די דאָלאר שטיקער איז פאר די מאַ, און די דזשולערי איז פאר דיר — דערפאר וואָס דו האָסט מיך גערופען „ביעסט“ — האָט דער אָנקעל געזאָגט מיט אַ שמייכעל.

מאשא האָט אויפגעהויבען איהרע פולע שווארצע אויגען, ווי קינ־דיש זיי זיינען נאָך געווען — אַזוי זאַפּטיג זיינען זיי שוין געווען. און זי האָט זיי רוהען געלאָזט אויפ'ן אָנקעל מאָזעס — אַ קאָקע־טעריי איז געלעגען אין דעם בליק וואָס האָט פערראַטהען די צו־קונפטיגע פרוי, פערהילט איז נאָך געווען די קאָקעטעריי מיט אַ הילע פון קינדישער פערשעהמקייט...

דעם אָנקעל מאָזעס איז דער בליק געפעלען. ער האָט אין זיך געשמייכעלט.

— דאַנק דעם אָנקעל!

— גיב אַ קוש אין האַנד! — האָבען איהר אַלע נאָכגעשריען.

מאשא האָט זיך פערלאָרען. זי האָט געוואָלט טהאָן וואָס אַלע האָבען איהר געהייסען. דער אָנקעל האָט זיך אָבער ניט געלאָזט קושען אין האַנד. דער אָנקעל האָט זי ארומגענומען ביים קאָפּ און איהר געקושט אין די האָהר. אַלע זיינען גליקליך געווען, אין פיעלע אויגען האָבען געגלענצט טרעהרען — און טאַטע־מאַמע זיינען געווען אויפ'ן זיעבעטען הימעל.

— איך קען אויך, איך קען אויך — איז פּלוצלונג ציליע גע־געבען אַ פּאַל אריין אין מיטען דער חתונה אַ האַלב נאַקעטע און ניט אַ אָבגעוואַשענע. דאָס קינד האָט צוגעקוקט די סצענע דורך די קיטשען און איז געוואָרען אייפערזיכטיג און האָט זיך ניט געקענט איינ־האַלטען.

— גאָט מיינער! — האָט זי די מוטער געכאַפּט און געוואָלט זי פערשטעקען.

אָבער דער אַנקעל מאַזעס האָט זי שוין בעמערקט.

—ווער איז דאָס?

— גאָר ניט, אַ קינד — האָט זיך אהרן פערענטפערט.

— און וואָס קענסטו? — האָט דער אַנקעל געפרעגט.

— מואוויעס שפּיעלען, — האָט ציליע ארויסגעוואונקען מיט איהרע אויגעלאך און שמוציג פּנים'על, אונטער דער מוטער'ס יום־טוב'דיגער קלייד.

— מואוויעס שפּיעלען — דאָס איז שעהן, קאַם־אָן, קאַם־אָן — יאָ, דאָ האָסט דו...

אָבער די מוטער האָט שוין געהאַט פערשטעקט די אָרימקייט אין אַ ווינקעל, נור די „אָרימקייט" האָט פון דאָרט ארויסגעוויינט...

10.

קוזמינער לאַנדסלייט.

אַנקעל מאַזעס' שאָפּ איז געווען אונמעגליך צו אָרגאַניזירען אין אַ יוניאָן שאָפּ. וויפיעל די אידישע ארבייטער אָרגאַניזאַטאָרען האָבען נישט געפּרואווט צו יוניאָניזירען די לאַנדסלייט פון אַנקעל מאַזעס שאָפּ, האָבען זיי זיך שטענדיג אַנגעשלאָגען ווי אין אַן אייזערנע וואנד. די אורזאכע דערפון איז געווען, וואָס די בעציהונגען צווישען אַנקעל מאַזעס און זיינע לאַנדסלייט איז ניט געווען קיין ביזנעס בעציהונג, נור אַ משפחה בעציהונג. אַנקעל מאַזעס איז געווען פאַר די קוזמינער לאַנדסלייט ווי אַ הויפּט פון אַ משפחה, ווי אַ רעגיערער פון אַ קליין קעניגרייך. די קוזמינער לאַנדסלייט זיינען שטאָלץ געווען מיט אַנקעל מאַזעס פערמעגענס. אז זיי זיינען דורכגעגאַנגען דורך אַ הויז, וואָס האָט געהערט צום אַנקעל מאַזעס, האָבען זיי זיך דערמיט געגרויסט, ווי עס וואָלט געווען זייער הויז. אַנקעל מאַזעס האָט זיך אריינגעמישט אין זייערע פאַמיליען־אַנגעלעגענהייטען. זיי האָבען זיך געלאָדענט פאַר איהם, און אַנקעל מאַזעס האָט אַרויסגע־

געבען געריכט־שפּרוכען איבער זיי ווי אַ פּאַרצייטיגער פּאַטריאַרך איבער זיינע משפּחה־אנגעהעריגע. זיי זיינען געווען געטריי אַנקעל מאָזעס, און טאָמער האָט ווער געפּרואווט זיין אונצופריעדען און דערמאָנען אַ וואָרט עפּעס וועגען אַ יוניאָן, האָבען עס די לאַנדסלייט באַלד איבערגעגעבען אַנקעל מאָזעס. דער אַנקעל מאָזעס איז אַרויפגעקומען אין שאַפּ אַריין, אויסגעזוכט דעם „רעוואָלוציאָנער", אָבגעשטעלט זיך נעבען איהם און צום ערשטען איהם לאַנג און גענוי בעטראַכט, אַזוי, אַז עס איז פון יענעם דאָס חיות אַרויס.

— סעם, ווי האָט מען איהם גערופען אין דער היים? — פרעגט ער זיין גובערנאַטאָר, ווייזענדיג אויפ'ן „רעוואָלוציאָנער", וואָס האָט אַ יוניאָן.

— משה גרויס — ענטפערט סעם אַב קורץ

— אַזוי, דאָס ביזטו משה גרויס. דאָס ווילסטו האָבען אַ יוניע ביי מיר. נישט ביי מיר, גוטער ברודער. ביי מיר אַרבייט מען נישט שבת, נישט יום־טוב. ביי מיר איז נישט קיין שאַפּ, וואָס מען זאָל דאָ אַריינלאָזען יוניע לייט. ביי מיר זיינען לאַנדסלייט, משפּחה. וואָלט ביי מיר געווען אַרבייטער און אַ שאַפּ, וואָלט מען ביי מיר געווען געאַרבייט אין שבת און אין יום־טוב, אפילו אין ראש השנה און יום־כפור, ווי אין יעדען יוניע שאַפּ. איך בעדאַרף דאָס ניט, ווייזט ער אויף זיין שאַפּ. איך לייג געלד צו דערצו. איך האַלט נור דאָס אויף צוליעב אייך, אַז מיינע לאַנדסלייט זאָלען קענען מאַכען אַ לעבען. וואָס וואָלט איהר געטהאָן אָהן מיר? ווער האָט אייך געבראַכט אין אַמעריקאַ? צו וועמען זייט איהר געקומען נאָך אַ שיפס־קאַרטע, נאָך געלד, אַז איהר האָט בעדאַרפט אייערע משפּחות אַהער ברענגען? צו וועמען קומט איהר, אַז איהר האָט טראָבעל? אַז ס'ווערט ווער פון אייך חלילה קראַנק? — האָט אַנקעל מאָזעס זיך צושריען הויך אויפ'ן קול, אַז די לאַנדסלייט האָבען געציטערט — צו וועמען קומט איהר? אַלעס צום אַנקעל מאָזעס, הע? איז עס אַזוי? און דער וויל ביי מיר איינפיהרען אַ יוניע. ניט ביי מיר, ברודער! קיינער וועט מיך ניט נויטען, אַז מען זאָל ביי מיר אַרבייטען אין שבת, אין יום־טוב. ביי מיר זיינען קיין אַרבייטער ניט. ביי מיר זיינען לאַנדסלייט. מיין משפּחה מאַכט ביי מיר אַ לעבען, און איך אַרבייט אַזוי

שוועער ווי איהר. איהר זעהט עס אליין. און פאר וועמען? פאר מיר בעדארף איך עס ניט! אלעס נור פאר אייך. איך וועל צושליסען מיין שאפ און זוכט אייך ערגעץ ענדערש וואו ארבייט. אז איהר וועט בעדארפען א פאר דאלאר, וועל איך אייך סיי ווי סיי געבען. האט ניט קיין מורא, נור מעהר צו טהאן מיט דעם וויל איך נישט.

— וואס רעדט דער אַנקעל? וואס רעדט דער אַנקעל זיך איין, וואס א ליארע יונג זאגט דארט? — הויבען זיך אן די לאנדס־לייט בעטען ביים אַנקעל מאַזעס.

— צוליעב איהם זאלען מיר אלע ליידען? — צוקאכט זיך אהרן־משה, דעם אַנקעל'ס א משפחה. — אין דער היים איז ער געווען א דארפס־געהער, געוועהנט געווען מיט'ן ווינד און וועטער און דא איז ער א פרעסער. לאזט מיך נאר צו צו איהם, וועל איך איהם דער־לאנגען א יוניע — שרייט דער איד מיט דער האנד אויסגעשטרעקט.

— ש־ש־שטעה. ביי מיר שלאגט מען נישט — האלט איהם דער אַנקעל מאַזעס איין. — נור וועמען עס געפעלט ניט ביי מיר, דער קען זיך שאפען ערגעץ אנדערש וואו בעסער. סעס, זעה וואס קומט איהם און בעצאהל ביז איין גראשען. און נא, דאס האסטו דא נאך א פאר דאלאר מיט אויפ'ן וועג.

אַנקעל מאַזעס גוטסקייט האט אלעמען געריהרט. אַנקעל מאַזעס האט געפאנגען די הערצער פון די קוזמינער לאנדסלייט מיט די פרייע האנד זיינע. ער האט קיינמאל קיין לאנדסלייט ניט אבגעזאגט. און דער „רעוואלוציאנער" אליין איז געריהרט געווען פון אַנקעל מאַזעס' רייד, און פון זיינע פאר דאלאר, און האט חרטה געהאט אויף זיינע ווערטער.

— בעט איבער דעם אַנקעל מאַזעס. די מינוט בעט איבער דעם אַנקעל מאַזעס — האבען די קוזמינער לאנדסלייט געשריען.

— קושען אין האנד לאז ער. קוש דעם אַנקעל מאַזעס אין דער האנד — האט אהרן־משה, דער דארפס־געהער און דא דער פרע־סער, געשריען אויף דעם „רעוואלוציאנער".

דער סוף איז געווען, אז אַנקעל מאַזעס האט זיך ניט געלאזט קושען אין דער האנד. דעם לאנדסמאן האט ער ניט אבגעזאגט פון דער ארבייט. דאן, פאר זיין נארישקייט, האט מען איהם א צונאמען געגעבען „דער יוניע מאן".

דאָס הייסט אָבער ניט, אז מען האָט ביים אָנקעל מאָזעס ניט געארבייט אין שבת. פערקעהרט, שבת איז אין סטאָר ביים אָנקעל מאָזעס געווען דער מעהרסט פערנומענער טאָג. די פרומע לאַנדס־לייט האָבען דעם טאָג טאַקע פערבראַכט אין די קאָנגרעגיישאָן, אין דער היים מיט זייער משפחה. די ניט־פרומע לאַנדסלייט, דעם יונגען עלעמענט, האָט אָנקעל מאָזעס איינגעלאַדען שבת, אז זיי זאָלען קומען אין סטאָר אריין העלפען פערקויפען אָדער צופיקסען, ווען מען דאַרף צופאַסען עפּעס א קאַסטומער. שבת איז געווען דער טאָג וואָס מען האָט אַם מייסטען געלייזט. און די לאַנדסלייט, דערפאַר וואָס זיי האָבען ניט געקראָגען בעצאָהלט פאַר זייער ארבייט, האָבען זיי די קליינינגקייטען ניט גערעכענט פאַר אַן ארבייט, נור פאַר א געטריי־שאַפט צום אָנקעל. דערפאַר אָבער שבת ביינאַכט פלעגען זיך די על־טערע לאַנדסלייט צונויפקומען ביי איינעם פון דער משפחה און פער־ברענגען דעם אבענד מיט עראינערונגען וועגען קוזמין. מען האָט געשיקט נאָך קענליך ביער און מען האָט זיך אמוזירט מיט אַלט־קוזמין.

מעהרסטען פון די קוזמינער לאַנדסלייט זיינען דאָך געווען מענ־שען, וואָס האָבען זיך ערצויגען אויף דער פרייער נאַטור. קוזמין אַליין איז געלעגען ביים ברעג פון דער ווייכסעל און איינגעטונקט צווי־שען פלוימען־בוימער און גרינסען. און אז עס איז געקומען פסח־צייט, האָבען זיך שוין געטראָגען אין דער קוזמינער לופט די לייכטע וויינ־טעלעך, וואָס האָבען געבלאָזען פון די פרייע פעלדער און האָבען יעדעם הארץ יונג געמאַכט. עס זיינען דאָך געווען צווישען די קוז־מינער לאַנדסלייט אַזעלכע אידען, וואָס האָבען העלפט פון זייער לעבען פערבראַכט אין פעדער; פישערס וואָס זיינען געשוואומען איבער טייכען און סטאווען, ווינטער אויפגעהאַקט דאָס אייז פון גע־פרוירענע יעזשערעס. אידען שווייגערס, וואָס האָבען אין דער היים געהאַט צו טהאָן מיט מעלקען קיה, מיט מילך, מיט גרינסען, מיט אויבסט. און דאָ זיינען זיי אַלע געווען אָבגעשניטען פון דער נאַטור, פערבראַכט זייערע טעג אין א פערשטויבטען שאַפּ. צי די זון האָט געשיינט, צי א רעגען האָט געגאָסען, האָבען זיי גאַרניט מעהר געזעהן נור די פאַרביילויפענדע באַהן. זעהר זעלטען האָט איינער פון די לאַנדסלייט די מעגליכקייט געהאַט דאָס הימעל צו זעהן בייטאָג. און

האָט אַ קוזמינער פּלוצים אין אַ ווינטער־אָבענד יענטדעקט די לבנה, וואָס האָט דורך אַ שפּאַרע הימעל אַריינגעקוקט אויף אַ מינוט אין עסעקס סטריט, איז עס ביי איהם געווען אַזאַ חידוש, ווי אַ נייער לאַנדסמאַן וואָלט פון קוזמין אַריבערגעקומען... האָט זיך די קוזמינער געבענקט נישט וויסענדיג אַליין נאָך וואָס זיי בענקען. זיי האָבען געבענקט נאָך דעם קוזמינער הימעל, נאָך דער לבנה, נאָך פעלדער און נאָך די קוזמינער סעדער, און ווען זיי זיינען זיך צונויפגעקומען, האָט מען גענומען קוזמין אויפ'ן טיש אַרויף. וואָרים קיין אַנדער לעבען האָבען זיי ניט געהאַט, נור דאָס לעבען וואָס זיי האָבען הינטער זיך איבערגעלאָזט אין דער אַלטער היים.

אַנקעל מאַזעס איז געווען אַ קוזמינער לאַנדסמאַן. און כאָטש ער איז געווען זייער באָס, זייער הערשער, זייער געוועלטיגער, איז ער געווען דער זעלבער לאַנדסמאַן וואָס זיי. זיין לעבען איז ניט אַנדערש געווען פון זייערס. זיין קינדהייט און זיין יוגענד און זיינע שענסטע טעג האָט ער פערבראַכט אין קוזמין. זיינע שענסטע ער־אינערונגען זיינען פון דעם קליינעם שטעדטעל, און פלעגט מען איהם דערמאָנען אַן קוזמין, אַן אַ מענשען, וועלכען ער האָט געקענט אין זיין יוגענד, אָדער אַן אַן אָרט און פּלאַץ אויף וועלכען ער פלעגט זיך שפּיעלען מיט די קצבים־יונגען — האָט עס איהם אַזוי גערירט, אַז עס האָבען זיך באַלד בעוויזען טרעהרען אין זיינע אויגען. ער פלעגט אָפטמאָל אַריינפאַלען צו די קוזמינער, ווען זיי האָבען פער־בראַכט שבת אין אָבענד ביי אַ לאַנדסמאַן און צוהערען זיך צו די קוזמינער מעשיות. נאָר ווען דער אַנקעל מאַזעס פלעגט זיך בעווייזען, זיינען די קוזמינער פערשטומט געוואָרען, מורא געהאַט אַ וואָרט אויסצורעדען און האָבען געהאַלטען איז איין חנפ'ענען און מכבד זיין דעם אַנקעל און צוהערען זיך צו איהם. ער האָט געפיהלט, אַז ער האָט פערטריבען די פרעהליכקייט פון זיי מיט זיין אַריינ־קומען. האָט ער זיי פערלאָזט.

וואָס עלטער אַנקעל מאַזעס איז געוואָרען, אַלץ מעהר האָט ער אָנגעהויבען צו בענקען נאָך קוזמין. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער איז נאָך אַ בחור, אַ יונגער מאַן, און האַלט נאָך ביי אַ שידוך טהאָן. ער איז אוועקגעפאָהרען אין דער פרעמדער זיך אַרויפאַרבייטען און געלד מאַכען און יעצט וועט ער אַהיים פאָהרען נאָך קוזמין אַ ריי־

בער בחור און וועט חתונה האָבן מיט אַ פיין קוזמינער מיידעל, ארויסנעהמען אַ קינד פון אַ בעל־הבתיש הויז און חתונה האָבען... זיין לעבען אין אמעריקא איז ביי איהם נישט געווען פערדערבענט. ער האָט דאָ ניט חתונה געהאַט, ניט געפיהרט קיין בעל־הבתישקייט. דאָ האָט ער זיך ארויפגעארבייט און געלד פערדיענט. און יעצט ערשט בעדאַרף ער חתונה האָבען און פיהרען אַ אנשטענדיג בעל־הבתיש לעבען ווי עס פאַסט פאַר אַ מאַן ווי ער איז, פאַר'ן אַנקעל מאָזעס. די יאָהרען זיינען אָבער געלאָפען און ער איז געווען פער־נומען איז ביזנעס און פערגעסען זיך, און ווען ער האָט ערוואַכט, און איז שוין בערייט געווען אַנצוהויבען דאָס נייע לעבען, האָט ער איינגעזעהן, אַז צוריקפאָהרען נאָך קוזמין איז ער שוין צו אַלט...

מאשא האָט צוריק בעלעבט זיינע האָפנונגען. אַנקעל מאָזעס האָט דערפיהלט די עלטער און האָט מורא געהאַט חתונה צו האָבען מיט אַ ווילד פרעמדע... פערלאָזט האָט ער זיך קיינמאָל נישט אין זיין לעבען אויף אַ צווייטען. צו קיינעם האָט ער קיין צוטרויען ניט געהאַט, נור צו זיך אַליין — און יעצט אויף דער עלטער, ווען ער האָט בעדאַרפט ליעבע און געטריישאַפט — זיך פערלאָזען אויף אַ פרעמדע, האָט ער מורא געהאַט — דאָך דאָס יונגע, קוים רייפע מיי־דעל, וועלכעס האָט איהם אַזוי שטאָלץ געקוקט אין די אויגען אריין און געזידעלט איהם „ביעסט", האָט ביי איהם ערוועקט אַ געפיהל פון אַכטונג צו אַ צווייטער פערזענליכקייט, און דאָס געפיהל פון אכטונג האָט אַנקעל מאָזעס ניט געהאַט צו קיינעם פון זיינע לאַנדסלייט, וואָס זיינען געווען מיט איהם אַ גאַנצען טאָג צוזאַמען.

דערנאָך האָט ער געהאַלטען מאשא'ן פאַר ס'זייניגע, פאַר עפּעס אַזעלכעס, וואָס בעלאַנגט צו איהם, אַ טאָכטער פון זיינס אַ משפחה, וואָס ארבייט ביי איהם, וואָס מאַכט אַ לעבען פון איהם — און וואָס זיין גורל איז אָבהענגינג פון איהם. און אַלע וואָס מאַכען ביי איהם אַ לעבען, האָט אַנקעל מאָזעס געהאַלטען, בעלאַנגען צו איהם, זיי מיט זייערע פרויען און זייערע קינדער. מאשא איז אויסגעוואַקסען פאַר איהם, ער בעדאַרף נור זעהן, אַז אַנשטאָט פיינט האָבען, זאָל זי פער־געטערען דעם אַנקעל מאָזעס. און פערגעטערען וועט זי איהם ווען ער וועט איהר גוטס טהאָן.

מאשא איז זעהר דערהויבען געוואָרען מיט אַמאָל אין דער היים,

צייט מען איז געוואָהר געוואָרען, אַז דער אַנקעל האָט צוליעב איהר געהעכערט דעם פּאָטער'ס וויידזשעס אויף גאַנצע פינף דאָלאר אַ וואָך. די טאַטע־מאַמע האָבען פאַר איהר אָנגעהויבען דרך־ארץ צו קריגען, ווי עס וואָלט אויף איהר געפאַלען אַ שטראַהל פון די גרויסקייט און שטאַרקייט וואָס בעקליידט ווי אַ זון דעם אַנקעל מאָזעס אין די אויגען פון די לאַנדסלייט... מאַשא איז געוואָרען אין די אויגען פון דער משפחה ווי אַ וואונדער־קינד, וואָס בעצויבערט. מען האָט זי שוין ניט געלאָזט ארבייטען אַזוי שווער, און די מאַמע האָט שוין מורא געהאַט צו שרייען אויף איהר. זי איז עפּעס געוואָרען מיט אַמאָל ווי אַ יום־טוב קינד. מאַשא האָט ניט פערשטאַנען וואָס ס'איז געשעהן.

11.

אסתר און אחשורוש.

מאַשא האָט זיך ערצויגען אונטער די זוניגע שטראַהלען פון אַנקעל מאָזעס'עס גנאָדע. דורך איהר, איז אויך איהר פאָטער, מוטער, איהר גאַנצע משפחה ערהויבען געוואָרען. ווארים מאַשא איז געוואָרען דאָס ווינש־פינגערל דורך וועלכען מען קומט אַן צו אַנקעל מאָזעס'עס הארץ.

עס איז עפּעס געלעגען אין דער קליינער מיידעל וואָס האָט דעם אַנקעל מאָזעס געמאַכט פערגעסען אַן אַלע זיינע ביזנעס און קאָפּ־דרעהעניש'ען און געבראַכט איהם צו קלעהרען נור וועגען זיך. און דערפאַר האָט אַנקעל מאָזעס אַזוי געצויגען צו דעם קינד. ער פלעגט ליגען ביינאַכט און ניט קענען שלאָפען. אין קאָפּ האָבען זיך איהם געפּלאָנטערט געשעפטען, קאָנקורענטען, בעלי־חובות. ער האָט זיך פאַרגעוואָרפען: צו וואָס? פאַר וועמען? וואָס פערברענג איך מיין גאַנץ לעבען מיט זיי? קוים אָבער איז איהם געקומען מאַשא אין זינען אריין, איז איהם ליכטיגער געוואָרען אין די אויגען. ער האָט זיך געזעהן אַ יונגער מאַן מיט לעבען, מיט אַ ווילען. ער האָט זיך געזעהן ביי זיך אין דער היים, ביי אַ געדעקטען טיש געבען איהם

זיצט די, וואָס האָט איהם ליעב, וואָס לעבט מיט איהם און קלעהרט וועגען איהם.

ער האָט שוין ויט געוואָלט, אז זי זאָל זיין זיין קינד. נייז... דעם פאָטער האָט ער אָנגעהויבען גוטס צו טהאָן צוליעב איהר. גע־העכערט איהם די וויידזשעס און אראבגענומען פון דעם שאָפּ און אוועקגעשטעלט איהם אַלס קעשיער. צו מאשא'ן האָט ער געשיקט א מוזיק־לעהרער זי לערנען פּיאנאָ שפּיעלען, געשיקט איהר מתנות און פלעגט יעדען שבת און זונטאג ארויסקומען זי זעהן.

די ערשטע זאַך האָט ער געמאכט, אַז דער פאָטער איהרער זאָל זיך איבערציהען אין אַ גרעסערע וואהנונג און מאשא זאָל זיך לערנען און פיעל געהן שפּאַצירען. שבת און זונטאג איז ער ארויס־געקומען צו אהרן מעלניק אויף בעזוך. צו דער פערוואונדערונג פון אַלע זיינע מענשען, האָט מען בעמערקט, ווי אָנקעל מאָזעס האָט זיך אָנגעהויבען די לעצטע צייט צו פּוטצען. וואָס ערוואקסענער און רייפער מאשא איז געוואָרען, אַלץ מעהר האָט אָנגעהויבען אָנקעל מאָ־זעס די האָהר זיך צו פארבען, זארגזאַם שטענדיג צו זיין ראזירט, יאָנגמען צו קליידען זיך און פון פּערפיומען צו שמעקען, אזעלכע זאכען וואָס קיינער האָט ביז איצט ניט בעמערקט אין אָנקעל מאָזעס. און דאָס פייניגען זיך פון אָנקעל מאָזעס צוריק יונג צו ווערען, האָט ביי אַלעמען ארויסגערופען אַ רחמנות און אַ מיטלייד צו איהם. הינטער זיין רוקען האָט מען שוין אָנגעהויבען צו לאכען אויס איהם און ווערטלעך צו זאָגען איבער איהם, אַ זאַך וואָס איז קיינמאָל ניט גע־שעהן. אָבער אין אָנקעל מאָזעס' געגענוואַרט האָט מען דרך־ארץ גע־האַט און גאָר זיך ניט געמאכט זעהען און בעמערקען.

אָנקעל מאָזעס האָט אָבער אויף גאָר ניט געקוקט. ער האָט אָנ־געהויבען צו לעבען ווי אין אַ פאַנטאַזיע, ווי אין אַ צווייטער וועלט. עס איז געווען, ווי אָנקעל מאָזעס האָט געלעבט אַ פערקעהרטעס לעבען. אין זיין יוגענד האָט ער זיך אָבגעגעבען בלויז מיט ביזנעס און זיין הארץ איז געווען טויט, ווי דאָס הארץ פון אַן אַלטען מאַן. און אויף זיינע אַלטע טעג איז אָנקעל מאָזעס יונג געוואָרען און האָט אָנגעהויבען צו לעבען צוריק זיין יוגענד וואָס ער האָט פערלאָזען. אָנקעל מאָזעס האָט שוין ניט געלעבט מיט זיינע געשעפטען, ניט מיט

אויסבראקירטע סחורות, מיט פערלעגענעם סטאק. ער האט געלעבט מיט א יונג מיידעל, וואס האלט אין וואקסען און ענטוויקלען זיך פון א קינד צו א פרוי. יעדע ענדערונג וואס איז פארגעקומען אין מאשא'ן האט ער בעמערקט... און אז ער האט זי געזעהן פון איין שבת צום אנדערען, האט ער זי גוט בעטראכט, און איינגערעדט זיך, אז איהרע האהר זיינען דורך די וואך געדיכטער געווארען, איהרע צייהן שארפער און שטארקער. ער האט זיך געפרעהט מיט די ענט־וויקלונג פון איהר פיגור, מיט דעם וואוקס פון איהר הויך, מיט די פילונג פון איהר קערפער. יעדען שבת האט ער אין איהר נייעס בע־מערקט, האט ענטדעקט אין איהר א נייעם רייץ וואס ענטוויקעלט זיך.

ער איז בעסער געווארען צו זיינע מענשען. זיינע אויגען זיי־נען קלעהרער געווארען און ארויסגעהויבען זיך פון דעם בעפא־לענעם פעטס פון זיין פנים. ער האט געשמייכעלט, און טאמער האט ווער ניט געטהאן זיין פליכט, אזוי ווי עס בעדארפט זיין, האט ער אנשטאט בייזערען זיך, געשמייכעלט. קיינער האט ניט פערשטאנען די ענדערונג וואס איז געווארען אין איהם. כאטש אלע האבען גע־פיהלט און געוואוסט, אז די אורזאך דערפון איז מאשא, און זיי הא־בען אויסגענוצט מאשא'ן פאר זייער טובה וועגען. אזוי ווי אמאל האבען די אידען בענוצט אסתר'ן אויסצובעטען טובות פאר זיי ביי אחשורוש'ן, האבען די קוזמינער לאנדסלייט אויסגענוצט מאשא'ן פאר אנקעל מאזעס. האט א לאנדסמאן געדארפט האבען א שיפס־קארטע פאר זיין משפחה, האט מען געשיקט מאשא'ן צום אנקעל בע־טען. האט ווער בעדארפט א טאכטער חתונה צו מאכען, גאלדענע צייהן אין מויל זיך ארייַנשטעלען, אן אפעריישאן צו מאכען — פאר אלסדינג האט מען געשיקט מאשא'ן צום אנקעל בעטען. מאשא'ן האט דער אנקעל קיינמאל ניט אבגעזאגט. קוים האט זי זיך געוויי־זען פאר איהם, זיינען זיינע אויגען קלעהרער געווארען, דאס פעטס פון זיין פנים האט זיך בעהאלטען און איז צוריקגעגאנגען אויף זיין ארט, און זיין גאנץ אויסזעהן האט דענסמאל געקראגען א מענ־שליכעם געשטאלט און מען האט פערשטאנען דאס פנים זיינס, וואס איז אן אנדערס מאל געווען אונפערשטענדליך... ווי אלץ האט מאשא גע'פועל'ט ביי איהם, אזוי ווי אסתר ביי אחשורוש'ן, האבען איהר

טאַקע די קוזמינער לאַנדסלייט אַ נאָמען געגעבען אסתר; אַנקעל מאַזעס — אחשורוש און אהרן מעלניק — מרדכי היהודי.

צוויי טויטע האָבען זיך געקליבען צו פאָהרען אויף יענער וועלט. דאָס זענען געווען דעם אַנקעלס פאָטער, דער אַלטער מעלניק, און דער צווייטער איז געווען דער פעטער בעריל, וועלכע האָבען זיך געקליבען קיין קוזמין שטאַרבען. דער פעטער בעריל האָט שוין נישט געהאַט וואָס צו טהון אויף דער וועלט. ער האָט געפיהלט, אז זיין פּלאַטץ וואָס ער האָט זיך אַנגעגרייט אויף יענער וועלט איז פערטיג געוואָרען פאַר איהם, און די וועלט האָט איהם אויך נישט מעהר געוואָלט. ער איז קראַנק געוואָרען, געשפּיגען מיט בלוט, און נישט געקענט מעהר אַרבייטען. און ער האָט אויך געהאַט פערלוירען זיינע „באָרדערס" — די קינדער זיינע האָבען חתונה געהאַט. און מיט אַמאָל האָבען זיך טאַטע מאַמע אַרומגעקוקט און דערזעהען זיך, אז זיי זענען גע־בליבען אַהן „באָרדערס". עס איז נישטאָ ווער עס זאָל דאָס „הויז" אויסהאַלטען.

דער פעטער בעריל האָט געוואָלט דוקא אהיים פאָהרען. זיינע לעצטע טעג פערברענגען אין קוזמינער בית־המדרש, תהילים זאָגען, און בעגראָבען צו ווערען אויפ'ן קוזמינער בית־עולם.

דאָס ווייב אָבער, זיינע האָט גטענה'ט אז איהר „קוזמין" איז דאָרט — וואו איהרע קינדער זענען. און נאָך הונדערט און צוואַנציג וויל זי ליגען דאָרט וואו איהרע קינדער זענען. האָבען זיך מאַן און ווייב געשיידט ביי זייער לעבען — דער פעטער בעריל איז צוריק גע־פאָהרען קיין קוזמין — שטאַרבען און די מוטער איז געבליבען דאָ אין אמעריקאַ.

לכבוד די „צוויי טויטע" זיינען זיך אַלע קוזמינער לאַנדסלייט צונויפגעקומען, אַ נאַכט בעפאָר די שיף געהט אָב, צום פעטער בעריל זעגענען זיך מיט „די טויטע". די „צוויי טויטע", דער אַלטער מעל־ניק און דער פעטער בעריל, זיינען געזעסען פון אויבען־אָן טיש און געטרונקען „לחיים" צו די לאַנדסלייט, און די משפחה, די טעכטער מיט די איידימס מיט די אייניקלעך, האָבען זיך מיט זיי געזעגענט. זיי האָבען געוויינט, ווי מען בעוויינט טויטע. די לאַנדסלייט האָבען מחילה געבעטען ביי זיי.

— וואָס איז איז דער חילוק? אַלע וועלען מיר אהיים פאָהרען.

אלע וועלען מיר פאהרען וואוהין זיי פאהרען! — האט זיך אנגערופען א לאנדסמאן, אן אלטער איד, וואס האט זיך אויך פערבענקט נאך'ן קוזמינער גוטען ארט.

— ר' בעריל, גריסט זיי דארטען.

— אז איהר וועט זעהן דארטען „מיינע", ר' מרדכי, גריסט זיי...

— איהר זאלט זיך מיהען פאר אונז — האט א אידענע אנגע־הויבען צו וויינען.

נאר די „טויטע" אליין זיינען זעהר פרעהליך געווען. זיי האבען גארניט געפיהלט, אז זיי פאהרען שטארבען. פעטער בעריל'ס אויגען האבען געלויכטען און ער האט זיך אויסגעקעמט די בארד. עס האט זיך געדאכט ווי דער איד קומט צו צו דעם גליק, אויף וועלכען ער האט געווארט זיין גאנץ לעבען, אז יעצט געהט ער אבנעהמען דעם שכר פאר זיין גאנצע הארעוואניע. און א רוהיגקייט און א שטילע פרעהליכקייט האט ארויסגעזונגען פון אלע זיינע בעוועגונגען.

דער אלטער מעלניק איז אויך פרעהליך געווען און מיט יעדען געטרונקען לחיים און ווערטלעך גערעדט:

— אז איך וועל זעהן דיין טאטען, דעם אלטען חיים אויף יענער וועלט, וועט ער דאך מיך פרעגען: וואס מאכט עפעס מיין זוהן אין אמעריקא? וועל איך איהם ענטפערען: דיין זוהן פרעסט טרפות און איז מחלל שבת, דורך דעם ווארפט עס דיך אזוי פון דער ערד ארוים — וועט ער קומען צו דיר און וועט דיר צודישען ביינאכט. וועסט דאך א שווארץ יאהר זיך אויסריכטען — אוי, וועסטו זיך א שווארץ יאהר אויסריכטען!

האבען אלע לאנדסלייט זיך צולאכט פון'ם „טויטען", וועלכער זאגט ווערטלעך.

צו דער שיף, זיינען די לאנדסלייט אראבגעקומען בעגלייטען די טויטע ווי צו א אמת'ע לויה. די קינדער האבען געוויינט, געפאלען דעם פאטער אויפ'ן האלז און געבעטען מחילה:

— טאטע, זיי אונז מוחל, טאמער האבען מיר דיך ניט בעהאנדעלט ריכטיג.

— טאטע, מיר וועלען דיך קיינמאל ניט פערגעסען. אזוי לאנג ווי דו וועסט לעבען, וועלען מיר דיר געלד שיקען.

— לאנג וועל איך שוין ניט בעדארפען אייער געלד — האט דער פעטער בעריל רוהיג און גוטמוטיג געשמייכעלט — בלייבט געזונד, מיינע קינדער, און געדענקט אין גאט.

און ער האט אוועקגערופען טשארלי'ן, זיין בן־יחיד, אין א ווינקעל, און געזאגט צו איהם אזוי:

— איין זאך פערלאנג איך נאר פון דיר. מילא, איך האב אנדערש געוואלט — איך קען ניט העלפען. אבער דאס זאג מיר צו, גיב דיין האנד תקיעת כף דערויף, אז דו וועסט עם האלטען: אז ווען דו וועסט הערען, אז עס איז שוין נאך אלעמען, וועסטו דעם קדיש אבהיטען. זאג מיר צו, מיין זוהן...

אלע לאנדסלייט זיינען געשטאנען און האבען צוגעזעהען די סצענע, אלע האבען געוואוסט וואס דער פאטער פערלאנגט יעצט פון זיין קינד, און אלע האבען זיך דערמאנט אן זייערע אייגענע קינדער. ווי ווייט און פרעמד זייערע קינדער זיינען פון זיי אין אמעריקא. די לאנדסלייט האבען אנגעהויבען צו קרעכצען. דא און דארט האט ווער א טרעהר געווישט און איינער האט געראמט דעם צווייטען אין אויער אריין:

— און מיינער איז בעסער? און דיינער איז בעסער?

טשארלי, וועלכער איז דורך די פאר יאהר אויסגעוואקסען א הויכער און א דארער בחור, מיט א פאר שטארקע הענד, מיט א שטארקע ביינערדיגע ברוסט, איז געשטאנען א פערשטיינערטער ער האט פערשטאנען, אז דער פאטער פערלאנגט פון איהם עפעס הייליגעס און טהייערעס. ער האט רחמנות געהאט אויף איהם און צוגעשאקעלט מיט'ן קאפ. אבער ער האט קיין ווארט ניט גערעדט. ער האט דעם פאטער גאר ניט געקענט זאגען. ווארים ווירקליך איז איהם דער פאטער געווען א פרעמדער. די מוטער האט ער

געליעבט, ווייל די מוטער האט זיך פאר איהם אנגענומען און פלעגט איהם בעשיצען געגען די שוועסטער. אבער צום פאטער מיט זיין לערנען און דאווגען און פרומקייט — וואס האט ער געפיהלט צום פאטער?

דערווייל זיינען די אידימס געשטאנען אין א ווינקעל און האבען זיך געסוד'עט, און האבען זיך צונויפגעלייגט געלד און דער עלטסטער אידים, דער גאליציאנער, האט עס צוגעטראגען בערלען:

— שווער, דאס וועט איהר האבען „אויף נאך הונדערט און צוואנציג יאהר" אז מען וועט בעדארפען, זאלט איהר...

— אויף נאך הונדערט און צוואנציג יאהר בעדארף איך ניט; האב איך מיר אליין, גאט צו דאנקען, אנגעגרייט פון מיין ארבייט — ווייזט דער פעטער בעריל אויפ'ן טארבעלע מיט'ן געלד וואס ער האט אויפ'ן הארץ אנגעבונדען — נאר ביז צו די הונדערט און צוואנציג יאהר זאלט איהר מיך ניט פערלאזען. לאנג וועלען די הונדערט און צוואנציג יאהר שוין ניט נעהמען... איך פיהל שוין...

— שמייכעלט דער פעטער בעריל.

אז עס איז געקומען זיך געזעגענען מיט דער ווייב, האט דאס פאר פאלק ערשט פערשטאנען וואס אמעריקא איז געווען פאר זיי. אראבגעבראכט האבען זיי קיין אמעריקא זייערע קינדער. די קינדער האט אמעריקא צוגענומען. און זיי שפייט אמעריקא אויס, ווארפט זיי אוועק ווי אן אומווירדיגע, אונניצליכע שמאטע. אמעריקא האט זיי צוטהיילט אויף די אלטע יאהרען. פון די אלטע מאמע ציהט זי נאך אביסעל נוצען. דעם אלטען טאטען שיקט זי אהיים שטארבען.

— דער טויט האט אונז ניט געקענט צושיידען, און אמעריקא האט אונז צושיידט — האט די אידענע געשריען און ניט פערשטאנען וואס זי מיינט דערמיט, נאר עפעס געפיהלט א גרויסע קללה פאר דעם לאנד, וועלכע האט פון איהר אלעס אוועקגענומען — איהרע כחות, איהר לעבען און איהרע קינדער, און שפייט אויס דאס, וואס זי בעדארף ניט מעהר...

נאר באלד איז פרעהליך געווארען ביי דער שיף. אנקעל מאזעס איז אראבגעקומען מיט'ן צווייטען „טויטען", דער אלטער מעלניק איז טויט שכור געווען. אין דער האנד האט ער געהאלטען דאס זעקעל מיט'ן געלד וואס ער האט זיך אנגעזאמעלט אויף קבורה־געלד

פון זיינע אייגענע ארבייט— געקלימפּערט מיט׳ן געלד און געשריען צום זוהן:

— איך בעדארף דיר שוין אויף אלדע שווארצע יאהר, פּרעה מלך מצרים, מיט דיין גאנץ קעניגרייך אמעריקא פון הודו ביז כוש. אויף קבורה־געלד האב איך אליין מיר אנגעזאמעלט. אויסגעארבייט, מיט מיינע אייגענע הענד אויסגעריבען אויפ׳ן קאשע־מיהלעכעל, און אויף וואס און צו וואס בעדארף איך דיר?...

— קום, בעריל, קום צוריק נאך קוזמין — האט ער געריסען בערלען ביים ארבעל — בלייב געזונד, פּרעה מלך מצרים — האט ער דעם זוהן צוגעשריען — און איהר, לאנדסלייט, עבדים היינו, געהט צוריק צו פּרעה מלך מצרים ארבייטען!

אז די שיף איז אבגעגאנגען מיט די „צוויי טויטע", זיינען די לאנדסלייט שטעהן געבליבען און נאכגעקוקט מיט בענקענדע בליקען און ניט איינער האט מקנא געווען די „טויטע" וואס פאהרען רוהען אויף קוזמינער גוטען ארט, איידער צוריקצוגעהן צו פּרעה מלך מצרים.

אלע זיינען טרויעריג געווען. אפילו אנקעל מאזעס איז טרויעריג געווארען און נאכגעקוקט די אבגעהענדע שיף מיט די „טויטע". יעדער איינער לאנדסמאן האט זיך דערמאנט אז זיין אייגענע ענדע, ווען ער וועט אהיים פאהרען מיט דער שיף...

נאר אבגערוקט פון אלע זיינען געשטאנען מאשא און טשארלי, די צוויי דערוואקסענע קינדער, וואס האבען זיך ערצויגען שוין דא אין אמעריקא. זיי האבען געפּאסט איינע צו די אנדערע, אין איין וואוקס, אזוי ווי זיי וואלטען צוזאמען ארויפגעשאסען אין דער הויך מיט זייערע שטאלצע און יונגע קעפּ. זייערע ביינערדיגע בריסט האבען דערגרייכט איינס צום צווייטען. די צוויי יונגע מענשען האבען זיך צום ערשטען מאל ביי דער „לויה פון די אלטע" בעגעגענט, אלס ערוואקסענע. און די יוגענד האט געצויגען איינס צום אנ־דערען. זיי האבען ניט געזעהן די אבגעפאהרענע שיף מיט די „טויטע". זיי האבען גערעדט עפּעס פאר זיך, און האבען הויך געלאכט, וויי־זענ־דיג איינס ס׳אנדערע די ווייסע יונגע שטארקע ציינער. די לאנדסלייט האבען דערהערט זייער לאכען, האבען זיך אומגעקוקט, און איינער האט געזאגט צום אנדערען:

— נאָ, דאָס האָסטו „אמעריקא“! זיי גערהט דען עפּעס אַן? זיי ווייסען דען פון עפּעס? פאַהרט אַ טאַטע אַהיים, שטעהט ער מיט אַ מיידעל און לאַכט.

— זיי זיינען גאָר פון אַ גאַנץ אַנדער וועלט, גאַנץ אַנדערע מענשען, וואָס ווילסטו פון זיי? — האָבען די משפּחה זיך געזאָגט.

(ענדע פון ערשטען טהייל).

צווייטער טהייל

.1

ער וועט האָבען קינדער.

אַנקעל מאָזעס איז אַריינגעקומען פריהמאָרגען אין זיין סטאָר אַריין אַז אויסגעפוצטער אין אַ ווייסען שי־סו אנצוג, און פערשמעקט אַ האַלבען סטאָר מיט קאָלגייט'ס ראָזען־פּאַרפיום, וואָס האָט זיך געהערט פון איהם פון דערוויטענס. זיינע גאָל־געפוצטע שיך האָבען געפינקעלט פון דערווייטענס און אויסגעזאָגט מיט זייער קוועטשענדיגען קוויטש — ער געהט! זיין ברייט, דיק געזיכט האָט געגלאַנצט פון דעם „קלין שייוו" וואָס ער האָט ערשט וואָס גענומען. ווי אַ חיה־פיש וואָס מען האָט נור וואָס פון ים אַרויסגעצויגען. ער האָט אַראָבגעכאַפּט זיין שטייפען הויכען פּאַנאַמאַ העט און געווישט זיך דעם צושוויצטען קאָפּ און הייסען אָבגעקאָכטען קאַרק מיט אַ ווייס באַטיסטען טאַשען־טיכעל. די מענשען אין סטאָר האָבען זיך פאַר איהם געגעבען אַ כאַפּ אַריין אין די ווינקעלעך און געמאַכט זיך זיין פערנומען מיט פאַנאַנדערלייגען די אַנצוגען, די הויזען, די רעק. ער האָט זיך אָבגעשטעלט אין מיטען סטאָר, און געגעבען זיך אַ קוק אַרום אויף אַלע פיער זייטען פון געשעפט, בעטראַכט די „משפּחה" וואָס האָט געאַרבייט ביי איהם אין ביזנעס. זיי האָט זיך געדוכט, אַז דער בליק געדויערט אַ יאָהר. ער האָט געגעבען אַ ווינק מיט צוויי פינגער צו סעם'ען, צום יונג־משפּחה, צו וועלכען ער האָט אַם מייסטען צוטרויען געהאַט, און געגעבען אַ פרעג:

— אלעס אָלל־רייט?

— יעס, אַנקעל — האָט ער אָבגעענטפערט.

— וואָס טהוט „קוזמין“? — האָט ער געוויזען מיט׳ן פינגער אויפ׳ן בוידעם, מיינענדיג די לאַנדסלייט.

— נייהען די ווינטער רעק נומער 53.

— גוט, זעה זאָלען שניידען, קוזמין שוויצט און שלאָפט נור. זעה צו מאַכען קעש. שנייד, ברודער, וויפיעל דו קענסט, און מאַך קעש.

— אָלל־רייט, אַנקעל.

— איך וועל ניט זיין אַ גאַנצען טאָג. סעם, גיב אַכטונג. אלס־דינג אָלל־רייט?

— יעס, אַנקעל.

אַנקעל מאָזעס האָט געגעבען צו זיין קאָזין אַ וואונק מיט די אויגען, ווי ער וואָלט איהם געוואָלט פערגיטיגען, און ווידער געוואָרפען ארום זיך אַ בליק:

— באָיס, זונטאַג היינט, אַ הייסער זונטאַג — שניידט׳ס די איטאַליענער און די טשייני־מענס — קעש מאַכט׳ס, קעש — און ער איז ארוים פון סטאָר קוויטשענדיג מיט זיינע גרויסע גלאַנצענדיגע געלע שיך.

די משפחה האָט פריי אָבגעאָטהעמט, ווען זיי האָבען איהם שוין אָנגעקוקט פון הינטען. זיי האָבען געוואַגט ארויסצוגעהן פון סטאָר און געזעהן ווי דער אַנקעל זעצט זיך אויף אויפ׳ן געדונגענעם אויטאָמאָביל, וואָס האָט געוואַרט פאַר איהם פאַר דער טהיר, און אַ שמייכעל האָט זיך בעוויזען אויף זייערע ליפּען...

אלע האָבען געוואוסט, וואוהין דער „אַנקעל“ פאָהרט, און גע־וואָרפען הינטער־ארום בליקען אויף סעמ׳ען, און געשטופּט איינער דעם אנדערען, מאַכענדיג מיט די אויגען אויף סעמ׳ען:

— ער האָט געמיינט, אז ער ירשנ׳ט איהם שוין! — האָט איי־נער אריינגעלאַכט אין די פויסט אריין, ווייזענדיג מיט׳ן פּוס אויף סעמ׳ען.

— נאַר איינער, ער קען נאָך האָבען צוועלף קינדער. וואָס מיינסטו, ער קען ניט? ווי דער אַלטער פּעטריק אין דער היים.

— האָסט געזעהען אַ קאָרק? — ברומט אַ צווייטער.

סעם האָט געפּיהלט די בליקען הינטער זיך און פערשטאַנען דאָס לאַכען. ער האָט זיך אומגעקוקט אויף די יונגען. זיין בליק און זיין פּנים האָבען אָנגענומען דעם זעלבען אַנשטעל וואָס דעם אָנקעל'ס. און ווירקליך איז ער עהנליך געווען צום אָנקעל. שאַרפע אויגען, אַ שפּי־ציגע נאָז און אַ שטאַרקע מענליכע קין. די יונגען האָבען זיך דער־שראָקען פאַר איהם און געמאַכט זיך רעדען וועגען ביזנעס.

ער האָט אויסגעשפּיגען און איז ארויס פאַר דער טהיר, נאָכ־קוקען דעם אָנקעל, וועלכער איז שוין געווען לאַנג פערשוואונדען. ער האָט שאַרף פערביסען די צייהן איבער די ליפּען, זיינע הענד האָבען זיך געביילט צו פויסטען, און אַ קללה איז צוקריצט געוואָרען צווישען זיינע שטאַרקע ווייסע צייהן.

האָט ער דאָס צוליעב דעם אַזוי געטריי געדיענט דעם אָנקעל, פון פערצעהן יאָהר אָן, זייט ער האָט איהם אַראָבגעבראַכט פון דער היים, איבערבלייבענדיג אַ יתום נאָך דעם פאָטער'ס טויט? געווען איז ער דעם אָנקעל אַ געטרייער הויז־הונד. דער אָנקעל האָט איהם צו אַלצדינג בענוצט, געמאַכט אויס איהם זיין לייב־שקלאַף, זיין שפּיר־הונד. ער האָט געשפּיאָנעוועט ביי די לאַנדסלייט, ביי דער משפחה, וואָס האָבען געאַרבייט ביים אָנקעל, און אויסגעפונען ווער פון דער משפחה איז געטריי דעם אָנקעל און ווער ניט, און עס איבער־געגעבען דעם אָנקעל. דער יונג האָט געטהאָן פאַר'ן אָנקעל זאַכען, פאַר וועלכע ער האָט געקענט אריינפאַלען און פערפאַלען ווערען אויפ'ס לעבען לאַנג. ווי דענסטמאַל ווען מען האָט געכאַפּט די גנבה'שע סחורה פון דער פינפטער עווניו, וואָס ער האָט זי איינגעגראָבען אין קעלער, די רעק און די הויזען, אויף וועלכע דער אָנקעל האָט ארויפ־געניייהט זיין לייבעל — האָט דאָס סעם גענומען אויף זיך, און קוים מיט צרות וואָס מען האָט איהם ארויסגענומען פון „טראָבעל". ווען עס האָט זיך געמאַכט „טראָבעל", האָט עס סעם גענומען אויף זיך. דענסטמאַל, ווען מען האָט פּלוצים דעם „אָנקעל" גערופען צום דיסט־ריקט אַטוירני וועגען דער פּוילישער שיקסע וואָס דער אָנקעל האָט זי טראָגעדיג געמאַכט, אָדער מען האָט געדראַפּט „סעטלען" מיט דער ווייבעל פון דעם גאַליציאַנער רעסטאַראַן, איהר צאָהלען חודש־געלד — אַלעס האָט סעם גענומען אויף זיך. ער האָט פאַר'ן אָנקעל דאָס לעבען זיך איינגעשטעלט, און פאַר'ן אָנקעל וואָלט ער ניט בלויז אין געפענ־

געניס געגאַנגען ווען מען וואָלט געדאַרפֿט, ער וואָלט אויך אַ מענשען גע'הרג'עט. און אַלעס האָט ער געטהאָן דערפֿאַר, ווייל ער האָט גע־האַפֿט אַמאָל אַליין צו פֿערנעהמען דאָס אָרט פֿון „אַנקעל“.

די געטריישאַפֿט צום אַנקעל איז ניט געווען אויס חניפה. עס איז געווען אַ פֿערגעטערונג צו דעם מענשען, וועלכען ער האָט גענומען אַלס פֿאָרבילד, אַלס אידעאַל — צו וועמען ער וויל אַמאָל אַליין ענהליך זיין. אין די פֿערגעטערונג צום אַנקעל און די געטריישאַפֿט צו איהם איז געלעגען די געטריישאַפֿט צו זיך אַליין און צו זיין אייגענער צוקונפֿט — ווען ער וועט זיין דער „אַנקעל“. און מיט אַמאָל זאָל זיך פֿון דעם גאָר ניט אויסלאָזען! דער אַנקעל געהט חתונה האָבען מיט דעם „שנעק“, מיט דעם „אהרן גאָרגעל'ס“ טאָכטער, וואָס האָט איהם אריינגעקריגען אין די הענד אריין. זי וועט האָבען מיט איהם קינדער — איינס, צוויי, דריי, אַלעס וועט איבערגעהן צו די קינדער. זי וועט שוין מאַכען, אַז זי זאָל האָבען קינדער. און ווען מען וועט דאַר־פֿען, וועט זי איהם קענען צושאַרען אַ פֿרעמד'ס אויך, אַבי זי זאָל די יורש'טע זיין. און זי פֿערשטעהט עס שוין היינט. אייניציגווייז זעצט זי אריין אין סטאָר „איהר משפחה“: אַ קלענערע שוועסטער — שוין אַ בוכהאַלטערין; דעם פֿאָטער איהרען, אהרן מעלניק, „גאָרגעל“ פֿון דער היים — געמאַכט פֿאַר אַ קעשיער. איז וואָס וועט פֿון איהם, סעם'ען ווערען? מען וועט איהם נאָך אַמאָל ארויסוואַרפֿען אויך.

סעם האָט זיך דערמאָנט אַז די געלעגענהייטען, וואָס ער האָט געהאַט געלד צו מאַכען ביים אַנקעל. זיין קאַזין מאָנעס, וועלכער איז אַמאָל אויך געווען ביים אַנקעל, בעפֿאָר סעם איז אַנגעקומען — דעם „אַנקעל'ס“ רעכטע האַנד — האָט איהם געוואָרענט ניט איין מאָל:

— זעה, סעם, פֿאַר מאָרגען זאָל גאָט זאָרגען; דו זאָרג פֿאַר היינט. וואָס דו האָסט אין באַנק, דאָס איז דיינס. דאָס איבעריגע — אַ נעכטיגער טאָג. דו קענסט ניט דעם „אַנקעל“. ער וועט זיך נעהמען אַ יונגע מויד אויף דער עלטער. געדענק וואָס איך זאָג דיר.

סעם האָט זיך דערמאָנט אַז די ווערטער פֿון מאָנעס'ן. מאָנעס איז עלטער פֿון איהם און ערפֿאַהרענער, און ער האָט איהם ניט געוואָלט הערען. אַלץ זיך פֿערלאָזט אויפֿ'ן אַנקעל, געוואָלט אַלעס אריינ־קריגען — און יעצט האָט ער.

„מען דארף אין אווענד ארייגגעהן צו מאנעס'ען. ער, מיט זיינע לאיערס, מיט זיינע טעמעני האלל דזשאדזשעס, וועט שוין אויס־געפינען עפעס א פלאן. דעם אנקעל טאר מען ניט דערלאזען חתונה האבען מיט אט דער שניידערשער טאכטער, מיט דעם אט אהרן גארגעל, וועלכער וועט דא ווערען דער מחותן, און דער חתן פון דער חתונה. אז ניט — זיינען אלע אין דר'ערד ; די גאנצע משפחה איז אין געפאהר..."

סעם האט זיך גוט איבערגעלעגט אויב ער זאל דאס טהאן. זיין געטריישאפט צום אנקעל האט איהם נאך ניט דערלאזט דעם אנקעל שלעכטס צו טהאן. ער האט איהם צופיעל פערגעטערט. ער האט איהם אזוי ליעב געהאט, אז אלע זיינע טהאטען זיינען איהם גע־פעלען. סעם האט זיי פערשטאנען און ער האט זיך געגרויסט מיט זיי. אפילו זיין וועלען חתונה האבען מיט מאשא'ן, איז סעם'ען אויך געפעלען, און, וואהרשיינליך, ווען עס וואלט ניט געגאנגען געגען זיינע אינטערעסען, וואלט ער דעם אנקעל דערצו געהאלפען. סעם'ס אמביציעס פאר זיין צוקונפט זיינען אבער שוין רייף געווארען, און ער איז שוין געווען מענליך אויף אזוי פיעל, אז ער זאל שוין קענען מקריב זיין זיינע סענטימענטען :

— כאפט איהם די כאלעריע, דעם אלטען, קינדער וועט ער האבען ! — האט ער זיך געטראכט, דענקענדיג אז זיין אייגענער צוקונפט.

קיין כעס האט ער ניט געפיהלט צום אנקעל. דעם כעס האט ער געהאט צום יונגען „שנעק", צו מאשא'ן, און צו איהר פאטער אהרן מעלניק, וועלכע האבען זיך ארייננגע'גנב'עט אין דער „משפחה". זיי האט ער בעטראכט פאר קאנקורענטען.

— איהר, דעם „שנעק", דער כלה זיינער, דארף מען ארייגשיקען דאס ווייבעל פון רעסטאראן, דעם רעסטאראטאר'ס טאכטער מיט די פינף קינדער וואס דער „אלטער" האט איהר אנגעמאכט. זאל זי זיך אויס'טענה'ען מיט דער כלה.

אך, וועט דאס זיין א חתונה, ווען דאס גאליציאנער ווייבעל וועט ארייגקומען צו דער כלה אין טאג פון דער חתונה ! די כלה וועט זיין אנגעטהאן צו דער חופה צו געהן, און די וועט פארשטעלען די קינדער פאר איהר :

— דו געהסט חתונה האָבען מיט מיין מאַן, מיט דעם פאָטער פון מיינע קינדער!

אַך, וועט דאָס זיין אַ חתונה — האָט דער יונג נקמה גענומען אין זיינע געדאַנקען.

און דער „אַנקעל"? דער אַנקעל וועט זיין אַנגעטהאָן אין אַ פראַק — ער וועט פערשעהמט ווערען! ער האָט אַ מינוט רחמנות געהאַט אויפ'ן אַנקעל. ער האָט זיך איבערלעגט, אָבער זיין אייגענע צוקונפט האָט זיך ווידער געשטעלט פאַר זיינע אויגען. ער האָט זיך דערמאָנט אַן ראָזע'ן, זיין אייגענע כלה, און דער יונג האָט פער־ביסען די שאַרפע ציינער אויף זיינע ליפען און געזאָגט צו זיך:

— כאַפּט איהם דער שוואַרץ־יאָהר; ער וועט קינדער האָבען, דער אַלטער!

מיט דעם נקמה־געפיהל איז ער צוריק אריין אין סטאָר. זיין פּנים האָט אָנגענומען די שטרענגע בעפעהלערישע מינע, וועלכע ער האָט זיך אויסגעלערענט פון „אַנקעל". זיין קין איז געוואָרען שטאַרק, און אונטער דעם לאַנגען פליישיגען נאָז האָט זיך פערצויגען די משפחה'שע גרימאַסע, פאַר וועלכער די לאַנדסלייט האָבען אַזוי מורא געהאַט. ער האָט געגעבען אַ ברום אונטער דעם נאָז, נאָכמאַכענדיג דעם אַנקעל:

— שניידען קעש וויפיעל עס לאָזט זיך, באַמ!

דער זונטאָג האָט זיך שוין געהאַט אַנגעהויבען אין מעלניק'ס סטאָר.

2.

מ א ש א.

עס איז עפּעס געשעהן מיט אַנקעל מאַזעס. אַז אַנקעל מאַזעס זאָל איבערלאָזען די סטאָר אין זונטאָג און ארויספאָהרען פאַר פּלעז־ושור אויף אַ גאַנצען טאָג מיט אַ מיידעל שפּאַצירען! אוןווירקליך איז אַנקעל מאַזעס אויף דער עלטער יונג געוואָרען און זיך גענומען צו אַזעלכע זאַכען, וואָס האָט איהם לעכערליך געמאַכט אין די אויגען

פון אלע זיינע בעקאַנטע און ערניעדריגט זיין ווירדע ביי די קוזמינער לאַנדסלייט. אַנקעל מאַזעס האָט זיך אַנגעהויבן אויסצופראַנטעווען אויף דער עלטער ווי אַ ניינצעהן יאָהריגער באַיטשיק. אַנגעטהאָן שמאָלע קורצע הויזלאַך, אַז עס זאָלען זיך ארויסזעהן די ווייסע זאָקען. ער האָט אַנגעהויבען צו טראָגען הויכע שמאָלע שטייפע קראַגענס וואָס האָבען איהם געפּייניגט. אַנקעל מאַזעס האָט זיך בעגאַבען מיט פּאַרפיומען... ביים „גאַליציאַנער" צום לאַנטש, וואו דער אַנקעל האָט ליעב געהאַט צו עסען די פעטע געבראַטענע אונטערמהייל־געגנזלעך און קאַטשקעלעך — האָבען ביזנעס־לייט פון דער בוויערי געקוקט אויף איהם און געלאַכט אין די פויסטען. דער נייער סיילעס־מאַן, דער וואַרשעווער יונגערמאַנטשיק, וואָס האָט זיך ערשט וואָס אויפגעעפענט אַ נייעם ציגאַרען סטאָר אין שכנות מיט'ן אַנקעל און איז שוין געווען בעקאַנט אין גאַנצער שכנות'שאַפט פאַר אַ „וואַרשעווער", אַ ספּאָרט, אַ שטיפער — האָט אַבגעטהאָן דעם אַנקעל אַ שפּיצעל: ער האָט בעשטעלט ביי די גאַליציאַנערין, ביי דער ווייבעל וואָס האַלט דעם ביזנעס לאַנטש־רום — אַ דריי־עקענדיגע קנישע אין פאָרם פון „אַ הארץ", און האָט אין מיטען אריינגעקלאַפּט אַ קאָלירט בילדעל פון אַ מיידעל מיט רויטע בעקלאַך, אַבגעריסען פון אַ ביליגע שאָקאָלאַד קעסטעל — און עס צוגעשיקט צום אַנקעל. אַנקעל מאַזעס האָט געזעהן און געהערט ווי מען לאַכט איהם אויס, פערשטאַנען דעם שפּאַס, זיין רויטער קאַרק איז אַנגעלאָפען מיט בלוט, אָבער ער האָט זיך ניט געקענט העלפען. ער האָט געמוזט קאָנקורירען מיט אַ יונגען־מאַנטשיק, מיט אַ ניינצעהן־יעהריגען קאַלעדזש באָי, טשאַרלי, וועלכער איז אין די לעצטע צייט געוואָרען זעהר אַן אָפטער גאַסט ביי אהרן מעלניק און איז אויסגעגאַנגען מיט מאַשאַ'ן. אַנקעל מאַזעס האָט זעהר מורא געהאַט פאַר דעם ניינצעהן יעהריגען קאַלעדזש באָי, ער האָט איבערהויפּט מורא געקראָגען פאַר אַלע, וואָס זיינען אינגער פון איהם. נור זיין איינציגע טרייסט איז געווען, וואָס דער ניינצעהן־יעהריגער קאַלעדזש באָי טראָגט אַ פּאָר אויסגעגעסענע הויזען מיט אויסגעטראָגענע קאַמאַשען, און שטאַרבט פאַר אַ סענט, און ער קען זיך אַנטהאָן ווי דער לעצטער ספּאָרט. אַנקעל מאַזעס האָט פערשטאַנען ווי לעכערליך ער איז אין דעם, און ווי אָרים עס איז זיין פּאָרטהייל געגען טשאַרלי, נור אַנקעל מאַזעס האָט מלחמה

געהאַלטען. ער האָט שוין געהאַט אַזוי פעסט אָבגעמאַכט אין זיין מיין חתונה צו האָבען מיט מאָשאַ'ן, מיט דער אַכטצעהן־יעהריגער מיידעל, וועלכע ער אַליין האָט ערצויגען, חתונה צו האָבען און קינדער צו האָבען אויף דער עלטער, קיינעם ניט אויף להכעיס, נור פאַר זיך אַליין, פאַר זיין אייגענעם פערגעניגען אין לעבען. ער האָט זיך גע־האַלטען אַזוי בערעכטיגט דערצו, אַז ער האָט ניט פערשטאַנען דעם חוזק וואָס מען מאַכט אויס איהם. דאָס פראַנטעווען זיך איז ביי איהם געווען אַ מיטעל צו געווינען דאָס נאַרישע האַרץ פון דער יונגער מיי־דעל. מילא, אַז זי וויל עס — דאַרף מען דאָס טהאָן. און אין די קורצע שמאָלע הייזלעך מיט'ן ענגען צוגעצויגענעם ראָק אויף זיין דיקען בויך, מיט די קורץ וואויל־איגנעלשע פערשוירענע גרישבע. האָט אַנקעל מאָזעס אָבגעמאַכט ערנסטע געשעפטען. גערונגען זיך מיט סוחרים, פערקויפט און געקויפט הייזער, בייגעוואָהנט מיטינגען פון וואָהלטהעטיגע אינסטיטוציעס, אַנגעיאָגט מיט זיינע בליקען קוזמין צו דער אַרבייט, ווי ער וואָלט גאָר ניט געווען בעמערקט קיין לע־בערליכעס אין זיין פראַנטעווען זיך, אין זיין איגנעלשען אַנטהאָן זיך, אין זיין פאַרבען און פודערען זיך די באַקען... און ער איז געווען דער זעלבער שטרענגער „אַנקעל מאָזעס“ אין זיינע האַלב־איג־נעלשע פערשטעלטע קליידער, ווי ער איז געווען אין זיין אַלטען טעגליכען לעבען.

דריי יאָהר האָט אַנקעל מאָזעס מיט גערולד געוואַרט אויף די פערצעהן־יעהריגע מאָשאַ ביז זי וועט אויסוואַקסען. יעדע פאַר טעג איז ער געקומען צו אהרן מעלניק בעטראַכטען זיין צוקונפטס־גליק, און געקוויקט זיך אין פערבאָרגענע זיסע פאַנטאַזיעס — וועגען די גליקזעליגקייטען וואָס שטעהען איהם פאַר. ער האָט זי בעטראַכט, ווי מען בעטראַכט אַ וואַקסענדע אייגענטהום. אַז מאָשאַ איז אַלט געוואָרען זיעבצעהן מיט אַ האַלב יאָהר, האָט זיך אַנקעל מאָזעס גע־נומען זיין טיעף־געפייניגטען זיס־תאוה'דיגען געפיהל אויסצופיהרען. ער איז יעצט געפאָהרען מאָשאַ'ן אַרויסצונעהמען — אַרויסצונעהמען, ניט מעהר ווי ער האָט זי ביז איצט אַרויסגענומען אַלס קינד, נור ווי אַן ערוואַקסענע, פערשטענדיגע מיידעל, וועלכע פערשטעהט דאָס גרויסע גליק וואָס איז איהר בעשערט — און זיך צו בעציהען צו איהר מענליך — און וויזען איהר זיין קראַפט...

ער האט געשמייכעלט צו זיך אליין און עס איז איהם גוט גע־ווארען דערמאנענדיג זיך אן מאשא׳ן, ווען ער איז געפאהרען צו איהר, יעצט אין דעם פרישען זומער־מארגען, וועלכער איז נאך אבגעקיהלט געווען פון בייגאכטיגען רעגען און האט שוין גדישעט מיט די שפעטערדיגע פייכטע היטץ. ער האט זי געזעהן אין דער וויים־באטיסטענער קליידעל, פון קאפ ביז צו די פיס, ווי עס שפראצט איהר קערפער אונטער דער קליידעל. זייט זי איז אויפגעוואקסען גע־ווארען האט דער „אנקעל" ליעב געהאט מאשא׳ן צו זעהן אין ווייסען. ווייס האט איהם דערמאנט אן עפעס אנגענעהמעס... ער האט זיך פארגעשטעלט נאך דער חתונה — ווי זי ליגט אין קינדפעט, מיט׳ן קינד, זיין קינד — און ער געהט אריין צו איהר, אביסעל אנגעטרונקען, אויפגערוימט, און זי קוקט ארוים פון בעט אין ווייסען, און איהר פנים זעהט אוים ווי געפייניגט, און זי קוקט אויף איהם בעטענדיג זיך ביי איהם רחמנות׳דיג. — ער איז צופריעדען געווען דאס צו דענקען, ווארים זיין אינערליכע בעהאלטענע פרייד איז געווען מאשא׳ן צו זעהן אין קינדפעט, און זי זאל האבען א געפייניגט בלייך פנים — דאס האט איהם איהר ווייסע קליידעל דערמאנט, צוליעב דעם האט ער איהר ווייסע קליידלעך געמאכט מתנות. ער האט זי געבעטען היינט, זונטאג, זיך אנצוטהאן אין ווייסען באטיסטענעם קליידעל, ער האט אבגערעדט מיט איהר ארויסצופאהרען אויף א גאנצען זונטאג־דיגען טאג אין א נאהענטען באד־ארט.

מאשא האט שוין געווארט אויף איהם, און, ווי ער האט איהר אנגעזאגט, אין ווייסען. דורך די פאר יאהר, וואס דער אנקעל האט זיך אינטערעסירט מיט איהר און זי אויפגעצויגען, איז זי צוגעוועהנט געווארען צו איהם ווי צו א פאטער. זי האט זיינע קאפריזען צוליעב געטהאן ווי א קינד, ווי א קלוג קינד טהוט אפטמאל צוליעב א צור־לאזענעם טאטען. זי איז אויפגעצויגען געווארען דעם אנקעל צו הארכען און אלסדינג צוליעב טהאן. איהר פאטער, איהר מוטער, איהר גאנצע משפחה און אלע לאנדסלייט האבען זי אזוי געלערענט. און ניט נור געלערענט, נור אלע האבען דעם אנקעל געהארכט. און

ניט נאָר בלויז צוליעב געטהאָן זיינע קאַפּריזען, נור פאַר'ן אַנקעל וואָלטען זיי אַלסדינג געוועזען געטהאָן. אפילו ווען ער וואָלט געוועזען פערלאַנגט פון זיי זייערע פערבאָרגענסטע הייליגסטע אינטימסטע איינגענטהום — וואָלטען זיי איהם אָוועקגעגעבען... זיי זיינען אי־בערהויפּט גליקליך געוועזען ווען דער אַנקעל האָט פון וועמען וואָס געוואָלט, ווען דער אַנקעל האָט וועמען בעגליקט מיט בעפעהלען איהם. און ווען דער אַנקעל האָט זיך אויסגעפּרעגט אויף וועמענס ווייב אָדער ערוואַקסענע טאָכטער — איז יענער געהויבען געוואָרען אין די אויגען פון די לאַנדסלייט...

אַלע לאַנדסלייט האָבען מקנא געווען און ניט פערגונען אהרן מעלניק דאָס גליק, וואָס דער אַנקעל אינטערעסירט זיך מיט מאשא'ן. און צוליעב דעם איז מאשא געוואָרען דאָס ווינש־פינגעריל פון אַנ־קעל'ס הארץ, ווי אַ לאַנדסמאַן האָט עפּעס געהאַט אַ בקשה צום אַנקעל — אַ טאָכטער חתונה צו מאַכען, אַ משפּחה אַראַבצונעהמען, געלד אַהיים צו שיקען — איז מען געקומען צו מאשא'ן. און וועמען ער האָט געוואָלט האָט אהרן מעלניק, איהר פאָטער, צוגעזאָגט טובות. מען האָט גע'חנפ'עט אהרן מעלניק ווי אַמאָל סעמ'ען, און ראָזע, זיין ווייב, האָט בעשטימט דעם גורל פון די קוזמינער לאַנדסלייט, אַלץ צוליעב דעם ווינש־פינגעריל מאשא, וואָס האָט געפונען אַזאַ לייט־זעליגקייט אין די אויגען פון דעם אַנקעל.

מאשא האָט זיך אויפגעצויגען אין דער אַטמאָספערע, און כאָטש זי האָט שוין אָנגעהויבען צו פערשטעהן (מיט געפיהל האָט זי עס שוין לאַנג געשפּירט) די העסליכע ראָלע וואָס זי שפּיעלט, דאָך האָט זי זיך ניט געקענט העלפען. טאַטע־מאַמע, די משפּחה און אַלע לאַנדסלייט האָבען עס געהאַלטען פאַר אַזאַ גרויס גליק וואָס האָט איהר געטראָפען, אַז זי האָט ניט געוואַגט קיין וואָרט צו רעדען אָדער אַנ־דערש צו טראַכטען. און ביז לעצטענס האָט זי עס ווירקליך געהאַל־טען פאַר אַ גליק. נור אין די לעצטע צייט, וואָס ענטוויקעלטער און עלטער זי איז געוואָרען, האָט זי אָנגעהויבען צו פיהלען, אַז זי וועט עפּעס בעדאַרפען בעצאָהלען פאַר דעם גליק. עס איז איהר נאָך ניט גאַנץ קלאָהר געווען, וואָס אַזעלכעס וועט זי בעדאַרפען בעצאָהלען, נור זי האָט זיך געהאַלטען עפּעס פאַר אַ קרבן פאַר פאָטער־מוטער, פאַר איהרע שוועסטער, פאַר איהר משפּחה, פאַר אַלע לאַנדסלייט...

דאָס געפיהל האָט ארויפגעצויגען אַ קלייד פון טרויעריגקייט און שטילקייט אויף איהר איידעלען מיידעלשען וועזען. און ווען זי איז געווען צוזאַמען מיט יונגע חבר'טעס און פריינד אויף אַ טהעע פּאַרטי, אויף אַ באַלל, צי אויף אַ פּאַרטי ביי אַ יונגע פריינדין, האָט מאַשא טהיילמאַל ניט געקענט לאַכען אַזוי פריי און גליקליך, ווי די אַנדערע איהרע פריינדינס. עס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז עפּעס וואָס שוועבט איבער איהר, פערמדעס און טרויעריגעס, און אַלע זעהען דאָס; אַז איבער איהר וויים אַטלעסען קליידעל וועלכעס איז שעהנער און רייכער פאַר אַלע איהרע פריינדינס, שוועבט אַ פרעמדע טונקעלע גאַזע, ווי מען הענגט אריבער איבער אַ טויטע כלה. עס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז זי האָט שוין ניט קיין רעכט צו פרעהען זיך און צו לאַכען אַזוי הויך און פריי — ווי די אַנדערע מיידלעך איהר גלייכען...

און טהיילמאַל, אין אַ מיטען נאַכט, ווען אַלע אין שטוב זיינען פעסט און רוהיג געשלאָפען, האָט זיך געהערט אַ וויינען, אַ שטיל כליפּענדיג וויינען, — דאָס האָט זיך מאַשא צו־וויינט ניט ווימענדיג אַליין פאַר וואָס און פאַר ווען...

3.

אַ חתן.

איבער די טרעפּ האָט זיך געהערט אַנקעל מאָזעס' קוויטשענדיגע נייע גאַלע שיך, און זיין שטימע:

— מאַשא, רעדי?

אין דער אָפּענער טהיר זיינען געשטאַנען טאַטע־מאַמע. דער אַמאָליגער אָפּעריימאָר אהרן מעלניק איז דיקליך געוואָרען. ראָזע איז אויך דיקליך און געזונטער געוואָרען.ביידע האָבען אויסגעזעהן פיעל יונגער און געזונדער. אהרן מעלניק האָט זיך געלאָזט וואַקסען אַ בערדעל, אַ שוואַרץ בערדעל, און ער האָט געקריגען רויטע בעקלעך און אַ רויטען קאַרק פון ביער טרינקען. אהרן איז געווען אָהן ראָק,

אין ווייסע געפּרעסטע העמד, ערשט וואָס אָבגעגעסן פּריה־שטיק. ראָזע אין זיידענעם אונטער־קלייד, אוןביידע האָבן אָקעגן געשמייכעלט דעם אַנקעל מיט פריוד:

— רעדי, אַנקעל, רעדי!

דאָס מאַן און ווייב, אַזוי ווי זיי האָבן זיך געהאַסט איינס דאָס צווייטע אין אָרימקייט, אַזוי האָבן זיי זיך ליעב געקראָגען אין עשירות. אַזוי ווי זיי האָבן זיך געהאַלטען אין איין שילטען אין טרויעריגקייט, אַזוי האָבן זיי זיך געהאַלטען אין איין בענשען איינס דאָס צווייטע אין פריידען. איינער האָט איבער דעם אַנדערען גע־זאָרגט. און נור „אַהרן לעבען" און „אַהרן קרוין" און „ראָזע — זאָלסט מיר געזונד זיין", און „האָסט דאָך ניט געהאַט היינט אין מויל", און נאָך אַזעלכע ליעבליכקייטען. ביידע האָבן אַנגענומען דעם אַנקעל אונטער'ן אָרים און אַריינגעפיהרט אין שטוב אַריין.

מאַשאַ האָט זיך באַלד בעוויזען. אָה, זי איז דורך דער צייט ווירקליך גרויס געוואָרען. דאָס קינד איז איהר נאָך געלעגען אויפ'ן פּנים. די מוטער'ס מילך אויף די ליפּען. אָבער איהר פיגור און איהר געשטאַלט האָבן געשלאָגען פון זיך מיט אַ ערפרישענדע יוגענד און רייפקייט. איהרע שוואַרצע געדיכטע האָהר זיינען געווען צוזאַמענגענומען און פערבונדען די צוויי געדיכטע צעפּ אין אַ שוואַרץ זיידענעם באַנד. אין אַ ברייט־ראַנדענדיגען שטרויענעם קאַפּעלוש און אין ווייסען, ווי דער אַנקעל האָט אַנגעזאָגט. אַ ווייס טולען לאַנג קליידעל מיט אַ ווייס זיידענעם ברייטען באַנד האָט אַרומגענומען איהר דינע יונגע פיגור און פערבונדען אין אַ שלייף. זיידענע ווייסע זאָקען און ווייסע הויכע שיך. דער אַנקעל האָט זי אַרומגעכאַפּט מיט אַ בליק, ער האָט, ווי זיין געוואָהנהייט איז געווען, ווען ער איז צופריעדען געווען, ביי ביזנעס, נאָס געמאַכט זיינע הענד און בעגלעט זיינע האָהר — אַ געוואָהנהייט וואָס ער האָט נאָך מיטגעבראַכט פון דער היים פון זיינע קצב'ישע יאָהרען און קען זיך דערפון נישט אָבגעוועהנען. און געברומט זיך מיט אַ שמייכעל: גוט!

— אַנקעל לעבען, אפשר עפּעס געניסען, עס שטעהט אַלץ אויפ'ן טיש — האָט אַהרן מעלניק געוואָגט.

— נישטאָ קיין צייט, די מאַשין וואַרט.

— טאַמער דאַך — פרישע אויער, יונגע רעטעכלאַך מיט סוויט־קרים — האָט ראָזע איינגעלאַדען.

דער אַנקעל האָט בייז אַנגעקוקט אהרן מעלניק.

— הערסט דאָך, נישטאָ קיין צייט, די מאַשין וואַרט — האָט אהרן געוויזען מיט דער האַנד צום ווייב.

— מאַשאַ, קאַם־אָן, קאַם־אָן. מיר וועלען שוין עסען אויפ'ן וועג.

מאַשאַ איז נאָכגעגאַנגען דעם אַנקעל. טאַטאַ־מאַמאַ האָבען זיי אין די טהיר נאָכגעשריען:

— עס איז אָל־רייט — האָט דער אַנקעל ארויפגעוואונקען מיט

— האָט'ס אַ גוט טיים! אַמוזירט אייך גוט!

דער האַנד.

— נו, מאַשאַ, יו לייק איט? — האָט דער אַנקעל אַנגענומען מאַשאַ'ס האַנד, ווען דער אויטאָמאָביל האָט זיי געפיהרט איבער די גאַסען אויפ'ן וועג ארויס.

— סוירטענלי אי דו! — האָט דאָס מיידעל אָבגעענטפערט.

— אי עם גאָאינג טו גיוו יו עי נייס טיים, קיד, — האָט דער אַנקעל איהר געפּאַטשט אויף דער האַנד.

מאַשאַ האָט אָנגעהויבען מורא צו האָבען פאַר'ן אַנקעל, דאָס ערשטע מאָל האָט זי געהאַט אַזאַ געפיהל צום אַנקעל... זי האָט איהם אַנגעקוקט, אַזוי ווי זי איז געזעסען יעצט נעבען איהם אין אויטאָ־מאָביל און געזעהן ווי ברייט און גרויס ער איז, האָט זי זיך דער־שראָקען פאַר איהם. עס איז איהר נישט איינגעגאַנגען דאָס פאָהרען מיט'ן אויטאָמאָביל, זי וואָלט געוואָלט ארויסגעהן, אַוועקגעהן. דער אַנקעל האָט זיך, דאַכט זיך איהר, אויפגעפיהרט עפּעס מאָדנע, ער האָט זי פלוצלונג אַנגענומען ביי דער האַנד און געקוקט איהר אין די אויגען אריין, און געזאָגט צו איהר:

— ליסטען, מאַשאַ, אי לייק יו! איך וויל אַז דו זאָלסט מיך לייקען. לייקען ווערי מאַטש!

— סוירטענלי אי לייק יו, אַנקעל!

— נו, נו, איך וויל, אַז דו זאָלסט מיך שטאַרק ליעבען, שטאַרק ליעבען. דעם אַנקעל בעדאַרף מען שטאַרק, שטאַרק ליעבען — האָט זי

דער אַנקעל אַנגעקומען ביי דער האַנד און געקוקט איהר אין די אויגען אַריין.

מאַשאַ האָט אָנגעהויבען מורא צו קריגען. זי האָט געשמייכעלט קינדיש:

— דו ביזט היינט אַזוי פאַני, אַנקעל!

— פאַני? האַ, האַ, פאַני, — ליסטען, קיד, איך וועל דיר זאָגען היינט אַ וואָרט, אַזאַ וואָרט, פיעל, פיעל האָבען געוואָרט אויף דעם וואָרט, — קיינעם נישט געזאָגט, און דיר וועל איך עס זאָגען.

מאַשאַ האָט מורא געהאַט צו פרעגען וואָס פאַר אַ וואָרט. זי האָט איבערהויפט עפּעס מורא געהאַט צו רעדען, זי וואָלט נור געוואָלט אַרויס, אַרויס ווי אַם שנעלסטען.

— האָרך אויס, מאַשאַ, — ווערט פּלוצים דער אַנקעל ערנסט און נעהמט זי אַן ביי דער האַנד — אַי נאָו, דו ביזט אַ קלעווער גוירל, און דו ווייסט פערשטעהן, דעם אַנקעל בעדאַרף מען ליעב האָבען און איהם האַרכען, און רעספּעקט האָבען פאַר איהם, גרויס רעספּעקט, דו זעהסט ווי אַלע רעספּעקטירען דעם אַנקעל — עס איז נישט אומזאָנסט מיין קינד, ניט אומזאָנסט. דער אַנקעל האָט ליעב געהאָרכזאַמקייט, טהאָן אַלסדינג וואָס ער הייסט, דו הערסט — אַלסדינג, דורקט ער זי פעסט ביי דער האַנד, גאָר נישט אַקעגען רעדען און גאָר זיך נישט שפּאַרען. אַז דער אַנקעל זאָגט, אַז היינט איז זונטאַג — איז זונטאַג, אַז דער אַנקעל זאָגט, אַז היינט איז מאָנטאַג — איז מאָנטאַג, טאָג איז טאָג, נאַכט איז נאַכט. און דער עיקר — געהאָרכען, מיין קינד, טיעף געהאָרכען, אַלסדינג געהאָרכען, פערשטאַנען, מאַשאַ?

— יו אַר אַזוי פאַני, אַנקעל — האָט מאַשאַ פּלוצים זיך צולאַכט איהם אין פּנים אַריין.

דער אַנקעל האָט פערביסען די ליפּען, געשוויגען און געקלעהרט אַ מינוט וואָס צו טהאָן. ער האָט אַבגעמאַכט זיין מיין אויף יעצט אָבצוהאַקען דעם געשפּרעך — און איהר צייט צו געבען, לאָזען אַריינדרינגען זיינע ווערטער טיעף אין איהר יונגער האַרץ. ער האָט געזעהן, אַז זיינע ווערטער האָבען געמאַכט אויף איהר אַן איינדרוק.

עס איז געווען אַ אידישער האָטעל פאַר אָלל־רייטניקעס אין דער נאָהענט פון ים, וואוהין עס איז פערפאָהרען דער אויטאָמאָביל

מיט אַנקעל מאָזעס און מאַשאַ'ן. אויפ'ן פּאַרטש זיינען געזעסען דיקע אידישע ווייבער פון „אַלל־רייטניקעס", געפּוידערט. אין באָד־קאַסטו־מען אָנגעטהאָן, האָבען געשפּיעלט אין קאָרטען. וואו ניט וואו האָט זיך ביי אַ קרענצעל פרויען אויך בעוויזען אַ יונגער מאַן, אויך אין באָד־קאָסטום. נור ער איז אויך געווען אַזוי פעט און אָנגעטהאָן, אַז מען האָט געמיינט, אַז ער איז אויך אַ אידענע... די בעל־הבית'טע פון האָטעל, די בעקאַנטע שדכנ'טע, מיסעס פליישמאַן, די אייגענטהימערין פון האָטעל, איז זיי אַקעגען געקומען. די געסט אויפ'ן פּאַרטש האָבען אַ מינוט אויפגעהערט צו שפּיעלען און מיט נייגע־ריגקייט געוואָרפען בליקען אויף דער פּאַרעל וואָס איז אָנגעקומען. אַלע האָבען געקענט דעם אַנקעל מאָזעס, ער איז געווען פון זייער אייגענע משפּחה אין ביזנעס, און געוואוסט פון זיינע בעציהונגען צו מאַשאַ'ן. די ווייבער האָבען איהם אַקעגען געשריען פון די טיש־לעך:

— מר. מעלניק, ניט געזעהן מיין מאַן?

— יעס, געזעהן.

— ער קומט אַרוים?

— ער שוויצט אין שטאָדט, מיסעס — האָט דער אַנקעל ברייט אָבגעענטפערט.

מיסעס פליישמאַן האָט אָנגענומען מאַשאַ'ן ביי דער האַנד און געשמייכעלט איהר אין פּנים אַריין, ניט וויסענדיג ווי זי צו בעגריסען.

— דאָס איז מיין כלה, מיסעס פליישמאַן — האָט אַנקעל מאָ־זעס פאָרגעשטעלט מאַשאַ'ן.

מאַשאַ איז בלייך געוואָרען און דערשראָקען, און ניט געפונען קיין כח אַ וואָרט צו ריידען.

ביי די טישלעך מיט די נאַקעטע פרויען אין די קאָסטומען, וואו מען האָט אין קאָרטען געשפּיעלט, איז אַרומגעגאַנגען אַ גע־מורמעל ווי אין ביהנשטאָקען...

4.

מאנעס אגיטאטאָר.

אנקעל מאזעס האָט זיך גענומען אויף ערנסט א חתן צו ווערען. ער האָט בעפוילען אהרן מעלניק, אז ער זאָל צוגרייטען א גרויסע תנאים און איינלאדען אלע קוזמינער לאנדסלייט. ביער און בראנ־פען וויפיעל זיי ווילען אויף זיין חשבון. און ער אליין, דער אנקעל, איז ארומגעגאנגען מעשה חתן. עס איז געווען א פרייד און א לוסט צוצוזעהן ווי ער פיהרט זיך אויף, ווי ער קויפט איין די כלה־מתנות, און ווייזט זיי אלעמען. די קוזמינער לאנדסלייט האבען זיך גע־פרעהט מיט דעם, וואָס דער אנקעל איז א חתן געוואָרען, ווי מיט זייער אייגענער שמחה. זיי האָבען נור ניט פערגונען אהרן'ען דאָס גליק. און ווידער האָבען זיי זיך געטראכט, גלייכער אז אייגענער זאָל אריינקומען אין „שמאלץ גרוב", איידער א פרעמדער. מען קען גיכער א טובה קריגען. און האָבען גע'חנפ'עט אהרן מיט זיין ווייב, מיט זיינע קינדער, ווי דורך זיי וואלט מען צוגעקומען צום העכסטען גליק.

דערווייל איז סעס, דער קאזין, ניט געשלאָפען. נאָך דעם זעלבען אבענד, ווען דער אנקעל איז ארויסגעפאָהרען מיט מאשא'ן, איז סעס אוועק צו זיין קאזין מאנעס — מיט איהם זיך מיישב צו זיין וואָס צו טהאָן צו פערהיטען דאָס אונגליק, אז דער אנקעל זאָל ניט חתונה האָבען.

מאנעס אליין פון גאנץ קוזמין האָט געפיהרט דאָ אין אמע־ריקא דאָס זעלבע לעבען, ווי ער האָט געלעבט אין דער היים. אין דער היים איז מאנעס געווען א וואוילער יונג. ער האָט מלחמה געהאלטען מיט'ן גאנצען שטעדטעל, מיט'ן רב, מיט'ן נגיד, מיט'ן פּראַצעגטניק, מיט אלע זייערע מנהגים און פיהרונגען, און ער האָט געפיהרט זיין אייגען ארט לעבען. מאנעס האָט זיך אין דער היים גע'חוור'ט מיט שקצים. דער איינציגער איד וואָס האָט געהאלטען טויבען, האָט ניט געקענט פערטראָגען קיין עולה, סיי געגען זיך און סיי געגען פרעמדע, און האָט קיינמאָל ניט געקלאגט זיך פאר'ן גע־

ריכט, נאָר ער האָט געהאַט זיין אייגענעם געריכט. ער איז געווען דער שופט און ער האָט בעצאָהלט פאַר אונרעכט. גאַנץ קוזמין געדענקט נאָך דעם שפּיצעל, וואָס מאַנעס האָט אָבגעטהאָן צו יואל פּראַצענטניק.

ווען מאַנעס איז אהיים געקומען פון סאָלדאַטען, האָט ער געפונען, אז דאָס שטעדטעל קוזמין איז געווען אין גאַנצען פערשולדיגט צו יואל פּראַצענטניק, וועלכער איז געווען דער רייכסטער מענש פון שטאָדט. אלע הייזער זיינען געווען פער'משכנ'ט צו יואל'ן, אלע כלה־מתנות, חתונה־געשאַנקען ליגען אין אַ גרויסען קאַמאָד ביי יואל פּראַצענטניק. דאָס שטעדטעל קרעכצט אונטער דעם שווערען יאָך פון ציגזען, וואָס יואל פּראַצענטניק האָט אויף די איינוואָהנער ארויפגעלייגט. אלע ארבייטען פאַר איהם. און אז יואל געהט ארום יעדען פריה־מאָרגען איבער די הייזער אויפמאָהנען זיינע ציגזען — פאַלט אָן אַ שרעק איבער די איינוואָהנער. מאַנעס האָט ניט געקענט איבערטראָגען די עולה. האָט ער זיך מיישב געווען מיט'ן סטאַרשי סטראַזשניק וואָס צו טהאָן. ביי יואל'ן האָט געדיענט אַ מויד — האָט זי געוואוסט וואו די אלע משכנות זיינען בעהאַלטען. די מויד איז אָבער געווען געטריי יואל'ן און ניט געוואָלט ארויסגעבען. האָט מאַנעס איהר צוגעשאַרט אַ יונג פון זיינע יונגען פאַר אַ חתן. דעם חתן האָט מען צוגעזאָגט נדן, האָט ער ארויסגעקראָגען פון דער מויד, אז יואל האַלט די משכנות פערשטעקט אין גרויסען שופליאַד און די שליסלען אונטער'ן קישען. האָט ער אָבגעמאַכט מיט דער מויד, אַז זי זאָל ביינאַכט די טהיר עפענען אין דער שטיל. ביינאַכט איז מאַנעס צוגעפאָהרען מיט אַ פוהר פאַר יואל'ס הויז, ארויסגענומען מיט נאָך אַ יונג די גאַנצע קאַמאָד פון שטוב, ארויפגעלייגט אויף דער פוהר און אוועקגעפיהרט צום וואַסער. די וועקסלען האָט מאַנעס צוריקגעשיקט יעדען בעל־הבית אין שטוב אריין. די אָרימע משכנות, די זילבערנע לייכטער, חופה־וקדושין פינגערלאָך, אוירינגלאָך, יעדען איינעם אָבגעגעבען לויט דעם נאָמען, וואָס איז געשטאַנען אויפגעשריבען אויפ'ן קוויטעל, וואָס איז געהאַנגען ביי יעדען משכון (יואל איז געווען אַן אקוראַטנער מענש). די גאָלדענע זייגערס האָט דער סטאַרשי סטראַזשניק צוגענומען פאַר זיך און דאָס באַארע געלד, וואָס האָט זיך געפונען אין שופליאַד, האָט מאַנעס צוגענומען פאַר

זיך. די מויד, וואָס האָט אויפגעפּעפּנט די טהיר, האָט ער געגעבען אַ פּאָר הונדערט רובעל נדן, חתונה געמאַכט זי מיט'ן חתן, און דאָס גאַנצע שטעדטעל האָט זיך געפרעהט און געטאַנצט אויף דער חתונה.

די לעדיגע קאַמאָד האָט מאַנעס די צווייטע נאַכט געבראַכט צופיהרען צו יואל'ן און זי אוועקגעשטעלט הינטער דער טהיר.

אַזוי האָט מאַנעס אַמאָל בעפרייט גאַנץ קוזמין פון אונטער יואל פּראַצענטניק'ס שווערען יאָך. די קוזמינער לאַנדסלייט דער־צעהלען נאָך ביז היינטיגען טאָג דעם נס פון דער בעפרייאונג און בענשען איהם די הענד.

אַז מאַנעס איז אַראָבגעקומען קיין אַמעריקא (געמוזט אַנט־לויפען, טאַקע צוליעב דער גנבה), האָט ער לאַנג אין שאַפּ ביים אַנקעל מאָזעס ניט געקענט איינזיצען. מאַנעס איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט זיך בעפרייט פון אַנקעל מאָזעס' שאַפּ און האָט דאָ אין אַמעריקא געפיהרט דאָס זעלבע לעבען, וואָס אין דער היים. ער האָט באַלד דערכאַפּט די אַמעריקאַנער לופט און איינגעזעהן, אַז אויב ער זאָל לעבען לויט'ן געזעץ, וועט ער לאַנג ניט דערלעבען, און וואַרטען ביז עס וועלען אַנדערע, בעסערע געזעצע געמאַכט ווערען, קען ער דערוויילע אַריינוואַקסען אין קבר אַריין. האָט זיך מאַנעס געזאָגט, אַז מען דאַרף זיך אַן עצה געבען. האָט ער באַלד איינגעזעהן, אַז אין אַמעריקא איז דער עיקר גוטע ברידער, אַ סך גוטע ברידער צו האָבען, און איינער זאָל דעם אַנדערען געבען אַ „שאָו". איז מאַנעס באַלד געוואָרען אַ מעמבער פון אַ סך סאָסייעטיס. נאָר דער טהעטיגסטער מעמבער איז ער אין דער סאָסייעטי צו קעמפּפען גע־גען פּראָהיבישאָן. מאַנעס האָט שוין אייריש־לייט פּאָר גוטע ברידער, אידען האָט ער פיינד — וואָהנען וואָהנט ער צווישען די איירישע, ניט ווייט פון די יאָטקעס. געוואָרען איז ער אַ קאָנטראַקטאָר ביי הייזער, האָלט אַ פּאָר פּוילישע שקצים מויערערס, פּיינטערס, און גוטע ברידער שאַרען אונטער אַרבייט. מאַכט זיך טראָבעל, קומט מען צום קעפּטען אַליין. אַז נישט — צום באָס, צום פּאָליטישען באָס פון דיסטריקט. דערפאַר, אַז עס קומט צו די „עלעקשענס", איז מאַ־נעס „אָלל־רייט". דאָס גאַנצע פּענסטער איז ביי מאַנעס'ען בע־האַנגען מיט פּיקטשורס פון זיינע „לייטע". מאַנעס לויפט אַרום צו

די לאַנדסלייט און אַגיטירט. מאַנעס גיט טיפּס. מאַנעס אַרבייט אויף אַלע כּלים. אין דעם טאָג פון „עלעקשענס" טהוט זיך מאַנעס אָן פּאַר אַן איירישמען, אין אַ גרינעם נעק־טיי און שטעלט זיך אַוועק „וואָטשען". ניט איינמאָל קומט אויס צו איבערצייגען די געגנער מיט הענד אַרגומענטען, און אויף דעם איז מאַנעס דער בעסטער אַגיטאַטאָר אין דיסטריקט. ווען מען דאַרף מאַנעס'ן, שלעפּט מען איהם פון איין עלעקשאַן־סטיישאַן צום אַנדערען, אַז ער זאָל דיס־קוטירען מיט די הענד. דער באָס פון דיסטריקט האָט איהם אַ נאָמען געגעבען „אַגיטאַטאָר", אין קלאָב פון די אַנטי־פּראָהיבישאַן, וואָס געפינט זיך אויף דער עק גאַס, וואו עס איז געהאַנגען די בילדער פון אַלע געוועזענע באָסעס, איז מאַנעס בעריהמט אַלס דער בעסטער אַגיטאַטאָר.

פאַרנאַכט שוין, אין דעם טאָג פון די עלעקשאָנס, איידער די רעזולטאַטען זיינען נאָך בעוואוסט, בעהענגט מאַנעס דאָס גאַנצע הויז זיינס מיט בעזימער, מיט גרויסע ברומס, און ער און זיין ווייב און אַלע זיינע קינדער האַלטען גרויסע גראַגערס אין די הענד און גראַגערען אַרויס די אַנדערע פּאַרטיי...

דאָס יאָהר איז מאַנעס אָל־רייט. דער גאַנצער דיסטריקט בע־לאַנגט צו איהם. דער דזשאַדזש איז זיינער און דער דיסטריקט אַטאַרני איז זיינער און אַלע קאָפּס זיינען זיינע. די גאַנצע שטאָדט איז זיינע. דורך דעם פיהלט זיך מאַנעס שטאַרק דעם יאָהר. און מאַנעס איז בעריהמט ביי אַלע זיינע לאַנדסלייט דאָס יאָהר. און ווען אימיצער פון די קוזמינער לאַנדסלייט האָט געהאַט עפּעס טראָ־בעל, עפּעס צו טהאָן מיט פּאָליציי, אָדער מיט דעם דזשאַדזש, איז מען געגאַנגען צו מאַנעס'ן, און מאַנעס האָט שוין געמאַכט אַזוי, אַז עס איז געווען „אָל־רייט".

און ווירקליך האָט מאַנעס בעזעסען אַ געוויסען געפיהל צו גע־רעכטיגקייט. ער האָט פון דער נאַטור ניט געקענט איבערטראָגען קיין עולה. די איינאָרדנונג פון דער וועלט, אין וועלכער ער האָט געלעבט, איז געווען אַזאַ, אַז ניט אַלע מאָל זיינען די איינריכטונגען געגאַנגען האַנד אין האַנד מיט די גערעכטיגקייט. און ניט אַלע מאָל איז געווען אַזוי לייכט צוצוקומען צום געזעץ און ניט אַלע מאָל איז דאָס געזעץ געווען גערעכט. דורך דעם האָט מאַנעס געפונען דעם

וועג פון זיין פארטיי — צו שטיצען גוטע ברידער און אנצונעהמען זיך פאר אן אייגענעם — א פיעל נעהענטערען און גלייכערען וועג צו גערעכטיגקייט — ווי דאס טויטע ווארט פון געזעץ. דורך דעם איז מאנעס געווען אן אמת'ער, געטרייער דיענער און איבערגעגעבענער צו זיין פארטיי, ווייל ער האט זי געהאלטען פאר די בעסטע און גערעכטע. פאר'ן דזשאדזש, דעם ליעדער פון זיין פארטיי, וואס איז נאך דערצו געווען א איד, וועלכער האט שטענדיג געגעבען מאנעס'ן די האנד, ווען מאנעס האט איהם אנגעטראפען אין גאס, און ער פלעגט איהם זאגען „העלאו, אגיטאטאר!" — פאר דעם דזשאדזש וואלט מאנעס אוועקגעגעבען דאס לעבען. אין דעם דזשאדזש האט מאנעס געזעהן א פערקערפערונג פון זיין אידעאל. דזשאדזש גרינפעלד איז געווען זיין מענש; אז מען האט עפעס בעדארפט, איז ער צום דזשאדזש אהיים געגאנגען און זיך דורכגעשמועסט מיט איהם. פאר דעם דזשאדזש האט מאנעס ניט געהאט קיין געהיימניסע. דעם דזשאדזש האט ער געזאגט דעם אמת, און דער דזשאדזש האט איהם געלערענט ווי אזוי ער זאל זאגען מארגען אין געריכט פאר איהם.

דזשאדזש גרינפעלד איז געווען מאנעס'עס אידעאל, און דורך דעם וואס דזשאדזש גרינפעלד איז נאך געווען א איד, און א גוטער איד דערצו, וועלכער האט יעדען שבת געדאווענט — איז ער געווען מאנעס' שטאלץ. און כאטש מאנעס אליין איז ניט פרום געווען און מאנעס אליין האט ניט געקעהרט פאר גאט, דאך איז עס איהם געפעלען, וואס דער דזשאדזש געהט דאווענען יעדען שבת און איז א מאכער אין אידישע חברות. און דערפאר וואס אין אמעריקא איז פאראן א אידישער דזשאדזש, וואס אין אמעריקא איז פאראן אזא פארטיי, ווי זיינע, וואס טהוט פאר א גוטען ברודער אלעס — האט מאנעס ליעב געהאט אמעריקא — דאס לעבען. אמעריקא — מאי קאונטרי — פלעגט מאנעס מיט שטאלץ טענה'ן צו די איריש-לייט. און מאנעס איז געווען א גרויסער פאטריאט פון אמעריקא און פון דזשאדזש גרינפעלד, ווייל דזשאדזש גרינפעלד איז געווארען ביי איהם דער סימבאל פון אמעריקא. ביי איהם אין שטוב האט געהאנגען פון איין זייט וואשינגטאן'ס פארטרעט און פון דער אנדער זייט דעם דזשאדזש'ס פארטרעט. און, איז געקומען אן אמעריקאנער יום-טוב, האט מאנעס אין פענסטער ארויסגעהאנגען א גרויסע אמע-

ריקאנער פלעג, און פון איין זייט וואשינגטאָן'ס פּאָרטרעט און פון דער צווייטער זייט דזשאַדזש גרינפעלד'ס פּאָרטרעט...

דורך דעם האָט מאַנעס פיינד געהאַט די נייע פּאַרטיי, וואָס איז אויפגעשטאַנען, די סאָשעליסטס. ערשטענס, וואָס זיי זיינען ניט קיין פּאַטריאָטען און מאַכען אַן טראָבעל, און דאָס צווייטע, וואָס זיי אַגי־טירען נעגען דעם דזשאַדזש. ער האָט זיי ניט פערשטאַנען און ניט געוואוסט, וואָס זיי ווילען. די אנדערע פּאַרטיי האָט ער פערשטאַ־נען. די רעפּובליקאַנער ווילען האָבען זייערע לייט, כדי זיי זאָלען קריגען „פּול", און מיר לאָזען זיך ניט. אָבער וואָס ווילען די סאָ־ציאַליסטען? יושר? ווי ווייט קען מען געהן מיט יושר! און וואָס וועט שוין זיין, אַז עס וועלען זיין עהרליכע עלעקשאָנס, וועמען וועט דערפון אַ טובה אַרויסקומען? „ווער וועט עפּעס דערפון האָ־בען?" פלעגט ער טענה'ען און זיין איבערצייגט אין זיינע רייד, „עס וועלען אריינפאַלען ניט קיין פּאַסענדע מענשען, עפּעס לאָפע־טוטעס. אַ איד וועט האָבען טראָבעל, וועט ניט זיין צו וועמען צו געהן, צו וועמען זיך צו ווענדען".

— האָסט געהערט, יושר ווילען זיי האָבען — ווער בעדאַרף האָבען דעם יושר, אַז דער יושר קען נישט העלפען, צו אַלדי שווארצע יאָהר.

און צום „גוטען ברודער" מאַנעס האָט זיך סעם געווענדעט יעצט, ווען דאָס אומגליק האָט זיך געטראָפען מיט'ן אַנקעל. סעם איז אין אָבענד אוועק צו מאַנעס'ן. מאַנעס'ן האָט ער געטראָפען אין קלוב פון די אַנטי־פּראָהיבישאָן איז סאַלון אויפ'ן קאָרנער, דאָרט, וואו עס האָט זיך אויך געפונען דער פּאָרטרעט פון וואשינגטאָן און פון „דזשאַדזש". מאַנעס איז געווען אַ הויכער, אַ דאַרער, מיט אַ גלאַט פערקעמטען שייטעל, ביי די פּאות האָט זיך איהם שוין געגרויעט, און די קורצע געשווירענע וואָנסלעך האָבען זיך אויך שוין געגרויעט. מאַנעס האָט גלייך פערשטאַנען, אַז עס איז טראָבעל. ווארים אַז סעם זאָל קומען צו איהם — סעם איז געווען אַ גרויסע פויגעל, דעם אַנקעל'ס רעכטע האַנד — אַז סעם זאָל זיך פּלוצלונג בעווייזען, מוז עפּעס זיין אינטערעסאַנטעס. און כאָטש מאַנעס האָט ניט געהאַלטען פון סעם'ען און איהם ניט געגליכען — ווייל סעם איז אַזוי געטריי דעם אַנקעל, און לאָזט ניט פערדיענען קיין „גוטען ברודער" — דאָך

איז סעם געווען אַ צו „וויכטיגע פויגעל“, אַז ער זאָל זיך ניט פרעהען מיט זיין וויזיט.

— וואָס איז געשעהן ? — טראָבעל ? האָט מאָנעס געפרעגט. ער האָט געוואוסט, אַז צו איהם קומט מען ניט אַנדערש, סיידען מען האָט טראָבעל.

— קום ארויס מיט מיר, וועלען מיר רעדען.

— דאָ קענסטו רעדען ווי אין דער היים. — דאָ זיינען אַלע מיינע גוטע ברידער. קענסט רעדען.

— דער אַלטער געהט דאָך חתונה האָבען — האָט סעם געזאָגט זיך צורוקענדיג צו איהם.

— ווער, דער אַנקעל ? — האָט מאָנעס געפרעגט אויפגערעגט.

— יאָ, מיט אהרן מעלניק'ס קליינע מויד.

— ער וועט האָבען קינדער, דער אַלטער — האָט מאָנעס געזאָגט ווערענדיג בלייך.

— וואָס, קראַנק איז ער דען, דער אַלטער ?

אין אַנקעל זיינען אַלע געווען פעראינטערעסירט, אַלע לאַנדסלייט, משפחה ניש משפחה — דער אַנקעל איז געווען אַ היימישע זאַך. ווי אַ קעניג ביי אַ פאָלק, אָדער אַ פאָטער ביי קינדער. אַלע זיינען זיי שטאָלץ געווען מיט זיין פערמעגען, אַלע האָבען עפּעס געהאָפט אויפ'ן אַנקעל.

— ליגסט דו דאָך אין דר'ערד, איך האָב דיר שטענדיג געזאָגט: טהייק קער אָף יורסעלף. זאָג מיר, האָסטו זיך עפּעס אַנגעגרייט ?

— איך בין איהם געטריי געווען ווי אַ הונד, ניט קיין גראָשען קיין אייגענעם, נישט פערגונען צו ספּענדען אַ ניקעל — איך האָב איהם געדיענט ווי אַ געטרייער הונד — יעצט וואָס ? זי וועט מיך נאָך הייסען געהן אויך — וואָס בין איך ביי איהר, ווער בין איך ! האָט זיך דער גרויסער סעם צו־וויינט פאַר מאָנעס'ן.

מאָנעס האָט געהאַט אַ ווייך האַרץ, און, ווי געזאָגט, אַ גע־פיהל פאַר גערעכטיגקייט. ער האָט ניט בלויז רחמנות געהאַט אויפ'ן יונג, ער האָט אויך איינגעזעהען די גאַנצע גערעכטיגקייט פון דעם יונג וואָס וויל ניט, אַז דער אַנקעל זאָל חתונה האָבען, כדי די ירושה ניט צו פערלירען. און דערפאַר איז ער געווען דעם אַנקעל געטריי

און עהרליך איהם גערינעט. מאַנעס האָט געפֿיהלט דאָס בעדערפֿע־
ניס דעם יונג צו העלפֿען:

— ער האָט דאָך, דאַכט זיך, געהאַט צו טהאָן מיט אַ ווייבעל?

— ער האָט פֿון איהר דריי, פֿיער קינדער, וועלכע ער האַלט אויף.

— און וואָס שווייגסטו, נאַר, פֿיהר מיך נור אַהין צו דער אי־
דענע. ער וועט שוין ניט חתונה האָבען, דער אַלטער.

— מאַנעס, טהו איהם נישט קיין שלעכטס, עס איז אַ רחמנות
אויפֿ'ן אַלטען — האָט סעם געזאָגט אַרויסגעהענדיג.

— וואָס הייסט איך וועל איהם טהאָן שלעכטס, ער איז דאָך
מיין אָנקעל אויך און עפּעס אַן אַלטער מאַן — האָט מאַנעס אָבגע־
ענטפֿערט מיט אַ בעליידיגונג.

5.

אָנקעל מאָזעס זעהט אַלעס פֿאַראויס.

אָנקעל מאָזעס האָט אָבער אַלעס פֿאַראויסגעזעהן און ווי אַ
געניטער סוחר האָט ער ליעב געהאַט, בעפֿאָר ער געהט אָבטהאָן אַ
ביזנעס, זאָל ער זיך מיט אַלעמען פֿערזיכערען, אַז קיינע איבער־
ראַשונגען, קיינע „דיסאַפּוינטמענטס" זאָלען זיך מיט איהם ניט
טרעפֿען. בעפֿאָר אָנקעל מאָזעס האָט זיך געקליבען אַ חתן ווערען
מיט מאַשאַ'ן, איז ער אַוועק צום מאַן'ס ווייבעל, מיט וועלכע ער
האָט קינדער געהאַט, און איז דורכגעקומען מיט איהם.

— וואָס ווילסטו, זאָג?

דער ווייבעל'ס מאַן איז געווען אַ קליין, נידעריג, שוואַרץ, ברוין
אידעל, אַ שוואַרץ־האָריג בעוואַקסענער, דאָס פּנים, די הענד, דער
האַלז — אַלסדינג וואָס מען האָט ביי איהם אַרויסגעזעהן איז געווען
בעוואַקסען מיט האָהר, פֿון די האָהר האָבען זיך אַרויסגעבלישטשעט
צוויי שוואַרצע אויגעלעך, ווי צוויי שוואַרצע מייזלעך. ער איז געווען
ביים ווייבעל אונטער'ן פּאַנטאָפֿעל. דאָס ווייבעל האָט געפֿיהרט אַ
לאַנטש־רום, אַביסעל לעמבערגער שנאַפּס, זיסען, היימיש־געמאַכטען,

מיט פעטע לעבערלעך צו פערבייסען האָט מען געקראָגען אין לאַנטש־רום. און דערפאר וואָס דאָס ווייבעל איז געווען אַ חנ'עוודיגע, מיט אַ פּאָר חן־גריבעלעך, וואָס האָבען זיך געשפּיעגעלט אין איהרע פעטע בעקלעך, האָט זי געצווינגען צו זיך עלטערע ביזנעס־לייט. די ביזנעס־לייט האָבען אויף איהר געזאָגט, אַז זי איז אַזוי בע'טעמ'ט, ווי די פעטע הינטערשטע טהייל גענזלעך און קאַטשקעלעך וואָס מען קריגט ביי איהר... דאָס ווייבעל איז געווען די פיהרערין פון די ביזנעס, און דער מאַן האָט איהר ארויסגעהאָלפען. זיין ארויסהעלפען אין די ביזנעס איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס ער האָט איינגערעדט אַ פּאָר ביזנעס־לייט וואָס האָבען געהאַט אַ נעהענטערען צוטריט, אַז זיי האָבען אַן אַנטהייל אין די קינדערלעך וואָס זיין ווייב האָט. און האָט אויפ־קאַלעקטירט געלד דערפאר. און אַזוי ווי ער האָט ניט געהאַט מעהר פון דריי קינדער — זיינען זיינע קליענטען געווען בעגרענעצט און זיינע איינקונפטען זיינען געווען קליין. און ווירקליך האָט ער ניט גע־וואוסט, צו וועמען זיינע דריי קינדער, וואָס ער האָט פון זיין ווייבעל, בעלאַנגען: צו איהם, צי צום אַנקעל מאַזעס, אָדער צו אַן אנדער ביזנעס־מאַן פון דילענסי סטריט. דאָס האָט איהם אָבער ניט גע־שטערט צו זיין אַ געטרייער פאָטער צו די קינדער, צו זאָרגען פאר זייערע רעליגיעזע ערציהונג. געגאַנגען מיט זיי אין שוהל אריין דאַווענען — וועלכעס ער אַליין האָט געלערענט מיט זיי.

— מיסטער מעלניק, וואָס הייסט וויפיעל איך וויל? — עס זיי־נען דען מיינע קינדער? עס זיינען דאָך אייערע קינדער!

— נו, נו — האָט איהם דער אַנקעל געקיצעלט מיט אַ פינגער — דו האָסט אויך אַ חלק אין זיי.

— מיסטער מעלניק, עס זיינען אייערע קינדער — האָט איהם דער איך פערזיכערט ערנסט. אדרבה, פרעגט גיטלען (דאָס ווייבעל האָט געהייסען גיטעל), אדרבה, פרעגט זי.

— אַז איך ווייס נישט וועלכעס איז מיין, וועלכעס איז דיין, און וועלכעס איז דעם ביזנעס־מאַן'ס פון דילענסי סטריט — לאַכט דער אַנקעל.

— מיסטער מעלניק, זי איז געווען אייער ווייב מעהר פאר אַלע־מענס, בעליוו מי — פערזיכערט איהם דער יונגער מאַן.

דאָס האָט נור דער יונגער מאַן אַזוי געזאָגט, כדי פון אָנקעל וואָס מעהר געלד ארויסצוקריגען. אין הארצען אָבער איז ער גע־ווען איבערצייגט, אַז די קינדער זיינען זיינע, יענע — דעם אָנקעל און דעם צווייטען סוחר, נאַרט נור דאָס ווייבעל אָב, זי רעדט זיי איין, ווייל מען דאַרף דאָס צו די ביזנעס...

— און וואָס וועט זיין, אַז איך וועל דיר מאַכען פאַר אַ קאָללעק־טאָר איבער די הייזער אין עסעקס סטריט, וועט זיין אָלל־רייט?

דער יונגער מאַן האָט געוואָלט צופאַלען צום אָנקעל, כאַפּען דעם אָנקעל'ס האַנד און קושען; זיין גרעסטע אַמביציע אין לעבען איז געווען צו ווערען אַ קאָללעקטאָר פון טענעמענט הייזער. שטענ־דיג אונטערגעדריקט, ליגענדיג אונטער דער ווייבעל'ס פּאַנטאָפעל — האָט דער שוואַרץ־האָהריגער אידעל גע'חלום'ט אליין צו ווערען אַמאָל אַ הערשער, צו געוועלטיגען איבער אַנדערע. און אַזוי ווי זיינע אַמביציעס זיינען ניט ווייטער געגאַנגען פון עסעקס סטריט, וואו ער האָט געוואָהנט — דורך דעם האָט ער גע'חלום'ט צו ווערען אַ מושל איבער די איינוואָהנער אין עסעקס סטריט, אריינצוקומען אין אַ שטוב אריין און צו בעפעהלען: „רענט אָדער אַ מוף־צעטעל!“ ארויסצוּוואַרפען פאַמיליעס פון זייערע היימען, צו ווערען אַ שטרענ־גער קאָללעקטאָר, אַז גאַנץ עסעקס סטריט זאָל ציטערען פאַר איהם. דאָך מיט אַמאָל איינצושטימען אויפ'ן אָנקעל'ס פאָרשלאַג האָט ער מורא געהאַט, כדי ער זאָל דערנאָך קיין פּעררדוס ניט האָבען, אַז ער האָט געקענט מעהר ארויסקריגען, האָט ער צוגעלייגט מיט אַ פער־שעהמט מינעלע:

— מיט הונדערט דאָלאַר קעש. (מעהר האָט איהם דאָס האַרץ ניט געלאָזט).

— מיט נאָך אַ הונדערטער — האָט דער אָנקעל צוגעשמיי־כעלט.

דער אידעל האָט ווידער פּעררדוס געהאַט, פאַר וואָס האָט ער ניט געזאָגט צוויי הונדערט, אָדער גאָר פינף הונדערט — און עס האָט איהם געביסען. האָט ער אין אַ ווייל‏ע ארום ווידער צוגע־לייגט:

— מיט אַ מתנה פאַר מיר.

— וואָס פאַר אַ מתנה ווילסטו?

— אַ גאָלדענעם זייגער מיט... מיט... — קלעהרט דער אידעל וואָס ער זאָל זאָגען — מיט נאָך אַ פינף און צוואַנציגער.

— דעם גאָלדענעם זייגער קריגסטו, די פינף און צוואַנציג דאָלאר ניט — קיין איין סענט ניט מעהר — שרייב אונטער דאָס פּאַפּיער, אַז די קינדער זיינען דיינע, און דו האָסט גאָר ניט צו מיר.

— שוין, שוין, מיסטער מעלניק לעבען — האָט דער שוואַרץ־האָהריגער איד צוריקגעכאַפּט, מורא־האָבענדיג אַז דער אַנקעל זאָל ניט חרטה קריגען, און איז צופריעדען געווען, וואָס ער האָט פון אַנקעל אַלעם ארויסגעקריגען וואָס עס האָט זיך נור געלאָזט ארויסקריגען, און וועט מעהר קיין פּערדרוס ניט האָבען. דער אַנקעל אָבער, וועלכער האָט פערשטאַנען יענעמס מיין, האָט דערנאָך חרטה געהאַט וואָס ער האָט איהם די 25 דאָלאַר קעש ניט נאָכגעגעבען — כדי יענער זאָל זיך פּייניגען, אַז ער האָט געקענט נאָך מעהר ארויסקריגען.

— גיטעל לעבען — האָט דער מאַן אריינגעשריען אין לאַנטש־רום — קום נור אריין.

גיטעל, וועלכע האָט געבאַמעלט מיט איהרע פערעלדיגע אויער־רינגלעך אין די אויערען, מיט די האַלב צולאָזענע שוואַרצע האָהר, איז אריינגעקומען מיט אַ קאָקעטיש מינעלע, וועלכעס האָט זיך בע־האַלטען אין די שמאָלצענדע חן'עוודיגע גריבעלעך.

— פּנחס לעבען, האָסט מיך גערופען — האָט דאָס ווייבעל אויס־געזונגען, דערזעהענדיג דעם אַנקעל.

— מיסטער מעלניק געהט דאָך חתונה האָבען, ווינש איהם מזל־טוב, גיטעל לעבען — האָט דער מאַן געזאָגט.

גיטעל לעבען, וועלכע האָט געוואוסט פון די אונטערהאַנדלונגען מיט'ן מאַן, האָט זיך געמאַכט ווי זי ווייסט פון גאָרניט.

— וואָס געהט עס מיך אַן, וואָס מיסטער מעלניק געהט חתונה האָבען!

— און איך ווער דאָך ביי מיסטער מעלניק אַ קאָללעקטאָר פון די עסעקס סטריט הייזער. — דאַנק מיסטער מעלניק, גיטעל לעבען.

אַז גיטעל לעבען האָט דאָס דערהערט, האָט זי זיך צוואַויינט.

דער מאַן האָט זיך ארויסגעמאַכט, איבערגעלאָזט זי מיט'ן אַנ־קעל, אַז זיי זאָלען זיך זעגענען. דער אַנקעל האָט איהר אָנגעזאָגט, אַז פון היינטמאָל אַן זאָל זי זיין געטריי דעם מאַן איהרען און אויפ־

פיהרען זיך בעסער, און זי זאל ניט וויינען. נאך דער חתונה וועט ער זי אויך געדענקען. און אז דער מאן איז אריינגעקומען האט ער שוין געפונען דאס ווייבעל בערוהיגט. דער אנקעל האט דעם מאן אויך אריינגערופען אין א ווינקעל און איהם אנגעזאגט, אז ער זאל זי גוט בעהאנדלען און אבהיטען זי — און זיי ביידע, דער מאן מיט'ן ווייבעל, האבען איהם געוואונשען אלדאס־גוטס, אז ער זאל גליקליך זיין און דערלעבען נחת מיט דער נייער יונגער ווייבעל...

— זי זאל האבען ביי דיר א בעסער מזל ווי איך — מאזעס לע־בען — האט זיך דאס ווייבעל צו־וויינט.

אז מאנעס מיט סעם'ען, דעם קאזין, זיינען דערנאך געקומען צו דער ווייבעל פערקלאגען, אז דער אנקעל געהט חתונה האבען, האבען זיי געפונען דאס פארעל, דעם מאן מיט'ן ווייבעל, גאר ניט פער־וואונדערט, אדרבה, זיי האבען זיך נאך געפרעהט.

— פאר וואס זאל ער נישט חתונה האבען — האט זיך דער מאן אבגערופען, - און וואס געהט אונז אן, אז דער אנקעל האט חתונה?

— ער איז דאך נאך א יונגערמאנטשיקעל, פאר וואס זאל ער ניט חתונה האבען? — האט דאס ווייבעל צוגעלייגט ווי א מבין'טע.

האבען זיי ביידע, מאנעס און סעם, פערשטאנען, אז דער אנ־קעל איז שוין דא פריהער געוועזן פון זיי, און האט אלצדינג שוין פער־ריכט — האבען זיי געשוויגען.

— סעם, האק אב, אלצדינג האק אב, וויש אב דאס מויל און מאך א שווייג, זעהסט דאך עס איז פערפאלען — האט איהם געראטהען מאנעס.

— מאך זיך ווי דו ווייסט פון גאר נישט, און אז דו וועסט עס דערהערען, פרעה זיך דערמיט. פרעה זיך זעהר, ווינש דעם אנקעל מזל־טוב און ווער גוט מיט אהרן'ען און מיט די גאנצע משפחה פון דער ווייבעל, חנפ'ע זיי, ריהם זיי, לעק זיי, אלצדינג, ביזט ביי זיי אין די הענד, גוטער ברודער — האט איהם מאנעס געלערענט.

סעם האט געוואוסט אליין וואס צו טהאן. געווים האט ער בע־שטימט אזוי צו טהאן. איז דען געוועזן אן אנדער עצה? אבער אין הארצען האט ער זיך אנדערש געטראכט. ער אליין איז ארויסגעקומען

פון דער משפחה מעלניק — איז געווען דעם אַנקעל׳ס אַ קאַזיר, און ניט בחינם האָט ער זיך גענומען דעם אַנקעל פאַר אַן אידעאַל און האָט איהם אין אַלצדינג נאָכגעטהאָן.

ניין, ער האָט זיך ניט געקענט אַזוי לייכט אָבזאָגען פון זיינע אַמביציעס דעם אַנקעל צו ירשנ׳ען און אַליין אַמאָל צו פערנעהמען דעם אַנקעל׳ס שטעל — און ער איז בערייט געווען אויף אַלצדינג. פאַר גאָר נישט זיך אָבצושטעלען, נאָר דעם שידוך נישט צולאָזען: — ער וועט קינדער האָבען, דער אַלטער, — האָט זיך דער יונג געטראַכט.

אַלעס פאַראויסגעזעהן, אַלעס פעררעכט, אַז קיינע איבעררא־שונגען און קיינע „דיסאַפּאָינטמענטס" זאָלען זיך ניט טרעפען, האָט אַנקעל מאַזעס בעפוילען אהרן מעלניק די תנאים אָנצוגרייטען. אַ סך געגעסען, און ביער, און שנאַפּס אויף זיין חשבון. די קוזמינער לאַנדסלייט האָט ער אָבגעלאָזט אויף אַ האַלבען טאָג, אַז זיי זאָלען קומען צו די תנאים. די קוזמינער לאַנדסלייט האָבען עס טאַקע גע־האַלטען פאַר אַ קוזמינער גליק, וואָס דער אַנקעל נעהמט אַ פּראָסט אָרים מיידעל פון זיינע לאַנדסלייט פאַר אַ כלה. און אַלע האָבען זיך דורך דעם געפיהלט געהויבען און געהאַלטען זיך פאַר די מחותנים.

אויף די תנאים האָט דער אַנקעל געלאָזט וויסען די קוזמינער לאַנדסלייט, אַז די חופּה וועט ער שטעלען אין אַן אייגענער קוזמינער שוהל, וועלכע ער וועט קויפען פאַר די קוזמינער לאַנדסלייט. די קוז־מינער לאַנדסלייט האָבען געוואָלט איהם קושען די הענד, און זיינען איהם דאַנקבאַר געווען, וואָס ער האָט זיי איינגעלאַדען אויף די תנאים, און וואָס ער געהט פאַר זיי קויפען אַ שוהל. זיי האָבען איהם בעוואונשען דעם קאָפּ מיט ברכות און געשפּיגעלט זיך און געפרעהט זיך מיט זיין גליק און עשירות. זיי האָבען איהם פערגליכען צו אַלע אבות — איינער צו יעקב אבינו, אַז פון איהם וועלען ארויסקומען די שבטים, און אַן אַנדערער — צו משה רבינו, וואָס ער קויפט זיי אַ שוהל, און האָבען שוין אַ נאָמען געזוכט פאַר דער שוהל, און זי אָנגערו־פען אויפ׳ן אַנקעל׳ס נאָמען: „אוהל משה אנשי קוזמין".

און דער אַנקעל איז ארומגעגאַנגען אין אהרן׳ס רומס אַ צו־שוויצטער, אַ גליקליכער און אַ גוטער, און געזאָגט:

— עסט, טרינקט, קוזמינער לאַנדסלייט, פרעהט זיך, פרעהט זיך, עס איז ביי מיר אַ שמחה...

6.

מאשא ווערט א כלה.

גאנץ קוזמין, וואס האט זיך געפונען אין ניו יארק, האט בעטראכט מאשא'ן פאר דער גליקליכסטער מיידעל אונטער דער זון. האט מאשא אליין ניט געוואגט צו טראכטען אנדערש פון גאנץ קוזמין און האט זיך אויך געהאלטען גליקליך מיט דעם, וואס זי איז א כלה גע־ווארען פאר'ן רייכען אנקעל מאזעס. דער אנקעל האט זי בעשאטען מיט מתנות, בעהאנגען זי מיט טהייערע דזשועלערי — דאס מא־דערנסטע און טהייערסטע. ער האט איהר יעדען טאג געשיקט די שניי־דעריז, געמאכט איהר רייכע קליידער. אלע טאג האט מען פון די גרויסע סטארס פון די פינפטע עווענוי עפעס אנדערש געבראכט פאר מאשא'ן. זיידענע אונטערוועש, לאקירטע הויכע שיך, פאכערס, האנד־שוהען. דאס מיידעל, וועלכע האט נאך געדענקט דעם פאטער'ס ארימ־קייט און די וואהנונג אין האפקינס סטריט — ווי אזוי האט זי גע־קענט וואגען אנדערש צו בעטראכטען זיך ווי אלע קוזמינער לאנדס־לייט, ווי אלע בעקאנטע? די גאנצע משפחה האט זי בעטראכט און געהאלטען פאר דעם גליק אליין.

דורך דער צייט, וואס זי איז אויסגעוואקסען אונטער דעם אנקעל'ס גונסט, האט זי זיך אויסגעלערנט דעם אנקעל צו געהארכען. זי האט געזעהן, אז אלע קוזמינער לאנדסלייט, איהר טאטע, איהר מאמע — אלע וואס זי האט געקענט, הארכען דעם אנקעל און וואגען ניט איהם אקעגענצורעדען אדער צו טהאן אדער צו טראכטען אנ־דערש, ווי דער אנקעל וויל. „דער אנקעל האט געהייסען“ — דאס איז געווען דאס הייליגסטע געבאט, דער שטארקסטער ארגומענט — און דער אנקעל האט געהייסען, אז זי זאל א כלה ווערען פאר איהם, דער אנקעל וויל, אז זי זאל ווערען זיין ווייב, און דעם אנקעל דארף מען אין אלעם געהארכען, אלעם נאכגעבען וואס ער וויל.

זי האט אנגעהויבען צו פיהלען וואס עס הייסט צו ווערען דעם אנקעל'ס א ווייב. זי איז שוין מעהר ניט קיין קינד געווען — און ווען זי האט אליין קיין אייגענע פערלאנגען ניט געהאט, אבער איהר

פאַנטאַזיע האָט געאַרבייט און געמאָהלען איהר בילדער אין איהר פאָר־שטעלונג, ווי זי איז דעם אַנקעל׳ס ווייב. טהיילמאַל איז זי געזעסען נעבען איהם און דער אַנקעל האָט זי געגלעט, געדריקט צו זיך, און דאָס ברייטע פּנים זיינס האָט זיך אָנגעלאָפען מיט בלוט, און ער האָט פערשפּרייט זיינע ברייטע גרויסע ליפּען מיט פרייד, און זי שטאַרק געדריקט צו זיך — האָט זי געשלאָגען אַנגסטען. זי האָט זיך געלאַזט, ווייל זי איז געווען צוגעוועהנט צו איהם נאָך אַלס קינד, ווייל דער אַנקעל האָט זי שטענדיג געגלעט — און דער אַנקעל האָט אַלסדינג געמעגט. אָבער זייט ער איז אַ חתן געוואָרען אַנגסט זי פאַר איהם, און ווען ער נעהמט זי אָרום, ווערט איהר אַזוי הייס און אַזוי עפּעס, אַז עס גלוסט זיך איהר באַלד אַבצואוואַשען...

אין אָבענד, ווען זי איז ביי זיך אין ווייסען זויבערען צימער געווען, וועלכעס איז שוין יעצט געווען רייך אויסמעבלירט מיט דעם ווייסען לאַק־מעבעל, וועלכעס דער אַנקעל האָט איהר געשאַנקען שוין לאַנג צוריק — אין דעם פריש־איבערגעצויגענעם בעט — האָט זי געקלעהרט פון נאָך דער חתונה. זי האָט זיך פאַרגעשטעלט דעם אַנקעל פּלוצים נאַקעט. זי האָט ניט געוואָלט דערפון קלעהרען, נור עפּעס איבערגעוואָלט זיינען געקומען די געדאַנקען איהר אין קאָפּ אַריין. און זי האָט געזעהן דעם אַנקעל אַ נאַקעטען, מיט דעם אַראָב־הענגענדען פעטען בויך, מיט אַ באָרד אויף די בריסטען, און עס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז דער אַנקעל געהט נאָך איהר אין בעט אַריין... האָט זי זיך ניט געוואָלט לעגען אין בעט אַריין. גאַנצע שעה׳ן איז זי אָבגעזעסען אין אָבענד בעפאָר זי איז געגאַנגען שלאָפען, זייט זי איז אַ כלה געוואָרען, און מורא געהאַט זיך צו לעגען. און זייט זי איז אַ כלה געוואָרען, שלאָפט זי ניט אויסגעטהאַן, ווי זי וואָלט מורא געהאַט, אַז עס וועט ווער ביינאַכט בעריהרען איהר לייב...

טשאַרלי, דעם פעטער בעריל׳ס זוהן, האָט נאָכ׳ן פאָטער׳ס אַהיים פאָהרען געוואָהנט מיט דער מאַמען און מיט די עלטערע שוועסטער. טשאַרלי איז געווען בייטאָג אין קאָלעדזש און פאַרטאָג האָט ער פאַר אַ צייטונגס־סטענד אַרומגעטראָגען צייטונגען צו די שכנים. די שוועסטער האָט געאַרבייט ביי העטס און די מאַמע האָט

געקאָכט, געוואַשען און געהאַלטען די שטוב פאַר זיי. די אידענע, ווי אָרים זי איז ניט געווען, האָט דאָך געזעהן מיט אַלע מעגליכקייטען דורכצוזעצען, אַז טשאַרלי זאָל קענען געהן אין קאַלעדזש. מיט דער זעלבער אויפאָפּפערונג פון אונזערע פרומע מאַמעס פאַר זייערע לערן־קינדער אין בית־המדרש האָט זיך די אידענע געאָפּפערט פאַר טשאַרלי'ן ער זאָל געהן אין קאַלעדזש. אין דער היים וואָלט אפשר איהר גרעסטער אידעאַל געווען צו זעהן טשאַרלי'ן אַ רב; דאָ איז איהר אידעאַל געווען צו זעהן טשאַרלי'ן אַ געענדיגטען קאַלעדזש. אַז עס איז געקומען צו בעצאָהלען פאַר טשאַרלי'ן קאַלעדזש־געלד פלעגט די אידענע ווע̇לען דורכזעצען: צו קרובים געלאָפען, צו בעקאַנטע, אָב־געשלאָגען די טהירען פון אָנקעל, און אַז מען האָט גאַר געדאַרפט — האָט די אידענע אַהיים גענומען פון אַ קליינעם קאָנטראַקטאָר צו נעהען הויזען, אַדער איז געגאַנגען אַליין אין אַ קליינעם שאָפּ און האָט אויף אַ פּאָר וואָכען „געאָפּערייטעט". די אמביציע פון דער אידענע ווע̇לטען דורכזעצען: צו קרובים געלאָפען, צו בעקאַנטע, אָב־ריין־אידעאַליסטישען גרונד. איהר איז ניט געגאַנגען אַזוי פיעל וועגען טשאַרלי'ס קאַריערע ווי פאַר די תורה אַליין. טשאַרלי'ס לערנען איז ביי איהר געווען ווי ביי אונזערע אַלטע מאַמעס אַ בעצאָהלונג און אַ לוין פאַר איהר פערפינסטערט וואָכעדיג לעבען. זי האָט זיך גע־טרויסט מיט איהר קינד'ס געלערענטקייט, און העכער זיך געהאַלטען פון אַלע לאַנדסלייט. און אפילו איהר שוואָגער אהרן מעלניק'ס גרויסע גליק — וואָס דער אָנקעל געהט חתונה האָבען פאַר מאַשאַ'ן — האָט איהר ניט געקענט אימפּאָנירען געגען דעם, וואָס איהר טשאַרלי געהט אין קאַלעדזש. און אָפּט אין דער משפחה, ווען מען האָט מקנא געווען אהרן'ען דאָס גרויסע גליק וואָס איהם האָט געטראָפען מיט מאַשאַ'ן — פלעגט זי מיט אַ גלייכגילטיגע אָבער געהויבענע מינע זאָגען:

ווער עס זוכט עשירות, און ווער עס זוכט געלערענטקייט. איך גיב נאָך ניט אַוועק מיין קינד'ס קאַליש (קאַלעדזש) פאַר דעם גאַנ־צען אָנקעל'ס פערמעגען.

— איהר וועט האָבען אַ גאָלדענע שטוהל אין גן־עדן דערפאַר

— האָט איהר „אַ משפחה" אָבגעענטפערט.

— יאָ אַ גאָלדענע שטוהל, ניט אַ גאָלדענע שטוהל; וואָרים וואָס איז דען די גאַנצע וועלט? אויף דער וועלט דאַרף מען אויך

זיין אַ מענש — ניט בלויז אַ שניידער, — האָט די אידענע „געשטאַ־בען" די גאַנצע משפּחה דערפאַר, וואָס זיי זיינען געוואָרען דאָ אין אַמעריקאַ אַלע שניידערס.

מאַשאַ פּלעגט זיך אָפט בעגעגענען מיט טשאַרלי'ן אין דער ער־שטער צייט נאָך דעם פעטער'ס אוועקפאָהרען. טשאַרלי פּלעגט ארויפ־קומען צום פעטער אהרן און פּלעגט אָפט ארויסגעהן מיט מאַשאַ'ן אויף אונטערנעהמונגען, צו געמיינזאַמע פריינד, אויף לעקטשורס, אָדער אַמאָל אין טהעאַטער, ווען עס איז געווען געלד. מאַשאַ האָט זעהר געגליכען צו קוקען אויף טשאַרלי'ן ווי עס שניידט זיך איהם אַ פּאָר וואָנסעס און ווי די באַקען ווערען בעוואַקסען מיט שמאָלע, קוים־שפּראָצענדע באַקען־בערד, ווי פּאות. זי האָט געגליכען איהם צו הערען רעדען וועגען ביכער וואָס ער האָט געלעזען, וועגען זיין קאָלעדזש, וועגען סאָשעליזם, מיט וועלכען ער האָט זיך שוין דאַן אינטערעסירט, און טשאַרלי רעדט דאַכט זיך אַזוי קלוג — נור ווען די מיידלעך הויבען אָן צו מאַכען אויס איהם „פּאָן", ווערט ער רויט און ווייסט ניט וואָס צו ענטפערען. זי האָט געגליכען צו זעהן דענסט־מאָל, ווי טשאַרלי שטעהט אין פערלעגענהייט, און צילי, איהר חבר'טע, לאַכט איהם אויס, מאַכט „פּאָן" פון זיינע וואָנסעס וואָס וואַקסען איהם ניט אויפ'ן ריכטיגען אָרט — און טשאַרלי שטעהט מיט די גרויסע לאַנגע הענד, איז רויט, און שמייכעלט פערשעהמט.

— נעוואָער־מיינד, אַז ער וועט גרויס ווערען, וועט ער זיך גאָלען די וואָנסעס — האָט איהם אַ פריינדין ארויסגענומען פון טראָבעל.

— טשאַרלי, פּליעז, גאָל ניט די וואָנסעס — האָט זיך ביי איהם מאַשאַ געבעטען. אָך, ווען איך וואָלט געווען אַ באָי, וואָלט איך מיר געלאָזט וואַקסען אַט אַזעלכע גרויסע וואָנסעס — ניט ווי דיינע, וואָס זעהען אויס ווי מיט סאַדעס אָבגעשמירט.

די מיידלעך צולאַכען זיך, און טשאַרלי, דער קלוגער, געביל־דעטער טשאַרלי, מיט דעם פערריכטענעם קראַגען פון העמד, וואָס מען זעהט אַז דער מאַמע'ס לאַטע וואָס זי האָט נעבטען ביינאַכט ארויפ־גענעהט, שטעהט אַ פערשעהמטער.

דער אָנקעל האָט געזעהן, אַז טשאַרלי קומט צו אָפט אריין צו מאַשאַ'ן, האָט ער געגעבען אַ וואונק צו איהר פאָטער אהרן:

— ליסטען, אהרן, אי לייק, אז מאשא האט „פאן". איך האב גאר ניט געגען אויסגעהן מיט טשארלי'ן, ניט מעהר. וואטש, אהרן, וואטש.

— וואס רעדט דער אנקעל, דאס קינד געהט אוים נאכ'ן אנ־קעל, — האט אהרן איהם פערזיכערט.

און מיט אמאל האט טשארלי אויפגעהערט אריינצוקומען. „פא" זאגט, אז טשארלי האט זיך אריינגלאזט אין פאליטיקס — ער איז געווארען א סאשעליסט, און רעדט אין סטריט אויף די קארנערם. און „פא" זאגט, אז סאשעליזם איז ניט קיין גוטע פאליטיקס ווייל זיי האבען נעווער א טשענס צו געווינען אן עלעקשאן. ווען שוין יא פא־ליטיקס, האט זיך טשארלי געדארפט אבגעבען מיט די דעמאקראטען, זאגט „פא", אדער מיט די רעפובליקאנער, וואלט ער כאטש דערפאר געקענט דעם קאלעדזש בעצאהלען און דערנאך געהאט אויסזיכט אויף א גוטען דזשאב, אבער ביי די סאשעליסטס קען טשארלי קיין טשענס ניט האבען, ווייל זיי וועלען נעווער געווינען אן עלעקשאן.

טשארלי האט זיך ניט געוויזען און מאשא האט ניט געקלעהרט וועגען איהם. נור זייט מאשא איז א כלה געווארען, ווילט זיך איהר טרעפען מיט טשארלי'ן. זי האט אביסעל מורא פאר איהם. מורא? ניין. אבער שעהמען טהוט זי זיך דאך. דאס האט זי צוריקגעהאלטען אויפצוזוכען טשארלי'ן; אבער וואס האט זי זיך אייגענטליך וואס צו שעהמען? און זי וואלט זיך אזוי דאך געוואלט זעהן מיט איהם... איהר דאכט זיך, אז זי האט איהם עפעס זעהר וויכטיגעס וואס צו זאגען, כאטש זי קען זיך ניט דערמאהנען וואס זי האט אזעלכעס צו זאגען.

און איינמאל, אין א פריהמארגען, האט זיך מאשא אויפגעכאפט נאך א נאכט ניט שלאפען און עס האט זיך איהר געדאכט, אז זי האט זיך שוין ניט פאר קיינעם וואס צו שעהמען. אפילו פאר טשארלי'ן אויך ניט. זי וועט דאך סיי ווי סיי אין א פאר וואכען ארום שטאר־בען. פאר וואס האט זיך איהר געדאכט אז זי וועט שטארבען — האט זי ניט געוואוסט. נור עס האט זיך איהר אויסגעוויזען אז עפעס וואס וועט געשעהן מיט איהר — און איז באלד פריהמארגענס אוועק צו דער מוהמען. זי האט געוואוסט, אז זי וועט טרעפען טשארלי'ן אין דער היים, ווארים נאך דער ארבייט ביינאכט, צוטהיילענדיג די

פייפערס צו די קאסטומערס שלאפט טשארלי אין פריהען טאג. עס האט זיך איהר געוואלט טשארלי'ן ארויסנעהמען אויף שפאציער איבער די פינפטע עווענױ אין צענטראל פארק — ווי זיי פלעגען עס אפט טהאן פאר יאהרען בעפאר זי איז נאך א כלה געווען, ווען טשארלי איז צו זיי אריינגעגאנגען. עס איז איהר נייגעריג געווען צו זעהן צי ביי טשארלי'ן זיינען שוין די וואנסעס גרעסער אויס־געוואקסען, און צי ער גאלט זיי ניט — ווי ער האט איהר אמאל אין שפאס פערשפראכען. און שעהמען האט זי זיך אויך ניט וואס — טשארלי ווייסט דאך ניט, אז זי וועט סיי ווי סיי ניט חתונה האבען. ער ווייסט ניט, אז זי וועט באלד שטארבען.

7.

טשארלי מעלניק.

מאשא האט געפונען טשארלי'ן שלאפענדיג. די מוהמע האט זי אויפגענומען מיט איבערראשונג.

— טשארלי, טשארלי, גיב נור א קוק ווער עס איז דא.

טשארלי איז ארויסגעקראכען פון צווייטען צימער מיט א צו־שויבערטען קאפ האהר, אין וועלכען עס האבען געשטעקט פעדערען. די שווארץ־פייערדיגע אויגען זיינען געווען ברייט אויפגעריסען. מאשא האט רעכט געהאט, די וואנסעס האט טשארלי ניט געגאלט — זיי זיי־נען געווען אזוי קליין און דין, אז עס איז אייגענטליך נאך ניט געווען וואס צו גאלען. נור דערפאר וואס די יונגע הערעלעך זיינען געווען סארעס־שווארץ — האבען זיי געגעבען זיין קינדיש־אינגליש פנים א מענליך אויסזעהן. טשארלי איז פערשעהמט געווארען דערזעהענ־דיג פלוצים מאשא'ן, זיין אינגליש פנים איז בענאסען געווארען מיט בלוט, און זיין גאנץ נאקעט לייב, אויף וויפיעל עס האט זיך ארויס־געוויזען פון די קליידער, איז בענאסען געווארען מיט בלוט — און ארויסגעוויזען האט זיך זיין יונגער קערפער פון זיינע קליידער א גרוים שטיק, ווארים טשארלי איז געווען אין בלויזען יוניאן־סוט. א מי־נוט האט טשארלי ניט געוואוסט וואס צו טהאן פאר איבערראשונג און איז געבליבען אזוי שטעהן מיט זיינע נאקעטע פיס און נאקעטע הענד,

ביז די מאמע האט איהם דערמאנט אין וואס פאר א הולך ער געפינט זיך:

— טשארלי, וואס טהוסטו?

איז טשארלי פערשוואונדען אין דעם צווייטען צימער און מאשא האט געלאכט. די מוטער האט איהם פערענטפערט:

— עס איז דען אויסצוהאלטען פון די היצען? מען וואלט נאקעט אויך ארומגעגאנגען.

די מוטער האט אריינדערלאנגט טשארלי'ן דאס העמד מיט די הויזען, וואס האבען זיך געטריקענט אויפ'ן פייער־עסקייפ, ווארים טשארלי האט זיי פריהער אויסגעוואשען ווען ער איז אהיים געקומען פון די נאכט־ארבייט.

— איך בין געקומען ארויסנעהמען טשארלי'ן פאר א „וואק" אין פארק אריין — זאגט מאשא.

— פאהרט ליעבער נאך קוני־איילאנד, און באדט זיך אויס אין ים — עס איז דאך אזוי שטיקענד. איך זאג איהם שטענדיג נאך קוני־איילאנד, נור ער איז אזא פוילער, מאשא, ליגט א גאנצען טאג אין שטוב, איבער די ביכער — דערצעהלט די מאמא.

— די מאמא האט רעכט, טשארלי. מיר פאהרען נאך קוני־איילאנד, אויפ'ן וועג וועל איך אבטרעטען אין דער היים נאך מיין בייטהינג־סוט. נעהם דיינעם, טשארלי.

טשארלי איז יעצט ארויסגעקומען פון דער צווייטער שטוב אן אויסגעפוצטער, אין א פריש געוואשענעם העמד מיט די אויסגע־וואשענע הויזען, וועלכע זיינען נאך ניט געווען אין גאנצען טרוקען. די הויזען האבען זיך געקלעפט און פון די שווארצע האהר האבען גע־רונען גרויסע טראפענס וואסער איבער'ן פנים פון דעם, וואס טשארלי האט געהאלטען דעם קאפ אונטער'ן קראן.

— איך בין געקומען דיר ארויסנעהמען נאך קוני־איילאנד פאר א שווים — זאגט מאשא — נעהם דיין בייטהינג־סוט.

טשארלי האט ניט ארויסגעוויזען קיין גרויסען חשק. ער האט געשמייכעלט און געזאגט, אז ער דארף עפעס בעזארגען אין שטאדט, און האט קיין צייט ניט. מאשא איז געבליבען קאלט אבגעגאסען פון זיין אנטווארט און זי האט זיך שוין געקליבען אוועקצוגעהן. די מאמא

וואונדערט, וואס מאשא טהוט אין אזעלכע היצען אין שטאדט און פאהרט ניט ארוים אויף זומער־פלעזשור, און איז געגאנגען טרעפען. אז עס איז אודאי איבער דעם אויסשטייער וואס זי בעדארף זיך מאַ־כען, ווארים זי האָט געהערט, אַז מאַשאַ געהט באַלד חתונה האבען.

— מען האָט דאָך מיר געזאָגט, אַז עס האַלט שוין גאָר נאָהענט דערביי. נו, זאָל עס דיר זיין מיט מזל.

מאַשאַ האָט ניט אָבגעענטפערט. זי איז רויט געוואָרען און גע־שוויגען. נור פלוצים האָט זי זיך אַנגערופען ווי מיט אַן עקשנות, קוקענדיג אויף טשאַרלי׳ן:

— עס איז דאָ אין שטאָדט אַזוי פיעל צו טהאָן פאַר דער חתונה, און דער אַנקעל — נור וואָס דער אַנקעל, האָט זי ניט געענ־דיגט. זי איז רויט געוואָרען און אָבגעהאַקט אין מיטען. און אַנ־שטאָט עקשנות אָדער גדלות, וואָס דאָס וואָרט „דער אַנקעל" האָט געזאָלט ארויסרופען, האָט עס ארויסגערופען עפּעס מיטלייד צו איהר.

טשאַרלי האָט רחמנות געקראָגען איבער איהר — און עס האָט איהם באַנג געטהאָן, וואָס ער איז אַזוי קאַלט צו איהר. האָט ער זיך אַנגערופען צו דער מוטער:

— דו האָסט רעכט, אַלד טשאַפּ, האָט ער געקלאַפּט די מוטער אויף די פּלייצעס — עס איז הייס, קום, מאַשאַ, איך געה דיך ארויס־נעהמען פאַר אַ שווים.

— זעהסט, מאַשאַ, ווי מיין זוהן רופט מיך. אַלטע שקאַפּ, אין דער הייט רופט מען אַזוי אַ פערד, שקאַפּ. אין אַמעריקאַ רופט מען די מאַמאַ אַזוי.

— אַה, דו אַלד פול — האָט טשאַרלי אויפגעהויבען די מוטער אויף די הענד און זי ארומגעטראָגען איבער דער שטוב.

— לאָז מיך אראָפּ, געדענק אין גאָט, לאָז מיך אראָפּ, וועסט מיר עפּעס שלעכטס טהאָן — האָט זיך די אידענע געבעטען.

— נישט פריהער ביז דו וועסט זאָגען אַלד טשאַפּ. נישט שקאַפּ, נור טשאַפּ, טשאַפּ.

— וואָס איז דער חלוק טשאַפּ, שקאַפּ! לאָז זיין טשאַפּ, אבי לאָז מיך אראָפּ, וועסט מיר נאָך חלילה עפּעס שלעכטס טהאָן.

— און יעצט דעם „סאַלוט". נישט פריהער ביז דו וועסט אָב־זאָגען דעם „סאַלוט".

— „אי פלערזש אלידזשענס טו מאי פלעג" — האט די אי־דענע קוים ארויסגעשטאמעלט די ווערטער, וואס טשארלי האט זי געלערנט ווען ער איז א קינד געווען און אין סקוהל געגאנגען.

— אט אזוי. און יעצט געה אראפ, אלד טשאפ — האט טשארלי פארזיכטיג די מוטער אראבגעזעצט פון זיינע פלייצעס אויף א שטוהל ארויף.

— זעהסט, מאשא, ווי מיין זוהן בעהאנדעלט מיך, — האט די אידענע זיך בעקלאגט. — א ליאדע וואס, זעצט ער מיך ארויף אויפ'ן אקסעל — איך האב דען כח צו איהם?

— נו, יעצט קום, מאשא. האו דו יו דו? — האט טשארלי זיך אנ־געררופען צו מאשא'ן, ווי ער וואלט זי פלוצים דערזעהן.

די מוהמע האט געוואהנט אין הארלעם, אויף איינע פון די ארימע אידישע גאסען. אז זיי זיינען ארויס אין גאס, האבען זיי ערשט דערפיהלט די היץ. עס איז געווען איינער פון יענע טעג אין ניו יארק, ווען די היץ צולייגט זיך איבער דער שטאדט פון פריה־מארגען אן, א לאנגווייליגע און א פייכטע, אהן א האפנונג אויף אן אברוה אין לעבען. פון פריה־מארגען אן ווערט עפעס דאס לעבען אזוי לאנגוויי־ליג. פון די אפענע פענסטער קוקען ארויס שמוציגע בעט־געוואנד, און אויף די פייער־עסקייפס טריקענען זיך שטיקלעך וועש; אויף די פענסטער פערדארטע טעפלאך מיט נעכטיגען עסען. און איבער די טרעפלעך פון די הייזער, אויף די שוועלען ביז טיעף אין די גאס אריין, וואלגערען זיך ארום, ווי ארויסגעווארפענע שמאטעס, ווי ארויס־געווארפען צובראכען מעבעל, פרויען און קינדער. האלב־נאקעטע, האבען זיי זיך געגליטשט איבער די טרעפלאך פון די הייזער, אויף די טראטוארען ארויס. די מוטערס האבען געפרואווט אפצונארען די קינדער מיט פענים, וועלכע די קינדער האבען יעדען אויגענבליק פערוואנדעלט אין לאלא־פאפס. די לאלא־פאפס זיינען צוגאנגען אין זייערע הענטעלעך און בעשמירט זייערע געזיכטער, און די וויים־גע־פרעסטע העמדלעך, די מוטער'ס ארבייט פון ביינאכט, האבען געקלעפט זיך פון דעם צוגאסענעם צוקער. די קינדער זיינען אבגעשפרונגען פון דעם בריהענדען טראטואר, וועלכער איז אנגעווארימט געווארען פון די ברענענדע היץ און געכאפט זיך א רעטונג אויף דעם ברייטען גאס־וועג. און אלעס איז געפאהרען, ווער אויף רעדלעך, ווער אויף

אַז אַלטען קאַסטען, ווער אין אַ הערינג טון, און ווער עס האָט דער־פאַקט אַז אַלטען ראָד פון אַ וואָגען און האָט דאַרויף איינגעלאַדעט אַלע זיינע פריינד פון גאַס פאַר אַ „רייד" איבער דער גאַס. און די שמוץ פון די אונגעקעהרטע גאַסען האָט זיך אויפגעהויבען פון דער בעוועגונג און געלייגט זיך אויף די געזיכטער און הענד, אויף די שטיינער און פענסטער פון דער גאַס, ביז עס האָט דערגרייכט אויף די גאַנקעטע ברוסטען פון די מוטערס, וועלכע האָבען דעם שמוץ פון גאַס איינגעקאָרמעט אין זייערע קינדער אין איינעם מיט זייערע מוטער'ס מילך...

טשאַרלי מיט מאשא'ן האָבען שטום דורכשפּאַציערט די גאַס און מיט גרויס מיה זיך געמאַכט אַ וועג דורך די קינדער, וואָס עס האָט זיך געדאַכט, אַז זיי זיינען געבוירען געוואָרען מיט רעדלאַך אויף די פיס, צווישען די פערד, פּראַכט־וועגען און קויהלען־טראַנקס, וואָס האָבען געהאַט זייער ראוט איבער דער גאַס. מען האָט קיין וואָרט ניט געקענט הערען איינער פון צווייטען פון שטויב און גערויש און פון די היץ, וועלכע האָט זיך געדאַכט איז אויך אזוי רעשענד און שרייענדיג, אזוי ווי זי וואָלט געווען דורכגעפאָהרען די ניו יאָרקער גאַסען אויף קינדישע אייזערנע רעדלעך... נור וואָס ווייטער זיי זיינען געקומען אין גאַס ארויף, אַלץ שטילער איז די גאַס געוואָרען, אַלץ ריינער, שטילער און אנגענעהמער די הייזער, און באַלד איז דער רויש אין גאַנצען פערשוואונדען. זיי זיינען אָנגעקומען אויף די ענדע פון דער זעלבער גאַס, וואָס ציהט זיך צום פּאַרק צו, ביי די פינפטע עווניו.

די הייזער, וועלכע זיינען געשטאַנען געגענאיבער דעם פּאַרק, זיינען געווען פערהילט אין שאָטען פון בוימער, גרויסע פענסטער האָבען ארויסגעקוקט אין גאַס אריין, נור די פענסטער זיינען געווען בלינד, פערמאַכט, בעצויגען מיט טונקעל־גרינע טערימס, ארום די הייזער איז געווען קיהל און שטיל — נור אין די הייזער האָט קיינער ניט געוואָהנט, און זיי זיינען געווען פערשלאָסען אויפ'ן גאַנצען זומער.

לאַנג זיינען זיי געגאַנגען איבער דער גאַס, וואָס האָט זיך געצויגען געגענאיבער דעם פּאַרק. דאָ איז געווען אנגענעהם צו געהן. די גאַס איז געווען געהילט אין דעם בלעטערדיגען בעוועגליכען שאָטען, וואָס די גרויסע בלעטער פון די בוימער האָבען געוועבט איבער'ן

טראָטואַר. עס איז שטיל געווען אין דער גאַס. אַ יום־טוב'דיגע שטילקייט האָט געהערשט וואָס די בוימער און גרינס האָבען פער־שפּרייט ארום זיך, קיין לעבעדיגער הויך האָט זיך ניט געהערט פון די הייזער, טהיר און פענסטער זיינען געווען פערמאַכט און פער־שלאָסען — אזוי האָבען זיך געצויגען פערשלאָסענע פּלעצער איבער גאַסען ווייט, געגענאיבער דעם געזונדסטען צענטראַל פּארק — און קיין לעבעדיגער נפש האָט דערפון קיין נוצען געהאָט.

טשאַרלי האָט זיך אָנגערופען מיט אַ שמייכעל:

— די הייזער זיינען דער בעסטער בעוויז פון די אונענטוויקלונג פון דער אמעריקאַנער קולטור.

— ווי אזוי מיינסטו דאָס, טשאַרלי?

— די הייזער זיינען דאָך אַ שרייענדער בעוויז פון די אונ־גערעכטיגקייט פון אונזער אָרדנונג אין וועלכער מיר לעבען. מיר זעהען דאָס טאָג־טעגליך — מיליאָנען מענשען זעהען דעם שריי־ענדען בעוויז, און מיר שווייגען.

— איך פערשטעה דיר ניט, טשאַרלי — זאָגט מאַשאַ.

— שטעל דיר פאָר, עס וואָלט ווער ארייננגעקומען אין אַ שטאָדט אריין און וואָלט אויפגעקויפט דאָס גאַנצע ברויט פון שטאָדט און דאָן עס פערשלאָסען אין גרויסע שפּייכלערס פאַר זיך. אָדער ער וואָלט אָבגעקויפט אַלע ברונעמס פון שטאָדט און פערשלאָסען עס פאַר זיך — די מענשען וואָלטען דאָך אַזאַ איינעם פערשטיינט. פאַר וואָס איז דאָס בעסער פאַר ברויט און וואַסער? די שטאָדט בעזיצט גע־וויסע געזונדע פּלעצער געגענאיבער די פּארקס, געגענאיבער דעם ריווער סייד, און די געזונדע שעהנע פּלעצער האָבען רייכע מענשען אָבגעקויפט פאַר זיך און פערבויט מיט רייכע פּאַלאַצען, און פער־שלאָסען זיי איבער'ן זומער, ווען די מענשען נויטיגען זיך אַם מעהר־סטען אין אַזעלכע פּלעצער, און זיינען אוועקגעפאָהרען. ניט זיי האָבען עפּעס דערפון, ניט קיינער האָט עפּעס דערפון. און דאָס זעהען מענ־שען טאָג־איין, טאָג־אויס, טויזענדער און טויזענדער מענשען זעהען דאָס און מען שווייגט. איך גלויב, אז דאָס איז נור מעגליך אין אַמעריקאַ.

— זיינען דען אין אנדערע לענדער ניטאַ קיין רייכע מענ־שען, וואָס האָבען גרויסע פּאַלאַצען?

— יאָ, נור אין אנדערע לענדער, גלויב איך, איך ווייס ניט, נור איך גלויב אַזוי, האָט דאָס אייגענטהום־רעכט אַ געוויסע בעגרענ־צונג. די מאכט פון גאָלד איז בעגרענעצט אויף געוויסע רעכט. דאָרט וואו עס ריהרט ניט אָן די אינטערעסען פון כלל. דאָ אין אמעריקא האָט דאָס גאָלד אַן אונבעגרענצטעס רעכט. אַלסדינג מעגסטו קויפען פאר גאָלד. און דער בעסטער בעווייז דערפאר זיינען אָט די פּאַלאַצען — ניט די פּאַלאַצען, נור די פּלעצער אויף וועלכע זיי שטעהען — די פּלעצער, וועלכע וואָלטען אין אנדערע לענדער געווען געהערט צום פאָלק — צו אַלעמען, וועהרענד דאָ, אין אמעריקא, פערקויפט מען עס פאר געלד צו איינצעלנע. דאָס איז דאָס רעכט פון די פערשלאָסענע בהנעמס. און דאָס איז אַזוי כאראקטעריסטיש אמעריקאניש.

— פאר וואָס?

— אַמעריקאניש — הייסט דעמאָקראַטיש. די דעמאַקראטיע איז, נאָך מיין מיינונג נאָך, דער גרעסטער פיינד, וואָס איז אויפגע־שטאַנען אויף די מענשהייט צייט די וועלט עקזיסטירט, ווארים דע־מאָקראטיע, אַזוי ווי זי ווערט פערשטאַנען דאָ ביי אונז אין אמעריקא, גיט אַ רעכט יעדען איינצעלנעם וועלכער בעזיצט אַ בעגאַבונג צו פער־שקלאַפען פאר זיין אייגענטהום אונבעגרענצטע גיטער, סיי אין טויטען מאַטעריאַל און סיי אין אינדיווידועלע לעבעדיגע ווילענס. די דעמאָ־קראַטיע איז דער צאַר — אין אינקאָגניטאָ. אבער בעסער וועלען מיר דאָס אָנרופען אַנאָנימער צאַר. מען האָט גענומען דעם צאַר׳ס קרוין אראָפּ פון קאָפּ פון אַן אינדיווידום, וועלכע איז געווען נור פאר איין פערזאָן און זי בעשטימט פאר די, וואָס זיינען אָם מעהר־סטענס פעהיג צו רויבעריי און פערברעכענס. און דורך דעם איז דער צאַר אין אמעריקא צוברעקעלט אויף פיעל קליינע צארעלאַך. ווען עס איז פעהיג, דער פערכאַפּט אַ גרעסערען שטיק צאַר. דעמאָקראטיע אָהן בעגרענצטע רעכט אויף אייגענטהום — איז אַ גאַלאַפּעריי, אַ וועט אויף הערשאַפט. טאָקע אַ דעמאָקראַטישע וועלט, מען שטעלט קיינע בעגרענצונג ניט, קיין ראַסען אונטערשיעד, וועד עס האָט נור אין קאָן אריינצוגעבען: כיטרעקייט, פערברעכערישע פעהיגקייט — דער קען

אנטהייל נעהמען אין וועלט. דורך דעם איז דא דער צאר פיעל גע־פעהרליכער, איז פיעל שווערער צו בעקעמפפען ווי אין רוסלאנד, ווייל דא ווערט יעדעם מאל דאס צארענטהום געשטארקט דורך נייע פרישע בלוט־קוועלען וואס ער קריגט. ער ווערט בעזעצט יעדעם מאל פון שטארקערע ענערגישע מענער, און ווערט בעשיצט פון זיין מאיעסטעט, זיין היילינקייט, דער אבגאט דעמאקראטי.

— איך פערשטעה דיר ניט אין גאנצען, טשארלי, נור פון אלע דיינע רייד דערפיהל איך, אז דו האסט שטארק פיינד די רייכע. מוז דען יעדער רייכער זיין א שלעכטער מענש, קען מען ניט זיין א רייכער און א גוטער אויך — האט מאשא געזאגט, ווי זי וואלט עפעס געוואלט פערענטפערען.

— יא, מאשא, האסט רעכט, איך בין זיך מודה, אז איך האב אינסטינקטיוו פיינד יעדען רייכען. דעם גוטען נאך מעהר ווי דעם שלעכטען. ווארים רייכקייט אליין פאר זיך איז א געמיינהייט, רייכקייט איז א בעוויז פון פערברעכען, פון רויבעריי — עס איז ניט קיין אונטערשיעד אויף וואס פאר א וועג דו קריגסט עס, נור אז דו האסט מעהר וויפיעל דו בעדארפסט, בערויבסט דו אנדערע — און דאס איז געמיין. און ניט נור בלויז צוליעב דעם — נור אויך צוליעב א גאנץ אנדער זאך, איך מיין אז א רייכער מענש איז א מיאוס'ער מענש, ער קען ניט האבען קיין שעהנע געפיהלען. איך ווייס ניט פאר וואס איך קלעהר אזוי, פיליייכט איז מיין ערציהונג שולדיג — אין די ארימקייט אין וועלכע מיר האבען געלעבט — נאר איך האב אינ־סטינקטיוו פיינד א רייכען.

— דו זאגסט נאר אזוי, ווייל דו ביזט ניט רייך — אבער ווען מען גיט דיר געלד...

— איך האב וועגען דעם געקלעהרט, איך האב מיר געפרואווט פארשטעלען אין מיין פאנטאזיע — ווען מען קומט צו מיר און מען גיט מיר געלד, אדער איך ווער מיט אמאל רייך: שעהנע פאלאצען, פערד, זומער־וואהנונגען, א רייזע נאך יוראפ — איך קען אויסהעל־פען אונזער סאסייעטי פון „פאריינערס‟ — איך וועל דיר שפעטער דערצעהלען פון אונזער סאסייעטי — ניין, איך וואלט ניט געוואלט, מיר דאכט זיך, אז די אלע געפיהלען וואס מען קען האבען דורך די

מעגליכקייט פון געלד, די אַלע פערשיעדענאַרטיגסטע געפיהלען און מעגליכקייטען קענען ניט קומען צו דעם געפיהל, וואָס מען האָט, ווען מען איז אַן אָרימאַן. צו מיין געפיהל וואָס איך האָב, ווען איך וואָהן אין אונזער גאַס און איך זעה די אָרימע מענשען, די פרויען, די קינדער — צו דעם געפיהל וואָס איך האָב, וואָס איך טראַכט אַזוי ווענען רייכע — מיר איז גוט, איך בין אַן אָרימער, איך וואָלט געוואָלט שטענדיג זיין אָרים — אַט אַזוי זיין, ווי איך בין אצינד.

מאַשאַ האָט געשוויגען. ביז איצט איז דער געשפּרעך געווען אַזוי זיך. עס האָט זיך מאַשאַ'ן גערדאַכט, אַז ער וויל זיך ווייזען פאַר איהר מיט זיין געלערענטקייט — דורך דעם רעדט ער אַזוי. אָבער די לעצטע ווערטער האָבען זי פּלוצים אַנגעריהרט. עס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז ער מיינט זי, און ער פיהלט אַזוי ווי ער מיינט — און די ווערטער האָבען איהר געבראַכט צו קלעהרען אויך, ווען זי איז געווען אַ קינד, און פון „האָפּקינס סטריט“.

— יעצט פערשטעה איך שוין.

— וואָס פערשטעהסט דו ?

— יעצט פערשטעה איך פאַר וואָס דו האָסט מיך פיינד — איך וויים דו האָסט מיך פיינד, און דיין מאַמע האָט מיך פיינד, און אַלע האָבען מיך פיינד, אַלע אָרימע און גוטע לייט האָבען מיך פיינד, צייט איך בין אַ כלה געוואָרען פאַר'ן אָנקעל.

מאַשאַ האָט אויפגעהויבען איהרע גרויסע אויגען און געלאָזט זיי הענגען אויף טשאַרלי'ן. איהרע אויגען זיינען געווען לענגליכע און גרויסע, דער שניט פון אַ גוטע קוואַליטעט שפּאַנישע טרויבען, און אויך אַזוי פול ווי אַ וויין־טרויב. דער ווייס־עפּעל איז געווען העל־העל — לויכטענדיג און זי האָט געשמייכעלט, געשמייכעלט ווי אַ קינד, נור טשאַרלי האָט געמיינט, אַז אָט אין אַ מינוט צואוויינט זי זיך, און דער גאַנצער זאַפט פון וויין־טרויב אויגען וועט זיך צו־גיסען. ער האָט מורא געהאָט, אַז די וויין־טרויב אויגען זאָלען זיך ניט צוגיסען — האָט ער אויך געזאָגט מיט דעם זעלבען שמייכעל:

— דאָס איז ניט דיין שולד, איך וויים עס.

די ווערטער האָבען מאַשאַ'ן געבראַכט צו קלעהרען וועגען זיך און איהר גאַנצע סיטואַציע — מעהר ווי פון אַלע זיינע רייד. זי האָט זיך פערטיעפט אין איהרע געדאַנקען, איז שטיל געווען איבער'ן גאַנ־צען וועג, כאָטש איהרע אויגען האָבען אויף איין מינוט ניט אויפ־געהערט צו שמייכלען און צו גלאַנצען, אַזוי ווי זיי וואָלטען געוואָלט טשאַרלי'ן אונטערהאַלטען קאָמפּאַניע אַנשטאָט איהרע רייד.

8.

קוני איילאַנד.

אין קוני איילאַנד ביים ביטש האָט טשאַרלי פערגעסען אין דעם ערנסטען געשפּרעך וואָס ער האָט געפיהרט מיט מאַשאַ'ן, און איז געוואָרען אַן „אַמעריקאַן באָי". קוים איז ער אַריינגעקומען אין בייטהינג סוט און זיינע נאַקעטע הענד און פיס האָבען דערפיהלט די לופט פון ים, האָט עס איהם געטראָגען ווי אַ ווינד. ער האָט אונ־געדולדיג געוואַרט אויף מאַשאַ'ן, וועלכע האָט געדאַרפט אַרויסקומען פון די פרויען־אַבטהיילונג. דער ביטש איז געווען בעלייגט מיט מענ־שען, און עס האָט זיך אויסגעוויזען, אַז ער איז אַ פאַרטזעצונג פון ים, און אָפּטמאָל האָט ער קאָנקורירט מיט'ן ים — די מענשען אויפ'ן ברעג האָבען אויסגעזעהן ווי מעהר און פיעלער פון ים. נור דער ים מיט די מענשען האָט טשאַרלי'ן ניט געשטערט. טשאַרלי האָט זיך שטענדיג גוט געפיהלט צווישען די מענגע. ער האָט ליעב געהאַט די מאַסען און דעם רעש פון זיי — און די פערשיעדענע קאָלירטע מאַסע מענ־שען וואָס האָבען פערטרונקען דעם ברעג פון ים האָבען אין איהם ערוועקט אַ פרייד און אַ לעבענס־לוסט. די האַלב־נאַקעטע ווייבער מיט רויט בלויע און קאָלירטע קאָפּ־בעדעקענס, און די גאַנץ נאַקעטע קינדער, וואָס זיינען אַרומגעלאָפען מיט פריידען־געשרייען און מיט עסען אין די הענד — די האַרענדע פאַמיליעס אַרום די קינדער, האָ־בען אין איהם דערמאָנט ווי ער וואָלט זיך געווען געפונען אויף אַ פּיק־ניק פון אַ פרייהייטס יום־טוב. די מענשען וואָלטען זיך צוזאַמענ־גענומען צו פייערען אַ גרויסען יום־טוב. אַלע זיינען נאַקעט, אַלע עסען

און באָדען זיך, וואַשען און שווימען — און אַלעס מעג מען אויף דעם יום־טוב.

ער האָט זיך געפרעהט אין איינעם מיט די גרויסע מענגע מענ־שען. ער האָט ליעב געהאַט צוצוזעהן ווי מענשען האָבען פערגעניגען. קיינמאָל נאָך האָט ער ניט געזעהן אַ מענגע מענשען זאָלען האָבען פער־געניגען צוזאַמען און פרעהען זיך צוזאַמען. שטענדיג האָט ער גע־זעהן ווי מענשען ארבייטען צוזאַמען, ווי מענשען ליידען צוזאַמען, טרויערען און וועהטאָגען צוזאַמען, דאָ — די גרויסע ברייטע מענגע מענשען, האַלב נאַקעטע, מענער מיט פרויען צוזאַמען, אויסגעמישט מיט די קינדער — עסען צוזאַמען, באָדען זיך צוזאַמען, פרעהען און לאַכען און שפּיעלען זיך צוזאַמען — און אַלע האָבען פערגעניגען. דאָס האָט איהם אָנגעשטעקט, עס האָט געוועקט זיין לעבענס־לוסט און זיין יוגענד. ער האָט פלינק געוואָלט זיין אין מיטען דער פרייד, מיט־שפּיעלען און מיטפרעהען זיך מיט אַלע, און געוואָלט וואָס אַם שנעל־סטען אין וואַסער אריין, אויסמישען זיך צווישען דער פרעהענדער מענגע, וואָס זייערע פריידענס־געשרייען ברומען ארויס פון ים — און דאָ זעהט מען ניט מאַשאַ'ן... ס'האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער איז פערליעבט אין מאַשאַ'ן; ס'האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער איז געקומען מיט מאַשאַ'ן אויף דעם פּיקניק, אויף דעם יום־טוב פון פריי־הייט און נאַקעטקייט, און ער וויל וואָס אַם שנעלסטען נעהמען אָנ־טהייל אין דעם יום־טוב.

דערווייל האָט איהם מאַשאַ ארומגעזוכט צווישען די מאַסען. טשאַרלי האָט ניט בעמערקט. ווי פערציקט פון דער פרייד, פון די מענשען, איז ער געגאַנגען פון איין משפחה צו אַן אַנדערע און צוגע־זעהן ווי זיי עסען — מענער און ווייבער און קינדער עסען צוזאַמען נאַקעטערהייט און וואַרפען אַז דאָס עסען ארום זיך, און ער האָט מיט פרייד צוגעזעהן ווי מענער און ווייבער און קינדער טוליען זיך און וואַלגערען זיך לייב אַן לייב אין זאַמד — און מאַשאַ איז איהם נאָכ־געגאַנגען צווישען די מענגע, ביז זי האָט איהם קוים דערכאַפּט ביי דער האַנד:

— וואו ביזטו? איך זוך דאָך דיר ארום!

— אַ, מאַשאַ, קום, קום פלינקער! — און ער האָט געכאַפּט דאָס מיידעל ביי דער האַנד און געפלויגען מיט איהר אין וואַסער אריין.

א כוואליע פון ים איז זיי געקומען אנטקעגען צושווימען און זי האט געטראגען אין איהרע פאלדען א מענגע מיט מענשען־לייבער און וואסער־לייב, און אבגעגאסען טשארלי'ן מיט מאשא'ן מיט ים־וואסער און מענשען־לייבער. עס האט געדויערט א ווײלע ביז די צוויי, האלטענדיג זיך ביי די הענד, האבען געקענט זיך ארויסכאפען פון וואסער און ארויסקריגען זיך פון די מענשען־מאסע בעגאסענע און אבגערונענע; א נאסער האט טשארלי ארויסגעלאכט פון וואסער.

— אה, מאשא, און געכאפט זי ביי דער האנד און ווייטער זי געצויגען אין ים אריין.

א צווייטע כוואליע איז אנגעקומען און האט די צוויי יונגע פאר צוזאמענגעווארפען, איינגעקנאטען איין לייב אין אנדערען. מאשא האט געפיהלט אויף זיך טשארלי'ס יונג־ביינענדיגען הארטען קערפער, זיינע שטארקע יונגע הענד ארום איהרע בריסטען, און צווישען זיינע נאקעטע הענד און איהרע בריסטען איז גאר ניט געוועזן — נור עס האט גערונען וואסער — און טשארלי האט געפיהלט ווי מאשא'ס לייכטער קערפער לייגט זיך אויף איהם, און עס איז איהם אנגענעהם געוועזן — ווי דאס קאלטע מיידעל־לייב, בעקליידט אין נאסען ווייכען לייגט זיך אויף איהם. ער האט זי געצויגען ביי דער האנד טיעפער אין וואסער אריין — מאשא האט מורא געקראגען, געשריען פאר פרייד און פאר שרעק און אנגעהאנגען זיך מיטביידע הענד אויף טשארלי'ס יונגען שטארקען האלז. טשארלי האט זי געהאלטען מיט ביידע הענד און דאס וואסער האט איהם מיטגעהאלפען. ער האט געזעהן ווי איהר יונגער שטארקער קערפער שניידט זיך ארויס מיט א נאסע וואסער ליניע פון איהר קלעפענדיג באדע־קליידעל, דער שווארצער נאסער זיידענער שטאף האט אנגענומען די זעלבע ליניע וואס עס האט איהר קערפער. ער איז געפאלען אויף איהר קערפער און ער האט בולט געמאכט יעדען צוטהייל פון איהר יונג מיידלישעם לייב, ס'האט ארויסגעקוקט יעדע ליניע, איהרע יונגע אבשפרינגענדע בריסטען האבען זיך ווי צוויי שטארק־הארטע בארנעס ארויסגעשניטען פון איהר נאס קליידעל, און איהר רונדיגער שטארקער בויך האט זיך ארויסגעשניטען ווי אז איידעלער פארצעלאן טעלער פון איהר נאסען סוט — ער האט ליעב געהאט צו זעהן די ליניען פון איהר קערפער, און גערן געהאט צו פיהלען דאס שלאגענדע

לעבען און איינגעהאלטענעם ווילען וואס שלומערט אין דעם קאלטען הארטען, וואס ער האלט אויף זיינע הענד — נור לאנג טראכטען און בעטראכטען האט ער ניט געקענט — דער ים האט זיך געשפיעלט מיט זיי און די לויפענדע פרישע וועללען האבען געבראכט דעם קאלטען סוד פון ווייטען טיעפען ים צו זיי — יעדעס מאל האבען זיי דער־פיהלט צווישען זיך א דריטען קערפער, דעם קאלטען פרישען געהיימ־ניספאלען קערפער פון טיעפען ווייטען ים — וואס איז געווען ווי דער קערפער פון אן אונבעקאנטער פרעמדער פרוי. זיי האבען זיך גע־שראקען פאר דעם פרעמדען קערפער — און ארומגענומען זיך און געטוליעט זיך איינס צום צווייטען, און דער קאלטער פרעמדער וואס־סער־לייב האט זיך געטוליעט צו זיי, געוואלט זיך אנווארימען אין זייערע יונגע לייבער און מיט־זיין מיט זיי אין זייער פערבארגענער געהיימניס, און פערשטעלען זיי פון פרעמדע מענשען׳ס אויגען...

.9

זיי זיינען ביידע געלעגען אויפ׳ן זאמד און איין זון האט זיי ביידען בעדעקט. נאך קיינמאל זיינען זיי נישט אזוי נאהענט געווען צוזאמען. און זיי האבען ניט געוואוסט, אז מענשען, יונגע מענ־שען, מעגען ליגען אזוי צוזאמען אהן זינד און אהן שעהם.

די זון האט זיי ביידען צוזאמען געווארימט און זיי זיינען ביידע אנגעשטעקט געווארען פון די פרייד און צופריעדענהייט וואס האט געהערשט צווישען די מענגע נאקעטע גליקליכע מענשען אויפ׳ן זאמד־ברעג. זיי האבען ניט געקלעהרט, אז זיי זיינען יונג, און זיי הא־בען ניט געוואוסט ביידע, אז זיי האבען זיך ליעב. נאר זיינען גליק־ליך געווען וואס די זון ווארימט זיי און ווארימט אלעמען אויפ׳ן ברעג. עס האט זיך זיי געדאכט, ווי די גאנצע פערשיעדענפארביגע מענגע וואס פערטרינקען דעם ווייטען ברעג פון ים, מיט די נאקעטע הענד און פערשיעדענקאלירטע בעדעקענס אויף די קעפ — זיינען איין

משפחה — די גאנצע וועלט איז איין משפחה געווארען און זיי געפינען זיך צווישען די משפחה.

— איך האב ליעב צו זעהן די מענגע אין פרייד — האט טשארלי געזאגט צו מאשא'ן — איך האב ליעב צו זעהן ווי אלע פרעהען זיך און זיין מיט זיי אין דער פרייד. עס זיינען דא אזעלכע, וואס האבען ניט ליעב קוני איילאנד, ווייל קוני איילאנד איז דער פלאץ פון די רויהע מאססען. זיי פערשמוצען דעם ים מיט די רעשטלאך פון עסען און בעלייגען דעם ברעג מיט זייערע אומגעלומפערטע מיאוס'ע קער־פערים — און מיר דוכט זיך, אז פרייד און צופריעדענהייט און גליק־ליכקייט קען מען נור האבען מיט א מענגע, מיט א גרויסע, רויהע מאסע אין איינעם. מיר וואלט לאנגווייליג געווען צו האבען פרייד און פערגעניגען אליין. מיר וואלט לאנגווייליג געווען צו זיין איינער א גליקליכער, אדער צו זיין מיט בלויז גליקליכע, מיט אויסדערוועהלטע וואס האבען די מעגליכקייט צו האבען פערגעניגען. פערגעניגען קען מען נור האבען אט דא, ווען מ'זעהט ווי די גרויסע ברייטע מאססען האבען פערגעניגען. עס דוכט זיך דאן, אז עס איז גאר ניט מעהר דא קיין שלעכטעס און קיינע ליידען אויף דער וועלט; אז דאס פערגעניגען איז אויסגעשפרייט פאר אלעמען. דאכט זיך, אט דא קען מען טיעף און שטארק הנאה האבען פון פערגעניגען. דאס פער־גניגען בעשאפט אינערליכען און אמת'ן פרייד — מען ווערט אנ־געשטעקט מיט דער אלגעמיינער פרייד.

מאשא האט געקוקט אויף איהם. זי האט ליעב געהאט צו הערען איהם רעדען. טשארלי האט ניט געקענט רעדען רוהיג, טשארלי האט געקענט נור רעדען מיט בעגייסטערונג, מיט פלאמענדיגע אויגען און מיט מאכען מיט די הענד — עס איז געווען ווי ער וואלט איבערגע־נומען פון פאטער, דעם פרומען חסיד, די רעליגיעזע בעגייסטערונג. און האט ער זי ניט געהאט אויף וואס אויסצולאדען, האט ער זי אויסגעגאסען אויף זיינע איבערצייגונגען. און די איינגעבוירענע בע־גייסטערונג און התלהבות פון זיין פרומען טאטען האט אפילו די אמעריקאנער פאבליק סקוהל ניט געקענט ביי טשארלי'ן אויסלעשען.

— קוק זיך ארום, מאשא — האט טשארלי געשפרונגען פאר פרייד — זעה ווי גרויס, ווי ווייט, ווי לאנג ווייט עס ציהט זיך אוים די מענגע — טויזענדער און הונדערט־טויזענדער — זעה, אלע

זיינען גליקליך, אַלע פרעהען זיך — איך ליעב די מאַסען; אַז איך בין אין אַזאַ ים מיט מענשען, דאַכט זיך מיר, איך וואָלט אויף אַלעם פּעהיג געווען, אויף גרויסע זאַכען. עס זיינען דאָ דעמאָקראַטען, סאָציאַליסטען אפילו, וועלכע ליעבען ניט די גרויסע מענגע, די מאַססע איז פאַר זיי צו גראָב, אונקולטורעל — און זי בעליידיגט זייערע עסטעטישע געפיהלען. אָפטמאָל איז מיר אויסגעקומען צו הערען פון מיינע קאַמעראַדען, אַז זיי פיהלען זיך איינזאַם אין דער מענגע. זיי פערשטעהען ניט, די נאַראָנים, די אידעע פון אַ מענגע. זיי מיינען, אַז די מאַססע איז אַ צוזאַמענהאַנג נור פון פיעלע איינצעלנע, גראָבע, אונוויסענדע איינצעלנע. זיי ווייסען ניט, אַז די מאַססע איז אַ קערפער, אַ נשמה, אַ בעשעפעניס פאַר זיך אליין — מיט איהר אייגענע אינדיווידואַליטעט. אַז איך געפין זיך אין אַ מענגע, איז ווי איך וואָלט זיך געפונען אין דער אונענדליכקייט. אין דעם געהיימניס פון אונזער עקזיסטענץ, וואָס אלס איינצעלנער קען מען עס ניט דערגעהן און פיהלען. מאַשאַ, דו ווייסט וואָס אַ מאַססע איז? אַ מאַססע איז דאָס גרויסע אייביגע לעבען, וואָס איז געווען פאַר אונז און וועט זיין נאָך אונז. מיר וועלען שטאַרבען, יעדער איינצעלנער וועט שטאַרבען, די מאַססע וועט לעבען, זי האָט אייביג געלעבט, אין אַלע דורות, אין אַלע פאָרמען. מיר דאַכט זיך, אַז גאָט האָט צוערשט בעשאַפען ניט דעם איינצעלנעם, נור די מענגע; אַז איך געפין זיך צוזאַמען אין אַזאַ ים מיט מענשען, בין איך זיכער, מיר דאַכט זיך, אַז איך האָב זיך אויפגעלעזט — איך בין אַ טהייל פון דעם גרויסען אייביגען.

מאַשאַ איז שטיל געווען און האָט איהם אָנגעקוקט פערוואונדערט און פרעמד. פיעל פון זיינע ווערטער האָט זי ניט פערשטאַנען, און זי האָט איבערהויפט קיינמאָל פון קיינעם ניט געהערט אַזוי ריידען. נור נאָך מעהר פון די רייד איז איהר פרעמד פאָרגעקומען טשאַרלי אליין. דורך דעם יאָהר, וואָס זי איז אַ כלה מיט'ן אָנקעל און זי האָט טשאַרלי'ן ניט געזעהן — דערקענט זי איהם ניט. טשאַרלי פלעגט שטענדיג פערשעהמענדיג שווייגען אין די געזעלשאַפט פון די מיידלאַך. די מיידלאַך האָבען פון איהם חוזק געמאַכט און ער האָט אָבגעענטפערט מיט אומגעלומפערטקייט, זיינע וויצען האָבען קיינמאָל ניט אויסגענומען — וואָס איז עס געוואָרען מיט טשאַרלי'ן? וואו איז ער געווען דורך דער צייט? וואָס האָט ער

געטהאָן? זי האָט זיך אָנגעהויבען אַ ביסעל צו זשענירען פאַר איהם, ווייל זי קען אזוי ניט רעדען ווי ער; און עס האָט איהר ארומגענומען אַ געוויסע שטאָלצקייט אויף איהם, און זי האָט איהם גערן געהאַט, פאַר וואָס ער רעדט אַזוי.

טשאַרלי'ן האָט עס ניט אויסגעמאַכט, אויב מאשא פערשטעהט איהם יאָ אָדער ניט. ער האָט מעהר גערעדט פאַר זיך, ווי פאַר איהר. איבריגענס האָט ער געמיינט, אַז אַלע דענקען אזוי ווי זיך, און אַלע טראָגען זיך ארום מיט די געדאַנקען וואָס ער. טשאַרלי איז געווען פון יענער וואקסענדער יוגענד אין אמעריקא, וואָס זייער גלויבען אין אידעאַליזם איז נאָך אַזוי יונג און פריש, אַז עס שמעקט פון איהר דער טוי פון וואקסען. ווי אַלצדינג אין אמעריקא איז אָנגעזאפּט מיט ענערגיע פון אַ יונגער שפּראַצענדער פרוכט, אזוי איז אויך דער אַמעריקאַנער אידעאַליזם, דאָרט וואו ער ווייזט זיך ארויס יונג און פול מיט גלויבען. מיט סקעפּטיציזם און ספקות איז ער נאָך ניט בעפלעקט. ער ווייסט ניט פון זוכעניש אין מיסטישער פערבאָרגעניש. נור דער גאַנצער אידעאַליזם איז אָנגעווענדעט אויף פּראַקטישעם און בעקוועמליכקייט און ווערט געטריבען פון אַן ענערגישען אָפּטימיסטישען לעבענס־לוסטיגען שטראָם פון אַ יונגען שפּראַצענדען שטאַם. דער זעלבער ענערגישער שטראָם פון די יונגע שפּראַצענדע קראַפט וואָס בויט די הימעל־קראַצער און וואַרפט מיילען־לאַנגע בריקען איבער טהאַלען און טייכען — טרייבט אויך די דענקענדע קראַפט פון אמעריקא צו פּראַקטישען און ניצליכען אידעאַליזם... טשאַרלי האָט בעלאַנגט צו אַן ענגען קרייז פון אידישע שטודירענדע יוגענד, וועלכע האָט ניט געלערענט פאַר קאַריערע, נור זיי זיינען געווען ארומגענומען פון אַט דעם יונגען אַמעריקאַנער אידעאַליזם. דער אָפּטימיזם, וואָס האָט געשטעקט אין זייער בלוט פון זייער אַלטער אמונה, האָט אונבעוואוסט געפאָדערט אין זיי דעם פּראַקטישען אידעאַליזמוס. דער געדאַנקען־גאַנג זייערער איז ניט ארויסגעגאַנגען פון די גרענעצען פון היינטיגען, דעם וועלטליכען לעבען, האָט זיך ניט פערבלאָנדזשעט אין קיין אנדערע וועלטען, און האָט געזוכט אַ פּראַקטישען ענטפער אויף אַלע פּראָבלעמען — אין די גרענעצען פון היינטיגען, אין דעם וועלטליכען לעבען.

טשאַרלי האָט זיך אויך געהאַט בעקענט מיט אַ גרופּע רוסישע

אידישע אינטעליגענטען, וועלכע זיינען דא טהעטיג געווען אין דער ארבייטער בעוועגונג. פון זיי האט ער געהערט פון דער ארבייטער בעוועגונג אין רוסלאנד, פון דער רעוואלוציע, פון דעם רוסישען אידעאליזם — פון סיביר, פון טורמע. רוסלאנד, די רעוואלוציע, איז ביי איהם געווען ווי א פערצויבערטע לעגענדע, ווי א הייליגקייט, א ארץ ישראל און די רוסישע אידישע אינטעליגענץ איז ביי איהם געווען ווי א הייליגע. ער איז שטאלץ געווען, וואס ער קומט פון רוסלאנד, פון לאנד פון רעוואלוציע און אידעאליזם, וואס ער איז דארט געבוירען געווארען. און ער האט זיך מיט זיין גאנצער אונשולדיגער יוגענדם קראפט אריינגעווארפען אין דער בעוועגונג דא. און געדענקענדיג און פיהלענדיג דאס לעבען פון די אידישע עמיגראנטען, האט עס ביי איהם געוועקט דער פראטעסט, זיין פראטעסט, פון א געזונטען גלייכבערעכטיגטען, ערצויגענעם איינגעל צום ערנידריגטען לעבען פון זיינע עלטערען. און פיליכט איז אין דעם שולדיג געווען זיין פאטער'ס רעליגיעזע פרומקייט, וואס ער האט ניט געזוכט, ווי טויזענדער, טויזענדער זיינס גלייכען, זיין אייגענע פערזענליכע פערבעסערונג פון זיין לאגע, נור ער האט זיין גאנץ ענערגיע, גלויבען און האפנונגען אוועקגעשאנקען די פארטיי, וועלכע, ער האט געגלויבט, וועט אלעמענס לאגע פערבעסערען און פערלייכטערען.

מיט זיינע איין־און־צוואנציג יאהר איז טשארלי נאך געווען די אונשולד אליין, און זיין בעציהונג צו מאשא'ן איז געווען ווי די מעהרסטע פון די אמעריקאנער ערצויגענע יוגענד צו מיידלאך — א בעציהונג פון א קאמעראד א באי צו א קאמעראד א גירל. זיין יונגער קערפער, וועלכער איז פון די פאבליק סקוהל אן געווארען אויסגימנאסטירט און געהאלטען זיך אין איין ברעכען און בעוועגען, איז געווען צו ניכטער פאר קערפערליכע ליידענשאפט. ער האט ניט קיין צייט געהאט צו זאמלען זיין ענערגיע פאר לוסט, ווארים זיין ענערגיע איז יעדעס מאל אנגעווענדעט געווארען אויף בעוועגונגען און ברעכען זיך, אויף שפרינגען און באלל כאפען. קיין מיידעלשער קערפער האט ביי איהם גאר ניט קיין בעזונדערעס ערוועקט. ער האט זיך געבאדען מיט מאשא'ן, געפיהלט איהר קערפער אויף זיך, געלעגען יעצט נעבען איהר אין די זון אויפ'ן זאמד, געזעהן די ליניען פון איהר יוגענד, וואס שניידען זיך ארויס פון איהר באדע־קלייד און

ער האט גערעדט צו איהר ווי צו א פריינד א אינגעל, און ער האט זי פאר אזעלכע געהאלטען. ער האט געשטיפט מיט איהר, גע־ווארפען זיך אויף אן אנדער, אנגעריהרט די דעליקאטסטע טהיילען פון איהר קערפער, און עס האט ביי איהם קיינע זינדיגע געפיהלען ניט ערוועקט. ער האט זי גערוסען ביים האנד און געשלעפט זי ביים ארעם איבער'ן זאמד, וואו די זון האט זיי ביידען בעגאסען מיט ליכט און ווארימקייט.

— קום, מאשא, וועלען מיר זיך לאזען אין דעם ים פון די מענ־שען — קוק, זעהסט ווי גרויס דער ים מענשען איז — קום, איך האב ליעב צו טראגען זיך אין א ים מענשען.

און ווירקליך איז דער גאנצער ברעג פון ים ווי ווייט דאס אויג האט נאר געקענט פערכאפען, אנגעפילט געווען מיט נאסע, באר־וויסע און נאקעטע מענשען. לייבער, לייבער און לייבער. דאס ביסעלע קליידער, סיי מענליך, סיי ווייבליך, האט זיך פערלארען אין די נאקעטע הענד, העלזער, בריסטען, פיס און רוקענס. עס איז געווען ווי דער ים וואלט ארויסגעווארפען פון זיך כוואליעס מיט מענ־שען־לייבער: ווייבער, מענער, קינדער, אינגלאך און מיידלאך, אלע אויסגעמישט, צוזאמענגעפארט, צוזאמענגעקנאטען.

מאשא און טשארלי, יונג און נאקעט, מיט נאקעטע פיס און נא־קעטע הענד, זיינען געגאנגען צווישען די האלב נאקעטע לייבער. עס איז געווען ווי די גאנצע וועלט וואלט זיך צונויפגעקומען צום ברעג פון ים, אראפגעווארפען פון זיך די זינדיגע בעפלעקטע קליידער, און געמאכט א נאקעטע שטאדט. עס האט נור געשטערט אין דעם ים־נאקעטקייט דאס רעשטעל פון אנגעטהועכס, וואס די מענשען האבען געמוזט טראגען פאר „אנשטענדיגקייט"... אזוי זיינען זיי ביידע גע־גאנגען האנד אין האנד, און זייערע נאקעטע שטיקער לייבער האבען זיך אנגעריהרט און געריבען אן פרעמדע, אן אונבעקאנטע. מען האט מיט אמאל דערפיהלט דעם טעם פון א פרעמדען לייב. עס האט זיך געדאכט, אז א גרויסער משיח איז געקומען און האט אלע פער־באטען אויפגעלעזט, אלעס מעג מען, און די גאנצע וועלט מישט זיך אויס איינער מיט'ן צווייטען...

טשארלי האט געהאט דאס בעדערפעניס צו רעדען. די בע־גייסטערונג פון די אלגעמיינע פרייד האט איהם אנגעשטעקט — און

ווער עס וואלט נעבען איהם געגאנגען, מיט דעם וואלט ער זיך מיט זיינע געפיהלען געטהיילט.

— קוק, מאשא, קוק, ווי וויים און ברייט עס איז דער ים מענשען. זעה, די גאנצע וועלט איז זיך צוזאמענגעקומען. כ'האב ליעב די ניו יארקער מאססע. אז מען זעהט א ניו יארקער מאססע, זעהט מען די גאנצע וועלט פאר זיך. אין אלעמענס אויגען ליגט א בענקשאפט פון א יוגענד, פון א קינדהייט, וואס זיי האבען ערגעץ אנדערש וואו, אין אן אנדער לאנד איבערגעלעבט. דאס איז ניו יארק. מיר אלע זיינען ניו יארקער. איך, דו — די אלע וואס ליגען דא — מיר אלע האבען אונזער קינדהייט פערבראכט ערגעץ אנדערש וואו. און א ניו יארקער צו זיין הייסט, צו האבען אין די אויגען א בענקשאפט צו אן אנדער וואסער, פעלד און זון. יעדער איינער פון אט די האט זיך אויפגעצויגען אין אן אנדער לאנד. פיעלע קומען דא פון די ברייטע סטעפעס פון רוסלאנד און פיעלע וועלכע געדענקען דעם ליכטיגען הימעל פון איטאליע, פון די רייך־קאלירטע און בילדערישע פעלדער פון אונגארן און גאליציען, פיעלע וועלכע געדענקען די אראבישע וויסטע, און אזעלכע, וועלכע האבען זיך אויפגעצויגען אויף די בעמאהלטע רייז־פעלדער פון כינא און יאפאן, און ווער אויף די הויכע בערג צווי־שען שעפסען און קיה, און אזעלכע, וועלכע האבען נאך געזעהן דאס קליינע אידישע שטעדטעל מיט די פערשנעעטע דעכער אין ווינטער.

— דו געדענקסט, מאשא, אונזער שטעדטעל קוזמין אין ווינטער? איך געדענק עס ווי אין א חלום: די קליינע שוהל, מיט א פענדעלע פון דאך אראפ, אן אויסגעדרעהט פענדעלע. דער טאטע האט מיך געפיהרט אין שוהל אריין, אויף די פלייצעס האט ער מיך געשלעפט, און איך האב געהאלטען א סדור מיט אן עפעל אין דער האנד, און אויף דער שוהל איז געווען א פענדעלע. און מיר אלע דא ליגען נאקעט ביי איין ברעג פון קוני איילאנד.

מאשא איז טרויעריג געווארען און פערקלעהרט. טשארלי'ס ווערטער האבען איהר געבראכט צו קלעהרען וועגען איהר לאגע. זי האט זיך אויך דערמאנט אן קוזמין און האט געזעהן איהר קינד־הייט ווי אין א חלום ווי זי ציהט זיך אויף ביים זיידען. זי האט געדענקט אן אלטען אידען, וואס האט איהר געגעבען לעקעכלעך, און דערנאך האט זי אלעס פערגעסען און ווידער זיך דערמאנט אז

האפקינס סטריט, ווי זי לויפט צום בוטשער ער זאל איהר בארגען פלייש. „פא ארבייט“ — און דערנאך דעם אנקעל, און איהר לאגע איצט. זי איז טרויעריג געווארען און האט אויפגעהויבען איהרע שווארץ־געדיכטע ברעמען און איהרע פולע וויינטרויבען־אויגען צו טשארלי׳ן:

— און דו וואלסט ניט געוואלט זיין געבוירען אין אמעריקא?

— ניין — האט טשארלי געענטפערט — איך בין גליקליך וואס איך בין א ניו יארקער, א פרעמדער געבוירענער, מיט בענקשאפט נאך רוסלאנד, ווי אלע דא אין דער פרעמד געבוירען. און מיר אלע דא אין דער פרעמד ווען מאכען אמעריקא א שעהנע, א פרייע, א גרויסע אמעריקא. יעדער איינער וועט ברייננען דאס שעהנע פון זיין לאנד און וועט עס געבען צו אמעריקא. זיי ברייננען דאס מיט אויף די שיפען פון זייערע לענדער. די איטאליענער, די רוסען און די טשעכען מיט די אונגארען, און די סקאנדינאווער מיט די אראבער — אלע, אלע ברייננען מיט דאס שעהנסטע פון זייער לאנד, דאס בענקשאפט פון זייער קינדהייט, און וועלען דאס אוועקגעבען אמעריקא. איינער ברענגט זיין שעהנהייט, זיין קונסט, זיין גלויבען. אנדערע זייער גלייבע דענקען, זייער עהרליכקייט. אלעס שעהנסטע און בעסטע פון דער גאנצער וועלט — אלעס וועט זיך צוזאמענלייגען און מיר אלע וועלען זיין דאס גרויסע, דאס פרייע, דאס נייע אמעריקא!

— און וואס וועסטו געבען, טשארלי, אמעריקא? — האט מאשא לאכענדיג געפרעגט.

— וואס איך וועל געבען? איך וועל געבען דאס, וואס אלע קינדער פון אידען וואס קומען פון רוסלאנד. א, מיר זיינען זעהר פיעל שולדיג אמעריקא, און מיר דארפען איהר פיעל געבען. אמעריקא האט אונז אלעס געגעבען, אונז אנדערש געמאכט פון אונזערע עלטערען. פיעל זיינען מיר שולדיג אמעריקא פאר די פרייהייט, וואס זי האט אונז געשאנקען. און מיר וועלען איהר געבען דאס, וואס די אידען האבען געגעבען רוסלאנד — אונזער רעוואלוציאנערען גייסט זיינען מיר פערפליכטעט אמעריקא, אונזער אייביגען פראטעסט, אונזער אונצופריעדענהייט. מיר זיינען פערפליכטעט אמעריקא אנדערש צו זיין ווי אונזערע עלטערען. אונזערע עלטערען זיינען אראפגעקומען, זיינען זיי געווארען שקלאפען איז אמעריקא, און מיר מוזען

זיי בעפרייען. מיר אלע זיינען קינדער פון שקלאפען. זיינען אונ־זערע עלטערען ניט געווען קיין שקלאפען? מיין טאטע, דיין טאטע. און האט דיך דיין טאטע ניט אוועקגעגעבען צו זיין ברויט־געבער ווי מען גיט אפ א שקלאפען־קינד?

— סטאפ, ווארים איך'ל... — האט מאשא געזאגט און איז רויט געווארען. איהרע פולע וויינטרויב־אויגען זיינען פול געווארען מיט פערל־טרעהרען. נאר ביי זיך האט זי שוין בעשלאסען טשארלי'ן ניט צו לאזען זעהן, אז עס האט איהר עפעס אנגעריהרט. און אויס־צולאכען די גאנצע זאך, האט זי זיך אבגערופען:

— האסט עפעס געלד, טשארלי?

— איך מיין ארום א דאלאר. ער האט שוין גענוי געוואוסט די סומע געלד וויפיעל ער בעזיצט, נור געמאכט מעשה רייכער.

— און איך א האלבען. דאס וועט סטייען.

— אויף וואס?

— איך וויל האבען א גיים טיים. מיר זיינען דאך אין קוני איילאנד.

—דאס איז רעכט, — שרייט אויס טשארלי.

— נו, געה דיך אנטהאן, איך אויך. מיר וועלען זיך טרעפען אין דרויסען.

און ער איז פלינק אוועק.

טשארלי האט ערשט יעצט זיך דערמאנט וואס ער האט גע־זאגט און איז געבליבען שטעהן א פערשעהמטער מעהר פון איהר שמייכעל, איידער פון די אומגעלומפערטע רייד, וואס ער האט אזוי אוננעשיקט ארויסגערעדט.

10.

„טויזענד און איין נאכט“.

נאכ'ן באדען האבען זיךביידע געפיהלט פריש און פול מיט ענערגיע. זיי זיינען בערייט געווען אויף אלסדינג. טשארלי האט זיך צוריקגעהאלטען פארלעגען, עס איז איהם געווען אונבעקוועם איבער דעם, וואס ער האט דערמאנט מאשא'ן פון אנקעל.

מאַשאַ האָט איהם באַלד אָבער געמאַכט אַן אַלצדינג פערגעסען. מיט אַ ווייכע שטים, מיידלישע ווייבליכקייט, מיט וועלכען עס איז שוין פול געווען איהר גאַנץ וועזען, האָט זי זיך אָנגערופען:

— דו, טשאַרלי, גיב מיר צוהאַלטען דאָס קאַר־פעיר, פאַר'ן איבער־ריגען וועלען מיר האָבען אַ נייס טיים, אַז ניט וועלען מיר אַלעס נאָך אויסגעבען און ניט האָבען מיט וואָס אַהיים צו פאָהרען.

דאָס זאָגענדיג האָט זי אַראָבגענומען פון איהר געלד אַ קוואָדער און קאָקעטיש איינגעבונדען אין טיכעל — שמייכלענדיג צו טשאַרלי'ן. די איבעריגע האָט זי אַריינגעשטעקט טשאַרלי'ן:

— נאַ, צושטייער.

— וואָס ווילסטו זעהן?

— עווריטהינג. — איך וויל האָבען אַ ריעל גוד טיים.

— אָלל־רייט, קום! און הונגעריג ביזטו ניט? — איד'ל דיר זאָגען דעם אמת — איך בין זעהר הונגעריג — האָט טשאַרלי געזאָגט אין פערלעגענהייט.

— איך אויך — האָט מאַשאַ געלאַכט — נור מיט עקאָנאָמיע. איך וויל האָבען פאַן.

— וואָס?

— קרעקער־דזשעקס.

טשאַרלי איז אָבער געווען פאַר מעהר סאָלידעס, און האָט פאַר־געשלאָגען „פראַנקפורטער". עס איז געבליבען אַז דאָס ערשטע אַז דאָס צווייטע, וואָס זיי האָבען ביידע געגעסען אויף דער גאַס שטופענדיג זיך צווישען דעם טייך מענשען וואָס האָט געשטראָמט איבער די טראָטואַרען, און געלאַכט זיך אין פנים אַריין.

דאָס ערשטע וואָס זיי האָבען געטראָפען זיינען געווען „די זיעבען וואונדער פון דער וועלט". מען האָט געוויזען אַ קוה מיט צוויי קעפּ, געבראַכט פון אינדיען; אַ צונויפגעוואַקסענער צווילינג (מיידלאַך), געבראַכט פון כינאַ, און צוויי קליינע ליליפוטען: איינעם אַ יאַפּאַ־נעזער, דעם צווייטען אַ ניגער; די דיקסטע מיידעל פון דער וועלט, וואָס האָט געוואויגען העכער פון פינף הונדערט פונט; אַ מאַן מיט אַ פנים פון אַ לייב, אַ יונגע מיידעל מיט גרויע האָהר; אַ נעגער־פרוי וואָס קריכט ווי אַ בער, און אַ ווילדען אינדיאַנער, וואָס אַ קאַ־פּיטאַן האָט ערשט ענטדעקט.

זיי האבען בעצאהלט צו פינף סענט און אנגעקוקט „די זיעבען וואונדער פון דער וועלט", וואס מ'האט געבראכט פאר זיי פון אלע עקען פון דער וועלט, וואו די נאטור בעשאפט עפעס אויסטערישעס. מעג עס זיין אויף די פערבארגענע ווייטסטע אינזלען, געפינט מען עס אויס און מען ברייננגט עס נאך קוני איילאנד און מען ווייזט עס פאר פינף סענט. עס האט זיך זיי געדאכט, אז קוני איילאנד איז דער צענטער פון דער וועלט. אין אן אנדער ארט האט מען פערשפראכען צו ווייזען די כשוף־מאכעריי פון עגיפטען, געטריבען פון כאליף פון מצרים, און אלס צייכען, אז מען זאגט אמת, האט דער גרויסער טונקעלער כאליף פון מצרים געהאלטען א כינעזישען אינגעל — ער האט איהם געלייגט שלאפען אויף א בעזים, און האט איהם געמאכט רוהען אין דער לופטען, און האט איהם געהויבען אין דער הויך, נור אלצדינג וואס דער כאליף פון מצרים האט געהאט צו ווייזען, האט ער געוויזען אין דרויסען, בחינם, פאר אלע מענשען. די וועלכע האבען בעצאהלט א ניקעל און זיינען אריינגעגאנגען — האבען אינעווייניג שוין גאר ניט געזעהן.

פאר נאך פינף סענט האבען זיי זיך געפונען אין כינא, און געזעהען די שלאפענדע כינעזישע פרינצעסין מיט איהרע קליינע צו־נויפגעקוועטשטע פיסעלעך, מיט די גאלדענע פאנטאפעלעך אויף די פיסעלעך. און פאר נאך א ניקעל האבען זיי זיך געפונען אין אלאדין'ס כשוף־לאמפ, וואו דער גרויסער שטארקער אלאדין, דער אבגעברענטער אראבער מיט די אוירינגלאך אין אויער, מיט די רויטע שטארקע לי־פען, איז אויפגעשטאנען פאר זיי. פון זייערע קינדער־חלומות, פון די ביכלעך ארויס, איז ער לעבעדיג געווארען. אט שטעהט ער פאר זיי, אלאדין פון „טויזענד און איין נאכט", רייבט דעם כשוף־לאמפ און עס בעוויייזט זיך אין דער לופט א טיש געדעקט מיט גאלדענע און זיל־בערנע כלים. אלאדין נעהמט א קרוג אין האנד אריין און גיסט פון איהם וויין ארויס; אלאדין רייבט דעם כשוף־לאמפ און עס קומט צו־פליהען א ווייסע טויב, א דיענערין פון דעם לאמפ און שטעלט זיך אויף זיינע פלייצעס, און רוימט איהם איין א סוד אין אויער אריין. א שליחות פון א געהיימער, פער'כשוף'טער וועלט.

זיי זיינען געגאנגען פון איין כשוף־פאלאץ צום צווייטען. עס

האָבען זיך פאַר זיי אויפגעעפענט די געהיימניסען פון אינדיע, די פערבאָרגענישען פון מצרים און די סודות פון די גרייטע פער'כשוף'טע אַראַביע. עס האָט זיך זיי געדאַכט, אַז זיי לעבען אין דער צייט פון „טויזענד און איין נאַכט", ווען דער וועג נאָך אינדיע איז נאָך ניט געפונען געוואָרען, און זיי זיינען זיך אין די פער'כשוף'טע לענדער פון אַלטען אָריענט. זיי האָבען געזעהן די טעמפּלען פון כינאַ, און די טענץ פון אינדיע, און די פּרינצען פון אינדיע האָבען זיי נביאות געזאָגט וועגען דעם גורל פון זייער צוקונפט, און די אַלאַדינס פון אַראַביע האָבען זיי אַמוזירט מיט די קונסט פון זייערע צויבערייען. און אייבעראַל האָט זיך געפונען דער פּראַכט און גלאַנץ פון דעם פערבאָרגענעם אַלטען אָריענט.

אַז זיי זיינען אַרויסגעקומען פון די כשוף־פּאַלאַצען, האָבען זיי זיך ביידע געפיהלט ווי שכור. זיי האָבען זיך אויסגעזעצט אויף צוויי פערד, בעקליידעט זיינען געוועזען די פערד מיט רייכע מאַנטלען, ווי די פערד פון אַן אַראַבישען אַנפיהרער. גרויסע טהייערע שטיינער בריליאַנטען און רויטע שמאַראַגדען און סאַפּיר שטיינער און אַנדערע טהייערע שטיינער, רויב פון געפאַנגענע פּרינצעסינס און פון אין מלחמה געפאַלענע כאַליפען, זיינען געהאַנגען אויף די פערד, און פון אַ טהייערע אַראַבישע בלוט־ראַסע זיינען די פערד געקומען, פון די ברייט ציטערענדע נאָז־לעכער האָט געשלאָגען אַ רויך און פון איידעל דעליקאַטען מויל־שניט האָט געשלאָגען אַ שוים, און אַ פּרינץ מיט אַ פּרינצעסין זיצען האַנד אין האַנד אויף די פערד, מאַשאַ און טשאַרלי און פאַר זיי אַנדערע פּרינצעסינס, און אויף דעם רייך־בעפּוצטען קאָטש זיצען איידעל־קעניגליכע קינדער און זיי פאָהרען אויף די פערד, יאָגען איינס דאָס אַנדערע און קענען זיך קיינמאָל ניט כאַפּען. וואוהין רייטען די פּרינצען? אין דער לאַנד פון חלום, אין דער אייביגער פרייד, אין יוגענד אַריין.

אַ מינוט די רייזע. פון האַלץ זיינען די פערד, אַ ראַד־שפּאַן דער מהלך. אָבער וואָס איז דער חילוק? די ווירקליכקייט — אַ מינוט, אייביג — דער חלום.

און באַלד זיצען זיי אין אַ פליה־קאַרב. עס הויבט זיך דער קאַרב אין די לופטען, העכער און העכער. עס ענטפּלעקט זיך פאַר זיי

דער גרויסער הימעל, קוני איילאַנד מיט די מיליאָנען מענשען, דער ים מיט מענשען און דער ים מיט וואַסער אונטער זייערע פיס.

זיי הויבען זיך העכער — פּלוצים פאַלען זיי מיט אימפּעט אריין אין אַ טיעפען טהאָל מיט׳ן קאָפּ אראָפּ אין אַ אונטער־גרונד, אַ וואַסער אונטער זייערע פיס — דער טויט פאַר די אויגען, און ווייטער שווימסטו אין דער הויך, דו פליהסט העכער, העכער, פערגעסען דאָס לעבען, פערגעסען די וועלט.

און שכור פון כשוף געפינען זיי זיך באַלד אין געלב־פּיאַלעטען וואָלקען, וואָס הילט איין די וואונדער־שטאָדט ווי אין אַ פאַנטאַסטישען חלום. קוני איילאַנד האָט זיך אָנגעצונדען. עס פליסען די טייכען ליכט פון די הייזער, פון די טורעמס און דעכער אראָב, ווי שטראָמען וואַסער. עס דרעהען זיך די רעדער מיט ליכט איבער די טורעמס, פליהען אוועק פון די הייזער, שווימען אריין אין די לופט, און עס דאכט זיך, אַז איבער דער וועלט האָט זיך דער הימעל נעהענטער אראָב־געררוקט, און עס האָט זיך בעוויזען דאָס שיינענדע ליכט פון די שטערען מיט די קאָמעטען. קוני איילאַנד איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ חלום, ווי אַ לעגענדאַרע שטאָדט, פון די קינדער־ביכלעך ארויס. די קינדער יאָהרען זיינען צוריק אויפגעשטאַנען לעבעדיג, און אַלעס איז אין דער וואָהר געקומען. אַלע מעשיות זיינען ריכטיג געוואָרען, און מענשען, גרויסע מענשען, לעבען ווי קינדער, האָבען לעבעדיג געמאַכט אַ קינדער־שטאָדט פון די מעשה־ביכלאך ארויס, און לעבען אין איהר. איבער קוני איילאַנד הענגט אַ גאָלדענער רויטליכער נעבעל און אַלע לעבען אין דעם נעבעל, געהען און וואַקלען זיך ווי שכור, ווי זיי וואָלטען געלעבט אין אַ חלום. פון די געוועלבער ארויס גיסען זיך טייכען ליכט, רויטע, געלבע. עס זיינען געמאַכט די געוועלבער ווי גרויסע קינדער־הייזלעך און פאַר די געוועלבער שטעהען גרויס גע־שניטענע פּופּען און האַלטען טראָמפּייטען אין די הענד און שפּיעלען. אַ הויכע פּופּען־דאַמע, אָנגעטהאָן ווי אַ קעניגין אין גאָלד און זילבער, שטעהט פאַר די פּופּען־מוזיק מיט אַ שטעקען אין האַנד, און זי איז די קאַפּעל־מייסטערין. אַנדערע פּופּען זיצען זיך אויף פּופּען־פערד און רייטען, און מענשען דרעהען זיך צווישען זיי. די מענשען זיינען אויך ווי פּופּען, נור שכור׳לאך געהען זיי פון איין ליכטיג געוועלב אין אַנדערען,

נעהמען זיך וואָס זיי ווילען, עסען, טרינקען, און שפּיעלען, און טאַנ־צען — דאָס ליכט גיסט זיך וואָס ווייטער אין גאַס אריין, די גאַנצע גאַס ווערט בעגאָסען אין ליכט, און אלעם ווערט פערשטעלט, און עס דאַכט זיך, אז מען לעבט אין גאַר אַ קינדערשע וועלט, אין די כשוף־וועלט פון די קינדער־יאָהרען, אלע, אלע, די גאַנצע וועלט זיינען צוריק קינדער געוואָרען — גרויסע קינדער. מיר אלע שפּיעלען זיך ווי קינדער, און מיר אלע האָבען זיך געפונען אין די קינדער־וועלט וואָס הייסט קוני איילאַנד.

אַז זיי זיינען געזעסען אין וואַגאָן צוריק אַהיים צו פאָהרען, האָבען זיי זיך ביידע ווי אויפגעוואַכט פון חלום וואָס זיי האָבען גלעבט — ווידער זיינען זיי זיך פאַרגעקומען פרעמד. זי האָט גע־פיהלט אַ שנור אויפ'ן האַלז, וואָס עס האָט איהר ווער פערוואָרפען. און טשאַרלי'ן האָט זיך געדאַכט, אַז ער האָט גערעדט אַ גאַנצען טאָג נאַרישקייטען. און צו וואָס? און פאַר וועמען? נור דאָך האָבען זיי ביידע געפיהלט ווי עפּעס האָבען זיי דורכגעלעבט צוזאַמען, עפּעס אַזעלכעס וואָס האָט זיי אויף אַ מינוט זעהר נאָהענט צונויפגעבראַכט צוזאַמען, און דאָס וואָס איז געשעהן קען שוין ניט אָבגעווישט ווערען — אַן ערינערונג פון אַן אנגענעהמען חלום האָט פערוועבט זייערע מיעדע מוחות. זיי און דער גאַנצער וואַגאָן מענשען האָבען געכאַפּט אַ לעצטען בליק אויף קוני איילאַנד. פון דערווייטענס האָט זיך גע־וויזען דער אינזעל ווי אַן אויסטערישע ערשיינונג פון דער נאַטור, ווי אַ וואונדער. הויכע פייערדיגע טורעמס האָבען זיך געהויבען אין דער הויך איינער נאָכ'ן אַנדערען. פייער ברענענדיגע רעדער האָבען זיך געדרעהט אין דער לופטען, און זיי האָבען זיך געהאַלטען אין חלל ווי דורך אַ נס. שטאָלץ און אונגעוועהנליך שעהן און ווי גאָר ניט פון דער וועלט האָבען זיך געוויזען די פייער ברענענדיגע טורעמס פון די פייער ברענענדיגע הייזער, און זיי האָבען אויסגעזעהען ווי קור־פּאַלען און טורעמס פון הייליגע געטליכע טעמפּלען, וועלכע זיינען פון הימעל אַראָפּגעפאַלען. עס האָבען אויסגעזעהן די רעדער, אין די ברענענדיגע גאַסען אין דער לופטען, און די ברענענדיגע שפּיצען פון די טורעמס, ווי טעמפּלען געטליכע, ווי אַ „מעקא“, ווי אַ ירושלים. און זיי האָבען געצויגען צו זיך מיט זייער מאַיעסטעטישען וואונדער־

ליכען הייליגען גלאנץ און יעדער איינער האט אין הארצען געבענשט און געדאנקט די הייליגע וואונדער־שטאדט קוני איילאנד וואס ברענגט פרייד, זעליגקייט און שפיעלערייי צו מיליאנען...

.11

די כלה וויל נישט.

מאשא'ס עלטערען זיינען אונרוהיג געווארען אין דער היים, וואס מאשא איז אוועק אין קוני איילאנד און מען זעהט זי ניט. עס איז שוין געווען שפעטלעך אויף, סאפער־צייט, דער טיש איז גע־דעקט געווען, די געשליפענע גלאז־ווארג וואס אהרן'ס ווייב האט זיך אנגעקויפט אין שטוב, צייט עס איז איהר גוט געגאנגען, האט געפינקעלט פון גלעזער־שענקעל ארויס, און מאשא'ס מוטער ראזע איז געזעסען ביים געדעקטען טיש אן אונגעדולדיגע, אמאל געקלימ־פערט מיט א גאפעל, אמאל אוועקגעשארט א טעלער, און געקלאפט מיט די ליפען:

— נא דיר א קוני איילאנד.

אהרן, וועלכער איז געווען אהן א ראק, איז געשטאנען ביים אפענעם פענסטער און ארויסגעקוקט אונגעדולדיג אויף מאשא'ן. דאס קלאפען מיט'ן ווייב'ס ליפען האט איהם דענערווירט, ווארים כאטש עס איז ניט געווען קיין אויסערגעוועהנליכעס אין מאשא'ס זאמען זיך, דאך האט זיי מאשא'ס פערשפעטיגען אויפגערעגט. וואס פאר א קליינינקייט עס האט זיך ניט געטראפען מיט מאשא'ן, האט זיי באלד בעאונרוהיגט. ווי מען בעאונרוהיגט זיך שטענדיג וועגען א גרויסען אוצר — האט אהרן אפגעבויגען דעם קאפ פון פענסטער און געברומט:

— ראזע, לאז מיך שוין געהן, ראזע.

די איבעריגע קינדער זיינען ניט געווען אין שטוב, געווען געהאט ארויסגעפאהרען אויף זומער־וואהנונגען. נור טאטע־מאמע זיינען איבערגעבליבען מיט מאשא'ן, צוליעב דעם אויסשטייער. עס האט טאקע געהאלטען קורץ פאר מאשא'ס חתונה. אין אזעלכע פעלע זיי־

נען טאטע־מאמע מעהר בעאונרוהיגט ווענען די כלה — און דא איז דאך די כלה געווען מאשא.

— וואו איז זי געגאנגען, ראזע? — איז שוין אהרן געווארען אויך אונרוהיג.

— וואו, איך האב דיר געזאגט, נאך קוני איילאנד; זי האט געוואלט זיך אויסבאדען.

— און מיט וועמען איז זי דאס געגאנגען אין קוני איילאנד, ראזע?

— וואס פרעגסטו מיך? דו ווייסט ניט? זי האט דאך אנגעקלונגען, זי געהט מיט טשארלי'ן אין קוני איילאנד זיך באדען.

— מיט טשארלי'ן, הא? ראזע, מיט טשארלי'ן איז זי געגאנגען אין קוני איילאנד. און דער אנקעל האט מיר אנגעקלונגען, אז ער קומט באלד אריין מיט דער מאשין זי ארויסנעהמען. דער אנקעל האט מיך היינט געפרעגט א מאל צעהן אויף איהר. געה זאג איהם, אז זי איז געגאנגען מיט טשארלי'ן אין קוני איילאנד. געה זאג איהם מיט טשארלי'ן. יעצט וועט ער באלד אריינקומען, זי ארויסנעהמען מיט'ן אויטאמאביל, און זי וועט ניט זיין — איז געגאנגען מיט טשארלי'ן אין קוני איילאנד — הא, ראזע, שעהן זעהסטו אויס, הא?

— וואס בין איך שולדיג? איך האב זי דען געזעהן? אויפגעכאפט זיך אין דער פריה און איז אוועק. וואס האב איך געזאלט טהאן?

— געה זאג דעם תירוץ דעם אנקעל. געה, זאג איהם, ער וועט דא באלד זיין, וועסטו דאס איהם זאגען.

— אהרן, וואס שרעקסטו מיך, אהרן?

נור אהרן האט זיך באלד אויך דערשראקען פאר דער שרעק, וואס ער האט אנגעווארפען. האט ער זיך געפרואווט ארויסנעהמען פון דער שרעק.

— ראזע, לאז מיך אפ, ראזע. דאס קינד איז זיך געגאנגען באדען, וועט באלד צוריקקומען — וואס מאכסטו חתונות?

— איך מאך חתונות? — דו מאכסט חתונות!

— ראזע, לאז מיך אפ, ראזע.

נור באלד זיינען זיי בעפרייט געווארען פון דער שרעק, וועלכע זיי האבען איינס אויפ'ם אנדערע אנגעווארפען. אין שטוב איז געקומען

ארײנצולױפען מאשא. טאטע־מאמע האבען פרײ אױפגעאטהעמט. אין איהרע אױגען איז געװען א גלאנץ פון טרערען און כעס. זי האט זיך א מינוט אבגעשטעלט אין מיטען שטוב און אנגעקוקט טאטע־מאמע מיט א רחמנות און װײנענדיגען בליק, דאן איז זי ארױס אין א הױכען געװײן און איז שנעל ארײן צו זיך אין שטיבעל ארײן.

— ראזע, װאס איז דאס? — האט אהרן געפרעגט.

— איך װײס װאס דאס איז? װאס פרענסטו מיך? קום ארײן צו איהר.

טאטע־מאמע זײנען צו צו מאשא'ס צימער, האבען אבער גע־פונען די טהיר פערשלאסען. דער טאטע האט זיך געבעטען הינטער דער טהיר:

— מאשא לעבען, װאס איז דיר? זאג מיר, ביזט חלילה קראנק? אפשר שיקען נאך א דאקטאר?

— מיר פאלען דאך פון לעבען, מאשא; װאס איז דיר, מאשא?

— האט זיך די מאמע געבעטען.

מאשא איז אבער שטום געבליבען הינטער דער פערשלאסענער טהיר.

— איז װאס װעט יעצט זײן, ראזע? — האט דער מאן געפרעגט, װי דאס װײב װאלט נור אלײן אין דעם אונגליק שולדיג געװען.

— איך װעל אהין געהן, צו די שנארערס, און די אױגען זײ אױסדראפען, דער מאמא'ן מיט'ן זוהן. װאס האבען זײ צו אונז, װאס פערגינען זײ אונז ניט אונזער שטיקעל ארים גליק — האט ראזע געזאגט, מײנענדיג טשארלי'ן מיט זײן מוטער.

— אבער הער אױף, הער שױן אױף! — שרײט דער טאטע

— מאשא, מאשא לעבען, שרעק אונז ניט; דו שרעקסט דאך אונז

— האט זיך דער טאטע געבעטען הינטער דער טהיר.

פון מאשא'ן איז קײן אנטװארט ניט געקומען.

— און װאס װעט יעצט זײן? דער אנקעל װעט דאך באלד קו־מען. ער האט אנגעקלונגען, אז ער קומט מיט די מאשין דיך ארױס־נעהמען.

דא האט זיך פלוצים מאשא'ס טהיר אױפגעפראלט, און דאס מײדעל מיט ברײט־אױפגעריסענע אױגען האט געשריען צו טאטע־מאמע:

— איך וועל ניט חתונה האָבען מיט'ן אַנקעל, איך וועל ניט, איך וועל ניט!...

טאַטע־מאַמע האָבען זיך אָנגעקוקט, ווי דער אונגליק אַליין וואָלט מיט'ן דונער אַריינגעקומען.

— וואָס רעדסטו? וואָס זאָגסטו? מאשעלע, וואָס טהוט זיך מיט דיר?

— אי דאַנט וואַנט איט, אי דאַנט וואַנט איט! — האָט מאַשאַ געטאַפּעט מיט די פיס.

— שאַ, שטיל, וועה איז מיר, דער אַנקעל וועט דאָך באַלד אַריין.

מאַשאַ האָט צוגעקלאַפּט די טהיר פון איהר צימער, הינטער די עלטערען.

— איז וואָס וועט יעצט זיין? ראָזע, איך ווער דאָך משוגע, איך ווער דאָך משוגע, איך געה דאָך פון זינען אַראָב! — אהרן האָט מיט אַמאָל דערזעהן די גרוב פון אָרימקייט, פון וועלכער ער האָט זיך אַרויסגעקריגען, און די געפאַהר ווידער אין איהר אַריינצופאַלען. ער האָט זיך צוריק געזעהן אַן אָפּערייטאָר — ער האָט פערצווייפעלט.

נור ווי אימער אין אַזאַ פאַל, ווען אהרן האָט זיך פערלאָרען, האָט אויך איצט ראָזע גענומען די לאַגע אין איהרע הענד אַריין:

— אהרן, געה אַוועק, זעץ זיך צום טיש עסען. דער אַנקעל וועט באַלד אָנקומען... — האָט זי געזאָגט מיט אַ בעפעהלענדען טאָן.

אהרן האָט געפאָלגט, זיך אַוועקגעזעצט ביים טיש און גענומען ברעכען די הענד:

— וואָס וועט יעצט זיין, וואָס?

— אהרן, הער אויף, דער אַנקעל וועט אָנקומען — ער דאַרף גאָר ניט וויסען, ער דאַרף גאָר ניט אָנזעהן.

אהרן האָט איינגעזעהן, אַז דאָס ווייב האָט רעכט, האָט אויפגע־הערט און געפּרואווט רוהיג זיצען.

— וואָס איז געשעהן? גאָר ניט איז געשעהן. געפאַהרען מיט'ן באַי נאַך קוני איילאַנד האָט זיך איהר דער קאָפּ פערדרעהט. זי וועט איבערשלאָפען די נאַכט, וועט זי זיך אויסניכטערען.

אהרן האָט איינגעזעהן, אַז דאָס ווייב האָט רעכט, איז ער שוין גאָר רוהיג געוואָרען.

און אז דער אַנקעל איז אריינגעקומען, האָט ער געטראָפען די צוויי זיצען ביים טיש און עסען זיך געמיטהליך.

— וואו איז מאשא ? — האָט דער אַנקעל געפרעגט נאָך זייענדיג ביי דער טהיר. בעפאָר ער האָט נאָך „גוד איוונינג“ געזאָגט, האָט ער דערזעהן, אז מאַשאַ איז ניטאָ ביים טיש.

— האלאָ, מאַזעס ! (צייט דער אַנקעל איז אַ חתן געוואָרען, האָט איהם ראָזע אויפגעהערט צו טיטולירען מיט „אַנקעל“, נור גערופען איהם ביים בלויזען נאָמען מאַזעס, וועלכער האָט זיך אויסגעדראָכט, אז עס פּאַסט זיך מעהר פאַר אַ חתן־בחור). האלאָ, מאַזעס — האָט זיך ראָזע אַבגערופען, מאַשאַ האָט אַ קאָפּ שמערצען, האָט זי זיך אַביסעל צוגעלעגט ביי זיך אין צימער. — און איידער דער אַנקעל האָט נאָך צייט געהאַט זיך אָנועקצוזעצען, האָט זי שוין אריינגערופען אין צווייטען צימער:

— מאַשאַ, מאַשאַ, זעה נור ווער עס איז דאָ !

— וואו איז זי געווען, וואָס דער קאָפּ טהוט איהר וועה ? — האָט דער אַנקעל געפרעגט.

אהרן איז בלייך געוואָרען און דערשראָקען, ווי יעדעס מאָל, ווען עס מאַכט זיך איהם עפּעס ניט גלאַט, ווערט ער באַלד צומישט און פערלירט זיך. ראָזע אַבער האָט זיך ניט פערלוירען :

— זי איז געווען אין קוני איילאַנד זיך אויסבאָדען, אַזעלכע היצען, אהיים געקומען אַ ברוגז'ע. מאַזעס, — האָט זי געוואונקען מיט די אויגען צום אַנקעל, „זאָל ער צוגעהן זי ארויסרופען ; ווענען זי וועט אַבזאָגען, אַבער איהם...“ — האָט די אידענע קאָקעטיש צוגעוואונקען.

אהרן איז נאָך בלייכער געוואָרען, געשראָקען זיך. ראָזע האָט איהם בערוהיגט מיט אַ וואונק. דער אַנקעל איז ווייטער געבליבען זיצען ביים טיש, גלייכגילטיג, געזאָגט ווי פאַר זיך:

— אז זי וויל זיך ברוגז'ען, זאָל זי זיך ברוגז'ען. — ארויסגענומען אַ דיקע ציגאַר פון גאָלדענעם ציגארען־טאַש, איינע צוגעוואָרפען אהרן'ען, די אַנדערע אַבגעביסען, אויסגעשפּיגען, און געקייט זי אין מויל און געפרעגט אהרן'ען :

— וואָס מיינסטו, דער נייער קאָלעקטאָר וואָס איך האָב אָנגע־שטעלט פאַר די הייזער דאַון־טאַון, ווי רופט מען איהם דאָרט, יודעל דער רעסטאָראַטאָר, ער וועט זיין אָלל־רייט?

— איך ווייס ניט וואָס דער אָנקעל דאַרף נייע מענשען. אויף פרעמדע מענשען איז זיך קיינמאָל ניט גוט צו פערלאָזען. — האָט זיך אהרן אָבגערופען מיט מעהר דרייסטקייט.

— אויף פרעמדע מענשען איז זיך ניט גוט צו פערלאָזען, הא אהרן, — האָט דער אָנקעל געזאָגט גלייכגילטיג, אויפגעהויבען זיך, צוגעגאַנגען צום שפּיעגעל, איינגעשפּיעגעלט זיך. ער האָט, ווי זיין געוואָהנהייט איז געווען, פון וועלכער ער האָט זיך ניט געקענט אָב־געוועהנען, ארויפגעשפּיגען אויף דער האַנד און געגלעט זיך די וויים־גרויע האָהר וואָס זיינען זעהר שטאַרק געוואַקסען ביים קאַרק און זיך נאָך געשוואַרצט ביי די וואָרצלען.

— מאַזעס לעבען, וועסט מיר אפשר צוליעב טהאָן און פערזוכען פון מיינע מילכיגע קרעפּלאַך; איך האָב זיי ספּעשעל געמאַכט פאַר דיר, — האָט זיך אָנגערופען ראָזע, וועלכע האָט צייט מאַזעס איז א חתן געוואָרען געפונען מעהר דרייסטקייט צום אָנקעל, געדוצט איהם, וואָס אהרן האָט באַין אופן ניט געקענט ברענגען איבער זיך.

דער אָנקעל האָט אָבער ניט געענטפערט, צוגעגאַנגען צו די טהיר פון מאַשאַ'ס צימער, אָנגעקלאַפּט און געזאָגט מיט א בעפעהלע־רישען טאָן:

— העי טשיילד, קום אַרויס, די מאַשין וואַרט.

אהרן איז ווידער בלייך געוואָרען ווי די וואַנד. נור ראָזע האָט איהם בערוהיגט מיט בליקען.

עס זעהט אויס, אז דעם אָנקעל'ס שטימע האָט אויך מאַשאַ ניט געקענט ביישטעהן. באַלד האָט זיך די טהיר געעפענט און מאַשאַ איז אַרויס, א בלייכע. זי איז געגאַנגען מיט פאַמעלעכדיגע טריט, איז צוגעגאַנגען צום אָנקעל און איז געבליבען שטעהן.

דער אָנקעל האָט איהר אויפגעהויבען דעם קאָפּ מיט זיינע קורצע פעטע פינגער און זי אָנגעקוקט:

— וואַט איז דהי מעטער וויטה יו, מאַשאַ?

מאַשאַ האָט פּלוצים געלאָזט הענגען איהרע אויגען אויפ'ן אָנ־קעל. איהרע אויגען זיינען גרויס געווען, גרעסער ווי געוועהנליך,

און גרויסע טרעהרען האָבען אָנגעפילט דעם גאַנצען חלל פון אויג. זי האָט געקוקט דעם אַנקעל אין פּנים אַריין און געזאָגט:

— מאַסט אַי מערי יו, אַנקעל? אַי קענ'ט, אַי קענ'ט. — און די פּיעלע זאַפּטיגע טרעהרען האָבען אויסגערונען פון די אויגען און געפּערעלט זיך פון די אויגען־הערלאַך אַראָפּ אויף די באַקען.

דער אַנקעל איז בלייך געוואָרען און איז געבליבען אָהן ענטפער.

— מאַשאַ לעבען, וואָס טהוסטו?

— מאַשאַ, מאַשאַ, — האָבען פאָטער און מוטער אָנגעהויבען שרייען.

— שאַט־אָפּ! — האָט דער אַנקעל זיי איינגעשטילט מיט אַ שאַרפען פערראַכטענדען בליק.

— אָלל־רייט, קיד, געה שלאָפען, — האָט ער געזאָגט צו מאַשאַ'ן און איז אַרויסגעגאַנגען אָהנע צו שענקען אַ בליק די דערשראָקענע טאַטע־מאַמע.

.12

דער טייפעל נעהמט איהם.

דער אַנקעל איז געקומען שפּעט איז ביזנעס. ער איז געווען ערנסט געשטימט און גענומען זיך נאָכקוקען די אָרדערס. ער האָט אָבגעשראָקען מענשען מיט זיין אָנגעכמורעטען בליק און שווער אָטהעמען. ער האָט געהאַלטען אין איין אויספּרעגען די מענשען און זיך אַרויסגעוויזען ניט פערטראָגענדיג. זיין „אַדיוטאַנט“ סעם איז ניט אָבגעטראָטען פון זיין זייט. איז איהם עפּעס ניט געפעלען, האָט ער פאָרווירפע געמאַכט סעם'ען. גערעדט האָט ער צו סעם'ען און גע־קוקט האָט ער אָבער אויף דעם שולדיגען, און דאָס איז גענוג געווען, אַז עס זאָל פון יענעם דאָס חיות אַרויס.

ער איז אַרויף צו די שניידער אויף דעם אויבערשטען שטאָק. עס איז געווען סלעק־צייט און דער אַנקעל האָט געלאָזען שניידען סטאָק, כדי די אָרימע לאַנדסלייט זאָלען האָבען פון וואָס אַ לעבען צו מאַכען און, ווי יעדעס מאָל, ווען דער אַנקעל פּלעגט לאָזען שניידען סטאָק,

איז ער יעצט אויך ארומגעגאנגעו אנגעלאָדעו און אלע האָבעו מורא געהאט פאר איהם. נור צייט דער אָנקעל איז אַ חתן געוואָרעו, האָט ער זיך אָנגעהויבעו צו שאָנעווען און איז ניט אריינגעקומעו אין שאָפּ אין די הייסע טעג, דורכדעם האָט מעו זיך ניט געריכט אויף איהם.

די שניידערס האָבעו טאָקע געמיינט, אז דער אָנקעל איז ניטאָ. און סעם, זייט דער אָנקעל איז אַ חתן געוואָרעו, האָט אויך געגעבעו אַ מאָך מיט דער האנד און איז ניט געוועו מעהר אזוי געטריי דעם אָנקעל. דורכדעם האָבעו זיי זיך ערלויבט צו באָלאָמוטשעו. עס איז אויך געוועו איינער פון די הייסטע טעג. די היץ איז געוועו אונמעגליך איבערצוטראָגעו אין דעם ניעדריגעו לאנגעו שאָפּ, וועלכער איז געוועו איבערגעמאכט פון אַ בוידעם אין אַ ווערקשטעל. דער ציגעלנער דאָך, וועלכער איז נאַקעט געלעגעו איבער די קעפּ פון די ארבייטער, האָט געבראָטעו פון די אָנגעוואָרעמטע היץ. איבער'ן גאנצעו לאנגעו שאָפּ האָט זיך געהערט אַ זיס־הלשות'דיגער געשמאַק פון גאז, וואָס האָט געראונעו פון די ראָבערנע פּייפּס, מיט וועלכע די פלעט־אייזענס פון די פּרעסערס זיינעו געוועו בעהעפטעט. די פּרעסערס זיינעו געשטאַנעו האַלב־נאַקעטע און האָבעו מיט זייערע אָנגעהיצטע אייזענס געפּרעסט די נייע וואָלענע שטאָפעו. די פּארע פון די גענעצטע שטאָפעו האָט פייכט געמאכט די לופט און געוואָרפעו אַ מיעדקייט. די מיעדקייט איז געקראָכעו אין די ביינער און איינגעשלעפערט דעם מארך. אלעמעו האָט זיך געוואָלט שלאָפעו — פון גאז־געשטאַנק און פון שוויס־געשטאַנק. פיעלע האָבעו ניט געקענט ביישטעהן דעם יצר־הרע פון שלאָף און זיינעו געפאלעו אויף די שמוציגע מאַשינעו און געכאַפּט אַ דרעמעל. אַנדערע, די שטיק־נעהערס, האָבעו אויפגעהאלטעו זייער וואַבעדיגקייט מיט אַ זמר'ל. יעקיל דעם חזנ'ס האָט זיך דערמאַנט אַן אלטעו, אלטעו ניגון פון ראש השנה מוסף, וואָס דער אלטער חזן האָט געזונגעו אין קוזמינער שוהל — און אַ סך האָבעו זיך אויפגעכאַפּט פון שלאָף צוליעב דעם ניגון און דערמאַהנט זיך אַן ראש השנה אין קוזמין. דער ניגון האָט ארויסגערופעו זיסע עראינערונגעו, פון פיש און ציבעלעס, פון תהלים זאָגעו, פון גרינעם פעלד און קאַלטעו וואסער ביי תשליך, און נאָך אַ סך זיסע זכרונות פון דער היים, מיט דעם היימישעו הימעל, פון אלטעו קוזמינער בית־עולם מיט דעם תשעה־באב־געשמאַק, און פון ראָזשינקע וויין און שבת פארנאכטליך מקוה געהן,

און עס האט זיך אנגעהויבען בענקען. דאס בענקעניש האט זיי מוטה געגעבען צו קעמפפען געגען די זיס־נודענדיגע גאז שטאפען און פייכטען לופט־רויך און אויפהאלטען זייער ענערגיע. מיט אמאל האט זיך שלמה'לע דארפס־געהער צולאזט איבער דער מאשין — אנגעהויבען צו יאגען די מאשין מיט די פיס — די לאנדסלייט האבען עס גערופען „מנחה־דאווענען". ער כאפט אריין א מנחה. און חיים אקס האט זיך אנגערופען:

— הער, נור דו, גארגעל, וואס צולאזט דו זיך צו „מנחה" אויפ'ן קול ?...

עס איז אוועק א שמועס פון דער היים. קוזמין האט אויפגעלעבט מיט אלע זיינע דערפער, וועגען, שענקען און פיש־יעזשערם. עס האט אויפגעלעבט דער אלטער רבי פון קוזמין, און ר' ליבוש'ל דיין, און דער אלטער חזן, און אלע געסלעך און ווינקעלעך פון קוזמין. פון קוזמינער בית־עולם זיינען אויפגעשטאנען די טויטע וועלכע רוהען אין טיעפען גראז הינטער די מצבות, און זייערע נשמות האבען געשוועבט צווישען די פרעס אייזענס און מאדעל־פארעס, אויף קאפאטעס און נייגעשניטענע הויזען. זיי האבען ניט געהערט, די קוזמינער, דעם אנקעל קומען. זיי האבען ניט געזעהן דעם אדיוטאנט סעם — זיי האבען געלעבט אין אלטען קוזמין, אין די פארנאכטען צווישען מנחה און מעריב, אין קוזמינער בית־המדרש.

— העי, קוזמין, וואס איז דער מעהר ?! — האט סעם אויסגעשריען — גו, יא. דער אנקעל לאזט שניידען סטאק, כדי די שנאררערס זאלען האבען וואס צו פרעסען, האבען זיי רעכט ! וואס טויג זיי ארבייטען, מען דארף סיי ווי סיי ניט די ארבייט. אז דער אנקעל וואלט מיר געהארכט—

נור דער אנקעל האט איהם איינגעשטילט מיט א בעוועגונג פון די הענד און געקוקט אויף קוזמין.

עס זיינען אלע געוועזן אידען, וואס ער האט געקענט פון זיין יוגענד. מיט א טהייל פון זיי האט ער פערבראכט אין איין חדר, ארומגעלאפען אין גאס, אהיים געטראגען שטעלען פון די אויבס־סוחרים פון מארק, און דערפאר געקראגען פערפוילטע אויבס. פיעלע פון זיי האט ער געקענט ווען זיי האבען געלעבט אין נגידות און עשירות און ער האט ניט געוואגט זיך צו גלייכען צו זיי. ער האט זיי אלע־

מען געקענט — און יעצט זיינען זיי אלע זיינע משרתים און האבען מורא פאר איהם, און זיינען שטיל געוואָרען ווען ער איז אריינגע־קומען. איהם האט זיך מיט אמאל אליין פערגלוסט צו הערען דער־צעהלען פון קוזמין — אלטע מעשיות, וואס איז איהם אנגעגאנגען ווען ער איז א קינד געווען, און עס האט זיך איהם געדאכט, אז קיין אנדער לעבען האט ער ניט געהאט, נור דאס לעבען פון זיין קינד־הייט ווענען וועלכע זיי דערצעהלען דא.

— דערצעהלט, ר' שלמה, דערצעהלט ווייטער פון קוזמין, — האט זיך אנגערופען דער אנקעל, נאך א לאנגען בעטראכטען זיך.

אבער ר' שלמה איז שטיל געבליבען. די לאנדסלייט זיינען ניט געוועהנט געווען צו רעדען מיט'ן אנקעל גלאט אזוי ווי מיט זייערס א גלייכען. זיי האבען געבויגען טיעף די קעפ איבער די רעק און הויזען וואס זיי האבען גענעהט, און פעררוישט דעם שאפ מיט דעם קלאפען פון די מאשינען, און די פרעסערס האבען געזעצט מיט די פרעס אייזענס. פון וועלכע עס האט זיך געהערט דער רינגענדער גאַז.

דעם אנקעל איז טרויעריג געוואָרען. א מינוט איז איהם דאס אלעס ניט פערשטענדליך געווען. צו וואס האלט ער דא אט די שעהנע בעלי־בתים פון קוזמין אין דעם שטיקענדען שאפ, איינגעשפאנט ביי דער נאדעל. צו וואס און פאר וועמען יאגט ער זיי און זיך, און מאַ־טערט זיי ביי די לאנגווייליגע ארבייט. א מינוט האט ער געקלעהרט. אפשר וואלט גאר בעסער געווען צו בעפרייען קוזמין און אליין אהיים צו פאהרען אין דער קליינער שטעדטעל און ווערען דער גרעסטער נגיד, מיט שבת, מיט יום־טוב — מיט צוויי גרויסע בולאנעס, ווי ר' יצחק דער אקסען־סוחר, זיין בעל־הבית, האט געהאט און צו לעבען דאס אלטע אידישע לעבען וואס ער האט געקענט פון זיין קינדהייט.

— און איהר געדענקט נאך ר' שלמה, דעם אלטען ר' יצחק? איהר געדענקט זיינע שבתים? אהיים געקומען פרייטאג מיט צוויי בולאנעס, איהר געדענקט? — האט זיך דער אנקעל אנגערופען מיט בעוואסערטע אויגען.

די אידען האבען מורא געהאט צו געדענקען דעם אלטען ר' יצחק אין דער צייט, ווען דער „אנקעל" איז ביי איהם געווען א שמיים־יונג. נור דעם אנקעל'ס ווערטער האט זיי טיעף געריהרט און אז אונבעגרענצטע ליעבע האט זיי ארומגענומען פאר זייער וואוילטהע־

טער, וועלכער שעהמט זיך ניט מיט זיי און דערמאהנט זיך פון דעם אלטען ליעבען קוזמין, נאך וועלכען אלע בענקען.

— ווער געדענקט דאס ניט דעם אלטען ר' יצחק, א איד א מכנים אורח געווען, אודאי אין גן־עדן... — האט זיך דער אלטער אנגערופען.

— אודאי אין גן־עדן, הא, ר' שלמה, — האט דער אנקעל זיך פערקלעהרט וועגען גן־עדן און גיהנום־זאכען, וועגען וועלכע ער האט אין גאנצען פערגעסען... עס האט זיך איהם געדאכט, אז ער האט זיין גאנץ לעבען פערשפּיעלט, און ניט אנגעגרייט זיך קיין גן־עדן — און אפשר איז יעצט צייט אנצוהויבען לעבען פאר'ן גן־עדן: צו בויען א גרויסע שוהל. אלע קוזמינער לאנדסלייט זאלען זיצען אין שוהל און דאווענען, און ער זאל זיך דעם גאנצען טאג אבגעבען מיט „טשא־ריטי". פאר דער וועלט איז ער שוין צו אלט — צו שפּעט אנגעהויבען. זאל כאטש זיין א צווייטע וועלט. און אפשר האבען די אלטע אידען רעכט — עס איז גאר ניטא קיין די־וועלט, נור דאס ריכטיגע לעבען איז ערשט אויף דער צווייטער וועלט...

איין מינוט האט געדויערט די אלע געדאנקען, וועלכע זיינען אזוי פּלוצים דורכגעלאפען דעם אנקעל אין קאפּ; איין מינוט נור האט געדויערט דאס אבזאגען זיך פון דער וועלט, פון מאשין, פון די אלע ענטציקענדע גענוסען מיט וועלכע ער האט זיך געפּייניגט אין לאנגען ווארטען — באלד איז אלעס ווידער אין איהם לעבעדיג גע־ווארען. ער האט זיך פּלוצים אויפגעהויבען, דאס פּנים האט בעקומען די מינע, פאר וועלכער אלע האבען געציטערט, די אויגען שטאר־אונ־בעוועגליך, גלייכגילטיג, מיט דעם פעראכטענדען שמייכעל אויף די ליפּען, און געזאגט צו סעם'ען:

— די ארבייט מוז פארטיג ווערען ביז דעם ערשטען. געדענק — באלטימאר. ווי מאסט דעליווער די גודס. — און אהנע צו שענקען א בליק די לאנדסלייט איז ער צוריק אראב אין זיין אפיס, גענומען זיך איינגראבען אין די בריעף, אין די ארדערס, אין די ביכער, נור דער קאפּ איז ניט געשטאנען צו קיין זאך. וויפיעל ער האט זיך ניט גע־פּרואווט פעראינטערעסירען מיט די ביזנעס — עס איז איהם ניט געלונגען. אהיים געהן האט ער ניט געוואלט. די היים איז איהם געווען לאנגוויליג און ער האט מורא געהאט פאר איהר. צום

בעסטען וואָלט ער יעצט אריין צו מאשא'ן, זי ארויסגענומען מיט א מאשין ערגעץ־וואו אויף א זומער־פּלאץ און געשטאנען מיט איהר איבער נאכט, ענטציקט זיך מיט איהר פיגור, מיט איהר לאבען, מיט איהר אין גאנצען און געלעבט אין די זיסע פּערציקטע האָפנונגען, וועלכע האָבען אָנגעפילט זיין לעבען און זיינע חלומות דורך די צייט וואָס ער האָט געוואַרט אויף איהר... די ענטציקונגען האָבען נאָך ניט אויפגעהערט ביז איצט, און ער האָט זיך גאָר ניט געשראָקען פאַר איהרע רייד. ער האָט געוואוסט, אַז ווען ער וויל קען ער אַלעס אויספיהרען, צי זי וויל יא, צי זי וויל ניט. ער דאַרף נור איין וואונק געבען. נור ער האָט זיך עפּעס אָנגעהויבען צו שרעקען פיעל מעהר פאַר זיך אַליין. אינוועניג האָט זיך בעהאַלטען אין איהם א חשד, וואָס זאָגט איהם, אַז ער איז שוין צו אַלט אָנצוהויבען א נייעם לעבען. אַז דאָס לעבען, וואָס ער וויל, וועט ער ניט קריגען. ער וועט עס ניט קענען קויפען ניט מיט זיין געלד און ניט מיט זיין מאַכט... ער האָט דעם געדאַנק ניט געוואָלט צולאָזען צו זיך און געקעמפּפט געגען איהם. און עפּעס ווי זיך אַליין צו איבערצייגען, אַז ער בעזיצט נאָך די קראַפט אָנצוהויבען א נייעם לעבען, האָט איהם ארומגעכאַפּט א פאַסיע צו טהאָן עפּעס א שלעכטע זאַך — צו אָפּפערען מאַשא'ן. עס האָט זיך איהם געגלוסט צו צופאַהרען מיט דער מאַשין נאָך מאַשא'ן, זי ארויסצונעהמען, איבערבלייבען מיט איהר ערגעץ־וואו איבער נאַכט, צוברעכען זי, צוטרעטען זי — און ניט חתונה האָבען מיט איהר. געבען איהר פאַר דעמערדזשעס — געלד, נדן, און ניט חתונה האָבען מיט איהר. ער האָט געוואוסט, אַז ער קען עס אויספיהרען, אַז עס וועט איהם קיינער גאָר ניט טהאָן דערפאַר. עס קען איהם קיינער גאָר ניט טהאָן.

אין זיין פאַנטאַזיע האָט ער שוין געזעהן מאַשא'ן א צובראָכענע, זיצט אין דער היים א קלאָגענדע. זי, דער טאַטע, די מאַמע, קומען און בעטען זיך ביי איהם... אונגליקליך געמאַכט דעם קינד... און ער — געלד וועל איך געבען, נאָר חתונה האָבען וועל איך ניט. ער האָט זיך געקוויקט מיט דעם נקמה־געפיהל.

ער וואָלט עס אויסגעפיהרט אויך, נור אינוועניג אין האַרצען האָט איהם וועדער געזאָגט, אַז דאָס איז ניט דער ריכטיגער וועג. א פּאַטערליכעס געפיהל, וואָס האָט זיך אריינגע'גנב'עט אין זיין האַרץ

און איינגעפּלאנצט געוואָרען צו מאשא'ן דורך דער צייט וואס ער האט זיך מיט איהר אבגעגעבען, האט געגען דעם פּראָטעסטירט. און דאן האט ער טיעף געפיהלט, אז ניט דאס וויל ער פון מאשא'ן. אז ווען ער וואלט נור דאס געוואלט — זי נור צו בעזיצען — וואלט ער שוין דאס לאנג געהאט. די גאנצע זאך, וואס ער האט אזוי לאנג געווארט אויף מאשא'ן און זיך מיט איהר אזוי פיעל אבגעגעבען — איז געווען דערפאר, וואס ער האט געוואלט — אז זי זאל וועלען. זי זאל אליין וועלען — ניט דערפאר ווייל דער אנקעל וויל. ער האט געוואלט, אז זי זאל איהם ליעב האבען, גוט ליעב האבען און וועלען אזוי חתונה האבען ווי ער. אויף דעם האט ער געווארט. דאס איז געווען זיין גאנצע האפנונג די לעצטע יאהרען — דורך דער גאנצער צייט וואס ער האט זיך אבגעגעבען מיט איהר. ער האט דאס געזעהן אין זיין פאנטאזיע יעדען טאג און גע־קוויקט זיך מיט דעם — זי ווערט זיין ווייב. זי ווערט שוואך, בלייך, און ער האט רחמנות אויף איהר. זי ליגט אין קינדפעט, פון איהם אין קינדפעט. א בלייכע קוקט זי אויף איהם מיט איהרע גרויסע טרעהרען־אויגען, און ער האט רחמנות אויף איהר. אויף דעם האט ער גע־ווארט, און דאס וועט שוין ניט זיין. אלעס וועט זיין: חתונה הא־בען, קינדער האבען, נור דאס וועלען — אז זי אליין זאל וועלען — דאס וועט ניט זיין. דאס האט ער געכטען אין איהר בליק, אין איהר פערוויינטען בליק אזוי טיעף געזעהן. און פאר וואס זאל עס ניט זיין? פאר וואס קען עס ניט זיין מעהר? פאר דעם האט ער געהאפט, פאר דעם האט זיך געלוינט דאס לעבען, און דאס לאנגע ווארטען.

ער איז בייז געווארען. ווידער האט די פאסיע געברענט אין איהם. אז דאס קען ניט זיין, זאל גאר ניט זיין. צוטרעטען זי, צו־ברעכען און אוועקווארפען. א נקמה־געפיהל האט געברענט אין איהם. ניט איינמאל צוברעכען, נור יעדען טאג. חתונה האבען מיט איהר, צי זי וויל, צי זי וויל ניט. נור צווערשט מוז זי קומען זיך בעטען. ערניעדריגען זיך, בעטען זיך ביי איהם, אויף די פיס בעטען. קושען די הענד און בעטען זיך: האב חתונה מיט מיר. א, איך וועל זי שוין ברענגען אויף די קניען פאר מיר. און קינדער מוז זי האבען, צי זי וויל יא, צי זי וויל ניט — אין קינדפעט ליגען פון אנקעל. און האלטען זי ווי א הונד, ווי א הינטעלע אנגעבונדען ביי מיר, ביים

בעט, זי זאָל װאַרטען אויף מיר אין בעט אַ האַלבע נאַכט — און איך מיט אַנדערע װײַבער. אַ, זי װעט זיך אויסריכטען בײַ מיר.

עפּעס אינװעניג אין זײַן האַרץ האָט געצװײפעלט אין זײַן שטאַרקײט. און די פּאַסיע האָט געברענט דעם עפּעס אין האַרצען צו איבערצײַגען, אַז ער װעט עס געװיס טהאָן, און געברומט פאַר זיך:

— צי זי װיל יאָ, צי זי װיל ניט — קינדער מוז זי האָבען.

אין דעם איז װער צוגעגאַנגען צו איהם. ער האָט אויפגעהויבען זײַנע ברעמען און געזעהן מאַשאַ'ס פּאַטער, אַהרן, שטעהט פאַר איהם אַ בלײכער, אַ דערשראָקענער, קוקט זיך אַרום אויף אַלע פיער זײַטען אויב קײנער הערט ניט.

— אַנקעל, ס'איז געװען אַ מיסטײק. דאָס מײדעל האָט דערנאָך געװײנט אַ גאַנצע נאַכט. זי װײסט ניט װאָס עס איז געװען מיט איהר.

דער אַנקעל האָט געװאוסט, אַז דער איד זאָגט ליגען. ער זאָגט עס דערפאַר, װײל ער האָט מורא פאַר זײַן שטיקעל ברויט. נאָר דאָך איז עס איהם געװען אַנגענעהם צו הערען. האָט ער זיך פערטיעפט אין די בריעף, געלאָזט אַהרן'ען רעדען און ניט געמאַכט זיך הערען.

— אין אַ פּאָר טעג אַרום, זי װעט זיך גוט אויסניכטערען, זאָל דער אַנקעל אַרײַנקומען. אַלעס װעט זיך ערקלעהרען.

— שאַט־אַפּ, מעהר זאָל קײן רײד ניט זײַן. האָב ניט קײן מורא, איך װעל דיר ניט אַרויסזעצען. אַי עס נאַט דהים קײנד אָװ עי מען — פאַרלױפּיג ניט, ביז דו װעסט ניט קריגען קײן בעשעפטי־גונג. נור פערשטעהסט דאָך, אַז אויסהאַלטען דיך מיט דײַן הויז, װי ביז יעצט, קען קײן רײד ניט זײַן. מאַשאַ איז מיר יעצט גאָר ניט — שי דאָזנ'ט לײק מי. איך האָב גאָר ניט צו איהר, איך װינש איהר אַלעס גוטס און אַז דו װעסט דאַרפען נדן פאַר איהר — פּליעז, װי יעדען מײַן לאַנדסמאַן. אַי עס נאַט דהים קײנד אָװ עי מען — נור פערשטעהסט דאָך, אַז עקסטראַ עקספּענסעס קען איך ניט. װילסטו בײַ מיר בלײַבען — װעסטו דאַרפען צוריק אַרויפגעהן אין שאַפּ אַרײַן, אַז ניט װעל איך דיר געבען גוטע רעקאָמענדאַציעס.

— אַנקעל, וואָס רעדט דער אַנקעל! עס איז דאָך גאָר ניט געשעהן. דאָס מיידעל וועט דאָך פערשעהמט ווערען — וואָס רעדט דער אַנקעל!

דעם אַנקעל האָט עס זיס געטהאָן. ער האָט אַ מינוט אָבגעבויגען דעם בריעף און אַנגעקוקט אהרן'ען.

— סעס!

סעס איז געקומען צו לויפען

— ווי האָט מען איהם גערופען אין דער היים? — פרעגט ער, ווייזענדיג אויף אהרן'ען.

סעס איז שטעהן געבליבען, געצווייפעלט אַ מינוט:

— ראכט זיך „גארגעל".

— גאַרגעל איז אָלל־רייט! — ער האָט זיך אויפגעהויבען און איז ארויסגעגאַנגען פון געשעפט אָהנע אַ בליק צו שענקען אהרן'ען.

— סעס, דהי גודס מוז געליפערט ווערען נאָך באַלטימאָר ביז דעם ערשטען, געהערט?

— יעס, אַנקעל.

דער אַנקעל איז ארויסגעקומען אויף דער גאַס. ער האָט ניט געוואוסט וואָס מיט זיך צו טהאָן. די פּאַסיע האָט נאָך אין איהם געברענט, און זיך וועלענדיג קיהלען איז ער אוועק צום „ווייבעל" (אַ זאַך וואָס ער האָט ניט געטהאָן זייט ער איז מיט איהר מאַן דורכגעקומען וועגען די קינדער). גענומען דאָס ווייבעל אין אַ בע־זונדערען צימער אריין, און אוועקגעזעצט זיך מיט איהר עסען גע־בראָטענע קאַטשקעלעך און טרינקען שנאַפּס. איהר מאַן, דער קאָ־לעקטאָר פון זיינע הייזער, האָט זיי געמוזט בעדיענען, טראָגען די גוטע זאכען אין שטיבעל אריין. געלאָזט זיך פון איהם די קאַמאַשען אראָבציהען און גערופען איהם „גאַליציאַנער שמענדריק". דער אַנ־קעל האָט זיך אָנגע'שכור'ט (אַ זאַך וואָס האָט זיך זעלטען געטראָפען מיט איהם) און איז איבערגעבליבען ביים „ווייבעל" איבערנאַכט...

13.

מאשא טרעפט זיך מיט'ן אנקעל.

— וואס וועט יעצט זיין, ראזע, וואס? — האט אהרן מעלניק געוויינט.

אין דער היים איז געווען תשעה־באב. די שטובען ניט צוגע־ראמט א פאר טעג. מען האט ניט געגעסען, ניט געשלאפען. די איבעריגע קינדער זיינען געקומען צו פאהרען פון דער קאונטרי דאס שוועסטערעל ציליע, וועלכע האט קליינערהייט, ווען אהרן האט נאך געוואהנט אין האפקינס סטריט, געשפיעלט „מואוויעס", איז יעצט שוין געווען אן ערוואקסענע פרייליין, געגאנגען אין היי־סקוהל, און האט שוין געהאט אליין אמביציעס צו ווערען א כלה; זי האט אם מעהרסטען אנגעברויעט און געוויינט, אז די שוועסטער געהט זי אונגליקליך מאכען. די איבעריגע קינדער, וועלכע האבען זיך שוין ערצויגען אין וואוילטאג, נור האבען נאך ווי אין א חלום געדענקט די ארימקייט פון האפקינס סטריט, האבען מעהר געפיהלט ווי פער־שטאנען דאס אונגליק. זיי האבען ניט געוויינט, נור זיינען ארומגע־גאנגען קינדיש־פערזארגט און ערנסט, און די קינדישע פערזארגטקייט האט מעהר געווירקט אויף מאשא'ן ווי דעם פאטער'ס טרעהרען. לאה'לע, די איינגסטע שוועסטערעל, וועלכע האט פון קליינערהייט אן געהאט די געוואהנהייט צו שפיעלען די „אמעריקאן ליידי", און האט געהאלטען אין איין פעררייכטען דאס ענגליש אין שטוב, זי האט נור געקוקט מיט איהרע קינדישע אויגען אויף מאשא'ן. מאשא איז געווען איהר אידעאל, און זי האט ניט געוואוסט וואס צו זאגען. זי האט געפיהלט, אז מאשא טהוט אזוי — מוז עס אזוי זיין.

און דער פאטער, אהרן, איז ארומגעגאנגען איין שטוב הילפלאז און שוואך אזוי ווי זיינע קינדער, מיט א פערבונדענע קאפ און האט זיך געהאלטען אין איין ברעכען די הענד:

— וואס וועט יעצט זיין, וואס?

א שרעק האט ארומגעכאפט דעם איד פאר די ארימקייט וואס שטעהט איהם פאר. ער האט גאר ניט געהאט אין זיין לעבען, קיין

גלויבען אין זיך, קיין ענערגיע, נור די גונסט פון אנקעל, וועלכע ער האט געקויפט מיט זיין טאכטער'ס גליק — און די גונסט שטעהט אין געפאהר, זיין גאנצע פרנסה, זיין לעבען, זיין ברויט און דירה. ער האט זיך געזעהן זינקען אין דעם אבגרונד, פון וועלכען ער האט זיך ארויסגעקריגען. דער איד האט פערלוירען פון וואג, וואס ער האט צוגענומען דורך דער צייט וואס איז איהם גוט געגאנגען — דער איד האט אנגעהויבען אויסצוזעהן ווי אין די אמאליגע יאהרען, ווען ער האט געארבייט ביים אנקעל אין שאפ.

נור די מוטער, ראזע, האט זיך ניט אונטערגעגעבען. צוערשט האט זי געלאכט פון דער גאנצער געשיכטע: די מויד האט זיך דעם קאפ פערדרעהט, זי וועט זיך אויסשלאפען וועט זי ניכטער ווערען. אבער אז זי האט געזעהן, אז די מויד האט זיך אויסגעשלאפען און איז ניט ניכטער געווארען — האט זי גע'טענה'ט צו מאשא'ן, אז זי האט שוין קיין רעכט ניט חרטה צו האבען.

— יעצט געהסטו חרטה האבען? צו שפעט, מיין טאכטער. האסט איהם ארומגעפיהרט ביי דער נאז פאר פיער יאהר. ער האט פערשפיעלט זיין לעבען איבער דיר; ער וואלט געקענט חתונה האבען מיט דער שעהנסטער און בעסטער מיידעל, ניט מיט אזא שנארערין ווי דו, וועלכער ער האט א קליידעל געקויפט — יעצט געהסטו חרטה האבען? יעצט, ווען ער האט זיך געלאזט קאסטען אזוי פיעל געלד פאר דיר, און געווארט אויף דיר אזוי לאנג, האסט דו נאך דערנאך חרטה? צו שפעט, מיין טאכטער, צו שפעט. האסט בעדארפט חרטה האבען ווען ער האט דעם ערשטען דאלאר זיך געלאזט קאסטען אויף דיר, ווען דו ביזט נאך א קליינע געווען, בעפאר ער האט דיין טאטען א דזשאב געגעבען — אויף האפקינס סטריט. אויף האפקינס סטריט האסטו בעדארפט חרטה האבען, ניט יעצט.

— אוי, ראזע, עס איז שוין סיי ווי סיי צו שפעט. דער אנ־קעל וויל מעהר ניט הערען און געדענקען דערפון.

מאשא האט איינגעזעהן, אז די מאמע האט רעכט, נור דאך האט זי זיך ניט געפיהלט שולדיג. עס איז אלצדינג געווארען אזוי אהן איהר וויסען. זי האט ניט געוואוסט, ווען זי איז א קינד געווען, וואס עס הייסט חתונה האבען. ערשט יעצט האט זי עס דערפיהלט. או פאר וואס זי האט זיך אם מעהרסטען געשראקען איז געווען — וואס

זי וועט שטענדיג, שטענדיג שוין זיין מיט'ן אנקעל צוזאמען...
געהן שטענדיג מיט'ן אנקעל, זיין שטענדיג מיט'ן אנקעל. זי האט
דעם אנקעל ניט פיינט געהאט, פערקעהרט, זי האט איהם זעהר גערן
געהאט, און זי איז איהם זעהר דאנקבאר געווען — נור עס איז
געווען לאנגווייליג מיט'ן אנקעל. און זי האט זיך געשראקען פאר
לאנגווייליגקייט.

— און וואס בין איך שולדיג, מאמע? איך בין ניט שולדיג.

— ווער דען איז שולדיג? איך בין שולדיג? אויף מיר האט
ער זיך געלאזט געלד קאסטען? מיך האט ער געשיקט אין היי־
סקוהל? פאר מיר האט ער געהאלטען מוזיק־טיטשערס? איבער
דיר האט ער רואינירט זיין לעבען. ער וואלט געקענט קריגען א ליידי,
א פוירסט קלאס אמעריקאן ליידי. ווען נור ער וואלט געוואלט.
ער האט אבער ניט חתונה געהאט, געווארט אויף דיר — וואס מיינסטו,
דו האסט איהם דעם קאפ פערדרעהט און יעצט ווילסטו ניט? מיט
וועמען שפיעלסטו זיך? וואס מיינסטו, ער איז דיין גלייכען? דו
ווייסט, ווער דער אנקעל איז, דו ווייסט?

מאשא האט ניט פערשטאנען, וואס די מאמע מיינט. זי האט
ניט פערשטאנען פארוואס זי האט דעם אנקעל דעם קאפ פערדרעהט.
זי האט ניט פערשטאנען, וואס זי האט געטהאן אזעלכעס דעם אנקעל,
פאר וואס דער אנקעל דארף אזוי בייז זיין. עס האט זיך איהר גע־
דאכט, אז די „מא" און „פא" קענען גאר ניט דעם אנקעל; אז זי
וועט אהין געהן און וועט איהם אלעס זאגען, און דער אנקעל וועט
אלעס באלד גוט מאכען — ווי ער טהוט יעדעס מאל ווען עס איז
טראבעל.

— איך וועל אהין געהן צום אנקעל, איך וועל איהם אלעס
זאגען, איהר וועט זעהן, דער אנקעל וועט ווידער גוט ווערען — האט
מאשא געזאגט.

— שוין צו שפעט, צו שפעט, ער וויל ניט הערען און געדענקען
מעהר — האט אהרן געוויינט.

— וואס צו שפעט? עס איז גאר ניט צו שפעט! — האט ראזע
געשריען אויפ'ן מאן — וואס פערקלאגסטו מיר דעם קאפ? נאר
איינער — האט זי געקנייפט דעם מאן — לאז זי זיך נור זעהן מיט'ן
אנקעל, ער וועט איהר שוין די נארישקייט ארויסשלאגען פון קאפ.

געה, קלינג אַז דעם טעלעפאָן, רוף אָב דעם אַנקעל! — האָט זי גע־שריען אויפ'ן מאַן — וואָס שטעהסטו ווי אַ ליימענער גולם?

אהרן האָט געפאָלגט די ווייב. ער האָט איינגעזעהן, אַז זי האָט רעכט, ווי תמיד. ער איז צוגעלאָפען צום טעלעפאָן מיט הארץ־קלאַפעניש.

דער אַנקעל האָט געלאָזט לאַנג וואַרטען אויף זיך ביים טעלעפאָן. צוערשט געלאָזט זאָגען, אַז ער איז ביזי; אַז ער איז ניטאָ, און אַז מען איז איהם געגאַנגען זוכען. נור דערנאָך, זעהט אויס, האָט ער זיך אַליין ניט געקענט בערוהיגען און געלאָזט אַברופען דעם טעלעפאָן צו מאַשאַ'ן. אַז ער האָט דערהערט מאַשאַ'ס שטימע דורכ'ן טעלע־פאָן, איז ער ווייכער געוואָרען. ער האָט זיך אָבגערעדט מיט איהר, אַז זי זאָל קומען זעקס פאַרנאַכט אין סטאָר, פון וואַנען ער וועט זי ארויסנעהמען אין אַ „קווייעט ליטל פּליים", וואו זיי וועלען קענען האָבען אַ „טאָק".

ארום זעקס אַ זייגער פאַרנאַכט איז מאַשאַ צוגעגאַנגען צום אַנקעל'ס סטאָר. זי איז געווען אַנגעטהאָן אין איהר ענגליש־געשניי־טענעם ציגעל־קאָלירענדיגען הערבסט־סוט; אויפ'ן קאָפּ, דעם בריי־טען טונקעלען פילצענעם הוט, וואָס איז דאָן נור וואָס מאָדע געוואָ־רען. זי האָט ניט געוואַרט אויפ'ן אַנקעל פאַר דער טהיר, ווי זי פלעגט עס אימער טהאָן, נור איז גלייך אריינגעגאַנגען אין געשעפט אריין. סעם איז איהר אקעגענגעלאָפען, זי פריינדליך בעגריסט, און איז געלאָפען אַנזאָגען דעם אַנקעל. דער אַנקעל איז געווען פערנומען מיט אַ רייזענדען אין זיין פּריוואַט אָפיס, וואָס איז געווען אין אַ אָבגעצוימטען ווינקעל פון גרויסען סטאָר, אין וועלכען עס איז גע־שטאַנען די קאַסע און וואו עס איז געזעסען דער בוכהאַלטער. דער אַנקעל האָט זיך ניט געלאָזט שטערען, געהייסען סעם'ען ער זאָל מאַשאַ'ן איינהאַלטען אַ מינוט, ער וועט באַלד ארויסקומען, און ער האָט ארויסגעקלאַפּט דורך די שויבען פון אָפיס מיט זיינע פינגער: „האַלאָו, מאַשאַ, אי עם רעדי אין עי מינוט". סעם האָט שוין דער־שמעקט, אַז עס איז עפּעס וואָס פאָרגעקומען צווישען דעם אַנקעל און מאַשאַ'ן, און געטראַכט זיך, אַז ווי עס זאָל ניט זיין, איז גוט אָבצור־היטען מאַנעם דעם קאַזין'ס עצה וועלכער האָט איהם געראַטהען: „חנפ'ע דיך צו צו מאַשאַ'ן, ביזט יעצט ביי איהר אין די הענד".

מאַשאַ איז איהם געפעלען, זייט דער אַנקעל האָט געצויגען זיין אויפ־מערקזאַמקייט אויף איהר. און סעם האָט בענוצט יעדע געלעגענ־הייט, וואָס עס האָט זיך איהם געמאַכט, צו בעקענען זיך מיט מאַשאַ'ן, ארויסצואווייזען צו איהר פערעהרונג. אויך יעצט האָט סעם גע־האַלטען אין איין ריהמען איהר סוט, וועלכען דער אַנקעל האָט גע־קויפט פאַר אַ סעמפּעל, און צוגעגעבען, אַז ווען אַ „באַיער" פון אַ גרויסען סטאָר אין שיקאַגאָ וואָלט זי געזעהן אין דעם סוט, וואָלט ער, סעם, געקענט מאַכען אַ פּאָר שעהנע דאָלאַר. ער וואָלט געווען אַנ־גענומען דעם אָרדער און וואָלט איהם געווען פערקויפט צו זיינס אַ פריינד, אַ מאַנופעקטשורער פון קלאָוקס. און נאָך האָט ער צוגעגע־בען, אַז ווען ער האָט זי, מאַשאַ'ן, פאַר אַ „מאָדעל" — עס רעדט זיך נאָר אַזוי — וואָלט ער באַלד אוועק פון אַנקעל און אליין געוואָ־רען אַ מאַנופעקטשורער פון קלאָוקס, ווייל וואָס מאַשאַ טהוט אָן, זעהט אויס אויף איהר מיט „דיגניטי" (דאָס איז געווען דער גרעסטער קאָמפּלימענט, וואָס סעם האָט געקענט זאָגען צו אַ לײדי). נור לאַנג פרעהען זיך האָט איהם דער אַנקעל ניט געלאָזט. דער אַנקעל איז באַלד ארויסגעקומען פון זיין פּריוואַט אָפיס, געוואָרפען עפּעס אַ בליק אויף סעם'ען, קיין וואָרט ניט גערעדט, נור פערקנייטשט דעם שטערען, און אָהנע אַ וואָרט צו זאָגען אויך צו מאַשאַ'ן, האָט ער זי אַנגענומען אונטער'ן אָרעם און איז מיט איהר ארויס פון געשעפט.

אַז זיי זיינען ארויסגעקומען אין גאַס ארויס האָט זיך מאַשאַ אַנגערופען אויף ענגליש:

— אַנקעל, דו ביזט זעהר בייז אויף מיר?

דער אַנקעל האָט איהר גאָר ניט געענטפערט. נור האַלטענדיג זי פעסט אונטער'ן אָרעם, איז ער מיט איהר געגאַנגען אויפ'ן טראָ־טואַר, קעמפּפענדיג שווער געגען דעם שטראָם מענשען, וואָס האָט זיך געגאָסען פון אַלע ווינקעלער, פון אַלע געשעפטען אויף דער גאַס ארויס, און געאיילט זיך צום עלעווייטעד סטיישאָן. עס איז געווען די שטונדע, ווען די געשעפטען שליסען זיך, און די גאַסען זיינען פינ־סטער געווען פון מענשען. זיי האָבען איבער'ן וועג ניט געקענט קיין וואָרט רעדען. דער אַנקעל האָט זי געצויגען מיט זיך.

— וואוהין געהען מיר, אַנקעל? — האָט מאַשאַ געפרעגט.

— ווילסטו ניט עסען מיט מיר? — האָט דער אַנקעל געזאָגט, אָהנע צו קוקען איהר אין פּנים אריין.

— געוויס, איך וויל.

— טאָ קום.

זיי זיינען אריין אין אַ שמאָל געסעל. דאָרט האָט זי דער אַנ־קעל אריינגעפיהרט אין אַ בעקאַנטען אונגאַרישען רעסטאָראַן. דער ווירטה האָט דערקענט דעם אַנקעל, זיי געגעבען אַ פּלאַץ אין אַ ווינ־קעל, אז מען זאָל זיי ניט שטערען. דער אַנקעל האָט בעשטעלט עסען און אונגאַרישען ווייַן.

ביים עסען איז דער אַנקעל נאָך אַלץ ערנסט געבליבען, געשוויי־גען, זעלטען ווען געקוקט אויף מאַשאַ'ן, געווען פערקלעהרט. כאָטש געגעסען האָט ער מיט אַפּעטיט און פיעל וויין געטרונקען, און פון צייט צו צייט אויפגעפאָדערט מאַשאַ'ן צו טרינקען.

— אַנקעל, מאַך ווידער, אז עס זאָל גוט זיין. דו קענסט עס שטענדיג אַזוי גוט מאַכען — האָט זיך מאַשאַ פּלוצים אַנגערופען, ארויפלעגענדיג איהר מיידעלשע האַנד אויף'ן אַנקעל'ס האַנד.

— וואָס זאָל איך גוט מאַכען?

— דו ווייסט. ביי אונז איז אַזוי שלעכט יעצט — פּאַפּאַ וויינט, מאַמאַ וויינט.

— פאַר וואָס וויינען זיי? — האָט דער אַנקעל געפרעגט וואונ־דערענדיג זיך — האָט עפּעס פּאַסירט?

— האָבען מורא, אז דו זאָלסט פּאַ ניט אָבזאָגען פון דער שטעלע.

— פאַר וואָס זאָל איך פּאַ אָבזאָגען פון דער שטעלע?

— דו ווייסט פאַר וואָס... — האָט מאַשאַ געזאָגט פערשעהמט. געשוויגען אַ מינוט, פּלוצים אויפגעהויבען איהרע גרויסע אויגען און געקוקט פריי און קינדיש דעם אַנקעל אין פּנים אריין, און געזאָגט מיט אַ קינדישע, אָבער זיכערע שטימע:

— איך ליעב דיר, אַנקעל. איך ליעב דיר זעהר. איך ליעב דיר מעהר ווי מיין „פּאַ“ און מעהר ווי מיין „מאַ“. פילייכט ביזטו צו אַנדערע שלעכט, נור צו מיר ביזטו שטענדיג געווען גוט, שטענדיג זעהר גוט. און איך וועל דיר שטענדיג ליעב האָבען, קיינמאָל ניט לאָזען קיין שלעכט וואָרט רעדען אויף דיר. איך ליעב דיר. דו ביזט מיין טהייערער, טהייערער אַנקעל.

— שווייג, מאשא, שווייג — האט דער אנקעל געברומט ווי פאר זיך — טרינק ווייז, טרינק, פליעז.

— איך קען ניט — האט מאשא צוגענומען דאס גלאז פון איהרע ליפען און האט עס באלד אוועקגעשטעלט — ליסטען, אנקעל, — האט זי זיך אנגערופען, און איז צום ערשטען מאל רויט געווארען, רעדענדיג מיט'ן אנקעל און איהרע אויגען האבען אנגעהויבען שיינען מיט א נאסען גלאנץ — איך האב ניט געוואוסט ביז איצט וואס עס מיינט חתונה האבען. יעצט וויים איך. און איך דענק... און איך דענק, אז אונז חתונה האבען — איז ניט גוט... עס וועט ניט גוט זיין... איך וויל זיין מיט דיר אין דער היים ווי א טאכטער. איך וועל דיר ליעב האבען ווי מיין טהייערע, טהייערען אנקעל — ניט ווי דו ווילסט. דענקסט דו ניט אזוי?

דער אנקעל האט געשוויגען, געטרונקען דעם ווייז שווער, און אויפגעמונטערט מאשא'ן.

— טרינק, מאשא, פליעז, טרינק.

— דאנ'ט, אנקעל, דאנ'ט — האט מאשא געזאגט און אוועקגע־נומען דאס גלאז פון אנקעל און ניט געלאזט איהם טרינקען — איך ליעב ניט ווי דו טרינקסט היינט. איך ליעב ניט — דאנ'ט, דאנ'ט, ענטפער מיר, פליעז, ענטפער. פאר וואס רעדסטו ניט מיט מיר היינט?

דער אנקעל האט זי אנגעקוקט און געשמייכעלט גוט און מיט ליעבע צו איהר.

— ליעבסטו ניט, הייסט עס, דעם אנקעל. ווי, מאשא? איך בין צו אלט פאר דיר, וואס? איך פאס דיר ניט. יעס, מאשא — האט דער אנקעל געלאכט און געמאכט מאשא'ן אויך צו לאכען און פון דעם גאנצען געשפרעך איז עפעס גאר ניט געווארען.

— א, אנקעל, א אלד מען, רעד ניט אזוי. אי לייק יו. יו אר מאי אלד גוד אנקעל. איך וועל שטענדיג זיין מיט דיר, איך וועל וואהנען מיט דיר אין דעם נייעם הויז וואס דו האסט אויפגעפיקסט — אי לייק איט — יו אלד דיער אנקעל.

דער אנקעל האט צוגערופען דעם קעלנער און בעצאהלט. ארויס־געהענדיג האט ער זיך אנגערופען צו מאשא'ן:

— דו ווילסט געהן מיט מיר?

— אומעדום, אנקעל.

ארויסקומענדיג האט ער צוגערופען אן אויטאמאביל און געהייסען זיך פיהרען הארלעם וועסט.

— איך וויל דיר ווייזען די נייע מעבעל, דער טאפעצירער האט שוין אויפגעפיקסט די מעבעל. אלעס איז שוין פארטיג. איך וויל, אז דו זאלסט זעהן.

מאשא איז טרויעריג געווארען און געשוויגען. פלוצים האט זי זיך ווידער אנגערופען:

— אנקעל, פאר וואס ענטפערסטו מיר ניט?

— וואס?

— דאס, וואס איך האב געזאגט דיר —

— וואס, וואס?

גלויבסטו ניט, אז עס איז בעסער פאר אונז, אז דו זאלסט בלייבען מיין אנקעל, מיין גוד, גוד פא, און איך דיין טאכטער — ווי מיר זאלען חתונה האבען?

— עס איז אלל־רייט, מאשא. שווייג, שווייג — און זיי זיינען שוין שטיל געבליבען איבער'ן גאנצען וועג נאך הארלעם.

14.

דאס בלויע צימער.

דער אנקעל האט אריינגעפיהרט מאשא'ן אין דעם הויז אריין, וואס ער האט אויסגעריכט אויף צו וואהנען נאך דער חתונה. דאס הויז איז שוין געווען אין גאנצען איינגעריכטעט, די מעבעל האט נאך פריש געשמעקט מיט לאק, די פארהאנגען האבען שוין געהאנגען, און דאס גאנצע הויז האט געווארט אויף די איינוואהנער. דער אנקעל האט ליכטיג געמאכט אין אלע צימערען און עס האבען אנגעהויבען צו פינקלען די געשליפענע גלאז־ווארג, די וואזאנען, די פארצעלאיענע הינד און קעץ, מיט וועלכע אלע צימערען זיינען פול געווען. דער אנקעל האט ארומגעפיהרט מאשא'ן פון איין צימער אין אנדערען. די צימערען זיינען געווען רייך אויסמעבלירט, לויט דעם געשמאק פון

אַן אַלל־רייטניק, היימיש וואַרם, מיט אַ סך מעבעל, קליינע שטיקלעך
און זעהר פיעל אַנגעשטעלטע קלייניגקייטען. די „פּאַרלאָר“ האָט
געמאכט דעם איינדרוק ווי אַ קראַם פון עלעקטרישע לאַמפּען און פּאָר־
צעלאַיענע הינד. און דער אַנקעל האָט יעדעס מאָל איבערראַשט
מאַשאַ'ן מיט אַ נייעם ליכט־עפעקט. דאָ האָט אַ קאַץ ארויסגעשטאַרט
אַ פּאַר געלע לייכטענדע אויגען. באַלד האָט זיך אַ הענגעל וויינ־
טרויבען פון אַ שראַנק אַראָב אַנגעהויבען צו לייכטען און באַלד אַן
אַנדער שטיק גלאַז־וואַרג. מען האָט געזעהן, אַז דער אַנקעל האָט זיך
זעהר אָבגעגעבען מיט דעם אויסמעבלירען די צימערען און האָט
אין זיי אַריינגעלעגט זיין ליעבע און זיין פאַנטאַזיע. נור אַם מעהר־
סטען האָט געטראָגען שפּורען פון זיין אויפמערקזאַמקייט דער שלאָפ־
צימער. דער שלאָפ־צימער איז געווען איינגעאָרדענט מיט די צערט־
ליכקייט פון אַ גראָבען מענשען. אַלצדינג אין צימער איז געווען בלוי,
די ווענד בעמאַהלט מיט ביליגע לאַנדשאַפטען, וועלדער און טויי־
בען, באָדענדיגע פרויען, טאַנצענדע פעען, און דער באַלקען ווי אַ
נאַכט־הימעל מיט שטערען. אַ בלויער פראַנצויזישער גרויסער דיוואַן
האָט צוגעדעקט דאָס גאַנצע צימער. דאָס בעט איז געשטאַנען אויף
אַ פּיעדעסטאַל בעהאַנגען מיט אַ בלויע זיידענע חופּה, נור דאָס ליכט
האָט ניט אויסגעהאַלטען דעם סטיל. דאָס ליכט איז אויך דאָ גע־
ווען ווי אין „פּאַרלאָר“, פערשיעדען־פאַרביג, רויט, בלוי, העל, און
דאָס האָט צושטערט די האַרמאָניע פון צימער. דער אַנקעל האָט גע־
געבען אַ דריק אין אַ קנאָפּ און אַ עלעקטרישע פּיאַנאָלאַ, וועלכע איז
געשטאַנען אין אַ צווייטען צימער און איז געווען בעהעפטעט מיט
דעם שלאָפ־צימער, האָט פּלוצים אָנגעהויבען צו שפּיעלען.

דער אַנקעל האָט זיך אַם לענגסטען אָבגעשטעלט אין שלאָפ־
צימער און גענומען זיך זעהר זאָרגפעלטיג בעטראַכטען דאָס בעט,
מיט אַלע איינצעלהייטען. מאַשאַ איז רויט געוואָרען און דאָס האַרץ
האָט איהר אָנגעהויבען צו קלאַפּען. זי האָט געוואָלט וואָס שנעלער
ארויס פון דעם צימער. דאָס צימער מיט דער בעט אויף דעם פּיע־
דעסטאַל האָט זי אַן עפּעס דערמאָנט און ארויסגערופען ביי איהר
אַנגסט, אַ הייסע ציטערענדע אַנגסט — ווי מ'וואָלט אַ צום טויט־פער־
אורטהיילטען געוויזען דעם עשאַפאָט, אויף וועלכען עם וועט ווע־
רען אויסגעפיהרט זיין טויט־אורטהייל. און דאָך האָט אַ געהיימע

קראַפט זי געצווינגען צו קוקען אויף דעם בעט. דאָס צימער איז איהר פאַרגעקומען אזוי ווי אלט בעקאַנט, ווי זי וואָלט עס אמאָל אין חלום געזעהן, און זי האָט געפיהלט אַ געוויסע משפחה'דיגע נאָהענטקייט צו דעם צימער, און צו דער בעט, ווי אַ קראַנקער צום טויט. זי האָט זיך געשראָקען פאַר דעם געדאַנק, און פּרובירט ארויסגעהן פון צימער. דער אַנקעל אָבער איז געבליבען זיצען אויפ'ן ראַנד פון בעט און זי ארייגערופען:

— וואו לויפסטו, מאַשאַ? בלייב דאָ. ווי געפעלט עס דיר, האַ?

— אַה, שעהן — האָט מאַשאַ אָבגעענטפערט, קוקענדיג ערגעץ אַן אַ זייט.

— שעהן, וואָס? — האָט דער אַנקעל געלאַכט, געגעבען אַ דריק אַ קנאָפּ אין וואַנד, און דאָס גאַנצע צימער איז בעגאָסען געוואָרען מיט אַ בלוט־רויטעס ליכט, וועלכע האָט די בלויע פאַרבען פון צימער געמאַכט געל, און דאָס גאַנצע צימער האָט מיט אמאָל אַנגענומען אַ קאָליר ווי ניט פון דער וועלט. אַלעס איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין עפּעס געהיימניספולעס, די מעבעל, די פאַרבען פון די ווענד, און דער אַנקעל, ווי אַ פּעטע געלע חיה, איז געזעסען אויפ'ן בעט...

— נור דאָס ליכט האָט ניט לאַנג געדויערט. באַלד האָט דער אַנקעל געגעבען אַ דריק אַן אַנדער קנעפּעל און דאָס צימער איז בע־גאָסען געוואָרען מיט אַ בלויעס ליכט, אַ ווייסעס ליכט. דער אַנקעל האָט גערן געהאַט די ליכט־עפעקטען און ער האָט בעוויזען דאָס שלאָף־צימער מיט פערשיעדענע ליכט־קאָמבינאַציאָנען. און די עלעקטרישע פּיאַנאָלאַ האָט געהיימניספול געשפּיעלט אַ בילינען וואַלצער פון אַ צווייטען צימער ארויס...

— נו, ווי גלייכסטו דאָס, מאַשאַ?

— אַ, שעהן!

— וואָס קומט אָבער ארויס, אז דו האָסט מיך ליעב נאָר ווי אַן אַלד גוד אַנקעל — ניט מעהר ווי אַן אַלד גוד אַנקעל. ווי האָסטו געזאָגט, מאַשאַ? ווי אַן אַלד גוד אַנקעל.

— פּליעז, רעד ניט אַזוי, אַנקעל, איך גלייך ניט ווי דו רעדסט.

— ליסטען, מאַשאַ — איז דער אַנקעל פּלוצים ערנסט געוואָרען. איך מוז מיט דיר רעדען אָפען. דו ביזט שוין מעהר קיין קינד ניט.

דו פערשטעהסט וואס איך מיין. קיין גוד אלד אנקעל וויל איך ניט זיין, איך האב קיין חשק ניט, איך וויל עס ניט.

מאשא איז שטיל געבליבען, האט געבויגען דעם קאפ צו דער ערד.

— וועלל, איך בין צופריעדען וואס עס איז יעצט ארויסגעקור־מען און ניט שפעטער — האט דער אנקעל ווייטער גערעדט — יעצט וועט צום וועניגסטענס קיין טראבעל ניט זיין. דאס הויז קען איך פערדינגען, אדער אפשר עפעס אנדערש טהאן דערמיט.

— ביזט בייז אויף מיר, אנקעל? — האט מאשא געפרעגט.

— בייז? פאר וואס זאל איך זיין בייז? פאר דעם געלד וואס דו האסט מיך אפגעקאסט? אה, אה, מיינע לאנדסלייט קאסטען מיך אזוי פיעל. ניין, איך בין ניט בייז, איך בין ניט גוט. און פי־לייכט האסטו שוין וועמען, דארף מען חתונה מאכען, שיק דעם פאטער צו מיר. וואס איך טהו פאר אלע מיינע לאנדסלייט, וועל איך טהאן פאר דיר אויך. און איך ווינש דיר גליק, מאשא. דער יונגער מאן, ווען ער איז פעהיג צו עפעס, קען ער קומען צו מיר, פיליייכט וועל איך עפעס קענען טהאן פאר איהם.

מאשא האט אויפגעהויבען איהרע גרויסע אויגען אויפ'ן אנקעל. זי איז געווען צוגעוועהנט צו איהם ווי א קינד צו א פאטער, און די שפראך וואס ער האט גערעדט יעצט, האט זי קיינמאל פון איהם ניט געהערט, און זי האט מורא געקריגען פאר איהם. דאך איז זי געווען צוגעוועהנט צו איהם, און זי איז צוגעגאנגען צו איהם און געפיעסטשעט זיך צו איהם, ווי א קינד צו א גרויסען, פאר וועלכען עס האט מורא:

— דיער אנקעל, פליעז רעד ניט אזוי. איך ווייס ניט וואס איך זאל טהאן. איך בין א נאריש מיידעל. דו האסט רעכט, דו האסט אזוי פיעל גוטעס געטהאן מיט מיר, מיט מיין פא, מיט מיין מא — און איך בין אזוי שלעכט, אזוי נאריש. מאי גוד, גוד אנקעל — און זי האט בעהאלטען איהר קאפ אין זיין האלז, און הייסע טרעהרען און א קינדישער קוש, וואס זיינען געקומען פון אימה און אונבער־האלפענקייט האבען געווארעמט דעם אנקעל'ס אלטע הארטע הויט.

א מינוט האט עס איהם גוט געטהאן, און ער האט זיך געלאזט קושען. נור באלד האט זיין אינערליכער מענליכער שטאלץ פראַ־טעסטירט געגען די אונשולדיגע קינדישע קושען. ער האט זי געוואלט

ארומנעהמען און קושען אין מויל אריין, ווי א מאַן א ווייב, נור איהרע טרעהרען האָבען איהם צוריקגעהאַלטען דערפון, ווייל די טרעהרען האָבען זי קינדיש געמאַכט, און ער האָט בענעהרט צו קושען די פרוי אין איהר... האָט ער זי אראָבגענומען פון זיך און אבגערוקט זי:

— דו פערגעסט זיך, מאַשא, דו ביזט שוין מעהר ניט קיין קינד, דו ביזט אַן ערוואַקסען מיידעל.

מאַשא איז רויט געוואָרען, פערשעהמט, איהרע טרעהרען זיינען געבליבען הענגען אין מיטען איהרע אויגען, און זי האָט געקוקט מיט נאַסע אויגען אויפ'ן אַנקעל און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן.

— ווילסט אהיים געהן? — האָט דער אַנקעל זי געפרעגט.

— יאָ — האָט מאַשא געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

דער אַנקעל האָט אויסגעלאָשען דאָס ליכט, זעהר זאָרגפעלטיג פערשלאָסען די טהירען פון הויז, אויף מאַשא'ן האָט ער זיך ניט ארומגעקוקט, ווי זי וואָלט דאָ ניט געווען. אויפ'ן וועג, בעפאָר ער האָט זי אראָבגעלאָזט פאַר איהר הויז, האָט ער געזאָגט צו איהר:

— זאָרג דיך ניט, מאַשא, אַלעס וואָס איך וועל קענען טהאָן פאַר דיר, וועל איך טהאָן, ווי פאַר אַלע מיינע לאַנדסלייט און משפחה — און ער איז אװעקגעפאָהרען.

אין דער היים האָבען „פּאַ“ און „מאַ“ געוואַרט מיט אנגסט אויף מאַשא'ן. נאָר מאַשא האָט זיי גאָר ניט געענטפערט אויף זייערע פרעגענדע בליקען, און איז אריין צו זיך אין צימער.

אהרן האָט עפּעס נאָכגעשריען און געוואָלט פרעגען, נור די ווייב האָט איהם געצופּט ביים אַרבעל און געברומט צו איהם:

— לאָז זי געהן, היינט פרעג זי ניט.

אהרן האָט איינגעזעהן, אַז דאָס ווייב האָט רעכט, ווי תמיד.

מאַשא איז געלעגען אַ גאַנצע נאַכט. דורך דער נאַכט איז איהר קלאָהר געוואָרען, אַז זי האָט ניט מעהר קיין רעכט אויף קיין גליק, אַז זי איז אויפגעצויגען געוואָרען מיט א שנור אויפ'ן האַלז, אַז מען האָט זי פערקויפט, ווען זי איז נאָך אַ קינד געווען, פאַר דער בעקוועמליכקייט פון „פּאַ“ און „מאַ“ און פון איהר גאַנצע משפחה. זי האָט זיך דערמאַנט אַן האַפּקינס סטריט, בעפאָר דער אַנקעל האָט זיך פאַר זיי אַנגענומען, ווי זי איז געווען די „קליינע מאַמע“ פון הויז. זי האָט געשמייכעלט דערמאַנענדיג זיך, ווי זי האָט אבגענאַרט דעם

גראָסערי־מאַן און דעם בוטשער מיט דעם צויבער־וואָרט: „פּאַ אַר־בייט שוין". זי האָט זיך דערמאָנט, ווי זי האָט דעם טאַטען אהיים געשלעפּט, ווען ער איז אַנטלאָפן פון דער מאַמען און נאָך אַזעלכע עהנליכע סצענעס. און זי האָט איינגעזעהן, אַז זי האָט נאָך ביז איצט ניט אויפגעהערט צו שפּיעלען די ראָלע פון „די קליינע מאַמע". און זי טאָר די ראָלע שוין מעהר פון זיך ניט אַראָבוואַרפען.

זי האָט געזעהן דעם „עשאַפּאַט" — דאָס שלאָף־צימער מיט דעם בלויען, רויטען, געלען ליכט — און פּילייכט איז עס געווען דער עשאַפּאַט, די תליה וואָס האָט זי געצוויגען צו זיך... זי האָט זיך גע־שראָקען פאַר דעם בלויען שלאָף־צימער, און עס האָט זי געצויגען צום בלויען שלאָף־צימער. זי האָט שוין איין מינוט ניט געקענט אויפ־הערען צו קלעהרען וועגען דעם בלויען צימער. עס האָט זי געצויגען מיט די זעלבע קראַפט, ווי עס ציהט דעם קראַנקען צום טויט. צומאַר־גענס האָט זי, צו אַלעמענס איבערראַשונג, געזאָגט דעם פאָטער, אַז ער זאָל רעדען מיט דעם אָנקעל, אַז זי בעדויערט איהרע רייד, און —

אָבער דער אָנקעל האָט זיך ניט געלאָזט רעדען. ער האָט ניט געוואָלט הערען און געדענקען מעהר דערפון. אהרן מעלניק מיט'ן ווייב זיינען געקומען בעטען זיך ביי איהם אַז ער זאָל רחמנות האָבען אויף זייער יונג קינד, און ער זאָל ניט צוברעכען איהר יונג לעבען — אָבער דער אָנקעל האָט נאָר געוואָלט, אַז מאַשאַ זאָל קומען צו איהם אַליין און איהם זאָגען, וואָס זי האָט צו זאָגען. און דערנאָך וועט ער זעהן, וואָס ער האָט צו טהאָן. און צוגעגעבען האָט ער:

— פּליען, טהוט מיר אַ טובה און נויט זי ניט צו טהאָן זאַכען, וואָס זי וויל ניט, פאַר אייער שטיקעל ברויט.

מאַשאַ האָט געפיהלט די בעליידיגונג וואָס דער אָנקעל וויל פון איהר, אַז זי אַליין זאָל זיך קומען בעטען ביי איהם. דורך די פאַר טעג איז יעדעס געפיהל פון אַכטונג און טאָכטערליכע ליעבע, וואָס איז געוואָרען איינגעפּלאַנצט אין איהר האַרץ צו איהם דורך דער גאַנ־צער צייט, וואָס ער האָט זיך אינטערעסירט מיט איהר, אויסגערי־סען געוואָרען ביי איהר. זי האָט שוין מעהר גאָר ניט געפיהלט צו איהם נאָר פעראַכטונג און עקעל. זי האָט אָבער ניט געקענט ביישטעהן די בעטענדע שנאָרעדיגע בליקען פון איהר „פּאַ" און „מאַ", פון איהרע ברידער־לעך און שוועסטערלעך, וועלכע האָבען געקוקט אויף

איהר ווי שטומע בעשעפּעניששען: טהו עס פאר אונז. זי איז געווען „די קליינע מאַמע“ און ניט קיין כח געהאט ווידערצושטעהן די געפיהלען פון איהר מוטערליכקייט, וועלכעס זי האט גענומען אויף זיך פון קליינערהייט אָן.

זי האט זיך דורך דער צייט געזעהן מיט טשארלי׳ן, ניט דערפאר וואס זי האט ערוואַרטעט צו הערען פון איהם אַ וואָרט וואָס זאָל איהר כח געבען אויסצוהאלטען דעם קאמפּף. נור זי האט געוואָלט זעהן, אפשר וועט איהר זיין אנבליק מעהר קראפט און האפנונג געבען. זי האט זיך אָבגערעדט מיט איהם צו טרעפען, און ווידער האבען זיי אַ גאַנצען טאָג דורכגעשפּאַצירט די פינפטע עוועניו און סענטראַל פּארק און טשארלי האט ווידער געהאלטען אין איין רעדען פון גרויסע זאכען, וועגען בעפרייען די וועלט, און וועגען דעם תכלית פון לעבען, און דערציהלט איהר פון זיינע פּלענער צו אָרגאַניזירען אַ סטרייק ביים אָנקעל. אָבער פאר איהר אליין, פאר איהר לעבען, פאר איהרע אייגענע אינטערעסען, האט ער קיין וואָרט ניט געהאט. ווי דענסטמאָל האט זיך טשארלי אינטערעסירט מיט דער גאַנצער וועלט, נור ניט מיט איהר, אַזוי אויך דאָס מאָל האט טשארלי זי ניט געזעהן. שוין האט זי איהם געוואָלט פון אלצדינג דערצעהלען און בעטען איהם, אַז ער זאָל איהר העלפען שטארק זיין, זי זאָל כח האבען ווידער אָנצוהויבען דאָס לעבען אויף אייגענער אחריות, אויף אייגענעם רעכנונג, ער זאָל איהר העלפען שטעלען זיך אויף די פיס. אָבער טשארלי איז געווען פערנומען מיט אַזעלכע גרויסע וועלט-זאכען, אַז זי האט ניט געוואוסט, ווי זי הויבט אָן רעדען מיט איהם וועגען זיך, וועגען איהר קליינעם לעבען. עס האט זיך איהר געדאַכט, אַז פאַר טשארלי׳ן איז דאָס צו קליין, ער זאָל זיך מיט אַזעלכע „פּריוואַטע אפעירס“ אָבגעבען.

זי איז אַהיים געקומען פון טשארלי׳ן נאָך מעהר פערלאָזט און איינזאם, ווי זי איז געגאַנגען צו איהם. קיין וואָרט וועגען זיך האט זי מיט איהם ניט גערעדט, און טשארלי׳ן איז עס גאָר ניט איינגעפאלען. זי האט געפּרואווט אַמאָל אליין שטעלען זיך אויף די פיס, געגאַנגען זוכען אַ דזשאָב, נאָך אַן אַנאָנס פון אַ צייטונג — איז אין דער היים געווען תשעה-באָב, און די שטומע בליקען פון די קליינע שוועסטערלעך און דעם טאַטען׳ס ציטערען. און וואָס איז דער

חילוק — שוין לאנג איז די שנור אויפ'ן האלז ארויסגעצויגעז. זי איז געבוירען געוואָרען מיט דער שנור אויפ'ן האלז.

זי איז געגאנגען צום אָנקעל. זי האָט מעהר ניט געפיהלט צו איהם, ווי עקעל און פעראכטונג — דאָך איז זי געגאנגען. זי האָט קלאָהר געוואוסט און געפיהלט די בעדייטונג פון דעם גאנג, די רע־זולטאטען דערפון, און זי האָט געזעהן דאָס בלויע שלאָף־צימער מיט דעם בעט אויפ'ן פיעדעסטאל... און אפשר איז עס געווען דאָס בלויע צימער און דאָס בעט אויפ'ן פיעדעסטאל, וואָס האָט זי גע־בראכט צו פערבויגען אלע בעליידיגונגען און אלע געפיהלען און געהן אליין צום אָנקעל זיך בעטען, אז ער זאָל חתונה האָבען מיט איהר. עס איז געווען ווי דאָס בלויע צימער וואָלט איהר כישוף אָנגעטהאָן. יא, זי האָט געבענקט נאָך דעם בלויען צימער, אין דער שטיל, אין געהיים, טיעף אין זיך האָט זי געבענקט נאָך דעם בלויען צימער מיט אלע זיינע סודות'דיגע ליכט עפעקטען. איהר פאנטאזיע האָט זיך צושפיעלט ארום דעם בלויען צימער און געמאָהלט איהר פערשיע־דענע שרעקענדע בילדער. און דאָס בלויע צימער האָט געצויגען צו זיך, ווי דער טויט דעם קראנקען...

דער אָנקעל האָט איהר, ווי דעם ערשטען מאָל, גענומען אין אונגארישען רעסטאָראן. ער האָט פון אלצדינג גערעדט, נור ניט וועגען דעם, צו וואָס מאשא איז געקומען. ער האָט איהר אפילו ניט געהאָלפען מיט קיין וואָרט. ער האָט געוואָלט האָבען די גאנצע בע־לויגונג, אז זי זאָל זיך טאקע בעטען ביי איהם, און דערמאָנען מיט'ן גאנצען מויל צו וואָס זי איז געקומען. די בעלויגונג האָט ער גע־קראָגען, ווען זיי זיינען ווידער געווען אין דער בייער וואהנונג, און ער האָט זי ווידער אריינגעבראכט אין בלויען צימער. דער אָנקעל האָט זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן בעט, ווי א תליון אויפ'ן קלאָץ און געזאָגט:

— נו, דאָ קענסטו מיר זאָגען, וואָס דו האָסט מיר צו זאָגען.

— אָנקעל, איך בין גרייט חתונה צו האָבען מיט דיר, — האָט מאשא געזאָגט.

— איז דאָס סאָ, בין איך שוין ניט מעהר צו אלט פאר דיר?

— אָנקעל —

— איך וויל וויסען אפענע ווערטער, א קלאהרע סיטואציע. פאר וואס האסטו פריהער ניט געוואלט, און איצט ווילסטו יא? איז עס דערפאר, ווייל דיין „פא“ האט דיר געגויט דערצו? זאג מיר.

— אבער, אנקעל, פאר וואס רעדסט דו אזוי צו מיר?

— איך וויל עס וויסען. עס מוז דאך זיין א „ריזאן“, פאר וואס יעצט ווילסטו יא מיט מיר חתונה האבען און פריהער האסטו ניט געוואלט?

— דער „ריזאן“ איז, ווייל — איך ליעב דיר! — האט מאשא געזאגט פערשעהמט.

— ווי וואס ליעבסטו מיך, ווי אן אלד גוד אנקעל, אדער ווי צ מאן, מיט וועלכען מען וויל הייראטהען?

מאשא האט אויפגעהויבען איהרע גרויסע אויגען צו איהם און געזאגט:

— פאר וואס פרעגסטו מיך אזעלכע פראגען? דו ווייסט עס אליין.

— איך ווייס עס שוין גאר ניט אליין. פריהער האסטו מיך אנ־דערש געליעבט.

— פריהער בין איך א קינד געווען — האט מאשא געענטפערט אין דער שטיל.

— און יעצט?

מאשא האט געקוקט אויף איהם און דערקענט אין איהם דעם אלטען „אנקעל“. זי האט זיך דערמאנט די סצענע, ווען זי איז א קינד געווען און ער האט פערשעהמט איהר פאטער אין איהרע אויגען, און ווי דענסטמאל האט זי זיך געוואלט אויפהויבען און שרייען איהם אין פנים אריין: „ביעסט, דאג“, נור א געפיהל פון נקמה אין זיך אליין האט זי געגויט צו שטעהן און אויסצוהאלטען די אינקוויזיציע. זי האט געשוויגען.

— און וואס יעצט? — האט דער אנקעל נאך אמאל געפרעגט.

— וואס, יעצט?

— און ווי אזוי האסטו מיך יעצט ליעב?

— יעצט האב איך דיר ליעב, ווי א מאן מיט וועלכען מען וויל הייראטהען — האט זי געקוקט גלייך דעם אנקעל אין פנים אריין.

— ווי א מאן — האָט דער אַנקעל איהר נאָכגערעדט. ער איז צוגעגאנגען, זי ארומגענומען און טיעף איהר געקושט אין מויל אריין...

מאשא איז אוועקגעגאנגען פון אַנקעל און זי האָט געהאט דאָס געפיהל, אז יעצט מעג זי שוין אלעס טהאָן. און זי איז טאקע געווען פעהיג אויף אלצדינג...

(ענדע פון צווייטען טהייל)

דריטער טהייל

1.

מאַן און ווייב.

מאשא האָט געשוואַנגערט (עס איז שוין געווען צוויי יאהר נאָך דער חתונה). און אַנקעל מאָזעס האָט געציטערט איבער איהר, ווי מען ציטערט איבער אַ קליין שוואַך קינד. ער האָט ניט געקענט איינזיצען אין געשעפט און יעדער פערטעל שעה האָט ער זיך גע־לאָזט פערבינדען מיט דער היים, און געפרעגט דורכ'ן טעלעפאָן אויף מאשא'ן און אָנגעזאָגט: „מאשא לעבען, פּליעז, בעוועג זיך ניט". געהערט, אַז אַלעס איז גוט אין דער היים, האָט ער זיך בערוהיגט און איז ארויף צו די שניידערס, און שפּאַס געמאַכט מיט די לאַנדס־לייט:

— נו, שלמה'לע, וואָס שווייגסטו, זינג אָב דיין קדושה'לע.

עס האָט זיך בעמערקט אַ וואונדערליכע ענדערונג אין זיין כאַראַקטער פון טאָג צו טאָג, זייט דער אַנקעל האָט חתונה געהאַט. ניט נאָר איז זיין בעציהונג צו מענשען געוואָרען אַן אַנדערע, נאָר דאָס אויסערליכע זיינס האָט זיך אפילו געענדערט. דאָס געזיכט זיינס האָט אָנגענומען אַן אַנבליק מעהר פון מענשליכען געשטאַלט. עפּעס אַ ווייכעס און אַן אונבעהאָלפענעס האָט זיך אריינגע'גנב'עט צווישען די פעטע פאַלדען פון ארום זיין מויל, און די טיעף איינגע־זונקענע אויגען — דאָס פּנים האָט שוין מעהר ניט געשראָקען. ווי אַ ווייכע ווייבליכע האַנד וואָלט ליעבע איינגעקנאָטען אין די קנייטשען פון זיין פּנים און צערטליכקייט איינגעהויכט אין זיי, צערטליכעס

פון איהר ווערען. און עס איז געווען אזוי ווי ער וואָלט בייטאָג פערשפּרייט ארום זיך די ליעבע און ווייכקייט וואָס ער האָט פון ערגעץ א געהיימען קוואַל איינגעזאַפּט. אַנקעל מאַזעס האָט געשמייכעלט, געשמייכעלט צו זיינע מענשען. אַנקעל מאַזעס איז געוואָרען פריינדליכער, און וואָס א טאָג האָט מען פערלאָרען פאַר איהם די אימה און דעם רעספּעקט, און אויפגעהערט זיך צו שרעקען פאַר איהם.

נור אַם מעהרסטען האָט זיך געפיהלט די ענדערונגען אין אַנקעל מאַזעס זייט מאַשאַ האָט אָנגעהויבען צו שוואַנגערען. פון ערשטען טאָג אַז האָט מען עס באַלד געוואוסט אין סטאָר און ביי די שניי־דערס אויבען און ביי אַלע לאַנדסלייט. און געוואוסט האָט מען עס דורך אַנקעל מאַזעס' האַלטען זיך, דורך זיין אונרוהיגקייט, דורך זיין יעדעס מאָל אַנקלינגען אהיים און דורך זיין גוט שמייכעלע, און מען האָט אָנגעהויבען צו לאַכען פון איהם הינטער דעם רוקען און גערוימט זיך אין די אויערען פערשיעדענע סודות, און געוואָרפען בליקען אין געהיים אויף סעם'ען.

נור אויף סעם'ען האָט מען מורא געהאַט צו קוקען. עס איז געווען, ווי סעם וואָלט איבערגענומען אין זיינע הענד אריין די ליי־צעס, וועלכע אַנקעל מאַזעס האָט אַבגעלאָזט. אַנקעל מאַזעס האָט זיך וואָס אַמאָל מעהר פערלאָזט אויף סעם'ען אין די ביזנעס. סעם איז ניט בלויז געוואָרען דער „אינסייד מען", נור ער האָט איינציגוויז איבערגענומען די בעשטעלונג פון דרויסען. סעם האָט דורכגעקוקט די אָרדערס. סעם האָט ארויסגעשיקט די סיילסלייטע איבער'ן לאַנד, און ביסלעכווייז איז סעם געוואָרען דער ריכטיגער „באָס" אין סטאָר, און מורא האָט מען געהאַט פאַר סעם'ען מעהר ווי פאַר'ן אַנקעל.

אַנקעל מאַזעס האָט זיך אין די לעצטע צייט אָנגעהויבען צו אינטערעסירען מיט אַזעלכע זאַכען, וואָס גיבען ניט קיין פּרעסטיזש א ביזנעס־מאַן, פאַר וועלכע מען זאָל דרך־ארץ האָבען. אַנקעל מאַזעס איז געוואָרען רעליגיעז, אינטערעסירט זיך מיט דער שוהל פון די לאַנדסלייט, און דאָס וואָס ער האָט ניט געהאַלטען צו דער חתונה, האָט ער יעצט געוואָלט אויספיהרען — קויפען די קוזמינער לאַנדסלייט אַן אייגענע שוהל. ביז איצט איז ער נאָר געווען דער „פּרעזידענט" פון די קוזמינער לאַנדסלייט אויף'ן פּאַפּיער. זייט נאָך

דער חתונה האָט זיך אָנקעל מאָזעס אָנגעהויבען אינטערעסירען מיט דער סאָסייעטי, און ארייגגעלעגט זיינע גאַנצע ביזנעס־פעהיגקייטען און אויסגענוצט זיינע „ביזנעס עקספּיריענס" פאַר'ן „בענע־פיט פון דער סאָסייעטי". אָנקעל מאָזעס האָט געקויפט פאַר דער סאָסייעטי א נייעם פּלאַץ פאַר א סעמעטערי און האַלב דערפון גלייך פערקויפט אַן אַנדער סאָסייעטי, און דערפון אַזוי פיעל געלד פער־דיענט, אַז די קוזמינער סאָסייעטי האָט געקראָגען איהר סעמעטערי לאַטס כמעט בחינם. יעצט נוצט ער אויס זיינע גאַנצע סוחרי'שע פעהיגקייטען ארויסצוקריגען א שוהל פאַר דער סאָסייעטי. ער האָט שוין דורך א ביזנעס טריק געקראָגען א פּלאַץ אויף א שוהל כמעט בחינם און יעצט האַנדעלט ער דאָס אונטער א טויש צו מאַכען אויף א הויז. אָנקעל מאָזעס וועט קריגען א שוהל פאַר די לאַנדסלייט. און זייט אָנקעל מאָזעס אינטערעסירט זיך מיט די קוזמינער סאָ־סייעטי, איז די סאָסייעטי געוואַקסען, רייך געוואָרען און האָט שוין איינגעשלונגען א פּאָר אַנדערע קלענערע סאָסייעטלעך. זיינע פערדיענ־סטען פאַר קהל'שע אַנגעלעגענהייטען האָבען איהם באַלד בעריהמט געמאַכט ארויס פון די גרענעצען פון קוזמינער לאַנדסמאַנשאַפט. אַנ־דערע סאָסייעטיס פּרוּווען פעראינטערעסירען אָנקעל מאָזעס אין גרעסערע אונטערנעהמונגען פאַר טובת הכלל. אָנקעל מאָזעס איז שוין ווייס־טשערמאַן פון א מושב זקנים, א טרעזשורער פון א תלמוד תורה און א דירעקטאָר פון א קליינעם האָספּיטאַל — און זיין בע־ריהמטהייט אַלס פילאַנטראָפּ און כלל־מענש וואַקסט אין שטאָדט.

זעלבסטפערשטענדליך האָט אָנקעל מאָזעס אָבגעשניטען יעדע בעציהונג מיט יענער ווייבעל, וועלכע האָט געהאַט פּרעטענזיעס צו איהם וועגען קינדער. אָנקעל מאָזעס האָט ליעב געקראָגען זיין היים און זיין ווייבעל, און איז געוואָרען א מאָראַלישער מענש. ער האָט ליעב געהאַט די ריינקייט פון זיין שטוב, און ניט געקענט פער־שטהן ווי אַזוי האָט ער געקענט אַמאָל אַנדערש לעבען, און דער־מאָנענדיג זיך זיין אַמאָליגעס לעבען, האָט ער זיך אָבגעשאָקעלט דערפון און געהאַלטען פאַר א שלעכטען חלום. אָנקעל מאָזעס האָט געפּערדיגט מאָראַל צווישען זיינע מענשען, זיינע לאַנדסלייט. מיט דער צייט איז ער געוואָרען א שופט און א פּאַטריאַרך צווישען זיינע לאַנדסלייט. די לאַנדסלייט האָבען איהם פערטרויט זאַכען וועגען

זייער אינטימען לעבען, און געפרעגט איהם עצות. אַנקעל מאַזעס איז אויפגעבראכט געווארען איבער געשעהענישען, גערופען דעם שול־דיגען און מוסר געזאָגט. שלום געמאכט צווישען מאַן און ווייב, און אנגעזאָגט, אַז אַזעלכעס זאָל מעהר ניט געשעהן. און אַלע מאָל האָט ער געקענט קוקען דער ווייבעל, וועלכעס ער האָט מוסר גע־זאָגט, אין די אויגען אריין...

אַנקעל מאַזעס איז פריה אַהיים געקומען פון די ביזנעס. ער האָט ניט געקענט איינזיצען אין געשעפט זייט מאשא איז אריין אין די הויכע חדשים. אהיים געקומען, האָט ער געטראָפען אהרן'ען מיט ראַזע'ן, וועלכע זיינען דורך דער צייט פון מאשא'ס טראָגען געווארען גאנצע בעלי־בתים אין שטוב.

עס איז געווען א וואונדער, ווי דעם דערשלאָגענעם אידען'ס בע־ציהונגען צום אַלמעכטיגען אַנקעל האָבען זיך געענדערט, זייט זיין טאָכטער האָט פאַר איהם חתונה געהאַט. ניט נור האָט דער אמאָ־ליגער „מענש“ פערלאָרען די אימה און רעספּעקט פאַר'ן בעל־הבית, נור אהרן האָט זיך באַלד געהאַלטען מעהר בעל־הבית אין שטוב ביים אַנקעל, ווי דער אַנקעל אַליין. און פון ראַזע'ן איז דאָך אָבגערעדט. זייט איהר מאשעלע האָט חתונה געהאַט פאַר'ן אַנקעל און זייט איהר מאשעלע איז נאָך געקומען אין אנדערע אומשטענדען, איז ניט בלויז זי האָט זיך געהאַלטען די בעל־הבית'טע פון שטוב, נור זי האָט זיך אָנגעהויבען צו מישען אין די ביזנעס, און איז געווארען א זעהר אנ־געזעהענע קראַפט אין דעם דיפּלאָמאַטישען קאַרפּוס פון אַנקעל מאַ־זעס'עס ביזנעס. נאָך האָט אַנקעל מאַזעס ניט קיין צייט געהאַט זיך אוועקצוזעצען און אויספרעגען זיך אויף מאשא'ן, איז ראַזע שוין צוגעטראָטען צו איהר בעליעבטער טהעמא, מיט וועלכער זי האָט ארומגעפלאָנט דעם אַנקעל די לעצטע צייט:

— איז ווידער דאָ געווען דער שנאָרער, דער גאַליציאַנער אכבראש. ער האָט זיך געפרעגט אויף דיר, מאַזעס, איך פערשטעה ניט פאַר וואָס קומט איהם דאָס, אַז ער זאָל זיין דער קאַלעקטאָר? וואָס, חתונה געהאַט מיט איהם האָסטו? צו האָסטו מיט איהם א שידוך געטהאָן, וואָס דו מוזט זיך האַלטען מיט איהם צוגעבונדען?

— שוויגער, לאָזט מיך אָפּ. וואָס מאַכט מאַשעלע? האָט זי עפּעס געגעסן? איז דאָ געווען דר. גאָלדשטיין? איך וויל, ער זאָל יעדן טאָג אַריינקומען, איהר הערט, שוויגער, יעדן טאָג.

— שווער — רופט ער צו אהרון׳ען — גיט איהם אַ קלונג אָן, דעם דאָקטאָר.

— וואָס דאַרף מען דעם דאָקטאָר דאָ? זיי נישט משוגע, מאָזעס. מאַשאַ איז אַלל־רייט, באַדער זי ניט מיט דאָקטוירים. דר. גאָלד־שטיין וועט שוין קומען ווען מען וועט איהם בעדאַרפען.

— ניין, איך וויל יעדן טאָג זאָל ער קומען — האָט דער אַנקעל געזאָגט מעהר פאַר זיך, און איז אויף די שפּיץ־נעגעל אַרויפגעגאַנגען אויף די טרעפּ, וואו דאָס שלאָף־צימער איז געווען.

נור באַלד איז ער געבליבען שטעהן פאַר די טרעפּ מיט אַ פאַרע־נדערע מינע, און געקאַווערט פאַר שרעק און פרייד:

— פּאַמעליך, מאַשאַ, פליען לויף ניט — האָט דער אַנקעל גע־זאָגט אונרוהיג און ניט ווילענדיג פערשפּרייט די הענד — ווי ער וואָלט געוואָלט בערייט זיין אויף יעדע סיבה.

פון די טרעפּ אַראָב איז אַראָבגעקומען מאַשאַ. זי איז ניט גע־ווען פאַרזיכטיג ווי דער אַנקעל האָט געוואָלט. זי האָט נישט געענט־פערט אויף זיין פרעגענדיגען פרעהענדיגען בליק. זי האָט איהם ניט אַנגעקוקט — זי איז ווייטער געגאַנגען און איז אַריין צו איהרע עלטערן אין עס־צימער.

אַנקעל מאָזעס איז איהר נאָכגעגאַנגען און געשלונגען פאַר זיך די ווערטער:

— מאַשאַ לעבען, ווי פיהלסטו זיך היינט? איך האָב געהייסען אָברופען דר. גאָלדשטיין.

— מען בעדאַרף ניט דעם דאָקטאָר. טאַטע, זען דיך אוועק.

— מאַשאַ לעבען, וואָס אַרט עס דיר?

— פליען, באַדער מיך ניט — און זי האָט אַנגעקוקט איהר מאַן — זעץ דיך אוועק — און דער אַנקעל האָט זיך אוועקגעזעצט.

מאַשאַ האָט זיך אויך געענדערט דורך דער צייט פון איהר חתונה. עס איז געווען, ווי דער אַנקעל האָט אויסגעזויגען פון איהר די מיידעלשע צערטליכקייט און איינגעהויכט אין איהר פון זיין מענ־

ליבע ברוטאַליטעט, און דאָס האָט מען אַנגעזעהן איןביידענס געזיכט. אין דעם אַנקעל'ס פּנים בעשטראַהלט געוואָרען מיט אַ מענשליכע אונבעהאָלפענקייט, איז פון מאַשאַ'ס געזיכט דורך דער צייט פון איהר חתונה אויסגעלאָשען געוואָרען יענע מיידעלשע צערטליכקייט. זי איז שטאַרקער געוואָרען און פולער ווי אַ רייפע שטאַרקע פרוכט, כאָטש איהרע אויגען האָבען אויסגעדריקט אַ בליק פון שרעק, ווי זי וואָלט פאַר עפּעס מורא געהאַט, וואָס שאַפט זיך אין איהר — נור איהר פּנים האָט אויסגעדריקט די בערייטקייט זיך צו בעשיצען. איהר הויכע שטאַרקע פיגור און איהר דיצירענדער בליק האָט אויסגעדריקט הערשאַפט.

און דאָס טראָגען האָט נאָך מעהר צוגעגעבען און פערשטאַרקט דעם איינדרוק פון איהר געביטערישע הערשאַפט, וואָס זי האָט פערשפּרייט ארום זיך, ווי אַ טראָגענדע הערשענדע מאַמע — וואָס ווייסט, אַז זי ברייננגט לעבענס אויף דער וועלט.

אַנקעל מאַזעס האָט געהאַט צו איהר אַן אבשיי און אַ דרך־ארץ, ווי מען האָט צו עפּעס אונפערשטענדליכעס, רעליגיעזעס, מיסטעריישעס, זייט זי טראָגט. ניט בלויז האָט איהם ארומגענומען עפּעס אַ אונפערשטענדליכעס צערטליכעס געפיהל צו זיין אייגען בלוט און פליישׁ, צו זיין צווייטען איך, וועלכעס ליגט אין די טיעפע פערבאָרגענישען ביי דער מיידעל — און זי האַלט עס אין זיך און שענקט עס לעבען, נור אַ רעליגיעזעס מיסטישעס אימה פאַר דעם, וואָס טהוט זיך מיט מאַשאַ'ן איצט, פאַר דעם אונפערשטענדליכען און אונבעוואוסטען וואָס ווערט זיך אין איהר, וואָס גאָט טהוט מיט איהר דאָס וואונדער און בעשאַפט דורך איהר אַ לעבען.

דאָס האָט איהם שוואַך געמאַכט און אונטערטהעניג געמאַכט צו איהרע פיס. דאָס און נאָך עפּעס.

אַנקעל מאַזעס האָט געהאַט אַ גרויס בענקשאַפט נאָך ריינקייט, זייט ער האָט חתונה געהאַט פאַר מאַשאַ'ן. פונקט אַזוי ווי ער וואָלט זיך אָבגעוואַשען פון אַלע מיאוס'ע געפיהלען וואָס איז ביי איהם איבערגעבליבען פון זיין פריהערדיגעס לעבען. און מאַשאַ, די יונגע אונשולדיגע מאַשאַ, וועלכע ער האָט ערצויגען ביי זיך און מיט איהר חתונה געהאַט, מאַשאַ איז געוועזן ביי איהם דער סימבאָל פון ריינקייט. ביי איהר האָט ער זיך גערייניגט פון זיין גאַנצען מיאוס'ען

און ז'נדיגען לעבען. ניט נור זי אליין, איהר צימער אין וועלכען זי האט געוואָהנט, די זאכען וואָס זי האט בעריהרט, די קליידער וואָס זי האט געטראָגען, האָבען אין איהם ערוועקט אַ געפיהל פון ריינ־קייט. די בעריהרונג מיט ריינקייט האט איהם אַנגעשטעקט און ער איז געטריבען געוואָרען צו זויבערקייט — און געבענקט נאָך איהר. און דאָס האט איהם אונטערטהעניג געמאכט, שוואך געמאכט און מענשליך געמאכט.

נור אַ גאַנץ אַנדערעס בעטריעב האט אָבער געיאָגט מאַשאַ'ן. זי האט זיך אויך צו עפּעס אַנגעריהרט — און די פאַלגען זיינען געווען גאַנץ אַנדערע.

.2

יעדע בעריהרונג און מיט געוואַלט געבראַכטע צערטליכקייט, האט צוערשט אַרויסגערופען ביי איהר עקעל און דערנאָך גלייכגיל־טיגקייט.

זי האָט געטהאָן וואָס מען האט פערלאַנגט פון איהר, ווייל עס האט זיך איהר געדאַכט, אַז ווען זי איז געגאַנגען צום אַנקעל און בע־שטאַנען חתונה צו האָבען מיט איהם, איז זי איינגעגאַנגען אויף אַלעס. און זי האט זיך געהאַלטען פאַר אַ קרבן. איז אין אַנהויב פון איהר חתונה געלעגען אַ שטילע ליידענדע שיין אויף איהר — דער שיין פון אַ קרבן, וואָס האט זי ערעל און שעהן געמאכט. האט דער אַנקעל איינציגווייז דעם הייליגען שיין אויף איהר פערשוועכט, אויסגעלאָשען.

ער האָט אויפגעוועקט אין איהר אַ רייץ, אָבער דר. גאָלדשטיין'ס עלעקטרישע מאַשינען, וועלכע האָבען געוואַרעמט און אויפגעפרישט אַנקעל מאָזעס איינגעשלאָפען בלוט — (וואָס דער אַנקעל האט גע־נומען אין געהיים) — זיינען ניט בכח געווען יונג צו מאַכען דעם אַנקעל. האָט ער געוועקט זי פון איהר מיידעלשען חלום און איז ניט אימשטאַנד געווען צו שאַפען פאַר איהר אַ אַנדערען, אַ וואָהרען חלום... זי איז געווען ווי אַ געבעטענע כלה צו דער חתונה — און קיין חתן איז ניט געווען... ווי אַ יונגער פרישער שפּראָצלינג, איבער וועלכען מען פערדעקט אַ גלעזערנע באַנע, מען פּיטערט די ערד פון

שפּראָצלינג, מען וואַרעמט די וואָרצלען, אָבער די צווייגען זיינען איינגעצאַמט אין אַ גלאָז...

מיט יעדער בעריהרונג איהרער, מיט יעדער צערטליכקייט, האָט זי איהם ערדעלער און שעהנער געמאַכט, האָט זי אין איהם איינגע־פלאַנצט נייע בענקענישען צום לעבען, און זי אַליין איז העסליכער און גראָבער געוואָרען. ווי אַ פּרעה אַ נאַקעטער, וואָס באַדט זיך ביינאַכט אין קינדער־בלוט, האָט זיך דער אַנקעל בייטאָג ארומגעדרעהט אַ גוטער, אַ שיינענדער און אַ שמייכלענדער, בעסער צו גאָט און צו לייט. זיין הארץ, גענעהרט מיט קינדער־בלוט, האָט ער האָט גע־טרונקען ביינאַכט, איז ווייכער געוואָרען, פיהלענדער און מענשלי־כער... אזוי האָט מאַשאַ געקאָרמעט יעדע נאַכט מיט איהר מיי־דעלשע אונשולד און עדעלע יונגקייט טראָפּענווייז אַ פרעמדען אלטען פערדאַרטען דאָרן. דער דאָרן האָט אָנגעהויבען צו בליהען און אַליין איז זי געוואָרען פערטריקענט.

די ערשטע צייט האָט זי זיך געשעהמט. זי האָט געמיינט, אַז אַלע ווייסען, אַלע זעהען איהרע מיידעלשע פערבאָרגענישען וואָס דער אַנקעל האָט ענטפּלעקט, און עס ליגט נאַקעט אָפען פאַר דער גאַנצער וועלט — האָט זי זיך בעהאַלטען אויף גאַנצע טעג אין שטוב, אָבגע־שלאָסען זיך פון מענשען, געשעהמט זיך צו קוקען אין שפּיגעל אריין, איהר אייגען פּנים צו זעהן, איהרע אייגענע שוועסטער צו זעהן.

דערנאָך האָט זי ארומגענומען אַ בענקעניש נאָך איהרע מיי־דעלשע יאָהרען. זי האָט זיך ליעב געהאַט אַנצוטהאָן ווי אַ מיידעל, אזוי ווי ווען זי איז נאָך געווען אין פּאַנסיאָן, און דערמאָנט זיך יעדע קליינינקייט, וואָס עס קאָט פּאַסירט מיט איהר ווען זי איז געווען אַ מיידעל. די געשפּרעכען מיט איהרע חבר'טעס, דאָס שפּיעלען זיך מיט טשאַרלי'ן, און דאָס אויסלאַכען איהם — יעדע קליינינקייט האָט ארויסגערופען ביי איהר אזוי פיעל אַנגענעהמע ערינערונגען. זי פלעגט זיך איינשליסען אויף גאַנצע טעג, ארויסנעהמען איהרע שוהל־ביכער און שול־העפטען, וועלכע זי האָט בעהאַלטען אלס אַנדענקען, אַלטע בריעף, וואָס זי האָט אַמאָל געקראָגען פון חבר'טעס, נע־בורטס־טאָג געשענקען, סואווענירס און אַנדערע אונשולדיגע שפּיע־לערייען, און דערמיט אויסגעפילט איהרע לעערע בענקענדע טעג.

אַפּטמאָל האָט זי געקלעהרט וועגען טשאַרלי'ן, און פּרובירט זיך פאָרשטעלען אין איהר פאַנטאַזיע, וואָס עס וואָלט געווען ווען זי וואָלט ניט חתונה געהאט מיט'ן אָנקעל. א גאַנץ אַנדער לעבען. זי האָט זיך געזעהן אַלס אַרבייטער־מיידעל. זי איז א סטענאָגראַפּערין און אַרבייט אַכט שעה א טאָג אין אַן אָפיס און העלפט טשאַרלי'ן ער זאָל קענען ענדיגען קאָלעדזש. און יעדען פרײַטאָג אָוונט וואַרט ער זי אָב פאַר'ן אָפיס, און זיי געהען ביידע עסען אין א ביליגען לאָנטש־רום, געהען צוזאַמען אויף א שאָו אָדער א לעקטשור, אָדער צוזאַמען אין ביבלי־אָטעק אַריין. אַפּטמאָל, ווען זי וויל זיך עפּעס קויפען, טרעפען זיי זיך שבת נאָכמיטאָג פאַר דער טהיר פון א גרויסען מאַגאַזין. זי האָט אָב־גענומען דעם „ענוועלאָפּ", קלייבען זיי אויס א סוט פאַר איהר, טשאַרלי מוז זאָגען אויב עס געפעלט איהם, און זי טהוט גלייך דעם סוט אָן, און טשאַרלי דעם נייעם „נעקטאַי" און זיי געהען צוזאַמען אויף א מאַטינע...

דערנאָך איז איהר דאָס לעבען לאַנגווייליג געוואָרען. בייטאָג, ווען דער אָנקעל איז ניט געווען, האָט זי געקענט אויספּילען איהרע טעג מיט חלומות — אין די אָבענדען איז איהר לאַנגווייליג געווען. עס האָבען איהר דערעסען די פאַרצעלייענע הינד און קעץ און דאָס נאַרישע געשליפענע גלאָז וואָס האָט געפינקעלט פון אַלע ווינקלען און וואָס איז שטום געווען, האָט גאָר ניט געקענט זאָגען. און איז אַלע טאָג עהנליך געווען און קיינמאָל זיך ניט געענדערט. אַלע אָבענד, די זעלבע צימערען, די זעלבע לאָמפּען און דער זעלבער „אָנקעל". דאָס זעלבע שמייכלען מיט'ן זעלבען „מאַשאַ דיער, דאַרלינג". די לאַנגווייליגקייט מיט דעם אַלטען אָנקעל איז געווען ניט צו דער־טראָגען. זי האָט געקריגען קאָפּ־שמערצען יעדען אָבענד פאַר לאַנג־ווייליגקייט, ווי מען קריגט פון א שלעכטען ריח... יעדער אָבענד דאָס זעלבע: דאָס נאַרישע עסען, צו וואָס און צו ווען — טהיילמאָל מואוויעס, אַפּטמאָל די זעלבע אָהן פרייד און אָהן לוסט טאַטע־מאַמע, וואָס פייניגען זי מיט איבערטריבענער גוטסקייט און אונטערטהע־ניגקייט. די מאַמע טרייבט פּאָליטיק וועגען די אָנגעשטעלטע אין די ביזנעס און וועגען די לאַנדסלייט אין דער משפחה, און דער אָנקעל זאָגט גראָבע וויצען מיט'ן טאַטען. און דאַן די פערשעהמטע און שמאַכטענדע נעכט, פערשעהמט דורך רפואות געטריבענעם רייץ און

בעליידיגט דורך אַהן כוחות'דיגע תאוה — ווי זי איז געוואָרען דער־וואָרעמט מיט די אַהן־ביינענדיגע שטראַהלען וואָס גליהען פון אַ פּראָסט שטיק גלאַז, און זי איז געווען ווי אַ יונגער שטאַרקער אָקס, וואָס ווערט געפיטערט מיט פּאַפּיערען גראַז...

אָפּטמאָל איז אריינגעקומען אין די אבענדען סעם. שוין לאַנג האָט ער זי פערפאָלגט מיט זיינע שטום־רעדענדיגע בליקען. און אַז דאָס לעבען איז איהר געוואָרען לאַנגווייליג, האָט זי זיך אָנגעהויבען צוצוקוקען צו די שטום־שנאָרענדיגע בליקען. דאָס פּנים איז גע־ווען דאָס זעלבע ווי דעם אָנקעל'ס, נור אינגער און קרעפטיגער, די נאַז־לעכער האָבען נאָך געציטערט, און די אונטערשטע ליפּ האָט גע־ציטערט פאַר שטאַרקייט און פרישקייט. געווען איז ער, דער אנקעל— נאָר אינגער און ברוטאַלער, און געערדט אַ סך און געלאַכט אַ סך אין די אבענדען, און האָט געוויזען זיינע שטאַרקע ווייסע צייהן וואָס האָ־בען ארויסגעקוקט פון די נאַקעטע ליפּען. און האָט זי זיך אָפּטמאָל געוואָלט פערגעסען, האָט זי זיך פאָרגעשטעלט דעם אינגערען און ברוטאַלערען אָנקעל...

סעם האָט אויסגעפיהרט דעם קאַזין מאַנעס' עצה: „מאַך דיך צו צו דער יונגער ווייבעל; וואָס דו האָסט ניט געקענט דערגרייכען ביים אַלטען, וועסטו דערגרייכען דורך איהר...״ און ווי ער האָט נור געהאַט אַ געלעגענהייט, האָט ער איהר ארויסגעוויזען אויפמערקזאַמ־קייט. צוערשט אויס איבערגערעכענטקייט פאַר די ביזנעס. נור אַז ער האָט זיך אָנגעהויבען צוצוקוקען צו איהר, צו איהר שטילקייט און צו איהר ליידענדען שווייגען, האָט עס ביי איהם עפּעס גערירט. ער האָט זיך פערליעבט אין איהר. און צוליעב איהר אָבגעלאָזט דעם שידוך, וואָס ער האָט געטהאָן אויך פאַר אַ ביזנעס־קאַריערע. דאָס געפיהל צו איהר האָט איהם דיקטירט ווי זיך צו האַלטען. ער האָט געשוויגען, ניט געוואַגט מיט קיין וואָרט אָדער מיט קיין בעוועגונג צו בעליידיגען זי אָדער געבען אָנצוהערען פון זיינע געפיהלען. ער איז אָפּטמאָל געווען מיט איהר אַליין, זי אָפּט אַהיים געפיהרט פון גע־שעפט, פערבראַכט מיט איהר אין די אבענדען ווען דער אָנקעל איז געווען פערנומען מיט זיינע מיטינגען אין פערשיעדענע סאָסייעטיס. ער האָט איהר פערטרויט פון זיינע פּלענער און עצות געפרעגט ביי איהר וועגען זיין שידוך. דאָס האָט זי נעהענטער געמאַכט צו איהם.

און סעם איז איהר געווארען אז אמת'ער, איבערגעגעבענער פריינד. זיין געפיהל צו איהר איז אזוי שטארק געווארען, אז דער יונג איז גרייט געווען אלצדינג צו טהאן פאר איהר. ער האט צוליעב איהר אנגעהויבען זיך אנדערש אויפצופיהרען. אנשטענדיגער און שעהנער. ער האט זיך פאר איהר געוואלט אויספיינען און ניט געוואוסט מיט וואס, האט ער אנגעהויבען צו געהן אין א דייטשען טעמפעל דאווענען. געמיינט, ער וועט דערמיט מאשא'ן געפעלען. געלערענט זיך ענגליש שרייבען, און אפילו גענומען ביכער צום לעזען. אין זיין קליידען זיך האט ער זיך אויך געענדערט. און צו איהר האט ער ארויסגעוויזען א שטילע, איבערגעבענע געטריישאפט, און די געטריישאפט האט איהם עדלער און שעהנער געמאכט...

3.

אין הויז איז געווען שטיל. די דיענסטען זיינען געגאנגען אויף די שפיץ פינגער, ווי א טויטער וואלט געווען אין שטוב, נור פון א ווייט, ווייט צימער וואס איז געלעגען אין א ווינקעל פון הויז האט זיך געהערט א בעוועגונג, א פערשטיקטע בעוועגונג, א טהיר האט זיך אויפגעמאכט און צוגעמאכט, א כלי האט געקלימפערט, אן ערנסטער בעפעהל אין א שטילען טאן און טריט, טריט אויף די פינגער.

אין זאאל, וועלכער איז געווען זעלטען בענוצט, און די קאלטקייט פון אונבעוואהנהייט האט אונהיימליך געמאכט, האט זיך דער אנקעל ארומגעדרעהט איבער'ן שטוב, געביסען זיך די נעגעל פון אונגעדולדיגקייט, און דאס פנים איז בלייך געווען און אויסגעמאטערט פון א פאר נעכט ניט שלאפען. זיינע אויגען האבען געשטראהלט פאר שרעק און האפנונג. ער האט געביסען די פינגער און געמורמעלט פאר זיך:

— טאטע, מאמע — גאט — העלף מיר. — איך וועל אלץ טהאן, אלץ, אלץ, אלץ — נור העלף מיר — לאז זי ניט פייניגען, טאטע — לאז זי ניט, עס איז דאך א רחמנות — אוי־אוי־אוי.

אין צווייטען צימער האָט זיך געהערט טריט און עס איז ווער דורכגעלאָפען, דער אַנקעל איז ארויס.

— וואָס הערט מען, שוויגער? — וואָס?

— גאָט העלפט אונז, משה, גאָט העלפט אונז — שווייג, דער דאָקטאָר איז דאָרטען.

— אוי, גאָט, האָב רחמנות! — טאַטע, מאַמע, איינציגער.

אין איין מינוט איז דורכגעגאנגען זיין לעבען פאַר איהם. ער האָט זיך דערמאָנט אַלצדינג וואָס ער האָט געטהאָן, און עס האָט זיך איהם געדאַכט, אז עס שטעהט ווער הינטער איהם און לאָזט איהם ניט צוקומען צו א תכלית אין לעבען. לאָזט איהם נישט ווערען דאָס, וואָס ער וויל. ערשט יעצט זעהט ער דאָס. ער האָט ניט גע־וואוסט דערפון.

ער האָט געבענקט נאָך א בעסערען לעבען דורך דער גאנצער צייט, וואָס ער האָט זיך געשטעלט אויף די פיס, נור עס האָט ווער ניט צוגעלאָזט דאָס לעבען. און יעצט, אז ער האָט עס שוין געפונען, אז ער איז שוין אין דעם נייעם לעבען — און עס בעדאַרף קומען דאָס וואָס ער האָט אזוי געהאָפט דערויף, אז עס וועט קומען — א קינד פון איהם; זיין אייגען קינד פון ריינקייט, מיט וועלכען ער וועט זיך ניט דאַרפען בעהאַלטען; זיין אייגענער איך — א נייער און א יונגער — זיין אייגענער איך וועט נאָך אַמאָל געבוירען ווערען, וואָס וועט געבען א טעם און אן אינהאַלט צו זיין גאנצען געוועזענעם לעבען; איצט, אז עס קומט די מינוט, האָט ער מורא, אז אימיצער וועט ניט לאָזען — עס וועט געשעהן אן אומגליק.

— ניין, טאַטע אין הימעל — וועסט מיר מוחל זיין — איך וועל אַלעס טהאָן. גאַנץ אנדערש, גאַנץ אנדערש לעבען — לאָז מיך, טאַטע אין הימעל, לאָז מיך — העלף מיר, העלף מיר!

מיט יעדע שטונדע וואָס עס האָט לענגער געדויערט מאַשאַ'ס ענטבינדונג — איז איהם אַלץ קלעהרער געוואָרען וואָס מאַשאַ און דאָס ניי־געבוירענע בעדייט פאַר איהם. ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, אז ניט א פרעמדער לעבען, נור זיין אייגענער לעבען ווערט דאָרט אונטער די פערמאַכטע טהירען געבוירען אָדער געטויטעט. זיין ווייטעס לעבען אין דער פערגאַנגענהייט און זיין ווייטעס, ווייטעס לע־בען אין דער צוקונפט — אַלעס, וואָס קומט נאָך איהם ליגט אין מאַ־

שאָ'ס שוים — און דאַרטען ווערט עס יעצט בעשאַפען אַדער געטויי־טעט. מיט יעדע שטונדע וואָס האָט לענגער געדויערט, אַלץ געלויטער־טער איז ער געוואָרען, דער שווערער אַנקעל — און גערייניגט פון זיין זינדיגעם לעבען, און געאַיידעלט אין בענקשאַפט נאָך ריינקייט. אין מאַשאַ'ס קרעכצען האָט ער געהערט די שטים פון זיין אייגענע נשמה, וואָס לויטערט זיך איצט אין פיין. עס איז זים געוועזן די וועהטאָגען, וואָס די קרעכצען האָבען איהם געשמיסען. ער האָט זיך דערמאָנט זיינע קינדער־יאָהרען. זיין מאַמאַ'ס אויסגעמאַטערטע געזיכט האָט ער געזעהען פאַר זיך און דעם שבת פאַר־נאַכט. אַלצדינג אַרום איהם איז געווען ווי אַמאָל שבת פאַר־נאַכט. נייז, ווי ערב יום־כפור, אַמאָל, אַמאָל — אין די אַלטע היים, ווען ער איז נאָך אַ קינד געווען. ער גע־דענקט עס נאָך—די גרויסע יאָהר־צייט ליכט אין אַ מעשענעם ראַנדעל אין זאַמד — שטעהט אויפ'ן ווייס געדעקטען טיש און די מאַמע אין אַ ווייסען הויב בענשט ליכט און וויינט — און ער אין אַ נייע ציי־טענע קאַפּאָטע, וואָס דער טאַטע האָט איהם געקויפט ביי אַ קרע־מער — שטעהט אין אַ ווינקעל פון שטוב מיט'ן גרויסען מחזור אין האַנד — און שעהמט זיך פאַר די מאַמאַ'ס ווייסע הויב און פאַר די מאַמאַ'ס טרעהרען — ער האָט היינט מערען געריסען אויפ'ן פעלד, און עפּעל גע'גנב'עט — ערב יום־כפור עפּעל גע'גנב'עט פון אַ שטעל אַראָפּ, און די מאַמע בענשט דאָס גרויסע יום־כפור ליכט.

דאָס זעלבע געפיהל האָט ער אויך יעצט געהאַט — מאַשאַ'ס ריינקייט, איהרע קרעכצען און פּיין — און ער — ער האָט עפּעל גע'גנב'עט...

נור טריט הערען זיך, אַ רעש הינטער דער מהיר — ער כאַפּט זיך אויף — לויפט אַרויס — דאָקטאָר גאָלדשטיין אין ווייסען פאַר־טוך מיט אויפגעשאַרטע אַרבעל פאַראויס, די שוויגער הינטער איהם.

— מזל טוב, משה! — מזל טוב — אַ אינגעל, אַ אינגעל, אַ אינגעל!

— דאָקטאָר, יאָ? דאָקטאָר...

— יעס, יעס — מר. מעלניק — מזל טוב! — עוורי טהינג איז אָלל־רייט. שי איז אָלל־רייט.

— דאָקטאָר דיער — און שפּרינגט ווי אַ אינגעל איבער די טרעפּ.

— איין מינוט, מר. מעלניק, לאָזט זי אליין — מיר'ן באַלד געהן.

— דאָקטאָר דיער! — איך וועל עס אייך קיינמאָל ניט פער־געסען — קיינמאָל ניט, וועיט אַ מינוט — און וואָס מאַכט זי, און דאָס?...

— שי איז אָלל־רייט, און די בייבי איז אָלל־רייט, וואָס האָב איך אייך געזאָגט, מר. מעלניק, איהר גערענקט? — האָט דער דאָקטאָר איהם געקוקט אין די אויגען אריין מיט אַ פּרעד געלעכ־טערעל.

— איך געה טהאָן עפּעס פאַר אייך אַ זאַך, אז די גאַנצע שטאָדט וועט דערמיט קלינגען — איהר וועט זעהן, דאָקטאָר.

— אָלל־רייט, מר. מעלניק! — מיר'ן זעהן.

נור דער אַנקעל האָט איהם שוין ניט געהערט. ער איז דורכ־געלאָפען דעם זאַאַל. אין עס־צימער איז איהם געפאַלען אויפ'ן האַלז אהרן מעלניק מיט געוויין און קושען. אַ האַלב טוץ מוהמעס, פּע־טערס, משפּחה און לאַנדסלייט האָבען איהם ארומגערינגעלט מיט פריידּ און געשריען: מזל טוב! מזל טוב, אַ אינגעל — ער האָט זיך קוים ארויסגעריסען פון זיי און איז ארויף מיט לייכטע, איינגע־האַלטענע טריט צו די שלאָף־צימערס. הינטער מאַשאַ'ס טהיר האָט ער געפונען סעם'ען. דער יונג איז געשטאַנען הינטער דער טהיר — אַ בלייכער, און די טרעהרען זיינען איהם געראָנען איבער'ן פּנים.

— סעם, דו ביזט דאַ, סעם, מאַי באַי — אַי עם העפּפּי, יור אַנקעל איז העפּפּי — סעם, העפּפּי.

סעם האָט איהם ניט געענטפערט, סעם האָט איהם ניט אַנגע־קוקט, ער איז אַלץ געשטאַנען אויף איין אָרט, געציטערט. די נאַז לעבער האָבען שאַרף געשלונגען די לופט. די ליפּען פערביסען בייז — און די טרעהרען זיינען געראָנען אין פּיעלע טראָפּען איבער די באַקען.

דער אַנקעל האָט לייכט אַנגענומען ביי דער קלאַמקע פון דער טהיר און געוואָלט זי עפענען. די טהיר איז אָבער געווען פערשלאָסען.

— געה ניט אריין, אַנקעל, געה ניט, זי איז מיעד, זי שלאָפט, אַנקעל, זי שלאָפט — האָט איהם סעם צוריקגעהאַלטען.

— סעם, מאי דיער באי — איך בין גליקליך, איך בין דער גליקליכסטער מענש אין דער וועלט. איך געה אלעמען גליקליך מאַכען. סעם, איך ווייס וואָס דו ביזט פאר מיר, איך וועל דיר מאַכען פאר מיין פארטנער, סעם — איך ליעב דיר ווי אַ פאָטער, און איז איהם געפאלען אויפ'ן האלז און געקושט איהם.

די טהיר האָט זיך שטיל געעפענט און די שוויגער איז ארויסגעקומען.

— שוויגער, וואָס מאכט זי ?

— ש־ש — זי שלאָפט, זי איז מיעד.

— איך וויל עס זעהן, איין אויגען־בליק נור...

די מוטער האָט פאמעליך אויפגעעפענט די טהיר און דער אנקעל איז אריין אויף די שפּיץ פינגער.

ער איז געבליבען שטעהן ביי דער טהיר. פון בעט האָט מאַשאַ ארויסגעשיינט אַ בלייכע און אַ מיעדע, דער אַנקעל האָט געקוקט אויף איהר און ניט געוואגט צו צוגעהן, ווי דאָרט וואָלט געלעגען זיין היילינגטהום. מאַשאַ האָט איהם ניט אָנגעקוקט, איהרע אויגען זיינען שטאַר געווען און שטום און געקוקט אויף איין אָרט. דער אַנקעל האָט געציטערט און איז געגאַנגען מיט פאַמעלאַכדיגע טריט — נעהענטער צו צום בעט — אראָבגעבויגען זיך און געקושט די זיידענע קאָלדרע מיט וועלכער מאַשאַ איז געווען צוגעדעקט :

— מאַשאַ — מיין, מיין — מיין מאמא — אויף מאַשאַ'ס בלייכע באַקען האָט ארויסגעשלאָגען אַ רויטליכקייט, ווי זי וואָלט אַ קליין קינד געווען און זי וואָלט זיך פערשעהמט.

נעבען מאַשאַ'ס בעט איז שוין געשטאַנען דער נייער קינדערוואגען, די מוטער האָט אויפגעדעקט דאָס זיידענע געדעקס און דער אַנקעל האָט דערזעהן עפּעס רויטעס, צוהיצטעס און אונפאַרמדיגעס. ער האָט זיך אראָבגעוואָרפען אויף דער ערד, איינגעגראָבען זיין פּנים אין דעם נייעם געבוירענעם געלעגער און געוויינט

סעם, וועלכער איז געשטאַנען ביי דער אָפענער טהיר, איז דאַן צוגעגאַנגען מיט שטילע טריט און געשטעלט זיך איבער דעם אַנקעל'ס קאָפּ און אויך אריינגעקוקט אין וויעגעלע אריין..

מאַשאַ האָט געצויגען די זיידענע דעק איבער איהר קאָפּ און פערשטעלט זיך דאָס פּנים.

4.

עס איז געווען א שעהנער זומער־טאג. דאס גרויסע שלאף־צימער אין אנקעל מאזעס' וואהנונג איז געווען בעגאסען מיט צעבערס ליכט, וועלכע האבען אריינגעדרונגען פון די צוויי גרויסע פענסטער, וואס זיינען ארויסגעגאנגען אין א ברייטע גאס אריין. מאשא, א יונגע און שטארקע מאמע, האט געבאדען איהר נאקעט פינף־מאנאטדיג קינד אין א בעקען מיט לאהע וואסער. דאס קינד איז געווען געהילט אין ווייס־באטיסטענע ליילעכלעך, אז עס זאל זיך ניט פערקיהלען. דאס קינד האט בעוואויגען דאס וואסער מיט זיינע שווערפעלטיגע בעוועגונגען און עס האט געשריען, פערקנייטשענדיג די אויגען ווי אן אלטער איד. מאשא האט זיך געפרעהט און געשפיעלט זיך מיט'ן קינד, וואשענדיג עס און גיסענדיג וואסער אויף דעם קינד'ס קערפערעל. ארום איז געווען אנגעווארפען ווייסע וועש, ליילעכער, האנד־טיכער, און אלצדינג אין שטוב האט געשמעקט מיט ריינקייט און מיט מוטער־ליכקייט. זי האט דאס קינד ארויסגענומען פון שיסעל, פלינק עס איינגעהילט אין געמאנגעלטע קנייטשענדיגע פרישע ליילעכלעך און עס געטוליעט צו איהר הארץ, איינשטילענדיג דאס קינד, וועלכעס האט ניט אויפגעהערט צו פערטומלען די שטוב מיט זיין שארף־שניידענדען קוויטשען. מאשא האט געלאכט און געפרעהט זיך, ווייל זי האט געוואוסט פאר וואס דאס קינד שרייט, און שפיעלענדיג זיך מיט'ן קינד, האט זי צו איהם געלאכט:

— דו פרעסער איינער, איך וויים וואס דו ווילסט, איך וויים.

זי האט פלינק בעפרייט איהר יונגע קערענדיגע ברוסט פון איהר קאפטענדעל, אבער זי האט ניט באלד אריינגעגעבען איהר ברוסט אין דעם זוכענדען קינדישען מיילעכעל, נור האט זיך גערייצט מיט'ן קינד, ווי איין קינד מיט'ן אנדערען, אנגענומען איהר ברוסט מיט צוויי פינגער און ארויסגעשפריצט א פאר טראפען מילך פון די בריסט־ווארצלען אויפ'ן קינד'ס מיילעכעל, האט דאס קינד עס אבגעלעקט און ווייטער געשריען.

— דו פרעסער איינער — האט מאשא געלאכט, ווען זי האט

געזעהן ווי דאָס קינד שטרעקט אוים זיין מײלעכעל נאָך די טראָפּענס און זוכט, ווי אַ שטום חיה'לע, די קוואַלען דורך וועלכע גאָט שיקט צו צו איהם זיין ערנעהרונג.

אַ מינוט האָט זי געלאָזט דאָס קינד זוכען. נאָכשפּירענדיג נאָך דעם געשמאַק פון די מילך, האָט דאָס קינד געפונען דעם קוואַל און איינגענאָרעט זיין פּנים'ל אין מאַשאַ'ס שטאַרקע יונגע ברוסט, און געזאָגט פון זיינע קוואַלען מיט דעם גאַנצען קינדערשען כח וואָס איז געווען אין דעם פרישען מארך פון זיינע יונגע ביינדעלעך. און איבער דער מוטער איז געקומען אַן ערלייכטערונג, ווי עס וואָלט זי ווער געקושט אונבעוואוסט אין שלאָף, און אַ ציטערדיגער ווינד פון קינדיש־מוטערליכער צערטליכקייט איז דורכגעגאַנגען דורך איהרע ביינער...

יעדעס מאָל ווען מאַשאַ האָט געזויגען דאָס קינד, זיינען איהר געקומען מאָדנע געדאַנקען אין קאָפּ, און עפּעס אַן אונבעוואוסטע וועה־טאָג האָט זי געגאָגט. אַ וועהטאָג און אַ בענקשאַפט. זי האָט גע־האַט דאָס געפיהל, אַז זי האָט נאָך ניט חתונה געהאַט, אַז זי האָט אַ קינד און ניט קיין מאַן... און זי האָט געבענקט נאָך אַ מאַן, וואָס זאָל קומען און זי גלעטען אין דער שטיל איבער'ן קאָפּ, ווען זי זיצט און שטילט איין איהר קינד. און דער מאַן זאָל זיין דער ריכטיגער און איינציגער פאָטער פון איהר קינד. די פערבינדונג צווישען איהר און איהר מאַן זאָל זיין אַ געטרייע און אַ טיעפע, ווי ביי יעדען יונגען פּאָר פאָלק — איהר קינד זאָל האָבען אַן אמת'ען פאָטער. און יעדעס מאָל, ווען עס זיינען געקומען די געדאַנקען צו איהר, האָט אַ טיעפע און אַ בעהאַלטענע וועהטאָג געוועהטאָגט זי, און פערשעהמט זי, און זי האָט זיך געהאַלטען, אַז זי איז אַ פערשאָלטענע אויף אייביג. קיינ־מאָל ניט — וועט זי ניט קענען געבען איהר קינד אַ פאָטער...

זי האָט מקנא געווען יעדער ווייבעל, וועלכע האָט אַ מאַן. אָפּט־מאָל האָט זי בעמערקט פאָהרענדיג אין עלעוויימער, שבת אין אבענד, ווי עס זיצט אַ יונגער טאַטע און האַלט אַ קינד אויף די הענד, און נעבען איהם זיין ווייב. זיי פאָהרען געוויס צו שוועהר־און־שוויגער דאַון־טאַון, האָט זי זיך געטראַכט, און מקנא געווען דער אויסגע־האָרעוועטער מיעדער ווייבעל איהר מאַן. ניין, ניט וואָס זי האָט אַ

מאַן, נאָר וואָס זי האָט אַן איינציגען און ריכטיגען פאָטער פאַר איהר קינד. און אַ בענקשאַפט האָט זי ארומגענומען צו אַ געטריי און ריין לעבען, וואָס האָט אַ בעשטאַנד, אַ שטאַרקען ווארצעל אונטער זיך.

זי האָט ניט געהאַט קיין מאַן, נור אַ קינד, און דעם קינד האָט זי אוועקגעגעבען איהר מוטערליכע און ווייבליכע צערטליכקייט. מיט דעם קינד האָט זי געפיהלט ווידער צוריק יענע אונבעוואוסטע זוי־בערקייט, אין וועלכע זי האָט געלעבט, ווען זי איז געווען אַ מיידעל. מיט דעם קינד האָט זי זיך צוריק געפונען. זי איז ניט קיין ווייב — זי איז אַ מיידעל אַ מוטער.

האָט זי נור פערבראַכט מיט איהר קינד, קיינעם ניט געוואָלט זעהן, ניט ארויסגעגאַנגען פון הויז, ניט געלעבט מיט עפּעס אַנדערש, נור פערבאָרגען זיך אין׳ם שלאָף־צימער, ווי אַ כהן אין זיין טעמפּעל. און פערבראַכט מיט׳ן קינד. זי האָט עס געבאָדען, געוואַשען, איבער־געטהאָן, און ביים קינד האָט זי זיך געפיהלט געראַטעט...

די טהיר פון שלאָף־צימער האָט זיך אין דער שטיל געעפענט. מאַשאַ האָט ניט בעמערקט, ווי דער אַנקעל איז אריינגעקומען אויף די שפּיץ פינגער. ער האָט פון דערווייטענס געזעהן ווי מאַשאַ שטילט איין דאָס קינד, און אַ מינוט האָט ער זיך אָבגעשטעלט ביי דער טהיר, ווי ער וואָלט בעטראַכט זיין היילינגטהום. אַ ציטערנדיג געפיהל האָט איהם ארומגענומען יעדעס מאָל, ווען ער האָט געזעהן ווי מאַשאַ זויגט דאָס קינד, און ער איז מיט שטילע טריט און איינגעהאַלטענער פרייד צוגעגאַנגען צו מאַשאַ׳ן און געגלעט זי איבער׳ן קאָפּ.

מאַשאַ האָט אויפגעציטערט, ווי עס וואָלט זי ווער אויפגעוועקט פון אַ שווערען שלאָף:

— ווער איז דאָס? — האָט מאַשאַ אויסגערופען מיט שרעק.

— דאָס בין איך. וואָס דערשרעקסטו זיך? יעדעס מאָל ווען איך קום אריין צום קינד דערשרעקסטו זיך. אין אמעריקא זיינען ניטאָ קיין גנבים, מיין קינד.

— קום ניט אריין ווען איך זויג דאָס קינד, פּליעז, דו דער־שרעקסט מיך.

— פאַר וואָס, קינד? — שמייכעלט דער אַנקעל — אַי לייק איט. איך ליעב צו זעהן ווי דו זויגסט דאָס קינד.

— און איך וויל ניט, אז דו זאָלסט אריינקומען. פּליעז, טהו עס פאר מיר.

— אָבער פאר וואָס ? יו אר עי ליטל טשאַילד — אזוי ווי מיין קינד. איהרביידע זייט מיינע קליינע צוויי קינדער — נעהמט זי דער אָנקעל ארום מיט'ן קינד צוזאמען און טאַנצט פאר פרייד.

מאַשאַ איז טרויעריג געוואָרען און שטיל, און שטילע טרעהרען האָבען פּלוצלים אָנגעהויבען צו רינען פון איהרע אויגען איבער איהר געזיכט און זיינען געפאַלען אויף איהר נאַקעטע ברוסט.

— וואָס איז דיר, פאר וואָס וויינסטו שטענדיג, אז איך קום אריין ? וואָס האָב איך דיר געטהאָן ? פאר וואָס לאָזטו מיר ניט קיין נחת האָבען פון מיין פרייד. וואָס גאָט האָט מיר געשאָנקען. איך האָב דאָך קיינמאָל קיין פרייד ניט געהאט אין מיין גאַנצען לעבען. נור יעצט, אויף דער עלטער — דיך און מיין קליין, קליין ריין קינד — מיינס — מיין אייגענס. און פאר וואָס וויינסטו ? פאר וואָס פרעהסטו זיך ניט מיט מיר — מאַשאַ לעבען — מיין גרויס, גרויס גליק ?

מאַשאַ האָט אויפגעהויבען איהרע אויגען און האָט איהם אָנגעקוקט. איהרע אויגען זיינען פול געוועזען מיט טרעהרען — און דער גרויסער וויים־אפּעל האָט זיך געוואַסערט — און זי האָט איהם אָנגעקוקט מיט רחמנות אויף זיך און אויף איהם, און געשוויגען, ווי זי וואָלט געוועזען א שטומע חיה, וואָס גאָט האָט איהר ניט דעם לשון געשאָנקען, נור זי דריקט אוים איהרע געפיהלען אין בליק.

— פאר וואָס קוקסטו אויף מיר ? פאר וואָס רעדסטו ניט צו מיר ? — זייט דו האָסט געהאט דאָס קינד, רעדסטו ניט צו מיר — פאר וואָס, ביזטו דען ניט גליקליך מיט'ן קינד ? מאַשאַ דיער, זאָג מיר.

— יא, יא, איך בין גליקליך מיט מיין קינד — קיינעמס ניט נור מיין — איך האָב גאָר ניט מעהר, נאָר דאָס קינד — איך בין גליקליך — און די טרעהרען האָבען גערונען פון איהרע אויגען אַלץ געדיכטער.

— און פאר וואָס וויינסטו ווידער ? — פאר וואָס ביזטו אזוי טרויעריג, פאר וואָס ?

— איך ווייס ניט, מאָזעס, פאר וואָס, איך ווייס ניט — לאָז

מיך אליין — פליעז, לאז מיך אליין מיט מיין קינד — קום ניט אריין צו מיר, זעה מיך ניט — לאז מיך, פליעז.

— א, דיער טשאילד — אי גיו, דיין מאמא האט רעכט, דיין מאמא זאגט, אז עס איז שטענדיג אזוי מיט די יונגע מוטערס וועז זיי זויגען די קינדער. דו ביזט נאך אליין א קליין קינד, איין קינד זויגט דאס צווייטע — מיינע צוויי קליינע קינדער — האט דער אנקעל געלאכט.

פון עס־צימער האט זיך פלוצלונג דערהערט א שטימע. מאשא איז בלייך געווארען.

— ווער איז דארט?

— סעם איז עס. — יעס, שטעל דיר פאר, מאשא, טשארלי דיין קאזין איז דאך דער לאיער פון דער יוניאן, ביי איהם וועלען מיר דאס בעדארפען סעטלען דעם סטרייק מיט די לאנדסלייט. דו ווייסט, אונזערע לאנדסלייט סטרייקען דאך — שוין די צווייטע וואך ווי זיי קומען ניט צו דער ארבייט — דאס האט אלץ דיין קאזין אנגעמאכט. איך האב דיר שטענדיג געזאגט, אז ער איז א „דענגדזשעראס" יאנג מען — ער וועט אונז מאכען טראבעל — נא, זעהסטו, דאס האט אונז אן אייגענער, א לאנדסמאן, א משפחה־מאן אפגעטהאן.

— געה ארא‎פ, פליעז, געה אראפ און רעד מיט זיי — לאז מיך אליין — האט זיך מאשא געבעטען ביים אנקעל און גענומען אוועק־לייגען דאס איינגעשלאפענע קינד פון איהר ברוסט אין וויעגעלע אריין.

— נאך איין מינוט. איך וויל נור זעהן אביסעלע, ווי עס שלאפט.

— שטיל, וועסט עס נאך אויפוועקען.

— שוין, שוין — און דער אנקעל איז ארויס מיט שטילע טריט.

מאשא האט פערשלאסען די טהיר נאך איהם.

נאר באלד האט ווער געקלאפט:

— שטיל. ווער איז דארט?

— עפען אויף, מאשא לעבען — רופט זיך אפ די מוטער, וואס פערשליסט דו זיך? קיינער וועט דיר ניט צו'גנב'ענען.

— נו, וואס זאגסטו צו די שנארערס, הע, צו די משפחה. אויס־געהאלטען דאס פאר אונזער פערהארעוועטע גראשען. אז עס האט געדארפט א טאכטער אויסצוגעבען, אן אויסשטייער צו מאכען, דאס

ווייב מיט די קינדער אריבערצובריענגען קיין אמעריקא — איז עס געקומען צום אנקעל. וואס, וועז, עס האט בעדארפט עפעס — איז עס געקומען צו אונז. מיר האבען עס געשטיצט. מיר האבען עס אויס־געהאלטען און יעצט סטרייקען זיי גאר. נא דיר אמעריקא. און ווער? די שנארערס זוהן, טשארלי — ער איז דיר גאר געווארען א גאנצער פאלקאוניק ביי דער יוניאן. האסט שוין געהערט אזעלכעס?

— מאמא, וואס איז געשעהן?

— האסט ניט געהערט? די לאנדסלייט סטרייקען דאך — זיי קומען דאך ניט צו דער ארבייט. און טשארלי איז זייער אנ־פיהרער.

נאר אין דעם האט ווידער ווער דעם קאפ אין דער אפענער טהיר אריינגעשטעקט. און מאמא און טאכטער האבען דערקענט סעם'ס בלייכען ענערגישען פנים מיט זיינע דערשראקענע בעטענדיגע אויגען.

— מאמא, פערמאך די טהיר — האט מאשא אויסגערופען, בלייך־ווערענדיג.

— וואוהין קריכען זיי, די שנארערס, וועניג איז זיי די ביזנעס, קריכען זיי נאך אין די שלאף־צימערען. — די מאמא האט פערקלאפט די טהיר פאר סעם'ס פנים...

.5

דער סטרייק פון די קוזמינער לאנדסלייט.

עס איז געשעהן א וואונדערליכע זאך — די לאנדסלייט פון קוז־מין, אנקעל מאזעס' משפחה, זיינען ארויס אין סטרייק. צוערשט האט עס אנקעל מאזעס גאר ניט פערשטאנען וואס איז געשעהן. גע־זעהן, ווי די לאנדסלייט הויבען זיך אויף אין מיטען טאג און לעגען אוועק די נאדעל און פערלאזען דעם שאפ, האט ער געמיינט עפעס אז אונגליק איז געשעהן.

— וואס איז געשעהן? וואוהין געהט איהר?

די לאַנדסלייט האָבען זיך ארויסגע'גנב'עט פון שאַפּ, ווי זיי וואָלטען בעגאַנגען אַ גנבה, און געשעהמט זיך צו קוקען דעם אַנקעל אין די אויגען אריין. איינציגוויז האָבען זיי זיך ארויסגעשלייכט. האָט דער אַנקעל אָבגעשטעלט שלמה דאַרפס-געהער, אַ גוטען בעקאַנטען פון דער היים:

— שלמה, וואוהין געהסטו?

— איך וויים ניט. מ'האָט מיר געהייסען, געה איך.

— וואָס בין איך, אַ פּרעמדער? — האָט דער אַנקעל געשריען — ביי מיר סטרייקט מען? פאַר מיין גוטס וואָס איך האָב אייך אראָבגעבראַכט קיין אמעריקא, האַלט אייך אוים מיט ווייב און קינדער. די ביזנעס זיינען דאָך נור צוליעב אייך — סטרייקט מען ביי מיר! גוט, גוט, איך וועל זיי שוין ווייזען סטרייקען.

די לאַנדסלייט האָבען גאָר ניט געענטפערט, פערלאָזט דעם שאַפּ און צונויפגעקליבען זיך אין די חברה אנשי קוזמין, טאַקע אין דער שוהל פון וועלכער דער אַנקעל איז געווען פּרעזידענט.

לאַנג האָט געדויערט ביז עס איז געלונגען די יוניאָן פון די שניידער צו אָרגאַניזירען אַנקעל מאַזעס' שאַפּ. אַזוי לאַנג ווי דער אַנקעל איז געווען דער „אינסייד מענש", איז עס זיי טאַקע ניט געלונגען. די לאַנדסלייט האָבען דעם אַנקעל ניט געקענט מעיז פּנים זיין, זיי האָבען זיך ניט פאַרגעשטעלט ווי אַזוי זיי וועלען קענען דעם אַנקעל שלעכטעס טהאָן. ער איז דאָך אונזער „פּרנסה-געבער", האָבען זיי אויף אַלע טענות אָבגעענטפערט. קוים איז סעם געוואָרען זייער באָס, זייט דער אַנקעל האָט חתונה געהאַט, און סעם האָט זיי געלאָזט פיהלען זיין האַנד, איז ביסלעכווייז געוואַקסען די אונצופריעדענהייט צווישען די לאַנדסלייט מיט'ן אַנקעל, און טשאַרלי'ן מיט איינציגע פּראָפעסיאָנעלע ארגאַנייזערס פון טרייד איז ענדליך געלונגען אין דער שטיל צו אָרגאַניזירען דעם אַנקעל'ס שאַפּ, אין געהיים פון איין לאַנדסמאַן צום אַנדערען, ביז דער סטרייק איז אונגעריכט אויסגעבראָכען פאַר'ן אַנקעל און אַלע זיינע בעהעלפערס.

אין אָנפאַנג איז קוזמין געווען זעהר ענטהוזיאַסטיש צו קעמפּפען: אַז מען האָט געדאַרפט געהן „פּיקעטען" פאַר'ן אַנקעל'ס שאַפּ, האָבען זיך אַלע געריסען. אויסגעקליבען אָבער האָט מען שלמה'לע פּאַרמאַן, יאָסעל דאַרפס-געהער, אידען סעדער-האַלטער און פישערס,

אידען וועלכע קענען געבען צוריק א קלאפ ווען מען וועט דארפען. זיי האבען גענומען ברויט און אבגעזאדענע קארטאפליעס אין די קעשענעס און האבען זיך אוועקגעשטעלט, א זייגער זעקס אין דער פריה, פאר'ן אנקעל'ס שאפ. געשטאנען און געהיט

— טהיילמאל איז דער אנקעל ארויס צו זיי און פרובירט מיט זיי רעדען:

— וואס וועט זיין דער סוף פון שטעהן?

— מיר ווייסען ניט. געהייסען שטעהן, שטעהען מיר — האבען די אידען אבגעענטפערט.

— אבער וואס ווילט איהר? לאזט מיך הערען וואס איהר

— מיר ווייסען גאר ניט, טשארלי — אלץ טשארלי... מיר זיינען פראסטע סאלדאטען, געהייסען שטעהן, שטעהען מיר — האבען די וויילט.

אידען אבגעענטפערט מיט א זעלנערישען טאן, דערמאנענדיג זיך אן דער היים פון אויף דער וואך ביי די סאלדאטען.

— וואס, טשארלי האט אייך געבראכט קיין אמעריקא? טשארלי האט אייך געגעבען ארבייט? פרנסה געגעבען? א גאנץ יאהר געהט איהר אויך צו טשארלי'ן — אלל־רייט!

— אזוי געהייסען.

— וואס שטעהט דער אנקעל און טענה'ט זיך אויס מיט זיי? מיט וועמען איז דא צו רעדען? אנקעל אריין! — האט סעם איהם געצווינגען ביים ארבעל מיט חוצפה, וואס ער האט געקראגען צום אנקעל זייט מאשא האט געבוירען דאס קינד.

— לאז מיך, איך וויל מיך מיט זיי דורכרעדען.

— אנקעל — האט סעם געשריען — איך וויל, אז דער אנקעל זאל אריין. מען דארף ניט רעדען מיט זיי, אוים משפחה, אוים לאנדסמאן. איך לאז ניט מעהר קיין משפחה איבער די שוועל ארויף.

— אלעם צו טשארלי'ן. מיר ווייסען גאר ניט — האבען די לאנדסלייט אבגעענטפערט.

און טשארלי איז געווען דער גאט. טשארלי איז געקומען יעדען אבענד אין חברה אנשי קוזמין און גערעדט צו די לאנדסלייט; טשארלי האט געבראכט אנדערע ספיקערס; טשארלי איז ארומגעלאפען צו די צייטונגען; טשארלי האט פון ערגעץ־וואו געלד געקרא־

גען; טשארלי איז געווען דער צווייטער משה, וואס איז געקומען אויסלייזען די לאנדסלייט פון אנקעל מאזעס, פרעה מלך מצרים.

אין די חברה שלחן-ערוך אנשי קוזמין זיינען געווען פערזאַמעלט די סטרייקענדע לאנדסלייט. קוזמין האט גערוהט, און עס האט אויסגעזעהן ווי חול-המועד אין דער היים. ניט קיין שבת, ניט קיין יום-טוב — ס'איז אינדערוואכענס און מען ארבייט ניט. און צו דעם איז קוזמין אזוי ניט געווען צוגעוועהנט. שוין אכט טעג ווי דער סטרייק האלט אן. דער ערשטער ענטהוזיאזם איז שוין פערשוואונדען און קוזמין האט שוין געפיהלט א בענקשאפט נאכ'ן שאפ. נאך האבען זיי ניט געפיהלט קיין הונגער, אביסעל האט יעדער געהאט אליין אבגעשפארט און בעהאלטען פאר'ן סטרייק, און אביסעל האט די יוניאן מיט מיה צונויפגעשלעפט. נור קוזמין האט ניט געקענט ארומגעהן לעדיג. דאס „בעלמוטשען" האט זיי ניט געלאזט רוהען. דער „תכלית" האט געפיקט אין געהירען און גענאגט דאס הארץ ווי א שלעכטער ווארים.

— וואס וועט זיין דער תכלית פון דעם בעלמוטשען? — האט איינער אין דער שטיל געפרעגט דעם אנדערען.

— און וואס פאר א תכלית האסטו ביים אנקעל אין שאפ? פאר'ן טרוקענעם שטיקעל ברויט — דאס איז דער תכלית.

— מילא, מן הסתם, ווייסט דאך אז קהל הייסט אזוי — קהל ווייסט וואס עס טהוט.

נור קוזמין האט דערווייל ניט בעלמוטשעט. איינער האט זיך דערווייל אנגעגרייט א שטיקעל יענע וועלט און אריינגעכאפט א יום תהלים; אן אנדערער וואס האט געקענט אביסעל לערנען — א פרק משניות; גאר די פראסטע און די עם-הארצים האבען געכאפט א קערטעל ביי דער טהיר פון שוהל, און די עלטערע האבען געהאט תרעומות: אין א מקום קדוש! האבען די אינגערע גע'טענה'ט: עס איז א סטרייק האלל.

קוזמין האט זיך ארומגעדרעהט פראנק און פריי און האט גאר ניט געטהאן; קוזמין האט דערווייל בעקענט זיך מיט זייערע ווייבער און קינדער, אויף וואס זיי האבען קיין צייט ניט געהאט ווען זיי האבען געארבייט; קוזמין האט דערווייל ארומגעשפאצירט,

אבגעגעבען זיך מיט הויז־זאכען, צורעכט געמאכט זייערע אייגענע קליידער, אבער קוזמין איז ניט צופריעדען געווען.

— געוואלד, יוסף, וואס ציהט עס זיך אזוי לאנג? וואס ועט זיין דער תכלית?

און טשארלי'ס „פאפולאריטעט" ביי די קוזמינער לאנדסלייט האט אנגעהויבען ביסלעכוויין צו פאלען. וואס לענגער עס האט זיך געצויגען דער סטרייק און מען האט קיין רעזולטאטען ניט געזעהן, האבען די קוזמינער לאנדסלייט, ווי אמאל זייערע עלטערען אין דער מדבר, אנגעהויבען צו „מורמלען" אויף טשארלי'ן:

— וואס וועט זיין דער סוף? אלטע אידען לאזען זיך פיהרען פון א אינגעל; הע, שעהן זעהען מיר אויס.

סעם איז דערווייל אויך ניט געשלאפען. סעם האט פעררופען א משפחה־ראטה, געשיקט נאך דעם קאזין מאנעס, וועלכער איז א „דעמאקראט", מיט'ן קאפ פון די פאלים, און זיך מיט איהם אן עצה געהאלטען. מען האט צונויפגערופען די נאהענטע משפחה, און זיי געשיקט אין געהיים צו די לאנדסלייט אהיים. צוערשט איז מען גע־גאנגען צו די בעקאנטע, וואס מען קען פון דער היים, וועלכע דער אנקעל האט אם מעהרסטען טובות געטהאן, און געמאכט מיט זיי א שמועס:

— וואס זאגט ער אייך צו, טשארלי, ער וועט פאר אייך א שאפ עפענען? נו, לאמיר זעהן. וואס ווייזט ער ניט וואס ער קען? וואס לאזט ער אייך הונגערען? אז ער האט אייך פון דער ארבייט ארא־געגומען, פאר וואס גיט ער אייך ניט א לעבען צו מאכען? ער עסט, ער נעהמט ווייזשעס פון דער יוניאן. פאר וואס סטרייקט ער ניט? ער סטרייקט ניט, אייך הייסט ער סטרייקען.

און די לעצטע ווערטער האבען איבערצייגט. ס'האט ניט לאנג געדויערט און סעם'ען מיט'ן קאזין מאנעס איז געלונגען צו געווינען א טהייל פון די לאנדסלייט צו דער ארבייט. ניט דער הונגער, ניט די נויט האט דא געזיעגט, נור קוזמין האט ניט געקענט בעלמוטשען, איז ניט געוועהנט געווען ארומצוגעהן לעדיג און האבען געבענקט נאך דעם שאפ.

צומארגענס אין דער פריה, אז טשארלי איז אריינגעקומען אין די חברה שלחן־ערוך אנשי קוזמין, האט ער געטראפען די חברה

בעלעגט מיט ווייבער פון די סטרייקענדע לאנדסלייט. קוים האבען זיי איהם דערזעהן, זיינען זיי צו איהם צו, און חנה־דאזע, שלמה'לע דארפס־געהער'ס ווייב, האט זיך אויפגעשטעלט אויס'טענה'ן פאר אלעמען:

— ווער האט דיר געבעטען, איך בעט דיר, אז דו זאלסט זיך פאר אונז אננעהמען? אז דו האסט צו טהאן מיט'ן אנקעל צוליעב א שידוך, א כלה, וואס ער האט ביי דיר אוועקגענומען — דארפען מיר ליידען דערפאר, אויסגעהן מיט אונזערע קינדער פאר הונגער? וויפיעל האסטו גענומען דערפאר?

— פאר וואס?

— אום דו זאלסט זיין, די אלטע נאראנים, פון וועג אראבפיהרען.

— ניין, דו פרעג איהם בעסער, פאר וואס סטרייקט ער ניט? אונז הייסט ער סטרייקען. פאר וואס סטרייקט ער ניט — האט א צווייטע אידענע געשריען.

— פון וואס זאל איך סטרייקען?

— פון די יוניע פאר וואס סטרייקסטו ניט? פאר וואס הייסטו אונז סטרייקען?

— אבער איך האב דאך ניט צו וואס צו סטרייקען, איך ארבייט דאך ביי קיינעם ניט. איך ארבייט דאך ביי מיר אליין. ביי וועמען זאל איך סטרייקען? — האט טשארלי געלאכט.

— דו הערסט, ער אליין סטרייקט ניט, אונז הייסט ער סטרייקען.

— וואס רעדט איהר מיט איהם? ווער איז ער אין גאנצען, וואס ער וואגט זיך אנטקעגענצושטעלען געגען דעם אנקעל? און מיר, אלטע אידען, לאזען זיך פערפיהרען פון אזא שנעק, פון אזא אינגעל!

— קומט, אידען, קומט. די הענד דארפען מיר קושען דעם אנקעל, אז ער זאל אונז צוריקנעהמען. געהערט א מעשה?

און שוין האבען זיך די קוזמינער לאנדסלייט געוואלט ארויס־לאזען פון דער חברה. טשארלי איז געשטאנען אין מיטען א פרעמדע וועלט — און ער האט ניט פערשטאנען וואס צו זאגען זיי. ער האט יא פרובירט עפעס רעדען, וועגען אויסהאלטען, וועגען א בעסער לעבען, וועגען א גערעכטליכע ארדנונג, נור די אידען האבען

איהם ניט געהערט. געלאכט הינטער איהם. און א אידענע האט גע־רופען צו איהם:

— דו בעזארג זיך צוערשט אז דו זאלסט ניט געהן מיט אבגעהאקטע אבצאסען און מיט אן אבגעריבענעם הינטען, דערנאך וועסטו די וועלט פערזארגען. מיינע פערזארגער...

טשארלי האט פערצווייפעלט. עס איז געווען זיין אמביציע, זייט ער האט זיך אינטערעסירט מיט ארגאניזירען ארבייטער, צו אר־גאניזירען אנקעל מאזעס' שאפ, דעם שאפ אין וועלכען זיין פאטער, זיין משפחה און זיינע אלע לאנדסלייט זיינען געווען פערשקלאפט. ער האט עס געהאלטען פאר זיין חוב, פאר אמעריקא, פאר די ארביי־טער בעוועגונג, אלס א קינד פון זיין פאטער, צו ארגאניזירען אנקעל מאזעס' שאפ. און מיט אמאל האט ער געזעהן זיין ארבייט פון חדשים און יאהרען צו־נישט. ער האט פרובירט אויסנוצען זיין גאנצע רעדנער־קונסט, זיינע אידעען און זיינע איבערצייגונגען, און ער האט דערצעהלט קוזמין וועגען די גרויסע פערברידערונג אין וועלכער זיי טרעטען אריין, אנשליסענדיג זיך אין דער יוניאן מיט די וועלט־אר־בייט. נור קוזמין האט געקוקט אויף איהם מיט שפאט און מיטלייד. די פערברידערונג האבען זיי איבערגעלאזט פאר איהם. זיי האבען מורא געהאט פאר דער פרנסה.

נור אין דעם האט זיך אויפגעהויבען ר' אהרן זשאבלינער. ר' אהרן זשאבלינער איז געווען טשארלי'ס פאטער'ס א חבר פון דער היים. ביידע האבען זיי בעלאנגט צו איין חסידים־שטיבעל אין דער היים, און דערנאך, ווען טשארלי'ס פאטער איז אהיים געפאהרען שטארבען, האט ר' אהרן איבערגענומען זיין שטעל. ער האט גע־דרשנ'ט יעדען שבת אין דער חברה שלחן־ערוך אנשי קוזמין, געלערענט מיט די אידען מדרש שבת פארנאכט, און שמחת־תורה פאר זיי גע־לייענט דעם מדרש פון משה רבינו'ס טויט. ר' אהרן זשאבלינער האט פערנומען ביי זיי דעם ארט פון א שטיקעל דיין, און די קוז־מינער לאנדסלייט, וועלכע האבען איהם געקענט אלס למדן און פרו־מען אידען פון דער היים, האבען פאר איהם דרך־ארץ געהאט, דע־ריבער האבען זיך אלע איינגעשטילט און אויסגעהערט וואס ר' אהרן האט צו זאגען.

— עס איז דאָך פּונקט אַזוי, ווי די אידען ביי יציאת מצרים — האָט ר' אהרן אָנגעהויבען מיט זיין דרשה־ניגון, מיט וועלכען ער פלעגט יעדען שבת האַלטען זיין מדרש־דרשה — אַז משה רבינו האָט די אידען פון מצרים ארויסגעצויגען — הויבט זיך אָן ר' אהרן צו שאָקלען — שטעהט אין דער תורה הקדושה אַזוי געשריבען: האָט ער זיי איז מדבר געפיהרט. און ווי זיי זיינען אין מדבר געקומען, נאָך קריעת ים־סוף און אַנדערע גרויסע נסיונות, אַזוי האָבען די אידען אָנגעהויבען צו בענקען נאָך די טעפּ פליישׁ וואָס זיי האָבען אין מצרים געהאַט ביי פּרעה'ן. האָבען זיי אָנגעהויבען צו מורמלען אויף משה רבינו, און האָבען געזאָגט: לאָמיר זעצען אַ עלטסטען און לאָמיר צוריקקעהרען נאָך מצרים. אַזוי איז אויך דאָ. קוים מיט צרות און גרויס מאַטערניש זיינען מיר אַוועק פון אַנקעל, פּרעה, און פון זיין נוגש סעם, וואָס ארבייט מיט אונז עבודת פּרך, ווי די אידען אין מצרים, און טשאַרלי געהט אויסאַרבייטען פאַר אונז אַן אחדות, וואָס דאָס זאָל זיין אַ חזוק, אַ תקון רבים, אַז מען זאָל מיט אונז אַזוי שווער ניט אַרבייטען, וואָס דער יונג סעם, ימח שמו, אַרבייט מיט אונז, וואָס איז שווער אַריבערצוטראָגען: און קוים זיינען מיר שוין באַלד אויסגעליזט, נאָך אַביסעל אַריבערצוטראָגען דעם צער פון הונגער איידער דעם צער פון בושות און פון עבודת פּרך—פערבענקט איהר זיך נאָך די טעפּ פליישׁ און זאָגט: לאָמיר זעצען אַ עלטסטען און צוריקקעהרען צום אַנקעל. נאַר דאָרטען אין מצרים האָט עס דער ערב־רב געזאָגט, און דאָ זאָגט איהר עס אַלע. זאָג איך אייך, ווי דער מדרש זאָגט אויף די אידען אין מצרים: איהר אַלע וועט אויסשטאַרבען אין מדבר, ווי דער ערב־רב, און וועט ניט די זכיה האָבען אַריינצוקומען אין „ארץ“ אַריין — ווייל איהר זייט ווי דער עבד כנעני, וועלכער זאָגט: אהבתי את אדוני — איך האָב ליעב מיין האַר...

אַ שרעק איז אָנגעפאַלען אויף קוזמין, און אַ שעהמעדיגקייט האָט אַרומגענומען די אידען. זיי האָבען זיך געשעהמט איינער פאַר'ן אַנדערען צו קוקען אין די אויגען אַריין. עס האָט זיך מיט אַמאָל אויפגעוועקט אין זיי די אַלטע אויסגעהאַלטענקייט פון אידישען פאָלק. דער אַלטער קשי־עורף, וואָס האָט זיך אַרויסגעוויזען שטענדיג ווען עס האָט זיך געהאַנדעלט אום עפּעס ערנסטעס. עס איז מיט אַמאָל פערשוואונדען די שרעק פאַר דער פרנסה; אַוועק איז די וואַכעדיגקייט

פון „תכלית“ וואס האט אזוי געפיקט זייערע מוחות און גענאגט זייערע הערצער. די קוזמינער לאנדסלייט האבען מיט אמאל דער־פיהלט א גאנץ אנדערען טעם אין קאמפף מיט אנקעל מאזעס. אז עס איז ניט בלויז א קאמפף פאר א שטיקעל ברויט און א לעפעל זופ, נור אז עס איז א קאמפף פאר מעבדות — לחירות. און די אלטע קאמפפס־לוסטיגקייט פאר יעפעס ערנסטעס און וויכטיגעס האט זיך אויפגעוועקט אין אידישען בלוט פון די קוזמינער לאנדסלייט. און שלמה׳לע דארפס־געהער האט זיך געגעבען א רוף אן פאר אלע:

— אידען, מיט מיר! קומט, מיר וועלען ארויסטרייבען די לאנדסלייט פון שאפ. אז ניט ארבייטען — זאל קיינער ניט אר־בייטען.

— שלמה, וואו געהסטו? איך וועל דיר ניט לאזען! — האט חנה־ראזע געשריען, אנכאפענדיג שלמה׳ען פאר׳ן לאץ.

— סטופיי, סטופיי אהיים. אידען, קומט!

און די לאנדסלייט האבען זיך ארויסגעלאזט בעלאגערען דעם אנקעל׳ס שאפ.

6.

סעם האט זיך גערוכט אויף די לאנדסלייט, און ער האט גע־מאכט אלע פארבערייטונגען זיי צו עמפפאנגען. ער האט זיך געזעהן מיט׳ן קאזין מאנעס, דעם „אגיטאטאר“. קאזין מאנעס איז א דעמא־קראט, וואס רייסט זיך אוים דעם האלז פאר די פארטיי אין צייט פון די עלעקשאנס, און בעהענגט זיינע פענסטער מיט די פיקטשורס פון די קאנדידאטען פון זיין פארטיי פאר די עלעקשאן, און מיט ברומס און מיט סיינס „אי טאלד יו סא“ נאך די עלעקשאנס. דורכדעם איז ער א גאנצער „פאניבראט“ מיט׳ן דזשאדזש, מיט׳ן „טשיעף“ און מיט אלע קעפ פון זיין דיסטריקט. און ווען נור עס מאכט זיך טראבעל אין דער משפחה, לויפט מען צום קאזין מאנעס. איז סעם אויך יעצט אוועק צום אגיטאטאר. מאנעס האט אפילו ווייניג וואס געהאלטען פון אנקעל, און ווייניג וואס געהאט פון רייכען פעטער, נאר דער־

הערענדיג, אז דעם אנקעל'ס ביזנעס שטעהען אין געפאהר, און אז די „סאשעליסטס" ווילען רואינירען דעם אנקעל, האט זיך אין איהם ערוועקט דער משפחה־געפיהל. די גאנצע משפחה פון אנקעל האבען זיך געגרויסט מיט'ן אנקעל'ס פערמעגען, און געהאלטען עס פאר א „האנאר" ווען זיי האבען עפעס געקענט טהאן פאר'ן אנקעל. מאנעס איז אוועק צום טשיף און דערצעהלט פון די „טראבעל־מאכערס", און דער „טשיעף" האט געשיקט א „גענג" צו עמפפאנגען די לאנדס־לייט.

אז שלמה'לע דארפס־געהער מיט די לאנדסלייט זיינען אנגעקור־מען פאר די אלט־בעקאנטע שאפ פון אנקעל, אין וועלכער זיי זיינען אבגעזעסען טאג־איין, טאג־אוים זייט זיי זיינען אין אמעריקא, האט זיי עמפפאנגען א גאסען־פרוי, וועלכע איז פון ערגעץ־וואו ארוים און ארומגענומען שלמה'לען.

שלמה'לע איז דערשראקען געווארען. ער האט זיך געוואלט ארויסמאכען פון דער פרוי'ס ארעמס און אריין אין סטאר מיט די לאנדסלייט אראבנעהמען די ארבייטער. נור די פרוי האט איהם פעסט געהאלטען ביים ארבעל און געשריען:

— פאליס, פאליס, ער האט מיך בעליידיגט!

מיט אמאל זיינען ארוים פאליס, מיט קלאבס אין די הענד, ציוויל־געקליידעטע דעטעקטיווס און פערדעכטיגע פרויען, וועלכע האבען געריסען די אלטע אידען ביי די בערד, ביי די פאות.

— וואס איז געשעהן? — האט דער קאפ געפרעגט.

— ער האט מיך בעליידיגט, ער האט מיר אנגעבאטען א שענד־ליכע זאך — האט די פערדעכטיגע פרוי געשריען, האלטענדיג ביי די קלאפעס דעם ארימען שלמה'לען, ביי וועמען די פאות האבען גע־ציטערט פאר שרעק.

און דאס איז געווען דער סיגנאל. באלד זיינען געפלויגען קלאבס איבער די קעפ פון די לאנדסלייט. אייניגע זיינען געלאפען, איבערלאזענדיג ווער א פאה, ווער א שטיק בארד אין די הענד פון די גאסען־פרויען; טהייל זיינען אבגעקומען מיט צוקלאפטע קעפ, מיט ביילען אויפ'ן פנים; אנדערע, מיט שלמה'לען אין דער שפיץ, זיינען געווארען אבגעפיהרט צובלוטיגטע אין פאליס־סטיישאן בעגלייט פון

פאלים און גאסען־פרויען, מיט זידלערייען און קלעפּ. אין א פערטעל שעה ארום איז שוין קיין זכר ניט געבליבען פון די לאנדסלייט, און פאר'ן אנקעל מאזעס' שאפּ איז געווען שטיל און רוהיג, אויסער נור וואס שטיקער פון העטס און שטיקער קאפּאטע האט זיך ארומגע־וואלגערט אין דער בלאטיגער גאס.

אנקעל מאזעס איז געווען אין סטאר ווען די מהומה איז פאר־געקומען. ער האט צוגעזעהן וואס עס קומט פאר אין דרויסען. 'עס זיינען געווען זיינע לאנדסלייט, זיינע קינדער־חברים און קינדער־פריינד, וועלכע מען שלאגט אין דרויסען פאר זיין סטאר אזוי אונדער־בארעמדיג. עס איז געווען שלמה'לע דארפס־געהער, זיין חדר־חבר, מיט וועלכען ער איז נאך היינט אויף „דו“, וועלכען מען האט גע־שלעפּט א צובלוטיגטען אין פאלים־סטיישאן; ר' אהרן זשאבלינער, זיין רבי, א איד פאר וועלכען ער האט נאך דרך־ארץ ביז היינטיגען טאג, וועמען מען האט געריסען פאר די פאות. קיין אנדערע פריינד און קיין אנדער משפחה האט ער ניט געהאט אויסער די, וועלכע מען האט אזוי אונדערבארעמדיג בעהאנדעלט פאר זיין טהיר, צוליעב איהם, און ער האט ניט פערשטאנען ווי אזוי דאס איז געשעהן. ער האט זיך קיינמאל ניט געקענט פארשטעלען, אז עפּעס אזעלכעס זאל פאסירען. עס האט זיך איהם גערדאכט, אז ער אליין איז געווען צווי־שען די לאנדסלייט וואס מען האט געשלאגען. גאנץ קוזמין איז דארט געווען. ער איז צוגעלאפען צו סעם'ען, וועלכער איז געשטאנען א בליי־כער און געציטערט מיט די נאז־לעכער.

— וואס טהוט מען דא ביי מיר? וואס טהוסטו? ווער האט דיר געהייסען? — סטאפּ! די מינוט סטאפּ!

סעם האט אויפגעהויבען אויף איהם די אויגען. אין די אויגען איז געלעגען א בליק וועלכען דער אנקעל האט ביי קיינעם ניט גע־זעהן, נור אנדערע האבען עס ביז איצט געזעהן אין דעם אנקעל'ס אויגען:

— אנקעל, מישט זיך ניט אריין, פּליעז

— ווער זאל זיך ניט אריינמישען? איך בין דא דער באס!

— אז איהר זייט דער באס, אלל־רייט; צאהלט מיר ארויס מיין טהייל וואס איך האב אין די ביזנעס, און איך וועל אליין פיהרען ביזנעס ווי איך פערשטעה.

דער אַנקעל האָט זיך געשראָקען. צום ערשטען מאָל האָט ער עס אזוי קלאָהר דערפיהלט, אַז איבער זיין קאָפּ איז אויסגעוואקסען אַ מאַכט. ער האָט זיך געשראָקען צו בלייבען אליין. ער האָט זיך גע־שראָקען פאר דער ענערגיע און קראפט וועלכע האבען אויסגעשפּראַצט פון סעם'ס אויגען און פּנים — און ער האָט דערפיהלט זיין שוואַכ־קייט.

— אבער וואָס טהוסטו, סעם? מענשען שלאָגען? — האָט דער אַנקעל איינגעהאַלטען זיין כעס.

— ביזנעס! — האָט סעם אָבגעענטפערט איין וואָרט.

— אָבער לאַנדסלייט, משפּחה?

— אוים משפחה, אוים לאַנדסלייט, אַנגעשטעלטע ארבייטער. איך'ל ניט געהן מיט זיי אין שוהל און איך וועל זיך ניט אוועקזעצען דערצעהלען מעשיות פון דער היים. איך קען ניט קיין משפּחה. ביי מיר דאַרף מען ארבייטען, אַז ניט —

דער אַנקעל האָט נאָך געפּרואווט עפּעס רעדען:

— אָבער, סעם —

— אַנקעל, אי עם טאַירד אוו איט! — האָט איהם סעם איבער־געשלאָגען. איך האָב מיין וועג אין ביזנעס ווי צו פיהרען, דער אַנ־קעל האָט זיך געהאַט זיין וועג, און איך וויל ניט אַז מען זאָל מיר קומען שטערען. און איך וועל זאָגען דעם אַנקעל דעם אמת: פּי־לייכט וואָלט בעסער געווען, אַז מיר זאָלען זיך צושיידען. איך וויל אַנהויבען טהאָן פאר מיר אויך עפּעס. שוין צו לאַנג געווען אַלץ ביי יענעם. איך וויל עפּעס אַנהויבען אויף מיין אייגענער ריזיקע.

דער אַנקעל האָט שוין געשוויגען. ער איז בלייך געוואָרען און טרויעריג. אַ איינזאַמקייט האָט איהם ארומגענומען. עס האָט זיך איהם געדאכט, אַז גאַנץ קוזמין איז פערשעהמט געוואָרען, ארויסגע־וואָרפען געוואָרען אויף דער גאַס, און ער אין איינעם מיט זיי.

ער האָט פערלאָזט די סטאָר אָהן אַ וואָרט צו רעדען, און איז אַהיים געגאַנגען. ער האָט געוואָלט דערצעהלען מאַשאַ'ן דעם עגמת נפש וואָס ער האָט געהאַט, און געבענקט נאָך אַ טרויסט, עס זאָל איהם ווער זאָגען אַ גוט וואָרט.

ער האָט געוואָלט זעהן זיין קינד און עס קושען און פרעהען זיך דערמיט, ווי יעדעס מאָל ווען ער האָט פערדרוס, בערוהיגט איהם זיין

פאמיליען לעבען. ער האט אבער געפונען דאס קינדער־צימער, וואו מאשא איז מיט'ן קינד, פערשלאסען, און ראזע, די מאמע, האט צו איהם געוואונקען:

— מאזעס לאזט זי אליין יעצט. זי איז אויפגערעגט.

דורך דער טהיר האט ער געהערט מאשא'ס שלוכצען.

— וואס וויינט זי? וואס איז געשעהן? — האט זיך דער אנקעל דערשראקען.

— זי קלאגט אויף די לאנדסלייט: זי האט געהערט מען האט זיי געשלאגען. זי וועט זיך באלד בערוהיגען.

— מאשעלע, מאשא דיער, פליעז, מאשא! — האט זיך דער אנקעל געבעטען הינטער דער טהיר.

מאשא האט איהם ניט אבגעענטפערט. זי איז געלעגען אין קינדער־צימער, איינגענורעט דאס פנים אין קינד'ס קישען און האט געוויינט. זי האט יעצט אלעמען געהאסט, ניט נור בלויז איהר מאן און סעם'ען — נור איהר קינד, וואס איז ארויסגעקומען פון זיי, האט זי אויך געהאסט. זי האט זיך געהאסט, וואס זי האט זיך פערקויפט צו זיי פאר א שטיקעל ברויט, און איהר פאטער און מוטער, וואס האבען זי געטריבען דערצו. איהר יוגענד איז אויפגעשטאנען פאר איהרע אויגען, מיט דער ארימער האפקינס סטריט, און איהר האט זיך געדאכט, אז גאר ניט האט זיך געענדערט דורך דער צייט; אז זי איז אויך איינע פון די לאנדסלייט, וועלכע זיינען פערשקלאפט ביים אנקעל אין שאפ און זיינען איבערגעגאנגען אין סעם'ס מאכט. סעם איז דער באס איבער די לאנדסלייט, און אויך איבער איהר. אינאיינעם מיט זיי איז זי איבערגעגעבען געווארען אין סעם'ס הענד, אלס דעם אנקעל'ס ירושה. אין דעם קאמפף פון די לאנדסלייט געגען דעם אנקעל האט זי געזעהן איהר אייגענעם קאמפף. זי וויל זיך אויך בעפרייען מיט אלע לאנדסלייט צוגלייך פון אנקעל מאזעס און פון סעם'ען. און אויף דער גאס, פאר'ן אנקעל'ס שאפ, האט מען אויך זי געשלאגען. סעם האט זי געשלאגען פאר'ן אנקעל אינאיינעם מיט אלע לאנדסלייט. זי סטרייקט אויך, זי וויל העלפען געווינען דעם קאמפף, דעם גרויסען קאמפף, צו בעפרייען זיך פון אנקעל און פון סעם'ען אינאיינעם מיט אלע לאנדסלייט...

זי האט זיך אויפגעכאפט פון געלעגער, צוזאמענגענומען איהר ציערונג, וואס דער אנקעל האט איהר געשאנקען, די פערל און די בלויע שטיינער — אלצדינג וואס זי האט געקענט צונויפנעהמען אין געלד און ציערונג, געמאכט דערפון א פעקעל, זיך איינפאך אנגע־קליידעט און איז ארויס אין צווייטען צימער אריין.

— מאשא, עס איז ניט מיין שולד, איך האב עס ניט געוואלט. איך קען ניט העלפען! — האט דער אנקעל געקוקט אויף איהר מיט בעטענדע אויגען.

א פעראכטונג האט זי ארומגענומען צו דעם אנקעל. גאר ניט האט זי פערמאגט אין איהר הארץ צו איהם, אויסער נקמה, דאס זיסע געפיהל, אז דאס לעבען נעהמט נקמה פון איהם. זי האט איהם אנגעקוקט מיט פעראכטונג און אויסגערופען:

— איך האב דיר פיינט; איך האב אייך אלעמען פיינט:

— פאר וואס? — האט דער אנקעל אויסגעשטרעקט נאך איהר די הענד.

— אבער וואוהין געהסטו, טאכטער? — איז איהר די מוטער נאכגעלאפען.

זי האט זי גאר נישט אבגעענטפערט.

דער אנקעל איז אליין איבערגעבליבען.

האלב אין טונקעלען האט די איינזאמקייט אנגעהויבען צו קרי־כען צו איהם פון די ווינקעלעך פון די צימערען. ער האט זיך פאר עפעס וואס געשראקען — ער האט ניט געוואוסט פאר וואס. עס האט זיך איהם געדאכט, עפעס וואס קומט נאהענט צו איהם. נור אין קינ־דער־צימער האט זיך געהערט דאס קינד'ס געוויין און דער אמ'ס געזאנג, און ער איז אריין זוכען טרייסט און פרייד ביי זיין אייגען בלוט און פלייש...

.7

אויף דער צווייטער זייט.

מאשא האט געזוכט טשארלי'ן אין דער היים ביי דער מוהמע. טשארלי איז ניט געווען אין דער היים, און די מוהמע, וועלכע האט מאשא'ן געזעהן צום ערשטען מאל זייט מאשא איז א ווייבעל געווארען, האט זי אויפגענומען קאלט און שווייגענדיג. מאשא האט ניט פערשטאנען פאר וואס. פון דער מוהמע איז מאשא געוואהר געווארען, אז זי קען געפינען טשארלי'ן אין די „העדקווארטערס" פון די סטרייקערס, אין די „קאנגרעגיישאן שלחן ערוך אנשי קוזמין", אין דער חברה, פון וועלכע דער אנקעל איז פרעזידענט. מאשא איז געגאנגען מיט איהר פעקעל ציערונג וואס זי האט געטראגען צו די סטרייקענדע לאנדסלייט, צו דער קאנגרעגיישאן. ארום דער קאנגרעגיישאן האט זי שוין אנגעטראפען די ווייבער מיט די קליינע קינדער אויף די הענד, וועלכע זיינען געקומען צו לויפען הערענדיג פון דער „טרעוואגע" וואס איז געווען ביים אנקעל'ס שאפ.

אין די ווייבער פון די קוזמינער לאנדסלייט האט זיך געפיהלט אן ענדערונג. זייער קאמפפס-לוסטיגקייט האט געשטיגען נאך דעם, וואס עס איז פארגעקומען פאר'ן אנקעל'ס שאפ. געזעהן זייערע מענער צוריק אהיים קומענדיג פון קאמפפס-פעלד, ווער מיט א צובלוטיגטען קאפ, ווער מיט אויסגעריסענע פאות אדער אויסגעפליקטע בארד, האט זיך אין זיי ערוועקט אזא רעוואלוציאנערער גייסט, אז זיי זיינען גרייט געווען די מינוט צו צולויפען צום אנקעל'ס שאפ און איבערנעהמען דעם קאמפפס-פעלד פון וועלכען זייערע מענער זיינען אזוי שענדליך פון'ם „פיינד" אראבגעטריבען געווארען. א, זיי האבען שוין ניט געשיקט צוריק זייערע מענער צו דער ארבייט צו „פרעה'ן". האבען שוין ניט געהייסען זייערע מענער, אז זיי זאלען פאר'ן אנקעל'ס פיס פאלען, אז זיי זאלען סעמ'ס הענד קושען, פערקעהרט, זיי האבען געשראקען זייערע מענער, אז זיי וועלען גיסען איבער זייערע קעפ מיט טעפ זודיגע וואסער, ווען זיי וועלען וואגען דעם אנקעל'ס שוועל איבערצוטרעטען.

— דו קענסט דיך שוין זוכען אַן אַנדער היים, אַן אַנדער ווייב, אַז דו וועסט מיר וואַגען צום אַנקעל צו געהן — האָט אַ אידענע גע־מאַכט מיט'ן פינגער אויף דער נאָז צו איהר מאַן.

— און אַלצדינג וואָס טשאַרלי וועט דיר הייסען זאָלסט דו טהאָן — דו הערסט — טשאַרלי ווייסט וואָס ער האָט צו טהאָן, אוי ווייסט ער, אַ געזונד אין זיין קאָפּ.

און טשאַרלי איז צוריק געוואָרען דער „משה" וואָס געהט די אידען בעפרייען פון „פּרעה מלך מצרים" און פון אונטער זיין שווערען יאָך. טשאַרלי איז ווידער געוואָרען דער אויסלייזער, דער בעפרייער פון די קוזמינער לאַנדסלייט.

געהערט, אַז אַ „ליידי" פרעגט זיך נאָך אויף די קוזמינער לאַנדס־לייט, איז געוואָרען אַ רעש, די פרויען האָבען אַרומגערינגעלט מאשאַ'ן און באַלד האָט זי איינע דערקענט.

— יאָ, זי איז דאָך דעם אַנקעל'ס ווייבעל, מאשאַ, דעם הויכען אהרן'ס טאָכטער.

— פערשטעהסט שוין, זי איז אודאי געקומען רעדען פאַר'ן אַנקעל — אַז זיי זאָלען צוריקגעהן צו דער אַרבייט — פערשטעהסט שוין — צו וואָס זי האָט בעדאַרפט טשאַרלי'ן.

— אַז זי האָט זיך פערקויפט צום אַנקעל — מיינט זי וועלען מיר זיך אויך אַלע פערקויפען.

— וואָס עפּעס צום אַנקעל אַליין — און וואו איז סעם? — האָט אַ צווייטע געוואָרפען אַ וואָרט אין דער שטיל.

מאשאַ'ס פּנים האָט געפלאַמט ווי פייער פאַר בושה. זי האָט ניט געוואוסט ווי זיך צו רעטען פון די אויפגערעגטע פרויען וואָס האָבען זי אַרומגערינגעלט, זי האָט געפיהלט אַז זי איז דער „שונא" פון די לאַנדסלייט, צי זי וויל יאָ, צי זי וויל ניט, אין דיעזער מינוט האָט זי נור געקלעהרט ווי אַזוי זיך צו ראַטעווען פון זיי.

— ווייבער, ווייבער, בערוהיגט אייך. וואָס שרייט איהר? — האָבען זיי אַ צוויי מענער, לאַנדסלייט, איינגעשטילט און געהאָלפען מאשאַ'ן אַרויסנעהמען פון די פרויען.

— טשאַרלי איז ניט דאָ, ער לויפט אַרום אין די קאָורטס צו בעפרייען די לאַנדסלייט וואָס מען האָט אַרעסטירט, ער וועט באַלד

צוריקקומען, זעצט זיך, מיסעס מעלניק — ער וועט באלד צוריק־קומען.

— ווער איז זי, ווער? — גיב נור א קוק ווי זיי רעדען מיט איהר, וואס פאר א פאראד זיי מאכען פון איהר. נישקשה, איהר פאטער האט אויך הויזען געניהט ביים אנקעל, געווען דער זעלבער קלאגעדיגער אפערייטאר, א גליק האט איהם געטראפען, דער אנקעל האט זיך פער־ליעבט אין זיין טעכטעריל — זעה נור וואס זיי מאכען.

— נאר איינער, אונז אלעמען האט געקענט טרעפען דאס גליק, אז מיר וואלטען געוואלט אונזערע טעכטער חתונה מאכען מיט אלטע לייט.

— צוליעב איהר שפאלט ער דאך אונזערע מענער די קעפ, אז ער זאל זיין שעהן וייבעל קענען דעם האלז נאכגעבען.

— אודאי, אז מען האט חתונה מיט אן אלטען מאן, לאז כאטש דאס חזיר רינען איבער'ן מויל.

מאשא האט געקוקט אויף די פרויען מיט בעטענדיגע אויגען. זי האט זיי געוואלט זאגען, אז זי איז אזוי אומגליקליך ווי זיי, אז אויך זי „ארבייט" ביים אנקעל — איז פערשקלאפט צו די פירם „מאזעס מעלניק ענד קאמפאניע", ווי זיי, און זי איז אהער געקומען סטרייקען צוזאמען מיט זיי, און צוזאמען מיט די לאנדסלייט צו בע־פרייען זיך פון אונטער דעם יאך פון אנקעל'ס הויז. נור די ווייבער האבען גאר ניט געקענט און גאר ניט געוואלט לעזען וואס ליגט אין די גרויסע פערטרעהרטע אויגען פון דער יונג ווייבעל. זיי האבען געזעהן אין איהר דעם שונא — אז וועלכען זיי האבען געוואלט נקמה נעהמען פאר יאהרען לאנגע פלאגען זיך, פאר לאנגע אלטע בעליידי־גונג און פאר די מענערס צושפאלטענע קעפ.

— גיב נור א קוק וואס פאר „פאראדען" זיי מאכען מיט איהר, דער אנקעל איז קלוג, ער וויל זיי ארייננארען אין שאפ אריין, האט ער געשיקט צו זיי דאס יונגע ווייבעל. גיב נור א קוק ווי זיי זיינען שטיל געווארען — ווי זיי האבען מורא פאר איהר.

— דער אנקעל האט זי געשיקט? — דאס האט זי סעם אהער געשיקט... זי ווייסט שוין וועמען זי האט צו הארכען.

מאשא האט געפיהלט די ברענענדיגע שטעך־ווערטער, וועלכע די ווייבער שיקען צו איהר, און זי האט עס גענומען אויף זיך ווי

אַ שטראָף. זי איז אין דעם מאָמענט גרייט געווען אויף אַלצדינג — אַלעם אויסצוטהאָן פון זיך, אַראָבצוואַרפען פון זיך די שאַנדע און די פערשקלאַפונג וואָס מען האָט געוואָרפען אויף איהר און איבער־בלייבען דאָ מיט די לאַנדסלייט אין די „קאָנגרעגיישאַן". טהיילען איהר גורל מיט זיי — און זי האָט געוואַרט אויף טשאַרלי'ן, אַז זי זאָל איהם קענען אַלצדינג זאָגען...

איהר בלייבען אין „קאָנגרעגיישאַן" איז געוואָרען אוממעגליך. די פרויען זיינען געוואָרען אַזוי ווילד אויפגערעגט, און זייערע ווער־טער אויף איהר חשבון זיינען געוואָרען אַזוי בעליידיגענד, אַז זי האָט ניט געקענט לענגער דאָ פערבלייבען — און ווער ווייסט מיט וואָס עס וואָלט זיך געענדיגט, ווען טשאַרלי וואָלט ניט געווען אָנגעקומען.

— העלאָו, מאַשאַ — האָט זי טשאַרלי בעגריסט מיט זיין גע־וועהנליכען שמייכעל, ווי ער וואָלט זי ערשט נעכטען געווען געזעהן — וואָס טהוסט דו דאָ?

מאַשאַ האָט איהם געקוקט אין די אויגען אריין. דורך די דריי יאָהר וואָס זי האָט איהם ניט געזעהן, האָט זיך טשאַרלי ווייניג וואָס געענדערט; ער איז געווען אַזוי קינדיש, ווי דענסטמאָל, אויף דעם ברעג ים אין קוני איילאַנד, און ניט ווילענדיג האָט זי געצויגען אַ פּאַראַלעל צווישען זיך און איהם, און עס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז זי איז דורך דער צייט זיין מוטער געוואָרען און ער איז אַזוי קינדיש געבליבען. די שוואַרצע הערעלאַך וואָס האָבען מיט עקשנות זיך גע־ריסען פון הינטער זיין גאָל מעסער אויף זיין פּנים, האָבען איהם אַ פּאָר שוואַרצע לאַנגע שפּאַנישע באַקען־בערד געשאַפען ווי צוויי שוואַרצע פּאות. דאָס איז געווען די איינציגע ענדערונג, וואָס זי האָט בעמערקט אין איהם און דאָס האָט איהם געמאַכט אין איהרע אויגען אַ סקוהל־אינגעל, וועלכער וויל פריה וואַנסעס האָבען, שוואַרצט ער זיך זיי מיט סאַזשע צו. זיין אַנבליק האָט אויף איין מינוט געמאַכט זי צו פערגעסען צו וואָס זי איז אייגענטליך געקומען. עס האָט זיך איהר אויסגעדאַכט, אַז ער האָט זיך גאָר ניט געענדערט דורך דער צייט ווען זיי האָבען זיך געזעהן דאָס לעצטע מאָל, און ווידער איז זי געקומען צו איהם ווי אַ יונגע חבר'טע צו אַ פריינד, ווי אַמאָל און ער וועט זי נעהמען מיט זיך אויף אַ שפּאַציער.

— איך וויל עפּעס רעדען מיט דיר, טשאַרלי — האָט זיך מאַשאַ אָנגערופען אויך מיט איהר געוועהנליך פריינדלעך שמייכעלע, וועלכעס זי האָט זיך געבאָרגט פון דער צייט ווען זי איז נאָך אַ מיידעל גע־ווען. — קום מיט מיר ארויס.

— איך בעדויער, נאָר דו ווייסט דאָך די סיטואַציע. די אַר־בייטער קוקען אויף יעדער זאַך מיט חשד, און זיי וואָלטען ווייס איך וואָס באַלד אויסגעטראַכט, זיי וואָלטען געמיינט, אַז איך געה זיי פערקויפען, לאָמיר רעדען דאָ.

מאַשאַ האָט זיך דערמאַנט, וואו זי געפינט זיך.

— יעס, דו האָסט רעכט, איך האָב עפּעס געוואָלט רעדען מיט דיר, אפשר אין אַנדערם מאָל. נאָר יעצט בעט איך דיר, נעהם צו דאָס פּאָר די לאַנדסלייט, דאָס איז אַלצדינג וואָס איך פערמאָג, — האָט זי געוואָלט איבערגעבען טשאַרלי'ן איהר פּעקעל מיט ציערונג.

אָבער טשאַרלי האָט פערשעהמט געשמייכעלט:

— מאַשאַ, יו נאָו, אַליין קען איך ניט צונעהמען. מיר מוזען פרעגען די סטרייק קאָמיטע אויב זיי ווילען צונעהמען.

— יעס, יעס, איך וועל וואַרטען.

טשאַרלי האָט פעררופען אַ פּאָר לאַנדסלייט אין אַ ווינקעל און זיך מיט זיי דורכגערעדט. באַלד איז טשאַרלי צוגעקומען און געזאָגט צו איהר מיט זיין קינדישען שמייכעל:

— אַי עם סאָררי, מאַשאַ, אָבער די ארבייטער ווילען עס ניט צונעהמען. זיי ליעבען ניט צו נעהמען קיין טשאַריטים, יו נאָו... און דאָן, דיין פּאָזיציאָן, — האָט טשאַרלי אָבגעהאַקט אין מיטען — דו פערשטעהסט, מאַשאַ, מיך פערדריסט.

— ניט קיין טשאַריטים. ס'איז מיין דאָניישאָן אין סטרייק. איך סטרייק אויך, איך וויל אויך סטרייקען, טשאַרלי, איך וויל אויך זיין מיט זיי, אין איינעם — איך וויל אויך זיין אזוי ווי זיי — ווי איהר, מיט אייך אין איינעם... און אין מאַשאַ'ס אויגען האָבען זיך בעוויזען טרעהרען.

— וואָס איז מיט דיר, מאַשאַ, פיהלסטו זיך ניט גוט?

— גאָר ניט, האָסט רעכט. יאָ, איך פערשטעה, איך בין דיר אַ פיינד — פון אַ פיינד קען מען ניט צונעהמען קיין דאָניישאָנס. יאָ,

איהר האט רעכט — עס איז גוט אזוי — גוד ביי, טשארלי, איך דאנק דיר.

— אבער וואס איז מיט דיר? — ווארט א מינוט, איך וועל געהן מיט דיר. איך וועל דיך אהיים נעהמען.

— נו, געה ניט מיט מיר, די לאנדסלייט וועלען האבען א חשד. גו, נו, דו טארסט ניט געהן מיט מיר — איך בעלאנג צו דער אנ־דערער זייט — איהר האט רעכט, גוד ביי, טשארלי! און זי איז ארויס פלינק פון דער „קאנגרעגיישאן“.

זי איז אנגעקומען אהיים מיט'ן אבענד צו. אין גאנצען הויז איז געווען טונקעל, נור אויבען, אין דער הויך, אין שלאף־צימער, האט זיך געוויזען ליכט. די פערשיעדענע קאלירטע ליכט־עפעקטען, וועל־כע דער אנקעל האט געלאזט איינריכטען. אויף די שטיגען ארויף האט זי געהערט דעם אנקעל'ס אלטע באסאווע שטימע און שווערען געלעכטער. א מינוט איז זי שטעהן געבליבען אין די אפענע טהיר פון שלאף־צימער און האט אריינגעקוקט. דער אנקעל איז געזעסען אויפ'ן דיוואן און געשפיעלט זיך מיט די הענטלעך פון'ם קינד, וועלכעס איז געלעגען נעבען איהם און דער אנקעל האט געלאכט און געפרעהט זיך מיט'ן קינד, האלטענדיג אין איין קושען זיינע הענטלאך, סמאקטשענ־דיג הויך. דער אנקעל האט זי בעמערקט אין דער טהיר און האט אויפגעפרעהט זיך מיט שטראהלענדע אויגען:

— קום אהער, מאשא, קום אהער, זעה, דאס שנעבעלע וואס עס גריגט — עס ווערט דאך עהנליך צו מיר — „אל בעטש יור לייף“, עס ווערט עהנליך צו מיר.

מאשא איז צוגעגאנגען און בעטראכט דאס קינד. אז די שטארקע ענערגישע ליפעלאך, אז דעם לאנג־געשניטענעם נעזעל, אז דעם פעסטען ענערגישען אטהעם, האט זי דערקענט איהם. און דאס רויטע ליכט פון צימער האט זי דערמאנט אז איהר שאנדע, און זי האט זיך גע־פיהלט פון „דער צווייטער זייט“.

9.

איינזאמקייט.

ביי „מעלניק ענד קאמפאני“ האט זיך ארומגעדרעהט אז אל־טער מאן, וואס די מענשען האבען איהם גערופען אויס געוואהנהייט האלב אין ערנסט, האלב אין שפאס, „דער אנקעל“. דער אלטער מאן פלעגט זיין מייסטע צייט פערברענגען אין דער הויף אין שאפ, צווישען די ארבייטער. ער פלעגט זיך אוועקזעצען צווישען די לאנדסלייט, און ליעב געהאט צו פערברענגען מיט זיי, פערצעהלענדיג מעשיות פון דער אלטער היים, פון קוזמין. אפטמאל פלעגט דער אלטער מאן אזוי ארום באלמוטשען די ארבייטער, און אז עס פלעגט זיך בעוויזען אין שאפ דער פארמאן, דער קאזין מאנעס, וואס סעם האט איהם ארויפגע־נומען צו זיך אין ביזנעס — פלעגט דער קאזין צוגעהן צום אנקעל און איהם קלאפען אויף די פלייצעס: — קאם־אן אנקעל — און אז דער אנקעל פלעגט ניט הערען, איז דער קאזין געגאנגען ארויפרופען דעם באס סעם׳ען. און ווי אמאל האט דער אנקעל אראבגענומען מיט גוטע רייד זיין פאטער פון די שניידערס, אזוי האט עס יעצט סעם געמאכט מיט׳ן אנקעל. סעם׳ס ערנסטע געזיכט האט אנגענומען א ליעבליכע מינע, און ער האט מיט וויבקייט אנגעריהרט דעם אנקעל׳ס ארעם און געזאגט צו איהם גוטמוטהיג:

— אר יו נאט א שעים, אנקעל? קאם־אן.

דער אנקעל האט זיך טאקע פערשעהמט און איז אראבגעגאנגען מיט סעם׳ען אין שאפ, אהנע צו זאגען א ווארט.

ער האט זיך נאך א פאר מינוט ארומגעדרעהט אין אפיס, אין געוועלב, און פלעגט מאכען א פאר וויצען מיט די מענשען. עס איז איהם אבער לאנגווייליג געווארען האט ער זיך אויפגעהויבען און איז

אריבערגעגאנגען אין סאלון וואס איז געווען געגענאיבער דעם סטאר פון „מעלניק עט קאמפ.“

פלעגט מען דאס פלינק זאגן סעם'ען, אז דער אנקעל איז אין סאלון. האט זיך סעם פערשעהמט וואס זיין אנקעל זיצט אין סאלון, האט ער אריבערגעשיקט דעם קאזין מאנעס, אז ער זאל איהם ארויס־נעהמען, און סעם האט שוין געזאגט צו איהם מיט אן ערנסט גע־זיכט, אהן דעם גוטען שמייכעלע:

— אר יו נאט א שעים, אנקעל? קאם־אן — און ער האט גע־נומען א באיטשיקעל פון סטאר, אז ער זאל דעם אנקעל אהיים ברענגען.

איינמאל איז ער אריינגעגאנגען אין א סאלון ערגעץ וואו דאון טאון אין א גיליציאנער קווארטאל, וואו בעקערס און בוטשערס פער־קעהרען. אין דעם סאלון האט מען איהם אויפגענומען ווי אן אלטען בעקאנטען. נור אז דער אלטער האט זיך געהאט אנגע'שיכור'ט, האט ער אנגעהויבען צו רעדען ניט קיין אנשטענדיגע רייד און געפלאפעלט עפעס וועגען קינדער וואס ער האט געהאט מיט דער ווייבעל פון סאלון און געפאדערט זיינע קינדער צוריק. דער מאן פון דער ווייבעל האט איהם גוט אויסגערעדט: אז עס פאסט ניט פאר אזא אלטען מאן צו רעדען אזעלכע אונאנשטענדיגע רייד, אז פאר אזא אלטען פאסט זיך גיכער אין בית־המדרש צו זיצען און תהילים צו זאגען, ניט אין סאלון זיך ארומצואוואלגערען, און אויפגעעפענט די טהיר און איהם געהייסען געהן...

אמאל האט זיך געמאכט, אז דער אנקעל האט פארבלאנדזעט אויף א סעמעטערי מיט א לויה פון א לאנדסמאן. דער נאמען פון דער סעמעטערי איז איהם פארגעקומען בעקאנט, און ער האט זיך דערמאנט, אז ער האט דא ווען — א גאנץ נאהענטען. ער איז אריין אין אפיס און געפרעגט זיך אויף זיין ווייב, וואס ליגט שוין

דאַ בעגראָבען אַ אכצעהן־צוואַנציג יאָהר. מען האָט נאָכגעקוקט אין די ביכער און מען האָט מיטגעשיקט מיט איהם אַ שמש. צווישען ריין־געהאַלטענע און ציכטיג בעפלאַנצטע קברים איז געשטאַנען אַ פערלאָזטע מצבה, אַ ווילד בעוואַקסענער קבר, ווי אַ פערגעסענער. דער אָנקעל האָט זיך צוגעקוקט צו דער מצבה — און עראינערונגען פון פריהערדיגע יאָהרען זיינען אויפגעשטאַנען אין זיין קאָפּ. נעבען דעם קבר איז געווען ארומגעצאַמט אַ פּלאַץ אויף אַן אנדער קבר, וועלכעס איז ניט געווען פערנומען. דאָס איז געווען די קרקע, וועלכע ער האָט אָנגעגרייט פאַר זיך נעבען זיין פערשטאָרבענע פרוי.

און מיט אַמאָל איז איהם קלאָהר געוואָרען: אין יענעם קבר איז געלעגען זיין לעבען, זיין יוגענד — ער האָט עס דערזעהן. און נעבען דעם לעבען איז געלעגען זיין קבר און געוואַרט אויף איהם.

ער האָט זיך געיאָגט, געהאַנדעלט, געקויפט ליעבע, אונטער־טהעניג געמאַכט לעבענס אונטער זיין ווילען — און דאָ איז אין דער שטיל געלעגען אַ קבר און געוואַרט אויף איהם. און איהם האָט זיך אויסגעדוכט, אַז ער פערשטעהט שוין פאַר וואָס זיין לעבען וואָס ער האָט געבויט איז איינגעבראָכען. ער האָט געבויט אויף אַן אָפּענעם קבר. און עס האָט ניט לאַנג געדויערט און ער האָט פערנומען דאָס אָפענע קבר, וועלכעס איז געשטאַנען די גאַנצע צייט און גע־וואַרט נעבען זיין פערגעסענעם לעבען...

ע נ ד ע.

אינהאלט

ערשטער טהייל

זייטע.

1. איבער וויליאמסבורג בריק — 5
2. קינדער — 12
3. פארטאָג — 18
4. דער ברודער בעריל מיט זיינע קינדער — 23
5. אָנקעל מאָזעס — 30
6. דער „אמעריקאנער“ איז אמעריקא — 35
7. אָנקעל מאָזעס'ס לעבען — 44
8. דער נייער פּרעה — 51
9. — 58
10. קוזמינער לאנדסלייט — 64
11. אסתר און אחשורוש — 70

צווייטער טהייל

1. ער וועט האָבען קינדער — 79
2. מאשא — 84
3. א חתן — 89
4. מאנעס אגיטאטאר — 94
5. אָנקעל מאָזעס זעהט אלס פּאראָוים — 101
6. מאשא ווערט א כלה — 107
7. טשארלי מעלניק — 112
8. קוני איילאנד — 121
9. — 124
10. „טויזענד און איין נאכט“ — 132
11. די כלה וויל נישט — 138
12. דער טייפעל נעהמט איהם — 144
13. מאשא טרעפט זיך מיט'ן אָנקעל — 153
14. דאָס בלויע צימער — 160

(זעה די צווייטע זייט).

דריטער טהייל

1. מאַן און ווייב — 171
2. — 177
3. — 181
4. — 186
5. דער סטרייק פון די קוזמינער לאַנדסלייט — 191
6. — 199
7. אויף דער צווייטער זייט — 205
8. איינזאַמקייט — 211